

Hans Magnus Enzensberger: **Anarkins korta sommar**

Buenaventura Durrutis liv och död

Bokförlaget PAN/Norstedts Stockholm 1973

Originalalets titel: *Der kurze Sommer der Anarchie. Buenaventura Durrutis Leben und Tod.*
(1972)

För den svenska upplagan har ett fåtal strykningar gjorts av författaren.

Översättning: Roland Adlerberth

Innehåll

Begravningen	1
Första kommentaren. Om historien som kollektiv fiktion	3
Förlupna kulor	6
Andra kommentaren. Om den spanska anarkins rötter	11
Los Solidarios.....	17
Tredje kommentaren. Det spanska dilemmaet 1917–1931	24
Landsflykten.....	27
Fjärde kommentaren. Det spanska dilemmaet 1931–1936	37
Republiken	39
Segern.....	51
Den dubbla makten.....	63
Fälttåget.....	68
Etappen.....	84
Bönderna	95
Femte kommentaren. Om fienden	102
Milismännen.....	105
Sjätte kommentaren. Om anarkisternas nedgång	113
Försvaret av Madrid	116
Sjunde kommentaren. Om hjälten	124
Durrutis död.....	126
Åttonde kommentaren. Om revolutionens åldrande	135
Eftervärlden.....	137
Källor.....	140

Begravningen

Liket anlände till Barcelona sent på natten. Det hade regnat hela dagen och bilarna som ledsagade kistan var nedstänkta med gyttna. De svartröda fanor som klädde likvagnen var smutsiga.

I Anarkisternas hus, som fram till revolutionen varit säte för Barcelonas industri- och handelskammare, hade man inlett förberedelserna redan föregående dag. Entréhallen hade gjorts i ordning för att ta emot kistan. Och fantastiskt nog hade man fått allt klart i tid. Utsmyckningen var enkel, utan minsta spår av pompa eller förkonstling. Det hängde svartröda tygstycken på väggarna; därtill en baldakin i samma färger, några ljusstakar, blommor och kransar – det var allt. På de båda sidodörrar som den sörjande menigheten skulle passera hade man enligt spansk sed placerat två stora anslag med texten: ”Durruti bjuder er att träda in” och ”Durruti bjuder er att träda ut”.

Katafalken bevakades av milissoldater med gevär för fot. Männerna som ledsagat kistan från Madrid bar nu in den i huset. Ingen hade tänkt på att öppna entréns stora dubbeldörrar för dem. Följaktligen måste kistbärarna lirka in sin börda genom en liten sidodörr. Det var svårt för dem att bana sin väg genom den folkmassa som samlats utanför byggnaden. Många nyfikna hade också samlats för att se skådespelet från entréhallens läktare, som var helt osmyckade. Stämningen var förväntansfull, som på en teater. Många av de församlade rökte. Många tog av sig hattarna, men andra tänkte inte på den saken. Det sorlades en hel del. Milissoldaterna som kom från fronten hälsades av sina vänner. Vakterna försökte tränga tillbaka massan. Också det åstadkom en del larm och tumult. Mannen som var ansvarig för ceremonierna gav sina anvisningar. Någon snubblade och föll rätt över en krans. En av bårbärarna tände omsorgsfullt sin pipa just då kistlocket lyftes av. Durrutis ansikte framträdde under en glasskiva, mot kistbottens vita siden och svept i en vit schal; det fick honom att se ut som en arab.

Scenen verkade tragisk och grotesk samtidigt. Den påminde om en etsning av Goya. Jag beskriver den exakt så som jag själv upplevde den, eftersom den ger en sådan inblick i hur spanjorerna tänker och reagerar. I Spanien uppfattas döden som en vän, en kamrat, en arbetare, som man är nära bekant med från åkern eller fabriken. Följaktligen gör man inga stora anstalter för hans skull när han kommer. Man tycker om sina vänner, men man tränger sig inte på dem. De måste få komma och gå som det passar dem själva bäst. Kanske är det morernas fatalism som går i dagen här, efter att i århundraden ha varit fördold och skyld av den katolska kyrkans ritualer.

Durruti var en vän. Han hade många vänner. Han hade blivit ett helt folks idol. Han var en mycket och uppriktigt älskad människa, och alla som samlats här i denna stund, sörjde förlusten av denne man och bringade honom sin hyllning. Och ändå såg jag – bortsett från hans fru, en fransyska – bara en enda gråtande människa här; en gammal städerska som arbetat i detta hus redan på den tiden då affärsmännen gick ut och in här och som sannolikt aldrig hade träffat honom ens en enda gång i livet. De andra upplevde hans död som en fruktansvärd, oersättlig förlust, men samtidigt gav de uttryck för sina känslor utan varje spår av högtidlighet. Att stå tyst, ta av sig huvudbonaderna, släcka cigaretterna – sådant skulle ha förefallit dem lika överspant som att göra korstecknet eller stänka vigvatten.

Denna natt defilerade tusentals människor förbi Durrutis kista. De stod ute i regnet och väntade i långa köer. Deras vän och ledare var död. Det var omöjligt för mig att avgöra hur

stor del av det de kände som var ren smärta och hur mycket som var nyfikenhet. Men däremot är jag säker på att en bevekelsegrund var dem helt främmande – vördnaden för döden.

Jordfästningen ägde rum på förmiddagen följande dag. En sak var då klar redan från början – kulan som dödat Durruti hade träffat hela Barcelona mitt i hjärtat. Beräkningar anger att en fjärdedel av stadens invånare deltog i sorgetåget. De väldiga folkmassor som kantade gatorna, såg sorgetåget från fönstren och hade samlats på takterrasserna eller rent av klättrat upp i Ramblans träd, är inte inräknade i den siffran. Samtliga partier och fackföreningar, oavsett politisk färg, hade kallat sina medlemmar att delta i tåget. Vid sidan av anarkisternas fanor vajade också alla andra antifascistiska spanska gruppers symboler över mängden. Det var en storartad, upphöjd och bisarr syn; för ingen hade styrt, organiserat eller ordnat dessa massor. Här gick ingenting som smort. I stället var allt ett oerhört virrvarr.

Man hade bestämt att tåget skulle lämna Anarkistiska regionalkommitténs hus klockan tio. Redan en timme dessförinnan var det omöjligt att ta sig fram till byggnaden. Ingen hade tänkt på att man borde låta spärra av den väg tåget skulle följa. Arbetsstyrkorna vid samtliga företag i Barcelona kom framtågande, blandade sig allt mer med varann och spärrade ömsesidigt varandras väg på alla håll. Kavalleriskvadronen och motorcykeleskorten, som skulle leda sorgetåget, blev hopplöst instängda bland arbetarmassorna. Överallt såg man blomstervagnar som fastnat i massan och inte kunde komma vare sig fram eller tillbaka. Det var med yttersta nöd man lyckades bana väg fram till baren för ministrarna.

Halv elva fördes Durrutis kista ut ur Anarkisternas hus, täckt av en svartröd fana och buren på axlarna av en grupp milissoldater. Massorna höjde nävarna till en sista hälsning. Man började sjunga den anarkistiska kampsången *Hijos del pueblo*, Folkets söner. Det var ett stort och gripande ögonblick. Men av någon orsak, kanske ett rent förbiseende, hade man kallat två orkestrar. Den ena spelade lågt och mjukt, den andra mycket starkt. Och de lyckades inte hålla samma takt och tempo. Motorcyklarna tjöt igång, bilarna började tuta, milisofficerarna signalerade med sina visselpipor, och kistbärarna kom inte ett steg framåt. Det var omöjligt att formera ett tåg i denna röra. De båda orkestrarna stämde upp samma sång på nytt, spelade den gång på gång. Vid det här laget hade de givit upp varje försök att komma i takt med varandra. Man kunde höra tonerna, men det var stört omöjligt att längre urskilja någon melodi. Överallt, på alla håll, såg man de höjda knytnävarna. Äntligen tystnade musiken, nävarna sänktes, och allt som hördes var sorlet från folkmassan. Någonstans i dess mitt vilade Durrutis lik på kamraternas axlar.

Det tog en dryg halvtimme innan man fått gatan så pass fri att tåget kunde sätta sig i rörelse. Och det tog flera timmar innan det var framme vid Plaza de Cataluña, bara ett par hundra meter från utgångspunkten. De beridna deltagarna sökte sig egna vägar framåt, var och en för sig. Musikerna hade hamnat litet varstans i mängden och försökte söka sig samman igen. Bilarna hade hamnat hopplöst i kläm och försökte ta sig ut genom att backa undan. Blomstervagnarna tog sig fram på omvägar genom bigatorna, i hopp om att så småningom kunna förena sig med sorgetåget igen. Alla skrek för full hals.

Nej, detta var inte en furstes griftefärd, det var en begravning som folket självt tagit hand om. Här gällde inga regler och ingen ordning, allt var spontant. Det oförutsedda härskade oinskränkt över denna dag. Detta var helt enkelt en anarkistisk begravning, och det var den saken som gav den dess höghet. Den hade sina märkliga aspekter, men sin storhet, sin egenartade, dystra storhet, förlorade den inte ett ögonblick.

Griftetalen hölls vid foten av Columbusmonumentet, inte långt från den plats där Durrutis bästa vän en gång hade kämpat och fallit vid hans sida.

García Oliver, den ende överlevande av de tre kamraterna, talade vid kistan som Durrutis vän, som anarkist och som spanska republikens justitieminister.

Sedan talade ryske konsuln. Han avslutade sitt tal, som hölls på katalanska, med ropet: ”Död åt fascismen!” Siste talare var generalidads talman, Companys. ”Kamrater!” inledde han sitt tal, och han avslutade det med parollen: ”Framåt!”

Avsikten hade varit att sorgetåget skulle upplösas efter talen. Bara några av Durrutis närmaste vänner skulle följa likvagnen ut till kyrkogården. Men det visade sig stört omöjligt att hålla fast vid detta program. Massorna vek inte från platsen, de hade redan ockuperat hela kyrkogården och spärrat vägen till graven. Det var svårt att ta sig fram, för varenda gång på kyrkogården hade gjorts nästan oframkomlig av ett väldigt överflöd av tusentals kransar och buketter.

Natten kom. Det började regna igen. Snart vräkte regnet ner i floder, och kyrkogården förvandlades till ett träsk, där kransarna sjönk ner i gytjan. Man beslöt i allra sista minuten att uppskjuta begravningen. Bårbärarna lämnade graven igen och förde in sin börda i gravkapellet.

Begravningen ägde rum dagen därpå.

H. E. Kaminski

Första kommentaren. Om historien som kollektiv fiktion

”Ingen författare skulle våga skriva historien om hans liv; den liknar alltför mycket en ren äventyrsroman.” Den slutsatsen drog Ilja Ehrenburg redan 1931, sedan han lärt känna Buenaventura Durruti; och så snart han konstaterat den saken tog han genast itu med arbetet. I några meningar sammanställde han det han trodde sig veta om Durruti: ”Denne metallarbetare har alltifrån sin tidiga ungdom kämpat för revolutionen. Han har slagits på barrikader, rånat banker, kastat bomber, bortfört domare. Tre gånger har han dömts till döden: i Spanien, i Chile och i Argentina. Han har gått genom otaliga fängelser och utvisats från åtta länder.” Och så vidare. Hänvisningen till ”äventyrsromanen” förräder berättarens gamla rädsla för att bli uppfattad som en lögnare, och detta just när han inte längre tar sin berättelse ur egen fatatur utan i stället berättar om ”verkligheten”. Då vill han ju gärna bli trodd åtminstone den gången. Men där ställs han alltså inför de misstankar som han själv har dragit över sig genom sin tidigare verksamhet: ”En lögnare tror man inte, inte heller när han talar sanning.” För att kunna skildra Durrutis historia, måste han alltså förneka sig själv som berättare. Och djupast sett gömmer ju hans avstående från fiktionen också ett beklagande av att han inte har mer att berätta om Durruti, av att det inte blev mera kvar av den förbjudna romanen än några svaga ekon av samtal på ett spanskt café.

Ändå är han inte beredd att tåga helt, att låta det han fått veta hamna i glömskans djup. De berättelser han hört tar honom i besittning och gör honom till en återberättare. Men vem var det som berättade dem för honom? Ehrenburg anger inga källor. De korta sidor han ger fångar upp ett virrvarr av röster, en kollektivprodukt. Det är okända, namnlösa människor som talar – röster ur folkdjupen. Men samlingen av dessa anonyma, sinsemellan motsägande repliker fogar sig samman och når en ny kvalitet: historierna blir till historia. Det är så historien har vidareförts alltsedan äldsta tider: som saga, som epos, som kollektiv roman.

Vetenskap blir historien först när man inte längre är hänvisad till den muntliga traditionen allena, utan har tillgång till ”dokument”: notväxlingar, fördragstexter, protokoll, aktsamlingar. Men historikernas historia är det ingen som kommer ihåg. Motviljan mot den är rent elementär och verkar oöverbunden. Alla minns vi den från skolan. För folken är och förblir historien ett knippe historier. Historia är det man verkligen minns och det som duger att berättas gång på gång, att återberättas. Och härvid ryggar traditionen inte tillbaka för legender, banaliteter, villfarelser, så länge de alls kan måla bilden av det förgångnas strider. Härav vetenskapens notoriska vanmakt inför den målande bilden, kolportaget. ”Här står jag och kan inte annat.” – ”Och ändock rör den sig.” Ingen forskning i världen kan plåna ut sådana citat, inga bevis i världen för att dessa yttranden i själva verket aldrig har fällt, kan komma någon vart mot dem. Pariskommunen och stormningen av Vinterpalatset, Danton inför giljotinen och Trotskij i Mexiko: i alla sådana bilder har den kollektiva fantasin långt större andel än all vår vetenskap. För var och en av oss blir den långa marschen dock sist och slutligen exakt det som berättas för oss om den långa marschen. Historien är en uppfinning, vartill verkligheten levererar beståndsdelarna. Men den är ingen helt godtycklig uppfinning. Vilket intresse den kan väcka beror på intressena hos de som berättar den; och den hjälper och tillåter lyssnarna att identifiera och närmare bestämma sina egna intressen – och också motståndarens intressen. Vi har förvisso den rent vetenskapliga forskningen, som kan tyckas så ointressant, att tacka för mycket; men den är och förblir en Schlemihl, en konstgjord figur utan skugga. Först historiens verkliga subjekt förmår kasta någon skugga. Den kastar denna skugga framför sig, som kollektiv fiktion.

Det är så man skall uppfatta denna Durrutiroman: inte som en faktasamlade biografi, långt mindre ändå som en vetenskaplig avhandling. Dess referensfält sträcker sig utanför en bestämd individ. Det drar in också hans omgivning, det växelspel med konkreta situationer, varförutan denna individ skulle bli helt oförståelig. Denna individ definierar sig genom sin kamp. Detta skapar dess samhälleliga aura, som i sin tur färgar av sig på alla dess handlingar, yttranden och ingripanden. Allt som berättas om Durruti är mättat av det sällsamma ljuset från denna aura; vilket i denna hans aura som kan tillskrivas honom själv, vilket som stammar från minnesbilderna hos de som talar om honom, hans fiender inte att förglömma – den saken går numera inte att klarlägga längre. Också själva metoden för återberättandet utgår härifrån. Det utgår från personen, och de svårigheter detta skapar är ungefär följande. Vad det gäller är att rekonstruera existensen hos en man, som varit död i trettiofem år vid det här laget och vars kvarlåtenskap inskränkte sig till ”ett ställ underkläder, två pistoler, en kikare och ett par solglasögon. Det var hela inventarielistan.” Några samlade verk föreligger inte, skriftliga vittnesbörd från den döde själv är ytterst sällsynta. Hans liv har helt gått upp i hans handlingar. Hans handlande var politiskt och i stor utsträckning illegalt. Det gäller alltså att finna spår av detta, spår som efter en generation är tämligen svåra att forska fram; de är utplånade och gulnade och nära att sjunka i glömska. Ändå är de talrika, om ock samtidigt högst förvirrande. Den skrivna delen av dessa traditioner ligger begravd i arkiven och biblioteken. Men det finns också en muntlig tradition. Många som en gång känt den döde lever fortfarande; det gäller att söka rätt på dem och fråga ut dem. Det material man kan sammanställa på detta sätt är av en rent förvirrande mångfald – form och tonfall, gest och tyngd växlar från det ena fragmentet till det andra. Romanen som collage upptar i sig reportage och tal, intervjuer och proklamationer; den lever på brev, reseberättelser, anekdoter, flygblad, polemiska skrifter, tidningsnotiser, självbiografier, affischer och propagandabroschyrer. Men denna bristande överensstämmelse i de yttre formerna står bara som ett yttre vittnesbörd om de sprickor som löper fram genom

själva materialet. Rekonstruktionen blir som ett pussel, där de enskilda bitarna vägrar att låta sig fogas samman utan glapp. Men det gäller att hålla fast vid att ändå söka foga samman bilden. Kanske döljer sig just i detta den sanning, för vars skull alltsammans berättas, utan att berättaren själv någonsin var medveten om den saken.

Det enklaste skulle ju vara att låtsas som om det regnade och påstå att vartenda avsnitt i denna bok är ett dokument. Men det är ju bara ett tomt ord. Man behöver bara syna det hela närmare i sömmarna, för att auktoriteten i ordet ”dokument” skall börja blekna bort inför våra ögon. Vem är det som talar? I vilket syfte? I vems intresse? Vad har han att dölja? Vad är det han vill övertyga oss om? Och hur mycket vet han över huvud taget? Hur många år har hunnit förflyta mellan det ögonblick han berättar om och berättandets ögonblick? Vad har han glömt bort? Och varifrån har han det han berättar? Berättar han om sådant han sett med egna ögon, eller bara om vad han tror sig ha sett? Återberättar han kanske något som han fått höra av någon annan? Frågor som leder långt, alldeles för långt – för att kunna besvara dem allsammans skulle vi vara tvungna att intervjua hundra andra vittnen för varje vittne som kommer till tals här, och varje steg i denna kontroll skulle föra oss allt längre bort från rekonstruktionen och föra raseringen av själva berättelsen ett steg närmare. Till slut skulle vi själva ha likviderat just det som vi drog ut för att söka. Nej, frågan om källornas tillförlitlighet är en rent principiell fråga, och det går inte att råda bot på deras motsägelser genom källkritik. Också ”lögnen” rymmer dock ett moment av sanning, och inte ens sanningen i de absolut obestridliga fakta, under förutsättningen att det alls skulle gå att få fram sådana, säger mera. Traditionernas opalisering, det kollektiva flimrandet, har sitt upphov i de dialektiska rörelserna hos historien själv. Den är det estetiska uttrycket för dess inneboende antagonismer.

Den som förstår den saken, kan inte förstöra så mycket som rekonstruktör. Dessutom är han ju bara den siste (eller snarare, som vi snart kommer till, den näst siste) i en lång kedja av återberättare av sådant som den ene kan ha uppfattat si och den andre så, och som under berättandets gång har blivit till historia. Precis som alla sina föregångare har också han något som han vill framhäva och göra gällande. Han är inte opartisk, utan ingriper själv i det berättade. Hans första ingripande ligger redan i det faktum att han väljer just denna historia och ingen annan. Det intresse som avslöjas genom hans sökande strävar inte efter fullständighet. Återberättaren har uteslutit, översatt, kapat och monterat och fört in sin egen fiktion i den samling fiktioner han haft att utgå från, avsiktligt och kanske också motvilligt; det enda viktiga är att alla dessa ”källor” har rätt att kräva att var och en får sitt. Sin auktoritet har rekonstruktören sin egen bristande kunskap att tacka för. Han kände aldrig Durruti, han var inte med själv, han vet inte bättre.

För övrigt är det ju inte han som får sista ordet. För den näste som kommer att förvandla denna historia, genom att förkasta eller instämma, glömma eller bevara, låta falla eller berätta vidare, denna nästa och tills vidare sista länk i kedjan är läsaren. Också hans frihet är begränsad, för det han finner är inte något rent ”råmaterial”, objektivt framlagt inför hans blickar, *untouched by human hands*. Tvärtom. Allt som här följer har gått genom många händer, visar spår av användning. Denna roman har skrivits mer än en gång, av många, och inte bara av dem som står förtecknade längst bort i boken. Läsaren är också en av dem, den siste som berättar denna historia. ”Ingen författare skulle våga skriva historien om hans liv.”

Förlupna kulor

Två stadsbeskrivningar

León, biskopssäte och huvudstad i den spanska provinsen med samma namn, är beläget 851 meter över havet på en kulle vid de båda floderna Torios och Bernesgas sammanflöde till Leónfloden. Folkmängd (1900) 15 580. Staden är belägen vid snälltågslinjen Madrid-Oviedo. Den gamla stadsdelen med katedralen och andra medeltida byggnadsverk omges av en stadsmur; de restaureringsarbeten som genomförts under 1800-talets senare hälft, har inte berövat gamla staden något av dess sevärdhet och intresse. Samtidigt har nya förstäder vuxit upp utanför stadsmuren, för att ge bostäder åt den del av befolkningen som är sysselsatt inom industrin; staden har numera ett järngjuteri, en järnvägsverkstad, en kemisk fabrik och en läderfabrik. Följaktligen består León så att säga av två städer, en gammal stad av klerikal typ och en ny, industriell sådan.

Encyclopaedia Britannica

Santa Anastadsdelen, där Durruti föddes, är en arbetarstadsdel med gamla småhus. Hans far var järnvägare, och hans bröder arbetade vid järnvägen nästan allesammans. Det gjorde också Durruti själv.

Det sociala klimatet i staden var helt präglad av dess egenskap av biskopssäte. Varje idé och varje handling, som misshagade prästerskapet, kvävdes i sin linda. León var med andra ord något av ett citadell för det gamla kyrkliga och monarkistiska Spanien. Någon industri att tala om existerade knappast. Alla stadens invånare kände varandra. En stark garnison, flera avdelningar av guardia civil, talrika kloster, en katedral, ett biskopspalats, ett lärarseminarium, ett veterinärinstitut, en stark småborgarklass, helt inriktad på lugn och ordning – det var allt, och det innebar en miljö som inte tolererade några avvikande idéer eller några uppstickande temperament. Enda möjligheten var att flytta därifrån. En Durruti skulle aldrig ha kunnat passa in i León, minst av allt i detta vår ungdoms León, där redan det lilla fåtal ljumma, harmlösa republikaner som fanns då betraktades som subversiva extremister och skandalösa element.

Diego Abad de Santillán

Upplysningar från en syster

1. Buenaventura Durruti föddes den 14 juli 1896 i León.
2. Syskon: åtta stycken, varav sju bröder och en syster. Av dessa är i dag (1969) två bröder och systemen fortfarande i livet.
3. Yrke: mekaniker.
4. Levnadslopp. Började i folkskolan i León när han var fem år gammal. Under hela skoltiden en god elev. Intelligent, litet okynnig, men snäll och vänlig. Gick också i den söndagsskola som anordnades av kapucinerpatrarna i León och tilldelades där flera utmärkelser och diplom, som omsorgsfullt bevarades av vår mor.

Åren 1910–1911 arbetade han i señor Melchor Martinez verkstad mot en lön av 25 céntimos om dagen. Jag kommer ihåg att han var missnöjd med lönen, som han fann alldeles för låg. Mor var av annan åsikt och fann lönen fullt tillräcklig och sade till honom att han på verkstaden fick lära sig ett nyttigt yrke, som kunde göra honom oberoende i framtiden. Under denna tid gick han samtidigt på aftonskola. Fritiden ägnade han i huvudsak åt att läsa och studera. Sedan började han på señor Antonio Miajas gjuteri i stället. Här arbetade han till 1916. Då utförde han ett provarbete för Nordspanska järnvägsbolaget och fick 1916

anställning som mekaniker vid detta företag. Han avskedades efter 1917 års strejk. Då lämnade han Spanien och reste till Paris, där han stannade till 1920. Sedan for han hem igen och fick anställning vid byggandet av kolvaskverket vid gruvan Matallana de Torio i provinsen León. När han kommit upp i värnpliktsåldern befann han sig på nytt i Paris. Han hamnade då på listan över rekryter som undandragit sig mönstringen och arresterades efter återkomsten till Spanien i San Sebastian. Eftersom han var stor och kraftig tilldelades han fästningsartilleriet, men frikallades så småningom som oduglig för militärtjänst på grund av ett ljumskbräck.

5. Anmärkningar. Liksom hans liv som vuxen var också hans ungdom full av svårigheter och lidanden. Hans förhållande till sin familj var utan minsta vank. Så till exempel sade han till sina bröder att de skulle söka sig ett hederligt arbete och inte blanda sig i bråk och stridigheter, utan se till att mor hade det lugnt och skönt. Han var alltid mycket fäst vid mor, uppträdde med den största respekt mot henne och visade henne alltid stor aktning. I hemmet talade han aldrig om sina politiska åsikter. Mor och jag har alltid kunnat glädja oss åt Leónbornas aktning och sympati, oavsett deras samhällsklass och också under tiden efter inbördeskriget.

Far var järnvägare till yrket och anställd vid järnvägsverkstäderna i León. Han dog 1931; mor dog 1968, nittioett år gammal. Också far åtnjöt allmän aktning i staden. Under Primo de Riveras diktatur var han ledamot av kommunalfullmäktige under borgmästaren señor Raimondo del Rio.

Rosa Durruti

Skolkamraten

Durruti och jag, vi var goda vänner redan som barn, vi var kamrater, vi var som bröder, förstår ni. Vi hade knappt hunnit få våra första tänder ens, det var långt innan vi började skolan. Familjerna var ju grannar, alltså. Och min mor dog mycket tidigt, jag var väl en sju-åtta år då, och då tog Durrutis mor hand om mig; jag var som barn i huset hos dem.

Och då sade hon till Pepe, vi kallade honom alltid Pepe alltså, Pepe helt enkelt, Pepe Durruti, då sade hon till honom att Florentino, han har ingen mamma mera. Kanske var det därför han tyckte så bra om mig, som jag var mer än bara en lekkamrat för honom, mera som en bror; jag var som en bror för honom.

Durruti var mycket duktig i skolan, han arbetade och lade manken till. Vid det laget var vi ju redan större, och en dag kallade läraren till sig hans mor och sade till henne: ”Er son kan inte lära sig något mera här, han spiller bara sin tid hos oss. Om ni bara vill satsa så tror jag att det finns ämne i honom till något större, för han är mycket intelligent.”

Men han fortsatte inte att studera, för han ville hellre arbeta. För resten – fattar ni vad vi var som barn? Vi var förlupna kulor. Grannarna sade alltid att de där båda är hopplösa, det kan aldrig bli något av dem, de är små odjur båda två, rena banditerna.

Varför de sade på det viset? Därför att det var så det låg till. Vi var ena riktiga gissel för fruktträdgårdarna, särskilt Durruti – han ville alltid dela ut det som fanns i dem bland de andra. Tills vi en dag åkte fast för en godsägare som hade stora fruktodlingar i León, och han skrek: ”Du där borta” – han duade oss nämligen – ”du där borta, försvinn genast härifrån!” Och då sade Durruti till mig: ”Titta på den gamle gubbstrutten.” ”Hör ni inte?” skrek han. Och Durruti ropade tillbaka: ”Jodå!” Och han: ”Kvicka på då!” Då ropar Durruti till svar: ”Vi har ingen brådska.” Och ägaren säger: ”Men det här är min trädgård.” Och då frågar Durruti:

”Men min trädgård då, var ligger den? Varför har jag ingen trädgård?” – ”Försvinner ni inte genast skall jag randa er gula och blåa.” – ”Försök med det bara, så får vi se vad som händer.” Under tiden plockade vi frukt, han och jag och ett par andra. Det mesta gav vi bort, för det tyckte vi var roligt. Durruti kunde bara inte låta bli, han gav alltid bort alltsammans.

Han fick aldrig fortsätta vid någon högre skola. Hur skulle det ha gått till? På den tiden var det bara att börja arbeta redan när man var fjorton och bidra till hushållet med sin lilla lön.

Hans far var anställd vid nordbanan, och kunde följaktligen skaffa in sina pojkar där redan när de var sexton-sjutton år gamla. Det var verkligen något fint på den tiden! För det betydde ju en fast lön, fast arbete, rentav som mekaniker.

Innan Durruti började vid järnvägen hade han arbetat ett tag på andra verkstäder i León, började vid fjorton års ålder, på Mijajas fabrik, och där lärde han känna arbetare från Asturien. De pratade en hel del om vad som var fel i samhället, och Durruti lyssnade uppmärksamt, för han var medveten om orättvisorna. De där arbetarna kom långt bort ifrån, från Asturien, och de måste ta sig hem och tillbaka igen till fots, vid veckosluten, om de alls ville få äta vid samma bord som hustrun och barnen någon gång.

Florentino Monroy

Generalstrejken

Sedan kom den stora generalstrejken 1917. Den gången strejkade hela Spanien, och vi hade redan börjat fatta en del och var medlemmar i den socialistiska fackföreningen i León; någon annan fanns det inte på den tiden.

Vi var också de första som fick det att blåsa litet friska vindar där, så att syndikaten inte försumpades helt. Där pratade man alltid om att enda möjligheten att skapa något bättre var med röstsedelns hjälp. Stämmer inte, sade vi, där får ni allt tänka om ordentligt, grabbar.

När 1917 års strejk bröt ut var vi just fyllda nitton år. Våld? Om det var en strejk med våldsinslag? Vi provocerade själva fram våldet. Regeringen skickade på oss militär. Strejken utropades sent en kväll, den började vid midnatt. Överallt stod guardia civil redo att skrämja arbetarna till lydnad när de lämnade fabrikerna. Men vi hade redan kommit överens om hur vi skulle göra. Vi skulle inte tillåta att strejken rann ut i sanden. Vi hade litet vapen vi också, inget särskilt, men tillräckligt för att sätta skräck i soldaterna. De hade redan besatt bangården. Stationen ligger på andra sidan floden, från staden räknat. Det var redan mörkt, vi såg soldaternas uniformer blänka i mörkret, och sedan brakade det loss: Pang! pang-pang, pang-pang. Det var nästan som ett litet krig. Vi hade strålande trevligt.

Snart hade vi guardia civil på halsen. Därmed var de där små revolverarna inte till någon större nytta längre. Vi sökte oss bort till några högspänningsmaster i Léons centrum, de var väldigt höga, och väl placerade var de också, med träd framför. Vi klättrade upp i dem och gömde oss ordentligt högt däruppe, och alla hade vi stoppat mössorna och fickorna fulla med stenar, som vi kastade på poliserna.

Poliserna uppförde sig som galningar, för de fattade ju inte varifrån stenarna kom. Stenarna slog gnistor mot stelnläggningen i mörkret. Stenar överallt! Poliserna gick löst på folkmassan med hästar. Men oss upptäckte de inte.

Det var ju inga fantastiska saker, men det var bra i alla fall, för det fick folk att inse att det inte gick att uträtta något med enbart den passiva kampen, och så småningom växte det fram en re-

volutionär stämning, av samma slag som den som senare fördes ut över hela landet genom CNT.

Och den som var vår ledare under de här skärmytslingarna, det var naturligtvis Durruti.

Florentino Monroy

Fackföreningarna

Efter generalstrejken 1917 uteslöts Durruti och en del av hans kamrater på grund av sitt engagemang i denna ur järnvägsmännens fackförening, en institution som behärskades och manipulerades av socialdemokraterna. De hade uppfattat strejken bokstavigt, och hade i sin ungdomliga entusiasm inte fattat att hela strejkrörelsen bara var en fint från pamparnas sida. Largo Caballero, Besteiro, Angiano och Saborit, de socialdemokratiska ledarna, hade anstiftat strejken i det enda syftet att överlämna arbetarna, vilkas handlande för en tid undandragit sig deras kontroll, till järnvägsbolagen, fjättrade till händer och fötter.

Denna gemena manöver och den komedi som blev dess juridiska efterspel inbringade inte bara pamparna platser i parlamentet; samtidigt lyckades de på detta sätt också rensa ut de anarkistiska medlemmarna ur järnvägarnas fackförening. Anarkisterna hade på fackföreningsmötena vänt sig mot den reformistiska taktiken och socialdemokratiska partiets allt behärskande inflytande och kämpat för en öppet revolutionär inställning hos förbundet.

Durruti var en av de allra mest rebelliska och militanta bland dessa medlemmar. Han och hans kamrater vägrade blankt att kapitulera för företagarna; i stället övergick hans grupp, och flera andra också, till sabotage i stor stil. Man satte eld på lokomotiv, rev upp spåren, brände skjul och magasin och så vidare. Taktiken gav helt storartade resultat, och många arbetare började göra den till sin. Men i och med att sabotageaktionerna började gripa omkring sig, såg socialisterna till att man fick slut på strejken.

Många av strejkens organisatörer, däribland Durruti, blev av med sitt arbete. Samtidigt började anarkisternas landsorganisation, Confederación Nacional del Trabajo, växa mer och mer. En stor del av det spanska proletariatet sympatiserade med den och anslöt sig till den. Durruti for till de asturiska gruvdistrikten, en av socialdemokraternas högborgar, och kämpade där mot de neutrala och reformistiska fackföreningarna och för CNT:s anarkistiska linje. Han hamnade på svarta listan, blev på nytt av med sitt arbete och måste utvandra till Frankrike.

V. de Rol

Första landsflykten

Han for till Paris och fick jobb som montör. Jag tror att fabriken han jobbade på hette Berliet eller Breguet. Han var inte ensam, utan hade sällskap med en del kamrater från León, särskilt en, som vi kallade Bror Lustig; honom tog fascisterna livet av så småningom. De lärde sig mycket där i Frankrike. När de kom hem till Spanien igen, visste de verkligen allt om klasskampen. Durruti var helfrälst på detta, för det passade perfekt till hans temperament och sätt att se på framtiden. Durruti gick i skola hos anarkosyndikalisterna i Paris, han studerade på platsen.

Florentino Monroy

I Paris arbetade han i tre års tid som mekaniker. Hans spanska vänner höll honom kontinuerligt underrättad om läget i vårt land och rapporterade: att den anarkistiska rörelsen bredde ut sig mer och mer; att man redan hade över en miljon arbetare organiserade i CNT; att man förberedde en republikansk resning; att många räknade med att monarkin snart skulle falla; att

regeringen och bourgeoisien hade ställt upp band av revolverhjältar, de så kallade pistoleros, som skulle likvidera ledarna för anarkisterna och CNT och republikanerna på vänsterflygeln ...

Dessa underrättelser skapade oro hos revolutionären Durruti. Han återvände i hemlighet över fransk-spanska gränsen. I San Sebastián anslöt han sig till de anarkistiska kampgrupper, som förberedde aktionerna mot monarkin. Här mötte han också Francisco Ascaso, Gregorio Jover och García Oliver.

Alejandro Gilabert

Mr Davis med den vita nejlika

Jag glömmmer aldrig den gången, det bör ha varit 1920, då Durruti kom till Matallana del Torío; det ligger i norra delen av provinsen León. Han arbetade där som maskinist hos Compañía Minera Anglo-Hispana. Redan då fanns det i denna gruvby uppe i bergen en organiserad arbetarrörelse, som behärskades av socialisterna. När han kom hade en arbetskonflikt just brutit ut, och han valdes in i strejkkommittén.

Jag kom till byn tillsammans med min far, som var anarkist och hade agiterat för sina åsikter bland arbetarna. Han klev upp på en mur och talade till massorna. Arbetarna beslöt att gå till fabriksledningen. När tåget kom till gruvbolagets kontor vägrade direktören, en engelsk ingenjör som hette Davis, om jag inte minns fel, att ta emot delegationen från de strejkande.

Mr Davis var en sirlig herre, alltid mycket elegant klädd, med en vit nejlika i knapphålet, men med litet svagt bröst dock, jag tror han hade lungdot. Han hade hört talas om Durruti tidigare och var kanske rädd för honom; hur som helst gav han via portvakten vid dörren besked om att han inte tog emot.

Då gick Durruti fram till portvakten, som var beväpnad, och sade till honom: ”Hälsa så gott till mr Davis och tala om för honom att om han inte kommer till dörren, så går jag in och hämtar honom, och då åker han ut genom fönstret ner till oss på gatan.”

Ett par minuter senare dök mr Davis upp i dörröppningen och inbjöd mycket artigt strejkledningen till sitt kontor. Där hade man sedan en lång diskussion. Mr Davis gick med på arbetarnas krav och strejken slutade med seger. Ett par dagar senare kom polisen med en arresteringsorder på Durruti. Men vid det laget var han redan långt borta.

Julio Patán

Dynamit

Hans oroliga kynne, hans nyfikenhet och hans drift till konfrontationer, förde honom till La Coruña, Bilbao, Santander och många andra städer i norr. När han kom tillbaka från en av dessa resor upptäckte han att det rådde osedvanligt mycket liv och rörelse utanför det hotell där han bodde. Polisen hade omringat huset, och Durruti höll sig borta. Försiktigheten var förvisso berättigad, för just vid den här tiden hade man börjat använda sig av den beryktade ”lag om förrymda personer”, som skulle komma att kosta många arbetare livet.

I San Sebastian skulle man just vid denna tid inviga en mycket pampig byggnad, som hette *Gran Kursaal* och skulle användas som kasino och varietélokal. Kungaparet och den spanska aristokratins högsta spetsar, som alla brukade komma till San Sebastian på sommaren, skulle delta i invigningen. Nu hade emellertid polisen upptäckt en tunnel som slutade inne i denna byggnads källare. Företaget skyldes genast på anarkisterna, som enligt polisen planerade att

spränga byggnaden i luften på själva invigningsdagen då både kungen, ministern och diverse andra högt uppsatta rovfiskar befann sig i huset.

Det har aldrig varit något problem för polisen att pådyvla sina offer vilka förbrytelser som helst. I detta speciella fall valde den ut Durruti och två av hans kamrater, som arbetat som snickare vid kasinobygget. De tre beskylldes av polisen för att ha grävt ifrågavarande tunnel på nätterna. Sedan skulle Durruti, som var mekaniker, ha konstruerat själva helvetesmaskinen och skaffat massor av dynamit, som han enligt polisen hade haft med sig från gruvorna i Asturien och Bilbao, där han hade många vänner.

De båda snickarna, två kamrater vid namn Gregorio Suberviela och Teodoro Arrarte, mördades av polisen i Barcelona. Durruti lyckades undkomma till Frankrike. De spanska myndigheterna krävde hans utlämnande, för den händelse att han dömdes skyldig. Det var då man inledde smutskastningen av honom. Man försökte stämpla honom som en simpel förbrytare. Och kampanjen drevs allt hårdare, i samma mån som han alla förföljelser till trots fortsatte med sin revolutionära verksamhet.

V. de Rol

Durruti hade alltid varit en rebell, var det långt innan han blev anarkist. Den dåvarande ledaren för rörelsen i Katalonien, Buenacasa, sade till honom att Barcelona var den enda plats där han kunde leva, för ”det är bara i Barcelona det finns ett proletärt medvetande”. Och den djärve ynglingen från León, som redan i Gijón och Rentería utlöst allvarliga arbetskonflikter på egen hand och kallat sina kamrater för fårskallar därför att de fann sig i sina arbetsförhållanden, tog Buenacasas råd ad notam och for till Barcelona.

Manuel Buenacasa/Crónica

Andra kommentaren. Om den spanska anarkins rötter

Italienaren Giuseppe Fanelli kom till Madrid en oktoberdag år 1868. Han var omkring fyrtio år gammal, ingenjör till yrket, hade tjockt svart skägg och blixtrande ögon, var storvuxen, munter och beslutsam. Så snart han anlant till Madrid letade han rätt på en adress han hade uppskriven i sin anteckningsbok, ett café, där han träffade några arbetare. De flesta av dessa var typografer, anställda på den spanska huvudstadens små oansenliga tryckerier.

”Hans röst hade en metallisk klang, och tonfallet passade perfekt till det han hade att säga. Det växlade från hot och vrede, när han talade om tyranner och utsugare, till smärta, sorgmod och framtidstro, när talet kom in på de undertrycktas lidanden. Det verkligt märkliga i alltsammans var att han inte kunde spanska; han talade antingen franska, ett språk där en och annan bland oss förstod en och annan glosa, eller italienska, där vi så gott det gick måste hjälpa oss fram med de likheter som finns mellan detta språk och vårt eget. Ändå blev vi så fascinerade av hans tankar att de väckte en oändlig begeistring inom oss.” Ännu trettiofyra år efter italienarens besök kan rapportören Anselmo Lorenzo, en av de första spanska anarkisterna, ordagrant citera Fanelli, kallad ”Aposteln”, och minns hur han ryste till när Fanelli utropade: ”*Cosa orribile! spaventosa!*”

”I tre-fyra kvällar fick vi lyssna till Fanellis propaganda. Han pratade med oss under promenader och på olika caféer. Han gav oss också Internationalens stadgar, programmet för Demokratiska socialisters allians och några nummer av *Klockan* med artiklar och tal av Bakunin. Och innan han tog avsked av oss, bad han oss att ta ett gruppfoto där han själv står mittibland oss.”

Ingen av lyssnarna hade någonsin tidigare hört talas om den organisation för vars räkning Fanelli hade rest till Spanien, Internationella Arbetarassociationen. Fanelli tillhörde Bakunins anhängare, med andra ord den ”antiauktoritära” flygeln av Första Internationalen, och det budskap han förde till Spanien var anarkismen.

Denna revolutionära lära vann en snabb och spektakulär framgång i Spanien; den spred sig som en löpeld bland lant- och industriarbetarna i västra och södra Spanien. Redan på sin första kongress 1870 uttalade sig den spanska arbetarrörelsen för Bakunin och mot Marx, och två år senare kunde Anarkistfederationen räkna in 45 000 aktiva medlemmar vid sitt möte i Córdoba. Bondeupproren 1873, som spred sig över hela Andalusien, leddes klart och entydigt av anarkisterna. Spanien är det enda land i världen där Bakunins revolutionära teorier omvandlats i materiell makt. Ända fram till 1936 bevarade anarkisterna sin ledande ställning inom den spanska arbetarrörelsen; de bildade inte bara den rent numerära majoriteten, utan var också den militantaste fraktionen.

Det har framförts långa rader av olika förklaringsförsök till detta historiskt unika sakförhållande. Men ingen av dessa förklaringar är särskilt övertygande, och hittills har ingen lyckats förklara fenomenet utifrån den politiska ekonomins spelregler. Men man kan ju ändå redovisa de villkor, varunder den spanska anarkismen växte och frodades; de kan kanske åtminstone göra denna utveckling, som hittills trotsat alla rent ekonomiska förklaringar, något så när begriplig.

Bortsett från vissa regioner var Spanien ända fram till första världskriget ett rent jordbruksland. Klassmotsättningarna i det spanska samhället var så extrema och ohöljda, att man lugnt kan tala om två nationer, som skildes från varann av en sannskyldig avgrund. Den politiska klass, som behärskade statsapparaten och var intimt lierad med krigsmakten och kyrkan, bestod i huvudsak av storgodsägare. Den var heltigenom improduktiv, korrumpierad och ur stånd att klara den tidvis progressiva roll som i andra västeuropeiska länder axlats av bourgeoisien. Dess parasittillvaro var helt inriktad på räntor och arrenden; däremot var denna klass helt ointresserad av att utveckla de produktiva krafterna genom en kapitalistisk expansion. Småborgarklassen var lika svagt utvecklad. Bortsett från fattiga hantverkare och småhandlare bestod den av ”det statliga nattkärlets lakejer”, som Marx kallade typen, en överdimensionerad och underbetald byråkrati, som i den mån den inte var helt funktionslös snarare tjänade repressiva ändamål än administrativa sådana.

Det verkliga Spanien, den överväldigande majoriteten av det arbetande folket, bodde ute på landet, och där utkämpades också de viktigaste klasstriderna på spansk mark ända in i vårt eget sekel. Stridernas förlopp är nära förknippat med den agrara strukturen. Där de medeltida ägo- och produktionsförhållandena levde kvar, som uppe i provinserna i norr, och hela byar av småbönder och medelstora bönder behöll sina allmänningar i skog och på betesmarker, där marken var fruktbar och tillräckligt bevattnad, där levde också ålderdomliga samhällsformer kvar i stolt isolering, nästan utanför penninghushållningen.

Men i andra regioner, framför allt vid levantkusten och i Andalusien, trängde den nyrika jordägarbourgeoisien från 1836 fram med våld. I Spanien betyder termen liberalism endast och allenast en nedbrytning av de gamla allmänningarna, ”fri” försäljning av dessa, indragningar av bondehemman och en latifundieekonomi. Den parlamentariska regimens införande år 1843 säkrade definitivt den politiska makten åt dessa nya godsägare, som givetvis själva

bodde i städerna, betraktade sina latifundier som kolonier och drev dem genom förvaltare eller arrendatorer.

Härigenom uppstod ett väldigt jordbruksproletariat. Fram till inbördeskrigets utbrott hade tre fjärdedelar av samtliga invånare i Andalusien förvandlats till *braceros*, daglönare, som sålde sin arbetskraft för hungerlöner. Under skördetiden hade man i regel tolv timmars arbetsdag. Halva året rådde en nästan total arbetslöshet. Följden blev endemisk fattigdom, undernäring och flykt från landsbygden.

Ute i byarna framträdde statsmakten i huvudsak som ockupationsmakt. Året efter att den nya politiska klassen av godsägare tagit regeringstyglarna i sin hand, upprättade den en egen ockupationsarmé, *guardia civil*, ett kasernerat gendarmen vars uppgift enligt vad som utsades skulle vara att likvidera den primitivaste nödvärnsformen ute på landsbygden, nämligen banditväsendet, men som i själva verket hade till uppgift att hålla landsbygdsproletariatet i schack, eftersom detta nu grep till nya kampformer. *Guardia civil* består av noga utvalda män, som alltid sätts in långt från den egna hembygden. Dess medlemmar är strängeligen förbjudna att gifta sig med kvinnor på orten eller fraternisera med dem. Gendarmerna får aldrig lämna sitt kvarter obeväpnade eller ensamma; än i dag kallas *guardia civil* ute på landet för *la pareja*, därför att dess medlemmar alltid patrullerar två och två. Ända in på 30-talet yttrade sig det öppna klasshatet i de andalusiska byarna i ett permanent småkrig, en primitiv landsbygds-guerilla, som gång på gång trappades upp till plötsliga, spontana bonderevolter. Dessa uppror frigjorde ett elementärt massvåld och genomfördes med exempellöst dödsförakt. De fick alltid samma, stereotyp likartade förlopp: lantarbetarna mejade ner *guardia civil*, tog präster och tjänstemän till fånga, tände eld på kyrkorna, brände upp markhandlingar och arrendekontrakt, avskaffade pengarna, uppsade staten tro och lydnad, förklarade sig som självständiga kommuner och beslöt att bruka landet gemensamt. Det är märkligt att konstatera hur dessa i allmänhet analfabetiska bönder, självklart utan att själva ha en aning om den saken, exakt följde Bakunins anvisningar. Men eftersom deras revolter alltid var rent lokala och genomfördes utan samordning, tog det i allmänhet bara några dagar innan regeringstrupperna kvävde dem i blod.

Det är här, i de andalusiska byarna, som den spanska anarkismen har den första av sina båda rötter. Den gav nästan i ett slag jordbruksproletariatets spontana rörelser en ideologisk grundval och en fast organiserad struktur, och underblåste ute i byarna ett naivt men outrotligt hopp om snar och total revolution.

Kring sekelskiftet såg man överallt i Sydspanien ”idéns apostlar”, män som strövade fram genom landet till fots, på åsnerygg eller på en kärra, utan ett öre på fickan. Arbetarna gav dem mat och husrum. (Alltifrån början och fram till den dag som i dag är har den spanska anarkistiska rörelsen aldrig fått något stöd eller ekonomiskt bistånd utifrån). På detta sätt fick man igång ett slags inlärningsprocess bland massorna. Överallt stötte man på läsande lantarbetare och bönder, och bland analfabeterna lärde sig många hela artiklar ur rörelsens tidningar och broschyrer utantill. I varenda by fanns det minst en ”upplyst”, en ”medveten arbetare”, som kändes igen på att han varken rökte, spelade eller drack, bekände sig till ateismen, var obrottsligt trogen mot sin kvinna, men inte var gift med henne, inte lät döpa sina barn, läste mycket och vidareförde allt han läste till andra.

Landets ekonomiska motpol till de utarmade torrzonerna i södra och västra Spanien utgörs av Katalonien, sedan gammalt Spaniens rikaste och industriellt högst utvecklade landsdel. Barcelona, metropol för sjöfarten, exporten, bankväsendet och textilindustrin, hade redan vid sekelskiftet blivit ett slags brohuvud för kapitalismen på den Pyreneiska halvön. Skatteintäkterna per capita låg i Katalonien dubbelt så högt som genomsnittet för hela Spanien. Bortsett från Baskien är detta den enda landsdel som lyckats få fram en funktionsduglig företagarbourgeoisie; de katalanska industriföretagarna och bankmännen var till skillnad från godsägarna inte inriktade enbart på slöseri, utan på ackumulering. Mellan 1870 och 1930 växte det i Barcelona med omgivningar fram ett jättestort och höggradigt koncentrerat industriproletariat.

Men de katalanska arbetarna slöt sig inte som i jämförbara andra europeiska regioner till socialdemokratin och de reformistiska fackförbunden utan i stället till anarkismen, som här fick sin andra, urbana grundval. Redan 1918 var 80 procent av samtliga arbetare i Katalonien organiserade inom anarkismen. Detta faktum är ännu svårförklarligare än bakunisternas framgångar på landsbygden. Sociologin kan emellertid ge åtminstone en fingervisning. Arbetarkadern i industriområdet kring Barcelona är till mycket ringa del född där; hälften av dem kommer till exempel från de torra provinserna Murcia och Almería, alltså från södern, och denna folkförflyttning har på grund av den strukturella arbetslösheten på landsbygden fortsatt ända in i nuet.

Ett annat motiv representeras av de centrifugala krafter som alltid har spelat en så stor roll i den spanska historien. En stark lokalpatriotism, en direkt drift till självständighet, till autonomi, ett envist motstånd mot den madridska centralregeringens maktanspråk har städse kännetecknat många spanska provinser; men ingenstans har detta motstånd varit så starkt som just i Katalonien, som i många avseenden kan betraktas som en egen nation och redan på 1600-talet förde ett självständighetskrig mot den spanska monarkin. Den ekonomiska särutvecklingen har ytterligare stärkt dessa tendenser. Den katalanska nationalismen har ett dubbelansikte. Dess högerflygel representerar den inhemska bourgeoisins intressen, och utnyttjade autonomifrågan för att försöka villa bort klasskampen. Men på massornas sida fungerade den katalanska frågan som ett alltigenom revolutionärt moment. Kraven på självstyrelse, hatet mot den centrala statsmakten, det sega fasthållandet vid kravet på en radikal decentralisering av makten, allt detta var motiv som redan fanns i anarkismen.

Anarkisterna har aldrig någonstans uppfattat sig som ett politiskt parti; det ingår i deras principer att inte delta i parlamentariska val och aldrig ta en regeringspost; de är inte intresserade av att bemäktiga sig staten, bara av att avskaffa den. Också i sina egna sammanslutningar värjer de sig mot all maktkoncentration till organisationens topp, till centralen. Deras federationer leds från basnivån; varenda lokal grupp åtnjuter en mycket långtgående autonomi, och i varje fall i teorin är basen inte tvungen att böja sig för ledningens beslut. Naturligtvis beror det på de konkreta förhållandena hur långt dessa principer kan förverkligas. I Spanien fann anarkismen sin slutgiltiga organisationsform först 1910, då man grundade landsorganisationen CNT (Confederación Nacional del Trabajo).

CNT var världens enda revolutionära fackliga landsorganisation. Den uppfattade sig aldrig som en "sambällspartner" med uppgift att genom förhandlingar med företagarna förbättra arbetarklassens materiella villkor; dess program och dess praktik var i stället inriktade på att föra löntagarnas öppna, permanenta krig mot kapitalet till en slutgiltig seger. CNT:s struktur och dess taktiska uppträdande var inordnade under denna strategi.

CNT var aldrig någon sammanslutning av avgiftsbetalande medlemmar och ackumulerade aldrig några ekonomiska reserver. Medlemsavgiften var mycket låg i städerna, och ute på landsbygden tog man ofta inte upp några avgifter alls. Ännu 1936 hade CNT med över en miljon organiserade medlemmar bara en enda avlönad funktionär! Någon byråkratisk apparat existerade inte. Ledarkadern försörjde sig på sina egna löner som arbetare i olika företag eller fick direkt understöd av grupperna på den bas där de var verksamma. Och detta är ingen ovidkommande detalj, utan den avgörande orsaken till att CNT aldrig skakade fram några "arbetarledare", helt isolerade från massorna och med pamparnas traditionella, oundvikliga andliga missbildningar. Den ständiga kontrollen underifrån garanterades inte formellt, genom stadgar och statuter, utan var en direkt följd av att de militanta kämparna helt enkelt var direkt hänvisade till sina basorganisationers förtroende för att få fortsätta.

Både i staden och på landet var strejken och guerillan CNT:s viktigaste vapen. För anarkisterna var det alltid bara ett steg från arbetsnedläggelse till resning. Sina arbetsstrider förde de alltid ytterligt företagsnära. Denna fackföreningsrörelse avvisade idén om den rena lönestriden för att vidga och säkerställa "ägandet i samhället". Den var ointresserad av "sociala förmåner" och försäkringar och skrev principiellt aldrig under några kollektivavtal. De många förbättringar den lyckades genomdriva för arbetarna, godtogs bara de facto. Medlingsförhandlingar eller fredsplikt, av vad skäl det vara månne, var något som CNT aldrig accepterade. Rörelsen hade inte ens någon strejkkassa. Detta innebar att dess strejker aldrig blev långvariga. Men i gengäld var de desto våldsammare. De medel man använde var revolutionära; de sträckte sig från självförsvar till sabotage och från expropriering till väpnat uppror.

Därmed ställdes den anarkistiska rörelsen inför frågan om förhållandet mellan det legala och det illegala arbetet. Under de betingelser som rådde i Spanien var detta på intet sätt något moraliskt problem; för den härskande klassen på den Pyreneiska halvön har aldrig besvärat sig med att ens försöka upprätthålla den borgerliga fasaden av demokratisk rättsstat. Parlamentsvalen var i decennier en ren fars; de vilade helt på röstköp och kazique-system på landsbygden och direkt superfräcka förfalskningar. Någon maktfördelning i de liberala statsteoriernas mening har aldrig existerat i Spanien. Fram till första världskrigets slut fanns det inte ens någon sociallagstiftning, och de lagar som sedan utfärdades var prov utan värde. Både från företagarnas och statens sida utsattes arbetarna dagligen för öppet och naket våld. Därmed var frågan om det samhälleliga våldet besvarad innan CNT ens hunnit ta upp den till debatt.

Men å andra sidan var ju CNT dock en massorganisation, som alla förbud till trots ändå inte kunde arbeta enbart i det fördolda. Dess illegala arbete övertogs redan tidigt av sådana hemliga kadergrupper som *Solidarios*: självförsvar, anskaffande av vapen och pengar, befriande av fångar, terrorism och spionage. År 1927 formaliserade denna arbetarfördelning i och med tillkomsten av Federación Anarquista Ibérica, Iberiska anarkistfederationen (FAI). Denna organisation arbetade rent principiellt i det fördolda. Man vet ingenting närmare om vare sig dess medlemsantal eller dess interna förhållanden, men dess prestige bland de spanska arbetarna var oerhört stor. Varje medlem av FAI var också organiserad i CNT. FAI bildade så att säga den hårda kärnan i de anarkistiska fackföreningarna; samtidigt stod den som den säkraste garantin mot opportunistisk anpassning och faran för ett nedhasande i reformismen. Denna organisationsstruktur återkallade än en gång Bakunins modell med en stor, spontan massrörelse, med en fast sammanhållen, hemlig grupp av yrkesrevolutionärer som massrörelsens inre kader.

Det har alltid fablats åtskilligt om FAI. Det är ju oundvikligt att det kommer alla möjliga rykten i svang om en hemlig organisation. Vad den borgerliga skräckpropagandan angår, kan

man lugnt bortse från den redan på grund av den uppenbara okunnighet den vittnar om. (Så till exempel hävdade storgodsägarnas talesmän ännu 1936 att FAI ”var besoldat av Moskva”). Mer beaktansvärda är däremot de dunkla punkter som har sitt ursprung i själva härkomsten och strukturen för konspirativa organisationer av det här slaget. Anarkisternas motståndare har gång på gång talat om de ”kriminella element”, som skulle ha gjort sig breda inom FAI, och i all synnerhet då i Barcelona. Men en politisk värdering och bedömning kan inte utgå från strafflagen. Den spanska arbetarklassen har till skillnad från den tyska eller engelska aldrig gjort sig känd för någon överdriven respekt för den privata äganderätten, och eftersom den så ofta förtryckts med vapenmakt har den också i alla tider betraktat det väpnade motståndet som ett normalt medel att hävda sina intressen.

Nej, de här illegala gruppernas politiska svårbestämbarhet har helt andra orsaker. Den hör samman med en samhällelig faktor som alltid har spelat en viktig roll i Barcelona, nämligen sub-proletariatet. Detta har utvecklats genom flykten från landsbygden och arbetslösheten, men också hamnstadens internationella subkultur har bidragit till dess utveckling. Och de katalanska industriarbetarna har aldrig tagit avstånd från detta skikt; tvärtom har de av mer än en orsak upplevt sig som lierade och solidariska med det. Också härutinnan skiljer de sig från de yrkesutbildade västeuropeiska arbetarna, som drar gränsen för sitt klassmedvetande lika skarpt neråt som uppåt.

Naturligtvis gjorde polisen allt för att utnyttja de latenta klassmotsättningarna mellan industriarbetarna och subproletariatet. Och särskilt i början av seklet lyckades den ganska väl i sina försök att genomsyra den anarkistiska rörelsen med tjallare och provokatörer. Ett spel som är väl känt från de ryska socialrevolutionärernas och bolsjevikernas historia. Precis som ochranan gav också den spanska polisen de revolutionära grupperna ett effektivt stöd. Av de tvåtusen bomber som 1908–09 exploderade utanför katalanska företagens fabriksportar och villor i Barcelona, kan lejonparten tillskrivas polisen, som på så sätt och på order från centralregeringen i Madrid bekämpade de katalanska självständighetssträvandena. Men liksom i Ryssland visade det sig också i Spanien att hemliga polisen spelat alltför högt; i stället för att anarkisterna avväpnades politiskt ledde polisens provokationer bara till att CNT och FAI tillväxte i styrka.

Det är svårt att väga den anarkistiska organisationsformens för- och nackdelar mot varandra. Till fördelarna hörde närheten till gräsrotsnivån, den revolutionära glöden, den militanta solidariteten; men mot detta stod en kännbar brist på effektivitet, samordning och central planering. Följaktligen gick man ända till kort före inbördeskriget ideligen bara dessa spontana, isolerade upprorsförsök och revolter, som allesammans snabbt slogs ner: ”Typ-exempel”, som Engels uttryckte saken redan 1873, ”på hur man inte skall göra en revolution”.

Hittills har varken borgerliga eller marxistiska historiker någonsin lyckats åstadkomma någon förklaring till att den sortens elementära och våldsamma försök att omedelbart och i ett sammanhang göra slut på förtrycket kunnat upprepas så hårdnackat genom mer än ett sekel. Enligt dessa historiker skulle den spanska anarkismen djupast sett vara ett slags religiöst fenomen. Dess anhängare föreställer sig revolutionens dag som ett slags yttersta dom, följd tätt i hälsarna av den gudomliga rättvisans tusenårsrike. Enligt denna hypotes är också de spanska anarkisternas fanatism och offervilja typiskt messianska drag. Och att särskilt rörelsen ute i byarna livnärt sig på diverse kvasireligiösa föreställningar och förväntningar, är säkert obestridligt. Men metoden att reducera alltsammans till religiösa former går som alla sekulariseringstester inte tillräckligt på djupet. Den smusslar, helt i enlighet med den ”andliga

historiens” metoder, undan det politiska innehållet i denna kamp. De spanska arbetarna har medvetet och bestämt vänt upp och ner på religionens löften.. Åtminstone de materialistiska historikerna borde därför låta detta vara detta.

Då är en annan tes, som framför allt representeras av Gerald Brenan och Franz Borkenau, avsevärt intressantare. Enligt den skulle den spanska anarkismen vara ett uttryck för ett djupt liggande motstånd mot den kapitalistiska utvecklingen, ett motstånd riktat mot det materialistiska framåtskridandet i modern industrilandsmening över huvud taget, och därmed också mot det marxistiska schemat för den historiska utvecklingen. Medan detta schema uppfattar bourgeoisie som en temporärt revolutionär kraft, den kapitalistiska utvecklingen av produktionskrafterna som en nödvändig fas och disciplinering och ackumulation som industrialiseringens oundvikliga imperativ, avvisar de anarkistiska spanska arbetarna och bönderna med elementärt våld detta ”framåtskridande”. De hyser ingen som helst beundran för det engelska, tyska, franska proletariats prestationer och framgångar, och vägrar att följa dem i spåren; de har inte förändligt vare sig den kapitalistiska utvecklingens ändamålsrationalism eller dess varufetischism; de värjer sig förtvivlat mot ett system som förefaller dem omänskligt och mot den alienering detta system för med sig. De hatar kapitalismen med ett hat som deras västeuropeiska kamrater inte längre är i stånd att uppbringa.

Själv misstänker jag att det ligger en hel del i den förklaringen. Den kan ju också hänvisa till att det tvärtemot Marx’ och Engels’ förväntningar inte blev i de ”mest framskridna” länderna, inte i vare sig England eller Tyskland eller USA, som den sociala revolutionen segrade, utan tvärtom i samhällen för vilka kapitalismen var något främmande och utländskt. Härav följer emellertid på intet sätt att de spanska anarkisterna bara skulle ha varit ”relikter från det förgångna”; den som kallar deras rörelse arkaisk, binder sig därmed vid just det historieschema som här sätts i fråga. De spanska revolutionärerna var inga maskinstormare. Deras strävanden var inte inriktade på det förgångna utan på framtiden, men en annan framtid än den som kapitalismen höll redo för dem; och under triumfens korta tid stängde de ingalunda fabrikena, utan övertog dem och använde dem i sina egna syften.

Los Solidarios

Pistolerosterrorn

Det var kamrat Buenacasa, den gången ordförande i CNT:s nationalkommitté i San Sebastian, som rått Durruti att fara till Barcelona. Det skedde år 1920, under en period av det mest fruktansvärda förtryck. Guvernör Martínez Anido och polischefen Arleguí hade organiserat en regelrätt terrorkampanj mot anarkisterna i Katalonien. Alla medel betraktades som tillåtna. Tillsammans med företagarna inom regionen försökte de bygga upp en strejkbrytande tvångsorganisation, de så kallade Sindicatos Libres. Naturligtvis var det ingen arbetare som frivilligt ville gå in i denna organisation. Därför ställde företagarna, med myndigheternas benägna stöd, upp speciella beväpnade band, pistoleros. Dessa mördartrupper hade till uppgift att likvidera de politiskt medvetna arbetarna i Barcelona.

Det var vid denna tid som Durruti slöt det fasta vänskapsförbund med Francisco Ascaso, Gregorio Jover och García Oliver, som skulle vara dessa mäns liv ut. De bildade en kampgrupp som höll arbetarmördarna i schack med sina pistoler. Den spanska arbetarklassen såg dem som sina bästa försvarare. De utövade handlingens propaganda och riskerade dagligen sina liv. Folket älskade dem, därför att de stod så fjärran från allt politiskt hyckleri.

Ministerpresident den gången var en figur vid namn Dato. Han betraktades som den huvudskyldige till förtrycket i Barcelona. Anarkisterna bestämde sig för att avrätta honom genom ett attentat. Så skedde också.

Senare riktade de sin uppmärksamhet på kardinal Soldevila, som residerade i Zaragoza. Han föll offer för Ascascos och Durrutis kulor. Den värde kardinalen finansierade de gula Sindicatos Libros och deras mördarcentral i Barcelona med inkomsterna från ett aktiebolag som han bildat för att driva flera hotell och spelhålor.

Heinz Rüdiger/Alejandro Gilabert

Jag lärde känna Durruti 1922, i Barcelona. CNT var redan då en jättestor facklig organisation. Den hade inte bara majoriteten bland arbetarna, utan behärskade praktiskt taget samtliga företag.

Det var vid den tiden vi bildade gruppen *Los Solidarios*, som senare blev så berömd eller beryktad. Vi var omkring tolv personer: Durruti, García Oliver, Francisco Ascaso, Gregorio Jover, García Vivancos, Antonio Ortiz. Allt som allt var vi bara ett dussin till en början.

Vi behövde sådana grupper för att kunna försvara oss mot den vita terrorn. Företagarna hade i samförstånd med myndigheterna ställt upp egna formationer av legoknektar, välbeväpnade och synnerligen väl betalda grupper av slagskämpar. Vi måste försvara oss. När vi grundade vår grupp hade enbart i Barcelona över 300 fackföreningsmedlemmar fallit offer för den vita terrorn. Över 300 döda!

På den tiden kunde vi inte ens tänka på offensiva revolutionära aktioner. Allt måste inriktas på självförsvar. FAI fanns ännu inte den gången, den grundades först senare. Därför organiserade vi oss lokalt, i grupper vars medlemmar kände varandra därför att de bodde i varandras närhet eller arbetade på samma företag. Vi måste väpna oss, och vi behövde pengar för att överleva.

Ricardo Sanz

Ascaso

Första gången jag träffade de båda bröderna Ascaso var i Zaragoza. Det hände 1919, då den ryska revolutionen ännu inte stelnat i auktoritära former och fortfarande utövade en enastående stark subversiv suggestion på de arbetande massorna världen över, också i Spanien.

Bröderna Ascaso tillhörde på den tiden gruppen *Voluntad*, som också gav ut en utmärkt tidning med samma namn.

Just vid den tiden kom det till en våldsam resning bland soldaterna i Carmenkasernerna i Zaragoza. En natt övermannade några soldater, utan att dessförinnan ha kontaktat anarkisterna, vakten, dödade en officer och en fanjunkare och bemäktigade sig hela kasernen under fältropet: "Leve sovjeterna! Leve den samhällseliga revolutionen!" Sedan skyndade de ut i staden och besatte telefoncentralen, post- och telegrafhuset och tidningarnas redaktioner. Men eftersom de mitt i all sin entusiasm uppträdde heltigenom planlöst och naivt och framemot fyratiden på morgonen inte längre hade den blekaste aning om vad de skulle ta sig före, återvände de till slut till sina kaserner och förskansade sig där. När guardia civil sedan angrep kasernerna måste soldaterna ge upp efter en kortare strid.

Naturligtvis gjorde polisen vad den kunde för att pressa ur myteristerna erkännanden om vilka som var anstiftare och ledare, men eftersom det inte fanns några sådana ansträngde den sig förgäves. Krigsrätten ställdes inför frågan om man skulle låta skjuta allesammans eller ingen alls. Men det går alltid att finna en pultron, och denna gång spelades den rollen av chefredak-

tören för lokaltidningen *Heraldo de Aragón*, som förrådde de sju soldater som ockuperat hans tryckeri till polisen. De ställdes genast inför krigsrätt och sköts. Hatet mot denne rövslickare, som ständigt hetsat mot anarkisterna och facket, tryckte pistolen i handen på en av våra kamrater, som genomborrade mannen med sina kulor.

Efteråt anklagades de båda bröderna Ascaso för handlingen. Den äldre brodern Joaquín lyckades fly, medan den yngre, kyparen Francisco, föll i polisens händer. Både värden, kyparna och gästerna på det hotell där han arbetade förklarade enstämmigt att han vid ifrågavarande tidpunkt hade serverat på hotellet. Ändå skulle han säkert ha dömts till döden, så som åklagaren begärde, om inte Zaragozas invånare satt sig till motvärn och utlyst generalstrejk till den dag då domen skulle avkunnas. Under sådana omständigheter föredrog juryn att frikänna Ascaso. När den artonåriga Ascaso leende trädde ut genom fängelseporten, ropade folkmassan som väntade på honom utanför: "Leve anarkismen!" och vi som träffat honom redan i fängelset instämde i ropen.

Eftersom Ascaso efteråt inte kunde få något arbete i Zaragoza och dessutom ideligen arresterades av polisen, for han så småningom till Barcelona. Det hände 1922. Här framträdde han som en av organisatorerna i livsmedelsarbetarnas fackförening och spelade en viktig roll också i anarkisternas förbindelseutskott.

En dag meddelade han mig att han tänkte fara till La Coruña för att söka arbete som kypare; eftersom arbetsförmedlingen till handelsflottans fartyg där låg i händerna på de anarkistiska fackförbunden, ansåg han sig ha goda möjligheter att få jobb. Men han hade knappt kommit dit förrän han häktades av polisen, misstänkt för att planera ett attentat mot Martínez Anido, som råkade befinna sig i La Coruña just den dagen. I brist på bevis måste man emellertid försätta honom på fri fot igen. Han återvände då till Zaragoza, där han hade sin familj. Här gillrade emellertid polisen en ny fälla för honom. Kardinal Soldevila, anstiftare till långa rader av förbrytelser mot arbetarna och de "subversiva elementen", hade mördats av en okänd gärningsman när han var på väg hem efter ett besök i ett nunnekloster. Mordet följdes av massarresteringar bland fackföreningsfolk och anarkister. Också Ascaso togs under dessa razzior. Visserligen måste polisen först släppa honom igen, eftersom en vakt och flera fångar kunde vittna om att han vid tidpunkten för attentatet hade varit på besök i deras fängelse. Men när myndigheterna inte kom någon vart i sina spaningar efter förövaren och måste få fram en syndabock, arresterades han åtta dagar senare på nytt. Man förberedde redan en rättegång mot honom, och åklagaren krävde dödsstraff. Under tiden hade diktatorn Primo de Rivera, som redan låtit hänga två anarkister, lyckats ta makten genom en kupp, och anarkisterna fruktade allvarligt för Ascasons liv. Emellertid lyckades han redan före rättegångens början fly ur fängelset, tillsammans med sex andra politiska fångar.

V. de Rol

Jover

Jover var den äldste i gruppen *Solidarios*, och kallades inom gruppen för "den allvarlige". Han kom från en fattig bondefamilj i provinsen Teruel. För att bespara honom daglönarens svåra lott skickade hans föräldrar honom till Valencia, där han utbildade sig till tapetserare och fick anställning på en madrassfabrik. Första gången han arresterades var när man fick en strejk inom branschen, som inte förlöpte helt utan våldsinslag – arbetarna pryglade upp strejkbrytare och belägrade fabrikena, och till slut dödades rentav en fabriksägare, i nödvärn gentemot repressalierna från företagarnas sida. Följden blev att hela strejkkommittén häktades. Jover dömdes till två års fängelse, för anstiftan till misshandel och så vidare. Och han hade

knappt hunnit ut ur fängelset förrän han spärrades in på nytt, denna gång anklagad för att ha spritt uppviglande litteratur i kasernerna.

Till slut flyttade Jover till Barcelona, där han blev en av de militantaste medkämparna i det förbjudna CNT.

Vid denna tid hade bourgeoisien just gått till våldsam offensiv mot arbetarna. Den vita terrorn ökade för var dag som gick. Arresteringar, tortyr och nedskjutningar ”under flyktförsök” hörde till ordningen för dagen. För de anarkistiska arbetarna återstod ingen annan möjlighet än att gripa till det proletära våldet. Tillsammans med de bästa av sina kamrater mötte Jover kapitalisternas pistolbeväpnade band med vapen i hand. Den gången kunde ingen militant arbetare lämna sin bostad utan att vara beväpnad till händerna; på arbetsplatsen låg pistolen ständigt klar att användas bredvid verktyget.

Miljonären och företagaren Graupera, ordförande i industriförbundet, föll för de beväpnade kommandonas kulor. Mordpoliserna Barret, Bravo Portillo och Espejo gick samma väg. Maestre Laborde, förutvarande guvernören i Barcelona, dödades i Valencia. I Zaragoza föll direktören för Bilbaos järnverk, vagnsfabrikens chef, stadsarkitekten, en ingenjör vid elektricitetsverket och en arbetsledare, som var allmänt känd som angivare och arbetarhatare, för revolutionärernas kulor, Också i Barcelona försvarade CNT sig med förtvivlans mod. Varenda dag stupade en arbetare, och följdes i graven av någon borgare eller polis. I tre års tid fortsatte detta krig på gatorna. Martínez Anido och Arleguí, som ledde repressionen från sina tjänsterum, vågade inte visa sig under bar himmel.

Polisen meddelade att man hade upptäckt en anarkistisk komplot, riktad mot Martínez Anido. De sammansvurna skulle enligt polisen först skjuta ner Barcelonas borgmästare och sedan göra en ny attack vid begravningen, då Anido och Arleguí skulle bli tvungna att framträda, och döda hedersgästerna med handgranater. Repressionen drevs upp än ytterligare. Det proletära våldet gick till motangrepp. Barcelonas jaktklubb, industrimagnaternas speciella tummelplats, anfölls trots den intensiva bevakningen med handgranater, varvid flera företagare sårades svårt. Också stadens borgmästare sårades vid en skottlossning, och samma öde drabbade den katolske rådmannen Anglada. I denna atmosfär av ständiga strider och ständig livsfara, utmärkte sig Jover genom sitt lugn och sin humor och sin djärva vitalitet.

Efter arbetarnas avrättning av ministerpresident Dato måste Anido och Arleguí träda tillbaka. Fackföreningarna legaliserades och man kunde börja bygga upp organisationen igen. Det var under den tiden som Jover blev bekant med Durruti och bröderna Ascaso.

Den första offentliga manifestationen i Barcelona efter tre års blodig repression blev en stor framgång. Det räckte med ett upprop från träarbetarnas fackförening för att fylla Victoria-teatern, en av de största lokalerna i hela Spanien, ända till bristningsgränsen. Tillställningen inleddes med uppläsning av en lång namnlista, som innehöll namnen på 107 fallna kämpar för CNT.

I fortsättningen utvecklade de anarkistiska grupperna i Barcelona en direkt feberaktiv verksamhet. De grundade kulturcentra och arbetarskolor och deras tidning, Solidaridad Obrera, nådde en upplaga på 50 000 exemplar och blev därmed större än samtliga borgerliga tidningar i staden.

Lärpengar

Jag anslöt mig till den anarkistiska rörelsen redan 1915, under första världskriget och påverkad av min far, som varit kommunard och kämpat på barrikaderna i Paris år 1871.

Jag var ännu inte nitton år fyllda och hade just skrivit min första artikel när kriget bröt ut. Jag var internationalist och ville inte delta i detta krig. Så jag for till Spanien, eftersom Spanien var neutralt, och naturligtvis tog jag där genast kontakt med rörelsen och blev aktiv anarkist.

I tio års tid tjänade jag mitt levebröd som daglönare, som hantlangare i smedja, i en hytta; innan jag hunnit bli tjugoåttå hade jag utövat minst ett dussin olika yrken. Men då blev jag, alldeles improviserat, lärare, inte läroverkslärare visserligen, långt därifrån, utan snarare folkskollärare, i en fri skola i La Coruña, som ligger i Galicien längst uppe i nordvästra delen av Spanien. Det var fackföreningarna, CNT, som skapade och finansierade denna skola, matroserna, hamnarbetarna och sjåarna. Det nödvändiga startkapitalet skaffade Durruti fram.

Naturligtvis gick detta inte särskilt lagligt till. Nu kan jag ju lugnt avslöja hur det skedde: pengarna skaffades genom ett överfall, inte på en bank den gången, utan på ett växelkontor. Durruti trädde in med pistolen i hand och krävde pengar, det kom till skottlossning, facket fick sina pengar, skolan kunde börja fungera, det var allt.

Ett sådant händelseförlopp kan inte bedömas utifrån den borgerliga lagbokens regler. Ni förstår, jag har själv upplevt situationer, då jag kanske skulle ha varit beredd att döda, under förutsättning att jag ägt det kurage som krävs. Man måste med egna ögon ha sett det elände, det fruktansvärda elände, som härskade i Spanien på den tiden, för att fatta dessa mäns förtvivlan och förstå deras handlingar.

Gaston Leval

Tre razzior

Tunnelbanebyggarnas strejk mot byggnadsfirman Hormaeche i Barcelona utlöste en våg av nya strider. Företaget i fråga var en gammal fiende till CNT. Det hade engagerat ett band kriminella element för att röja strejkledarna ur vägen. Anarkisterna tvangs att försvara sig.

Förutvarande guvernören i Bilbao, González Regueral, sköts ner i León. Som vanligt sökte polisen de skyldiga i gruppen *Los Solidarios*. Först riktades misstankarna mot Durruti. Denne kunde emellertid bevisa att han ifrågavarande dag just hade låtit utställa ett pass åt sig i Bryssel. Då försökte man med Ascaso i stället, men också denne hade ett vattentätt alibi – han hade blivit arresterad i La Coruña samma dag attentatet ägde rum. Alltså flyttade polisen över sina misstankar till anarkisterna Arrarte och Suberviola, som gick under jorden i Barcelona.

Genom en tillfällighet lyckades myndigheterna få besked om var och när Suberviola, Arrarte, Ascaso den yngre och Jover skulle träffas. Man lät omringa det hus vari Suberviola befann sig. I stället för att ge sig försökte han slå sig ut och rusade, med en pistol i vardera handen, mot poliserna, som förskräckta ryggade tillbaka; men andra poliser som dolt sig i gathörnen och inne i portgångarna, dödade honom med flera skott. Arrarte uppsöktes för sin del av några civilklädda poliser, som utgav sig för att vara förföljda kamrater. Han låtsades tro på dem, lovade att hjälpa dem hem till en kamrat, där de skulle vara i säkerhet, och försökte i stället lotsa ut dem till stadens utkanter. Där tänkte han sedan sticka ifrån dem. Poliserna gav honom emellertid ingen chans att genomföra sin plan, utan sköt ner honom på gatan. Ascaso överraskades uppe i fjärde våningen i ett hus, men kastade sig ut genom ett fönster och klarade sig undan med livet i behåll, trots att förföljarna sköt efter honom. Jover arresterades i sin bostad och fördes till polishuset. När han senare skulle föras inför polischefen, fördes han

på vägen från sin cell förbi en dörr som vette direkt ut mot gatan. Han gav då sina bevakare några rejäla slag över bröstet och undkom, trots ett formligt regn av kulor.

V. de Rol

Sommaren 1923, strax efter gruppen *Los Solidarios'* avrättning av Regueral, häktades Durruti på tåget mellan Barcelona och Madrid. I den tidningsnotis från polisen som dagen därpå trycktes i tidningarna angavs som enda skäl för arresteringen "misstankarna om att Durruti var på väg till Madrid för att förbereda ett bankrån". Därtill fanns det redan en arresteringsorder på honom utfärdad från San Sebastián, där han anklagades för väpnat rån mot Bröderna Mandizabals kontor.

Redan samma dag for en medlem av gruppen över till San Sebastian för att avlägga en visit hos herrarna Mandizabal och understryka för dem att det nog var säkrast att de lämnade Durruti i fred. När polisen sedan förde honom till San Sebastian och ordnade med en konfrontation, visade det sig stört omöjligt för herrarna där att känna igen Durruti, varför undersökningsdomaren måste försätta honom på fri fot.

Dagen innan hade några okända skjutit kardinal Soldevila av Zaragoza på en plats som kallades "El Terminillo".

Ricardo Sanz 2

Durruti, Ascaso, Jover och García Oliver var allesammans inblandade i organiserandet av attentatet mot ministerpresidenten Eduardo Dato.

Det sägs emellertid att Durruti bara tog mycket liten del i själva aktionen. "Förberedelserna för detta attentat genomfördes i själva verket av Ramón Archs, som senare torterades ihjäl. En av dem som deltog i själva attentatet är fortfarande i livet. En annan av deltagarna, Ramón Casanellas, lyckades undkomma till Sovjetunionen, där han omvände sig till kommunismen; han dog senare vid en motorcykelolycka."

Federica Montseny 2

I slutet av augusti 1923 var de flesta av *Solidarios'* medlemmar samlade i Asturien. Den 1 september genomfördes en rånkupp mot spanska riksbankens filial i Gijón. Aktionen genomfördes utan att någon blev skadad, men några dagar senare hade Oviedos guardia civil lyckats spåra upp några av de kamrater som deltagit i kuppen. Det kom till skottflossning, och Eusebio Brau dödades. Han blev den förste av gruppens medlemmar som föll för polisens kulor. Vid samma tillfälle häktades Torres Escartán, som efteråt anklagades också för att bära ansvaret för attentatet mot kardinal Soldevila. Escartán torterades av polisen. Han deltog i ett rymningsförsök från fängelset i Oviedo, men var då så illa tilltygad av guardia civil, att han inte orkade ta sig därifrån. Eusebio Braus lik identifierades aldrig av polisen. Hans mor, som var änka och över femtio år gammal, var bosatt i Barcelona. För att skaffa henne en tryggad försörjning hyrde gruppen ett torgstånd åt henne i stadsdelen Pueblo-Nuevo, där hon hade sitt hem.

Ricardo Sanz 2

Vapnen

Vad nu vapen beträffar, så hade vi bara handeldvapen, små revolverar. Det var mycket svårt att komma över vapen i Spanien. Men i Barcelona fanns ett gjuteri där en del kamrater arbetade. De förklarade att vi borde kunna överta hela företaget och sedan tillverka handgranater där. En stor vinning för revolutionen, förvisso. Därmed saknades bara dynamit att fylla granaterna

med. Men det var inget större bekymmer, för det fanns ju också kamrater som arbetade i stebrotten, och de kunde alltid ordna dynamit åt oss.

Men utan pengar kunde vi ingenting göra, och pengarna fanns i bankerna. På den tiden var det många som tyckte att det skulle vara rena kätteriet om folk som vi, som var motståndare till kapitalismen och pengarna, tog de pengar vi behövde från bankerna. Numera har ett sådant resonemang blivit den normalaste sak i världen. För det var ju inte för egen räkning vi skulle ha de där pengarna. Vi tog dem, därför att det behövdes pengar till revolutionen. Vi var de första i Spanien som resonerade så, vi var så att säga uppfinnarna. På den tiden sade man att det var omoraliskt. Numera vet alla och envar att det är moraliskt; på den tiden kallades det orätt, nu är envar medveten om att det är helt riktigt.

En gång for jag till Frankrike tillsammans med en spansk smugglare. Vi skaffade vapen i Marseille den gången. Smugglaren var specialist på sådana saker. Det var i Marseille jag skaffade mitt första maskingevär, av tyskt fabrikat. Senare, 1936, efter generalernas kupp, gick jag ut på gatan med mitt maskingevär.

Ricardo Sanz 1

I oktober 1923, en månad efter Primo de Riveras statskupp, lyckades *Solidarios* genom en mellanhand få köpa 1 000 repetergevär på tolv skott vardera och 200 000 patroner från vapenfabriken Garate & Anitua i Eibar. Leveransen kostade gruppen 250 000 pesetas.

Redan dessförinnan hade *Solidarios* för 300 000 pesetas köpt ett järngjuteri i Pueblo-Nuevodistriktet i Barcelona. Här göt man i fortsättningen egna handgranatkapslar och bombhöljen. Det var den utbildade gjutaren Eusebio Brau som skötte detta arbete för gruppens räkning. I distriktet Pueblo Seco, också i Barcelona, hade *Solidarios* ett vapenlager, som när polisen upptäckte det efter angivelse från en tjallare visade sig innehålla över 6 000 handgranater.

Dessutom fanns det litet varstans i hela staden en hel rad vapenlager med handeldvapen och gevär, som nästan allesammans inköpts i Frankrike eller Belgien. De smugglades i allmänhet in till Spanien över franska gränsen vid Font-Romeu och Puigcerda, där gruppen hade vissa mellanhänder i sin tjänst. Andra leveranser kom sjövägen.

Solidarios höll styvt på regeln att bara de direkt engagerade skulle veta någon om de aktioner som genomfördes, och att ingen fick veta mera än han absolut måste känna till. Gruppen hade aldrig någon chef eller anförare. Alla beslut fattades gemensamt av de som satte dem i verket.

Ricardo Sanz 2

Modern

Senare träffades vi inte så ofta, men vi visste ju vad som hände i Barcelona, och hörde berättas om striderna där, när Durruti kom till León och hälsade på de sina. Han kom hem till sin mor, förstår ni, och hon brukade lappa hans kläder och laga hans skor.

”Det är underligt”, sade hans mor, ”men ofta förstår jag mig bara inte på detta. I tidningarna står det ju ideligen om att Durruti har gjort det eller det och varit än här och än där, men varenda gång han kommer hem har han bara några trasor på sig. Se på honom bara! Vad menar de där tidningsskrivarna egentligen? Det är säkert lögn alltsammans, de behöver en syndabock, och så tar de honom till det hela tiden.” Och faktiskt var det just på det viset. I ett par års tid var Durruti här i Spanien den djävul som alltid målades på väggen, så snart det hänt något i en bank eller med några bomber. Och hans mor utbrast: ”Det stämmer ju bara inte,

varenda gång han kommer hem måste jag lappa och laga trasorna han går klädd i, och så skriver de i tidningarna att han formligen skyfflar åt sig pengar överallt.”

Naturligtvis förekom det faktiskt en hel massa rån, men Durruti plockade bara åt sig pengarna med ena handen och lät dem gå vidare med den andra, till fångarnas familjer och den gemensamma kampen. Då har man heller ingenting att dölja, förstår ni, och då finns det inte heller någonting att skämmas över för vår del i det vi har gjort, det skall ni bara veta.

Florentino Monroy

Fängelse – där satt vi allesammans. En gång? Tillåt mig skratta. Dussintals gånger. År 1923, då diktatorn Primo de Rivera tog makten, då spärrade de in oss allesammans. De stoppade in oss för minsta småsak, och inte bara under diktaturen. Självt har jag suttit fem år på stillot, och inte bara i Barcelona, utan också i Zaragoza, i San Sebastián, i Lérida. Men varenda gång vi satt i fängelse var det alltid några vakter som var på vår sida. De gav oss informationer om allt som hände och smugglade ut våra hemliga meddelanden, det gick som på löpande band. Många gjorde det av övertygelse, andra mutade vi helt enkelt. Familjerna tog kamraternas hand om, så i det avseendet kunde vi sova lugnt. Ofta höll vi till och med politiska konferenser i fängelset.

Durruti satt jag samtidigt med bara en enda gång, men däremot satt jag flera gånger inne tillsammans med García Oliver, och många av kåkfarna från den tiden blev senare ministrar.

Ricardo Sanz

Tredje kommentaren. Det spanska dilemmat 1917–1931

Spanien var neutralt under första världskriget. De föråldrade gruvorna i norr, som till stor del låg i händerna på utländska kapitalister, arbetade för högtryck, de katalanska industrierna införde nattskift och landets jordbruksproduktion fann avsättning till mycket höga priser. Kriget åstadkom en plötslig hausse inom det spanska näringslivet, utan att dess anakronistiska struktur förändrades. Lönerna förblev låga. När vapenstilleståndet kom hade spanska riksbanken samlat på sig guldreserver till ett värde av nittio miljoner pund.

”Barcelona levde i festyra och Ramblas var som ett ljushav nattetid. På dagen vilade vi i det härligaste solsken, befolkade av fåglar och kvinnor. Också här välldes krigsvinsternas guldström fram. Fabrikerna arbetade för fullt åt både de allierade och deras fiender. Företagen skar guld med täljknivar. Livsglädje i allas ansikten. I alla skyltfönster, i bankerna, i länderna! Det var rena vansinnet alltsammans.” Så upplevde yrkesrevolutionären Victor Serge vintern 1916/17 i Spanien.

”När man till slut inte längre vågade tro på den, kom äntligen revolutionen. Det osannolika blev verklighet. Vi läste telegrammen från Ryssland. Kände oss som förvandlade. De bilder som de förmedlade till oss var enkla och konkreta. Nu hamnade allt i sitt rätta ljus. Världen var inte obotligt vansinnig. Spanjorerna, till och med arbetarna på den verkstad där jag jobbade, som ingalunda var några aktivister, fattade instinktivt vad dagarna i Petrograd innebar. I andanom överförde de genast dessa erfarenheter till Barcelona och Madrid. Alfonso XIII:s monarki var varken populärare eller stabilare än Nikolaus II:s. Spaniens revolutionära traditioner gick liksom de ryska tillbaka till Bakunins tid. Det var ungefär samma samhällseliga orsaker som fungerade i båda fallen: agrarproblemet, den fördröjda industrialiseringen, en regim som halkat minst halvtannat århundrade efter Västeuropa.

Den industriella och kommersiella haussen under krigstiden stärkte bourgeoisien, särskilt den katalanska, som stod i harnesk mot den gamla storgodsägararistokratin och den helt åderförkalkade kungliga förvaltningen. Samtidigt ökade också kraften och anspråken hos det unga proletariat, som ännu inte haft tid på sig att utbilda en arbetararistokrati, med andra ord att förborgerligas. Krigets skådespel manade fram våldsandan. De låga lönerna (själv tjänade jag fyra pesetas om dagen) skapade anspråk som krävde bättre villkor genast.

Horisonten ljusnade allt mer för var vecka som gick. På tre månader förändrades hela stämningen bland Barcelonas arbetare. Nya krafter strömmade till CNT. Själv tillhörde jag en liten typograffackförening. Utan att medlemsantalet ökade – vi var ett trettiotal – växte dess inflytande mer och mer. Det föreföll som om hela vår yrkeskår vaknat. Tre månader efter ryska revolutionens utbrott började arbetarutskottet förbereda en generalstrejk, som samtidigt skulle innebära ett uppror.

På Café Español vid Paralelo, denna folkmyllrande boulevard som nattetid strålade av ljus, träffade jag alldeles i närheten av det skrämmande Barrio chino, vars smutsiga gränder vimlade av prostituerade som stod och tryckte i portarna, massor av aktivister som förberedde detta slag. De talade entusiastiskt om dem som skulle stupa i kampen, fördelade browningarna och hånade de förskrämda polisspionerna vid grannborden. Tanken att erövra Barcelona hade väckts, och nu studerade man den i alla dess detaljer. Madrid då? Och de övriga provinserna? Skulle detta innebära monarkins fall?"

Generalstrejken 1917 kvävdes i blod; sjuttio arbetare stupade för den väpnade maktens kulor. Det var framför allt två faktorer som blev utslagsgivande för massaktionens nederlag: arméns dominerande roll i det spanska samhället och splittringen inom den spanska arbetarrörelsen.

På 70- och 80-talen växte en ny motspelare till anarkismen fram i Spanien, nämligen socialdemokratin. Partiet, som grundades 1879, inriktade sig från början på ett parlamentariskt handlande inom det existerande samhällets ram. Valsystemets uppenbara förljugenhet ledde till att det i decennier förblev litet och svagt och också dess fackliga landsorganisation, Union General de Trabajadores (UGT), lyckades ända fram till första världskriget knappast hålla sig vid liv. Med sina höga medlemsavgifter, sin småborgerliga stab av avlönade funktionärer och sin politiska återhållsamhet, som knappast kunde skiljas från ren rädsla, imiterade den spanska socialdemokratin troget sina västeuropeiska förebilder. Den framstod i alla avseenden som CNT:s motsats. Till och med i sin rent geografiska fördelning bildade de båda rivalerna ett slags motpoler till varandra, i en motsättning som skulle splittra den spanska arbetarrörelsen ända fram till inbördeskriget. Medan anarkisterna hade sina starkaste fästen i Katalonien och Andalusien, hade socialdemokraterna sina i Asturien, Bilbao och Madrid. Massrörelse blev deras reformism först under första världskrigets högkonjunktur, som verkade i hög grad befremjande för socialdemokraternas ekonomistiska och parlamentariska illusioner. Antagonismen mellan UGT och CNT hade så djupa rötter att de endast i sällsynta undantagsfall lyckades gå till aktion gemensamt: 1917, 1934 och under inbördeskriget. Vid sådana tillfällen var det alltid trycket underifrån som tvingade organisationerna till ett gemensamt handlande, och varenda gång var enigheten alltid lika bräcklig, förgiftad av misstro och gammalt groll. Något förblivande förbund mellan dessa båda flyglar kunde aldrig skapas så länge socialdemokratin arbetade för att integrera arbetarna med det bestående samhället, medan CNT ville omvandla detta samhälle från grunden.

Omvälningen 1917 var på en och samma gång nödvändig och omöjlig. Den gamla regimen var politiskt fullständigt bankrutt, men de militära och ekonomiska krafter som stödde den var fortfarande betydande. Dess politiska partier, ”de konservativa” och ”liberalerna”, som i själva verket bildade en enda maktkartell, levererade fortfarande landets regeringar, men var helt ur stånd att manövrera och förmådde inte ens anpassa sin kurs efter det rådande taktiska läget. Den enda korrigerande av politisk betydelse som administrationen i Madrid lyckades rycka upp sig till, blev ett arrangemang med den katalanska bourgeoisien, som i början av 20-talet tillerkändes vissa ekonomiska koncessioner, vilket fick till följd att den katalanska nationalismen drevs längre åt vänster. De alltfört ouppfyllda kraven på autonomi kristalliserade sig till en ny kraft, det småborgerliga esquerrapartiet, som blev en potentiell – om ock osäker – bundsförvant till arbetarrörelsen.

Samtidigt grupperade sig de samhällseliga krafterna till höger bakom de parlamentariska kulisserna till ett trögt och ogenomskinligt förbund: i förgrunden fanns liksom tillförne samma gamla klass av otroligt tanketomma, odugliga godsägare, flankerade av en uppblåst, parasiterande byråkrati; i bakgrunden fanns, allt mer infiltrerad med de förstnämnda, den växande företagarbourgeoisien och det högre prästerskapet, framför allt jesuiterna, som redan 1912 kontrollerade en tredjedel av det spanska industri- och finanskapitalet; och slutligen hade man också det utländska kapitalet, som framför allt sedan världskriget strömmat in i landet allt mera kom att spela en mycket väsentlig roll 1936 (franskt kapital 4,5, engelskt kapital 7,5 och amerikanskt kapital 4,5 miljoner kronor). Denna styrkekoalition förblev intakt ända fram till 1936, trots sina inre motsättningar och allmänna orörlighet. Den revolutionära arbetarrörelsen hölls inte i schack med politiska medel, utan med rent militära sådana.

Till slut blev kraftmätningen oundviklig. Enda alternativet till revolutionen var militär-diktaturen. Spanien var moget för en sådan redan 1917, men kungen tvekade. Han fruktade för en republik, och agraroligarkin stod vid hans sida och höll segt fast vid den gamla regeringsformen. Men medan socialdemokratin lät sig avspisas med vaga löften och minimala eftergifter, var en kompromiss med CNT otänkbar. Följaktligen kom kraftmätningen på anarkisternas mark, i Barcelona. Fem år av blodigt stillastående, där motståndarna var nästan fastklösta vid varandra och knappt rörde sig ur fläcken – det är en god beskrivning av den femåriga stadsguerillan i Barcelona åren 1917–23; status quo som paroxysm, en general-repetition för inbördeskriget. Med armén och polisen till sin hjälp gick företagarna till motangrepp mot CNT. Gränsen mellan kriminalitet och statligt våld suddades ut allt mer. Armé-kommandanten över Katalonien, general Martínez Anido, och hans polischef general Arleguí, var lika mycket figurer från den undre världen som representanter för statsmakten. Det var inte Gestapo utan den spanska administrationen som införde nedskjutning av arresterade ”vid flyktförsök” som en normal polisåtgärd och sanktionerade den i lag genom *Ley de fugas*, och samtidigt skapade det katalanska kapitalet sig ett eget SA *avant la lettre* i form av de paramilitära *pistoleros*. Det permanenta kriget i Barcelonas folkmyller förde staden till randen av kaos, med eldstrider, sabotagehandlingar, provokationer, med lockouter, massarresteringar, med ett blomstrande angivarväsen, med mord, tortyr och utpressningar.

År 1923 fick den gamla regimen dödsstöten genom kolonialkriget i Marocko, som ledde till ett svidande snöpligt nederlag för den spanska armén. Nu var diktaturen den sista utvägen. Primo de Rivera var framför allt industribourgeoisins kandidat; han framträdde med ett ”moderniseringsprogram”, som han plockat ihop ur Kemal Atatürks och Mussolinis paroller. Givetvis var han helt hänvisad till arméns stöd, och måste också ge krigsmakten diverse koncessioner. CNT förbjöds. Socialdemokraterna gick på samarbetslinjen och deras ledare Largo

Caballero trädde in i diktatorns kabinett; ”det sociala problemet” skulle lösas genom skiljedomsförfaranden och löneavtal. Detta innebar i praktiken att fackföreningarna förstatligades och att man skapade en ”arbetsfront”. Den katalanska frågan ignorerades helt. Reformerna stannade på papperet. Motsägelserna i det spanska samhället var alltför svåra för att kunna ”saneras” från diktatorns skrivbord. Den ekonomiska krisen 1929 blev det definitiva blindskäret för Primo de Riveras auktoritära experiment. Militären vacklade. Det var slut med monarkin. Det spanska industrikapitalet satsade på en ny regeringsform – republiken. I mars 1931 abdikerade Alfonso XIII.

Landsflykten

Flykten

När diktatorn Primo de Rivera år 1923 grep makten måste Ascaso och Durruti gå i landsflykt; om de stannat i Spanien skulle reaktionärerna ha brutit nacken av dem. Ascaso satt redan i fängelse vid kuppen, för attentatet mot kardinal Soldevila, ärkebiskopen av Zaragoza. Kamraterna hade emellertid ordnat en rymning, och bland rymmarna befann sig också Ascaso. Efteråt gjorde han inte som de andra, som bara drev omkring och till och med gick på caféerna, så att de efter ett par dagar var fast igen allesammans. I stället följde han med det godståg som varje natt kom till Barcelona med boskap norrifrån. Några herdar var alltid med för att se till att boskapen inte blev stulen på vägen. Nu tog Ascaso på sig en svart herdeblus och klev mitt i natten på tåget i Zaragoza. Redan nästa morgon stod han utanför min dörr i Barcelona.

Därför fortsatte han till Frankrike. I Paris sammanträffade han med Durruti, García Oliver och Jover. Vi hade skickat med honom allt vi hade kvar i pengar. Sedan fortsatte *Solidarios* sin verksamhet i Frankrike. Deras första handling i Paris var att hjälpa Internationella bokhandeln på benen, den som låg vid Rue Petit 14. De gav 300 000 pesetas till den, och samtidigt tog man itu med att påbörja utgivningen av den anarkistiska encyklopedin, som fortfarande inte är klar – ständigt nya band och ingen ände.

Ricardo Sanz 1

I Paris återförenades de fyra överlevande från gruppen *Solidarios*: Jover, Durruti och de båda bröderna Ascaso. Durruti fick arbete på Renaults bilfabrik som mekaniker och den äldre brodern Ascaso fick jobb på en konststens- och mosaikverkstad; hans yngre bror blev hantlangare på en fabrik för tillverkning av blyplåtar och blyrör. Jover arbetade på en madrassfabrik, där han snart avancerade till verkmästare och skulle övervaka de andra arbetarna. Men han avvisade denna befördran, eftersom en sådan sak gick stick i stäv med hans principer.

V. de Rol

Jag lärde känna honom under diktaturens första år, 1923 eller 24, vid ett hemligt sammanträde vi höll i Bilbao. Durruti, som levde i exil i Paris, hade kommit ner illegalt; han spatserade kolugnt omkring på Bilbaos stora torg, tillsammans med Jover, som var en av hans närmaste vänner. Det var ett viktigt sammanträde, nästan en kongress, med många kamrater också från andra organisationer. Också socialisterna var med. Jag minns hur Durruti diskuterade en hel del med Largo Caballero, socialdemokratiska partiets ledare, som senare blev republikens ministerpresident.

Juan Ferrer

Ett naivt försök

Bland de spanska anarkister i exil i Paris som hade förbindelser med kamraterna i hemlandet, väcktes tanken på att försöka kämpa ner den hatade diktaturen med vapenmakt. Avsikten var att medan aktionsgrupper i Barcelona anföll kasernerna och byggde barrikader, skulle parisgruppen samtidigt överskrida fransk-spanska gränsen med vapen i hand och ockupera gränsposteringarna.

Underrättelser om tilltagande missnöje bland soldaterna inlöpte från flera spanska städer. Det påstods att de skulle förflyttas till Marocko för att sättas in mot afrikanerna. Allt fler desertörer dök upp i Paris. Läget verkade gynnsamt. Anarkisterna i Paris beslöt att skicka en representant till Barcelona. Det blev Jover som fick uppdraget. Efter hans ankomst kallades vi till ett sammanträffande ute på landet, med deltagande av delegater från CNT och olika aktionsgrupper; här planerades och förbereddes upproret. Kamraterna i Barcelona skulle besätta kasernerna och överta artilleriparken. Några soldater och en underofficer hade redan förklarat sig villiga att öppna kaserngrindarna för dem och hjälpa dem. De försäkrade att majoriteten av soldaterna säkert skulle ansluta sig till de upproriska.

Efter återkomsten avlade Jover rapport för kamraterna i Paris. En ny representant skickades till Barcelona. Man kom överens om att kamraterna i Barcelona skulle bestämma dagen; sedan skulle Parisgrupperna samma dag anfälla gränstationerna i Hendaya, Irún, Vera de Bidadosa, Perpignan och Figueras.

En vecka före den fastställda dagen hade man en sista genomgång i Barcelona. Denna gång kom de båda delegater från CNT, som vid föregående sammanträden förklarat sig helt införstådda med beslutet, med en massa farhågor och betänkligheter. De var visserligen fullt beredda att rent personligt ställa sig till förfogande och bidra med all tänkbar hjälp, men däremot kunde organisationen inte engagera sig i aktionen. De hade låtit sig förskräckas av det "ansvars"-spöke, som några inflytelserika figurer i toppinstanserna hade målat på väggen för dem. De församlade räknade emellertid med att den breda basens aktioner säkert skulle dra med sig dessa "notabiliteter" och beslöt att fortsätta enligt planerna. En av deltagarna återvände sedan till Paris. Jover, som föreslagits till denna uppgift, avvisade den. Trots att han naturligtvis levde i ständig livsfara i Barcelona, ansåg han ändå att han skulle kunna göra mera nytta på hemmaplan än vid gränsen. Alltså for en annan kamrat till Paris i stället.

Han bekräftade i Paris att allt var klart för upproret nere i Barcelona och att grupperna i Frankrike skulle få besked om vilken dag det skulle braka loss genom telegram. Kodordet var: "Mamma är sjuk." I fortsättningen väntade man otåligt på detta telegram i Paris, Lyon, Perpignan, Marseille och alla andra städer där det fanns anarkistiska grupper.

Den som upplevde denna febrila tid kommer aldrig att glömma hur det kändes. Vi visste att vi, så snart vi fått telegrammet, genast måste ge oss iväg till gränsen, beredda på en hård strid med gränspoliserna. Denna gränspolis som var numerärt starkare, bättre organiserad och bättre beväpnad än vi.

Äntligen kom telegrammet. Vi gav oss iväg genast, i smågrupper på tio-tolv man, beväpnade endast med revolverar. De enda pengar vi hade var vad vi lyckats spara in på våra levnads-kostnader. Kamraterna i Paris träffades på Gare d'Orsay. Den äldre Ascaso delade ut biljetterna och steg som siste man ombord på tåget med sin tunga koffert. Han medförde tjugofem winchestergevär, de starkaste vapen vi hade.

Samtidigt förberedde kamraterna i Barcelona stormningen av artillerikasernerna i Atarazanas. För att inte väcka uppseende delade de upp sig i mycket små grupper, som besatte olika i förväg bestämda platser natten före anfallet. Angreppet skulle inledas prick klockan sex med handgranater.

Atarazanas ligger i femte distriktet i Barcelona, ett distrikt som är särskilt väl övervakat. Det har nämligen i alla tider varit den stadsdel där de första barrikaderna kastats upp, där låg Solidaridad Obreras tryckeri och redaktionerna för Tierra y Libertad och Crisol, där hade trä- och byggnadsarbetarförbundet sitt kontor, och där bodde många kamrater som var anställda vid dessa centra.

Alla försiktighetsåtgärder till trots hade polisen tydligen anat oråd; en av kampgrupperna råkade nämligen ut för en patrull under sin framryckning mot kasernen. Det kom till våldsam skottväxling, varvid en vaktsoldat dödades, och polisen ställde upp kulsprutor kring kasernerna. Därmed hade anfallet alltså kvävts i sin linda. Två kamrater togs till fånga i närheten och sköts på stället.

I och med att aktionen i Barcelona misslyckats, fanns det inte längre den ringaste chans att anfallet på gränsstationerna skulle leda till någonting. Därtill kom olyckligtvis de grupper som skulle sättas in mot Vera och Hendaya arton timmar tidigare till målet än de andra, eftersom man inte hade beräknat resvägarna riktigt. De blev framgångsrika i sin första strid, men sedan fördes överlägsna styrkor i fält mot dem. Följden blev att de måste dra sig tillbaka under strid, med en lång och mödosam marsch över högfjället. Härvid stupade två kamrater och en sårades svårt. Flera andra kom ifrån gruppen och togs av fienden två dagar senare. Fyra av dessa avrättades i Pamplona och de andra lär ha ställts inför rätta.

När de grupper som hade till uppgift att anfälla Figueras och Gerona kom till Perpignan, kunde de läsa i tidningarna om vad som hänt i Vera. De hade kommit för sent. Polisen var larmad för länge sedan. Eftersom det var nästan tusen man som kommit till Perpignan, måste styrkorna genast skingra sig för att inte falla alltför mycket i ögonen. Ändå var det många som åkte fast. Det var bara en grupp på femtio man som beslutsamt drog sig undan och till och med kunde föra kofferten med gevär och ammunition i säkerhet. De nådde i ilmarscher Pyrenéernas utlöpare. Här sammanträffade de enligt tidigare överenskommelse med en kamrat från en spansk by, som skulle bli deras vägvisare över bergen till Figueras. Han medförde emellertid dåliga nyheter. Flera regementen hade gått i ställning vid gränsen, och de förfogade över både artilleri och automatvapen. Utan överraskningsmomentet på vår sida var det meningslöst att anfälla med underlägsna styrkor. Vi grät av vrede och raseri och skam över att tvingas återvända som besegrade, utan att ens ha fått ta upp kampen. Ascaso tillhörde vår grupp. Durruti hade följt med den grupp som överskridit gränsen vid Vera. Jover var med bland de anfallande i Barcelona.

Alltsammans var ett både misslyckat och naivt försök. Men säga vad man vill om det, så förtjänar det dock att hedras. Visst finns det folk som skrattar åt oss och betraktar oss som politiska oduglingar; det har vi till och med fått höra av åtskilliga som kallar sig anarkister. Men i själva verket var ju företaget bara ett nederlag. Och vi har lidit många nederlag tidigare. Det är ingen orsak att smäda de fallnas minne och nedvärdera klokheten hos de som väntar på sin dom i Pamplona. Andra, män som Ascaso, Durruti och Jover, kommer att föra deras kamp vidare.

Latinamerikanska äventyrare

Durruti, Ascaso och Jover gjorde vad de kunde i Paris; men när de märkte att det inte fanns mycket mer att göra i Frankrike, for de till Latinamerika.

Låt oss söka nya länder, sade de sig, och for sedan till Argentina, till Cuba, till Chile och så vidare. Men där fanns inte den rätta miljön. Arbetarklassen var svag, knappast organiserad alls, så de blev som fiskar utan vatten, och efter långa irrfärder insåg de att här fanns ingenting att göra, och då gjorde de som Don Quixote och for tillbaka till Frankrike igen.

Ricardo Sanz 1

I slutet av 1924 for Durruti och Ascaso med båt till Cuba, och inledde där en offentlig kampanj till förmån för den revolutionära rörelsen i Spanien. Här på Cuba framträdde de för första gången som offentliga talare, och Durruti uppträdde som en folktribun. Snart nog började emellertid polisen betrakta dem som farliga agitatorer, och de måste lämna landet. I fortsättningen levde de ett mycket oroligt liv. De var ständigt på resa och uppehöll sig längre eller kortare tider i Mexiko, i Peru, i Santiago de Chile, för att sedan vistas en något längre tid i Buenos Aires. Men inte heller där var de utom all fara. Följaktligen fortsatte de till Montevideo, där de gick ombord på ett fartyg som var destinerat till Cherbourg. Båten hade emellertid knappt hunnit ut i öppna sjö, förrän den av tekniska skäl tvingades till ständigt nya kursändringar; senare kallade man ofta ångaren i fråga för ”spökskeppet”. Till slut löpte den äntligen in till Kanarieöarna.

Abel Paz 2

Hela Latinamerikas polismyndigheter sökte efter Durruti, som i deras ögon framstod som de spanska anarkistgruppernas allra farligaste representant. Hans foto sattes upp överallt: på järnvägsstationerna, på tågen och i spårvagnarna. Ändå färdades han tillsammans med sina kamrater fram genom hela världsdelen, utan att polisen lyckades få tag på dem.

Cánovas Cervantes

En gång i Buenos Aires satt Ascaso och Durruti i en spårvagn och upptäckte plötsligt att de satt under en efterlysning av dem själva. Regeringen hade satt ett pris på deras huvuden och det gällde att lämna landet snarast möjligt.

De skaffade sig förstaklassbiljetter på en båt, vilket var mycket listigt av dem. På så sätt kom de ombord utan vidare. Men sedan, arbetare i första klass, och framför allt då Durruti, han var ju modig och en bra karl, men någon fin herre var han inte, inga maner eller så, aldrig på tiden! I dörren till matsalen stod till exempel en springpojke och tog emot folks hattar. Durruti gick bara förbi, med mössan på skulden. ”Er mössa, herrn, herrns mössa!” Durruti lät honom stå där och stoppade bara ner mössan i fickan. Eller att skala äpplen och apelsiner med kniv och gaffel när man åt efterrätt, sånt var ingenting för honom, han bara skyfflade undan besticket.

Då sade hans vän till honom: ”Akta dig, folk börjar titta på dig. Det är någonting på gång snart. Bäst vi hittar på något. Vi säger helt enkelt att vi är artister!” – ”Artister! Vad tänker du på? Menar du att jag skulle rädda omkring som en annan dansör eller något sånt?” – ”Inte alls. Men hur skall vi klara det här? Nu vet jag! Vi är idrottsmän. Handbollsstjärnor!” Och sålunda uppträdde de alltså ombord, som handbollsspelare, en rent fantastisk idé. De blev riktigt goda vänner med de andra passagerarna. Och när sedan debarkeringen kom, så kontrollerades naturligtvis tredjeklasspassagerarna alldeles våldsamt noga, men i första klass tog man

bara emot passen och stämplade dem, tack så mycket, herrn, och sedan var det bara att gå i land.

Eugenio Valdenebro

Idealbiblioteket

Durrutis och Ascascos stora dröm var att få grunda anarkistiska förlag i alla de stora världsstäderna. Det största av dessa skulle ligga i Paris, den intellektuella världens centrum, helst vid Place de l'Opera eller Place de la Concorde. Där skulle man ge ut det moderna tänkandets viktigaste verk på alla världsspråk. I detta syfte grundades också "Internationella anarkistiska förlaget", som utgav talrika böcker, flygblad och tidskrifter på olika språk. Franska regeringen förföljde förlagets verksamhet med alla till buds stående polisiära medel, precis som spanska regeringen och alla andra reaktionära regeringar världen över. Man gillade inte att gruppen Durruti-Ascaso nu började göra sig gällande också på det kulturella planet. Till slut knäcktes förlaget av alla arresteringar och utvisningar. De här båda Don Quixotesönernas älsklingsbarn lades i en för tidig grav. De grep åter till pistolen, på samma sätt som riddaren av den sorgliga skepnaden en gång gripit till sin lans för att "bekämpa all orätt, rädda de nödlidande och införa rättfärdighetens rike på jorden".

Cánovas Cervantes

Durruti bidrog till Librairie Internationale med en summa på en halv miljon franc.

Efter republikens utropande ville anarkisterna flytta över förlaget till Barcelona. Företaget slukade pesetas i tusental. Men på tullstationen i PortBou brände franska gendarmar upp hela det samlade materialet. Det var så resultatet av många uppoffringar och offer gick förlorat.

Alejandro Gilabert

På den tiden arbetade den berömde ryske anarkisten och guerillakämpen Nestor Machno på en liten snickarverkstad i Paris. Han var liksom Durruti en handlingens man. De ukrainska bönderna dyrkade honom som en gud. Han hade som anförare för en bondehär besegrat kontrarevolutionens vita garden. Men som röda arméns krigskommissarie hade Trotskij försökt få honom bortkopplad, eftersom han märkt att Machno ville ge en frihetlig inriktning åt ryska revolutionen. Machno måste fly från Ryssland.

Durruti beundrade honom mycket och blev god vän med honom. De båda var mycket lika varandra till karaktären. De hade precis samma uppfattning om revolutionens sanna mål.

Alejandro Gilabert

Attentatet mot kungen

Jag hade lärt känna Ascaso och Durruti hemma hos en kvinnlig kamrat i Paris som hette Berthe. En dag ville de två ha en koffert. Naturligtvis erbjöd jag genast min. Ascaso tog den och sade skrattande: "Den är inte tillräckligt solid." Jag svarade att det var en utmärkt stark koffert, av bästa vulkanfiber. Jag lät nästan som en handlande som till varje pris ville bli av med sin vara. Men det hjälpte inte; Ascaso ville inte ha den. Varför förstod jag först senare. Kofferten skulle nämligen användas för att transportera några isärtagna gevär och andra vapen.

Detta hände 1926, när Paris just beredde sig på ett statsbesök av kung Alfonso XIII av Spanien. Denne man hade fler förbrytelser på sitt samvete än hela hans familj, Bourbonerna, tillsammans. Durruti och Ascaso hade nu tänkt sig att de Marseljäsens toner, varmed tredje

republiken skulle hälsa Francisco Ferrers mördare, skulle blandas upp med ljudet av några skott. De genomförde sina förberedelser med största kallblodighet.

Det ligger i varenda spanjors natur, också om han råkar vara proletär, att gärna vilja uppträda som en fin herre, för att inte säga som en spansk grand. Denna gåva hade också förlänats våra båda kamrater, och de använde den flitigt under dagarna före statsbesöket. För att undvika polisens tjallarnät sökte de sig till samma platser som den fina världen i den franska huvudstaden brukade frekventera. De spelade tennis på klubben, hade till och med hyrt en fin lyxbil, för att inte verka iögonenfallande bland statsmännens karosser vid det högtidliga mottagandet. Alltsammans var grundligt genomorganiserat från början till slut.

Kvällen före statsbesöket åt vi kvällsvard hos Berthe. Jag minns att hon bjöd på en sagosoppa som varken Ascaso eller jag tyckte om. Vi drev litet med hennes kokkonst och när Durruti och Ascaso lämnade huset, grät hon.

”Där två har sammansvurit sig, är min man den tredje”, lär Bourbonernas berömde angivar-
chef Maniscalco ha sagt en gång. Denna gång satt den tredje mannen vid ratten i den bil som skulle föra Ascaso och Durruti till platsen för attentatet. Han hade låtit sig köpas av den franska polisen. De båda attentatsmännen häktades, och Paris kunde ta emot Alfonso XIII till Marseljärens toner utan risk att råka i otakt.

Att den franska demokratin inte utlämnade fångarna till den bourbonska hyenans hämnd, berodde helt och fullt på de beslutsamma protesterna från kamraterna i Paris. De gav inte myndigheterna någon ro förrän Durruti och Ascaso frigivits och deporterats över gränsen till Belgien.

I Belgien fick Francisco Ascaso arbete i en mekanisk verkstad och därifrån sände han mig en sista hälsning.

Trots att han förvisso måste haft mycket att tänka på, såg jag aldrig den yngre brodern Ascaso bekymrad eller grubblande. Han verkade alltid lika glad och upplagd för skämt, en småvuxen, spenslig och behändig man, vars arabiska härstamning stod skriven i hans ansikte. Han hade mörk hudfärg och var slätrakad. Det svarta håret var alltid mycket omsorgsfullt välkammat.

Durruti var större, mera reserverad och litet ordknapp, såvida inte hans enorma energi väcktes av något. Jag har för mig att han använde stora glasögon på den tiden. Han var visst litet närsynt. De båda vännerna var oskiljaktiga, och ingen kunde vara utan den andre: tankens man kunde inte undvara handlingens man, och vice versa.

Ideologiskt sett var de allt annat än individualister. De trodde på organisationens nödvändighet. Men samtidigt betraktade de individen som motorn, som var nödvändig för att få massorna i rörelse. De förväntade sig ingenting av massorna, begärde ingenting av dem; tvärtom ville de bara ge och dela med sig åt dem.

Nino Napolitano

Ascano berättade också för mig hur de hade förberett sitt attentat mot Alfonso XIII i Paris. De hade för avsikt att likvidera spanske kungen. De visste exakt var kortegen skulle passera och var de skulle utföra attentatet. Men de hade anställt en man som skulle köra dem dit i taxi, och han hade förrått dem. Följden blev att de sattes under polisövervakning och en morgon när de i allsköns ro skulle köpa en tidning blev de häktade. Och sedan följde den stora processen mot Durruti, Ascaso och Jover, och de hamnade på de anklagades bänk alla tre.

Eugenio Valdenebro

Processen

Jag har försvarat många spanska anarkister inför rätta, med växlande, men oftast god framgång; de trotsigaste och modigaste av dem alla var Ascaso, Durruti och Jover.

Den 2 juli 1926 meddelade de franska myndigheterna att polisen kommit en sammansvärjning på spåren. Avsikten var, sade man, att mörda kungen av Spanien. Kungen skulle tas emot den 14 juli, med en myckenhet pomp och ståt. I ett möblerat rum vid Rue Legendre arresterades tre män, som var efterspanade också i Spanien: Ascaso, Durruti och Jover. De ställdes inför rätta i oktober. Anklagelsen löd på motstånd mot polis, passförseelser, brott mot utlänningspolisens bestämmelser – alltsammans relativt oskyldiga historier. Under förhandlingarna hade de anklagade argumenterat direkt utmanande och förklarat att de var i sin fulla rätt att göra allt som stod i deras makt för att störta en förhatlig regim. De hade erkänt att de haft för avsikt att bemäktiga sig konungens person, för att på så sätt främja en revolution i Spanien.

De dömdes till fängelsestraff och ställdes sedan inför procedurdomstolen. Här stod avsevärt mera på spel för deras del. Det förelåg nämligen två önskemål om utlämning – ett från den argentinska regeringen, eftersom de var ”misstänkta för att vara upphovsmännen till ett bankrån i San Martínbanken”, och ett från Spanien. Från Madrid påstods att Durruti hade deltagit i ett bankrån riktat mot spanska riksbankens filial i Gijón och att Ascaso varit inblandad i attentatet mot kardinalärkebiskopen av Zaragoza år 1923.

Franska regeringen hade avvisat spanjorernas begäran, men överlämnat det argentinska utlänningskravet till procedurdomstolen. Här framträdde Berthon, Guernut, Corcos och jag som försvarare. Polisen uppträdde med ett osedvanligt styrkeuppbåd för att vara i en rättssal. Hela justitiepalatset gav intryck av uppmarschområde. Ascaso, Durruti och Jover lät sig emellertid inte påverkas av det väldiga polisuppbådet. Med sitt mörka, täta hår, sina solbrända ansikten, buskiga ögonbryn och hårda munnar skulle de ha kunnat stå modell för en Goya. I sitt försvarstal för dessa vilda ”pistoleros” utvecklade Berthon med sina insmickrande ord och förbindliga gester än en gång sin förmåga till eufemistiskt tal till dess fulländning: ”Värderade domstolsmedlemmar”, sade han, ”jag har äran att inför denna höga domstol representera tre män, som står på den liberala spanska oppositionens allra yttersta flygel.”

Domstolen uttalade sig för ett utlämnande. Dess utslag var emellertid inte bindande för regeringen. Kabinettet hade laglig rätt att bortse från utslaget. Vi gav alltså inte slaget förlorat, utan inledde en kampanj inför offentligheten och vände oss samtidigt privat till folk som Herriot, Painlevé och Leygues.

Henri Torrès

Durruti hölls kvar i Conciergeriefängelset i över ett år. Han satt i samma cell som Marie Antoinette suttit i ända fram till halshuggningen. Sedan han frigivits fördes han av polisen till belgiska gränsen och man gav honom order att illegalt ta sig över denna. På så sätt ville franska regeringen undgå Primo de Riveras begäran om utlämning, som var högst besvärande för fransmännen.

Cánovas Cervantes

Kampanjen

Jag var mitt uppe i arbeten med att i Sacco- och Vanzettikommitténs namn föra en lång och vittomfattande kampanj för att rädda dessa båda amerikanska anarkister från elektriska stolen, när mina kamrater en dag sade: ”Och Ascaso, Durruti och Jover då? Du måste åta dig också deras försvar.”

Dessa tre spanska anarkister hade fört sin politiska kamp inom CNT och hade sedan denna organisation förbjudits av Martínez Anido, Kataloniens bödel, och Primo de Rivera, Alfonso XIII:s förstelakej, lyckats undkomma till Argentina. Därifrån hade de återvänt till Paris, för att i ordets allra bokstavigaste mening få träffa ”sin konung” när han avlade ett statsbesök i denna stad.

Under de tres vistelse i Buenos Aires hade det begåtts ett brott där, ett rånmord på en bankkassör. En taxichaufför som klämdes åt av polisen hade riktat misstankarna på Ascaso, Durruti och Jover. Också ”de tre musketörernas” – som de kallades i Spanien – brådstörtade avresa hade väckt vissa misstankar, trots att de var helt oskyldiga.

Nu hade Argentina begärt deras utlämning hos de franska myndigheterna, och dessa hade i princip svarat ja på denna begäran. Emellertid skulle Ascaso, Durruti och Jover dessförinnan avtjäna ett fängelsestraff på sex månader, som de ådömts av en domstol i Paris för olaga vapeninnehav. De hade häktats i en bil, där de suttit med geväret redo och väntat på att kungen av Spanien skulle dyka upp.

Jag var vid denna tid samtidigt upptagen med två olika fall och fem kämpar som skulle försvaras. Det kunde ofta nog verka som om jag försummade den kommitté för politisk asylrätt, som arbetade för våra spanska vänner, och då blev jag också utsatt för förebråelser från de spanska emigranterna. Och när jag däremot satte Sacco–Vanzetikommittén på sparlåga, blev följden att italienarna blev upprörda. Därtill hade jag också företrädarna för den ”rena linjen” att tas med, dessa som fann det helt olämpligt att jag utnyttjade mina förbindelser i arbetet på att söka rädda de fem hotade. En av dessa ”rena” skrev till och med ett par halvt skrattretande, halvt vedervärdiga versar, som mynnade ut i orden: ”Vad bryr vi oss om döden! Leve den!” Givetvis var det inte ”diktarens” egen död som avsågs; han var ingalunda den förste, och inte heller den siste, som formulerade djupt kända fraser på andras bekostnad.

Också den spanska diktaturen hade begärt utlämning av Ascaso, Durruti och Jover – de anklagades där för diverse politiska attentat – men denna begäran hade avslagits. Det officiella Frankrike ville bevara sitt liberala ansikte. Sist och slutligen var alltsammans egentligen en hyckleriets komedi, ett spel som redan avtalats med de spanska och argentinska regeringarna. De tre skulle visserligen besparas den spanska garrotteringen, men man hade tänkt sig att de i stället skulle få livstids fängelse nere på skräckön Eldslandet.

Omständigheterna kring vårt övertagande av ”de tre musketörernas” försvar var inte direkt gynnsamma. Polisen hade på den tiden oinskränkta befogenheter att bestämma över ”misstänkta” utlämningars öden och avgöra om de skulle utvisas eller inte. Några möjligheter att få arbetstillstånd existerade inte för sådana personer. Den enda instans som kunde protestera mot polisens åtgöranden var regeringen. Men ministerpresidenten hette vid denna tid Poincaré och hans inrikesminister var Barthou. Båda dessa män var fega stackare, men det skulle ha varit alltför lättsinnigt att hoppas på att vi snart skulle få en bättre regering. Följaktligen gällde det att skrämma upp dem ordentligt, och det gjordes bäst genom att man fick den allmänna opinionen att börja röra på sig.

Vi fick också många på vår sida, och om det bara gått som den allmänna opinionen önskade, skulle man snart ha tvingats frige Ascaso och Durruti. Men regeringen var utsatt för påtryckningar från det spanska kungahusets sida. Till slut föredrog den att ge efter på nytt, och fattade slutgiltigt beslut om utlämning.

Det krävdes en regeringskris för att kullkasta detta beslut, och parlamentet var det enda som kunde utlösa en regeringskris. Följaktligen försökte vi få stöd av inflytelserika deputerade, som var beredda att framföra en interpellation i nationalförsamlingen.

Jag lyckades skaffa mig ett inträdeskort till nationalförsamlingen och inrättade mitt högkvarter därinne. Fem ledamöter hade redan anslutit sig till kravet på en interpellation. De kunde garantera tvåhundra röster. Därmed saknades bara femtio röster, som måste tas ur regeringsmajoriteten. Detta krävde omsorgsfulla förberedelser. I förbigående sagt kan ingen lämpa sig bättre för en sådan uppgift än en hängiven motståndare till parlamentarismen!

Vid det här laget pratade man i hela Frankrike bara om Ascaso, Durruti och Jover. Argentina hade redan sänt ett örlogsfartyg för att hämta fångarna. Kryssaren fick emellertid maskinskada och blev liggande mitt ute i Atlanten. Utlämningsfristen var redan utlöpt. Men ”de tre musketörerna” satt fortfarande kvar i Conciergeriet. Vi åberopade oss på lagens bud och krävde omedelbar frigivning, men naturligtvis skrattade man bara ut oss.

Till slut var dagen för interpellationen äntligen inne. Många av ledamöterna drevs säkert av tanken på rätt och rättvisa, medan andra bara var ute efter att begagna tillfället att störta regeringen Poincaré. Och detta kunde mycket väl bli följden, om ministerpresidenten föredrog att göra saken till en förtroendefråga. Korridorerna surrade av rykten och spekulationer. Men Poincaré var ingen novis. Han förutsåg vad som skulle hända och skickade strax före middagspausen en förhandlare till mig, hans trogna gårdvar och förtrogne Malvy, finansutskottets ordförande.

”Vad är ni egentligen ute efter, Lecoin?” undrade han. ”Är det verkligen så viktigt för er att regeringen störtas?”

”Om regeringen sitter kvar eller inte rör oss inte i ryggen. Allt vi begär är bara att Ascaso, Durruti och Jover frigges.”

”Jag skall genast söka upp ministerpresidenten. Så träffas vi här igen klockan två. Då kan jag meddela er hans beslut.”

Det blev ingen omröstning. Barthou och Poincaré föredrog att kapitulera. Detta hände i juli 1927.

Följande dag stod vi utanför grindarna till Conciergeriet på Quai des Orfèvres, omgivna av en hord av journalister och fotografer. Portarna öppnades. Där stod de alla tre: Ascaso, Durruti och Jover.

Louis Lecoin

Den hårdnackade Lecoin, som mest av allt liknade en blandning av lika delar trollkarlen Merlin och en kapucinerpredikant, lyckades med sin skickliga strategi övervinna alla hinder. I juli 1927 öppnades Conciergeriets portar. Min medarbetare var den förste som kom med den glada nyheten till fångarna: ”Ni är fria om mindre än en timme. Vad tänker ni göra?” Efter ett ögonblicks tystnad svarade Durruti eftertänksamt: ”Vi tänker arbeta vidare ... i Spanien.”

Henri Torrès

Livsledsagarinnan

Naturligtvis gifte vi oss aldrig, Buenaventura och jag. Vad tänker ni på! Att gå till borgmästaren är inte särskilt vanligt bland oss anarkister. Vi träffades i Paris. Året måste ha varit 1927. Han hade just sluppit ur fängelset. Man hade haft en jättekampanj på gång över hela

Frankrike, regeringen hade givit efter, de tre musketörerna – det var ett smeknamn, som tidningarna hade hittat på – blev frigivna. Durruti släpptes ut, och på kvällen samma dag hälsade han på hos ett par vänner. Jag var där och vi såg varandra. Det blev kärlek vid första ögonkastet, och så förblev det.

Emilienne Morin

Sedan Belgien och Luxemburg vägrat ta emot dem, försökte deras vänner ordna asyl åt dem i Sovjetunionen. Detta strandade emellertid på de politiska villkor som ryska regeringen uppställde; de var helt oantagliga för anarkister. Följaktligen återstod ingenting annat än att återvända till Paris under falskt namn. Några kamrater höll dem dolda hos sig i flera månader. Till slut fick de arbete i Lyon. Ett halvår senare upptäckte polisen vilka de var. De ställdes inför rätta och dömdes till sex månaders fängelse för att de inte underkastat sig utvisningsbeslutet.

José Peirats 1

Vi återsåg varandra i Lyon. Där var andra processen i gång redan. De hade kommit på att Buenaventura levde där utan några papper. Jag minns att jag for dit tillsammans med Ascascos väninna. Det blev det första fängelset jag såg inifrån. Sedan skildes vi åter, för efter frigivningen skickades de båda två snabbaste vägen till Belgien. Där blev det naturligtvis samma sak, trassel med polisen och inget uppehållstillstånd. Därefter var de ett tag i Tyskland. Exakt när det var, minns jag inte längre.

Emilienne Morin

Icke önskvärda utläningar

År 1928 kom Durruti till Berlin tillsammans med sin vän Ascaso, givetvis illegalt. Nu gällde att skaffa bostad åt de två. Durruti bodde ett par veckor hemma hos mig, på Augustastrasse 62 i Berlin-Wilmersdorf, fjärde våningen.

Men om han skulle kunna söka arbete måste han vara anmäld hos polisen. Alltså försökte jag ordna ett uppehållstillstånd åt honom.

Preussen regerades då av en koalitionsministär av socialdemokrater och Zentrumpartiet. Jag råkade vara bekant med justitieministern Kurt Rosenfeld. Jag sökte upp honom och bad honom legalisera Durrutis vistelse i landet. Han förklarade att detta var stört omöjligt, eftersom Zentrum säkert skulle peka på den där historien med attentatet. Attentatet mot ärkebiskopen av Zaragoza, ni vet.

Durruti bodde alltså ett par veckor hos mig, och vi pratade mycket under den tiden. Han lärde känna Rudolf Rocker, Fritz Kater och också Erich Mühsam. Ofta hade vi litet svårt att förstå varandra, för Durruti talade naturligtvis inte tyska. Samtalen rörde sig om revolutionen. Durruti höll därvid alltid mycket styvt på att revolutionen inte fick utmynna i någon diktatur för ett bestämt parti, att det nya samhället måste byggas upp underifrån och inte kunde beslutas fram uppifrån. Det var ju just därför som anarkisterna aldrig kunde acceptera resultatet av den ryska revolutionen.

Augustin Souchy 1

Durruti gjorde ett mycket starkt intryck på mig. Han var jättestor och atletiskt byggd, med ett imponerande huvud, ett slags Danton. Rösten var vänlig. Men när han ville kunde han också vara mycket beskedlig, nästan öm.

Jag visste naturligtvis en hel del om honom och hans vänner, om deras färder i Latinamerikas olika länder och deras olika kupper. En sak måste emellertid slås fast: visst var Ascaso och Durruti om ni så vill ett slags politiska gangsters, i varje fall terrorister av första ordningen – tidningarna är ju fulla av det där nu – men å andra sidan behöll de ju aldrig ett enda öre för egen räkning.

Federica Montseny 1

Stilla dagar i Bryssel

1930 lyckades de äntligen få uppehållstillstånd för Belgien i Bryssel. De bodde i Bryssel i två år. Det var där jag blev god vän med Ascaso och Durruti.

Ascaso var en mycket vänlig kamrat, ironisk och förnuftig, mild och bestämd samtidigt; jag hade hela tiden ett intryck av att han var litet sjuklig. Durruti verkade däremot stark som en björn, atletisk; han var mycket hårig och kunde grina som ett rovdjur. Det var bara blicken som hela tiden var godmodig och intelligent. Den förste av dem jag lärde känna var Ascaso. Vi arbetade på samma företag, en verkstad för tillverkning av bilreservdelar. Redan vårt första samtal gällde samhällsproblemen. Jag minns fortfarande hur han med sin milda röst förklarade: "Ingen människa har rätt att härska över en annan." Jag blev helt fascinerad av honom redan från början.

Den som bodde i Bryssel åren 1930–31 minns säkert hur många utländska kamrater, framför allt spanjorer och italienare, som levde där de där åren. Och de tänker säkert med ett visst vemod på den tillflyktsort de fann där, det bisarra och tvångsfria hemvist för oss alla som den gode Hem Day hade ordnat i sin bokhandel vid Mont des Arts. Denna bokhandel var träffpunkten för alla "subversiva element".

I första våningen fanns två hyresgäster, jag och Firma Barasco. Detta märkliga företag tillverkade allehanda småsaker, som såldes direkt genom kringvandrande försäljare. "Fabriken" utgjordes av ett enda rum, som samtidigt tjänstgjorde som matsal, vardagsrum, kök och sovrum eller snarare sovsal – för antalet nattgäster var obegränsat. Drygt ett halvdussin personer var anmälda under namnet Barasco, bland dem också Ascaso och Durruti.

Léo Campion

Jag slutade mitt arbete som stenograf och maskinskriverska och for efter honom till Bryssel. De spanska flyktingarna levde så att säga halvlegalt i Bryssel, alla med falska pass och under falska namn. Men naturligtvis kände den belgiska polisen till sanningen. Durruti kunde inte fara någonstans, utan att hans dossier skickades efter honom. Men i Bryssel lämnades vi på det hela taget i fred.

Emilienne Morin

Fjärde kommentaren. Det spanska dilemmat 1931–1936

Den spanska arbetarklassen firade republikens utropande som en politisk seger. Precis som efter varje tidigare förtrycksperiod trädde CNT ögonblickligen fram på nytt; dess speciella organisationsform var av det slaget att den tillät organisationen att övervintra och sedan plötsligt träda fram igen, med förnyade krafter. Men den republikanska regimen hade inte någon revolutionär rörelse att tacka för sin existens; i stället rörde det sig bara om en oblodig och halvhjärtad vaktavlösning. Karusellen med liberala och borgerliga partier, med regeringskriser och nyval, började snurra igen. Tungan på vågen blev nu "mittenpartierna", det vill säga den numerärt och ekonomiskt svaga småborgargruppen, som i allmänhet

regerade med socialdemokraternas stillatigande och passiva goda minne. Med andra ord: den sociala grundvalen för republiken var skrattretande svag och sin politiska styrka tog den endast och allenast ur det faktum att högerens intressekartell och arbetarrörelsen blockerade varandra ömsesidigt. Vilket i sin tur innebar att den nya regeringens manöverutrymme var i motsvarande grad inspärrat. Strukturella reformer var helt uteslutna. Agrarfrågan förblev olöst. Jordreformlagarna saboterades. Bortsett från vissa ansatser att skilja stat och kyrka åt, finns det från republikens första år bara ett enda konstruktivt steg att notera, nämligen det faktum att Katalonien förlänades autonomistatus.

Arbetarnas och böndernas problem förblev obesvarade. Deras största organiserade kraft, den anarkistiska rörelsen, bojkottade parlamentet. De besvikna massorna gick på nytt ut på gatorna. Strejker, bondeuppror, hungerrevolter, stadsguerilla – och regeringen kunde inte komma på något annat sätt att möta de arbetande klassernas direkta aktioner än det som dess föregångare använt, nämligen att sätta in polisen, guardia civil eller i nödfall armén. Undantagstillståndet blev rutin.

Under republikens tredje år klämdes den spanska kniptången ihop på nytt. Eftersom anarkisterna inte ställde upp i valet föll regeringsmakten utan svårighet och helt legalt i reaktionens händer – ett nybildat valblock på högersidan, CEDA, blev riksdagens största partigrupp. Regeringen Gil Robles tog genast itu med att återkalla de få framsteg som gjorts under republiken. Därmed inleddes *bienio negro*, de ”två svarta åren”, mellan 1933 och 1935. Högerens strategiska mål var givetvis att förinta arbetarrörelsen. Men Gil Robles var ingen fascist. Medan Hitler genom sin kontrarevolution förändrade det tyska samhället till oigenkännlighet, medan de tyska monopolerna hänsynslöst förändrade landets ekonomiska struktur, medan Tyska riket rustade sig för en offensiv avsedd att leda till världsherravälde, intresserade sig den spanska högern bara för att återställa ett förgånget som varit heltigenom anakronistiskt redan medan det existerade. Den enda rörelse de tycktes vara i stånd till var kräftgången. Men också den kunde bara genomföras med våld.

I detta läge ställdes de spanska socialdemokraterna inför frågan om själva sin fortsatta existens. Deras gamla kollaboratörpolitik hade misslyckats; att fortsätta den nu skulle vara ungefär detsamma som självmord. Gräsrotternas tryck på den reformistiska partiledningen ökade. Följden blev att socialdemokraternas ledare, Largo Caballero, beslöt sig för en plötslig helomvändning. Han sade upp bundsförvantskapet med den liberala borgerlighetens republikanska partier och började förbereda sina anhängare för det väpnade motståndet. Plötsligt flammade det upp leninistiska paroller i den socialdemokratiskt ledda landsorganisationen UGT. I oktober 1934 utbröt i UGT-högborgen Asturien ett uppror, som ställde anarkisternas väpnade aktioner helt i skuggan. Denna asturiska ”oktoberrevolution” har numera råkat i glömska, vilket är mycket orättvist. För något liknande hade Västeuropa inte fått skåda sedan Pariskommunen. ”Förenas er, proletära bröder!” Under den parollen reste sig hela provinser i norra Spanien. Man började bilda arbetarråd; ledningen i Madrid förlorade kontrollen över rörelsen; gamla rivaliteter sopades bort som genom ett trollslag; i Asturien förenade sig socialdemokrater, anarkister och kommunister till kamp mot regeringstrupperna.

Den asturiska revolutionens tragik ligger i att den alltifrån början var och förblev helt isolerad, begränsad till en avlägsen region och isolerad från landets centra. Upproret i Madrid hade kvävts i sin linda. I Barcelona hade de asturiska arbetarna bara en enda svag förbundsbroder, de katalanska Esquerra under sin ledare Luís Companys, vilkas enda strävan var att försvara Kataloniens autonoma ställning. Anarkisterna i Katalonien och Andalusien förhöll sig passiva. Alltför ofta hade Largo Caballero bakdantat dem och utsatt dem för olika påtryckningar,

alltför ofta hade socialdemokratin hetsat polisen mot CNT. Det var den djupgående klyftan inom arbetarrörelsen som sist och slutligen blev orsaken till nederlaget 1934. Sedan det asturiska upproret väl isolerats politiskt kunde regeringen, trots ett förtvivlat motstånd, på bara några veckor slå ner det igen genom militären. Revolutionens centra utsattes för bombangrepp och främlingslegionen och diverse moriska regementen under en viss general Francisco Francos befäl massakrerade Asturiens arbetare. Repressionen blev fruktansvärd. I slutet av 1935 satt det över trettio tusen politiska fångar i de spanska fängelserna.

Efter denna ”framgång” kände reaktionens arrogans inte längre några gränser. Den över-skattade sin styrka så till den grad att den utlyste nyval till februari 1936. Hur lättsinnigt detta varit bevisades redan under valstriden. Socialdemokraterna hade av det asturiska debaklet dragit den slutsatsen att de helt enkelt inte var skapade för att göra revolution. Följaktligen återgick de ångerköpta till den parlamentariska taktiken och ingick en valkartell med de republikanska mittenpartierna; också de numerärt obetydliga kommunisterna anslöt sig till detta förbund.

Så föddes den ”folkfront” som vann en så överväldigande seger vid valen i februari 1936. Här är dock att märka att det politiska jordskredet ytterst utlöstes av en kraft som över huvud taget inte visade sig i parlamentet. Det var nämligen CNT och dess anhängare, som räknades i miljoner, som kom att avgöra utgången, genom att i all tysthet strunta i parollen om att bojkotta valen.

Den nya regeringen kunde emellertid lika litet som 1931 års regering samla sig till några avgörande reformer. Den nöjde sig med att på nytt sätta i kraft de lagar som Gil Robles hade återkallat. Men för övrigt förblev allt vid det gamla. Folket var inte representerat i folkfronten. Republikanerna var ur stånd att finna någon vettig lösning på det spanska dilemma.

Följaktligen kom den stöt som kastade det gamla samhället över ända i stället från höger. Ända från folkfrontens första dag hade högern varit fast beslutet att med våld störta den valda regeringen. Därtill behövdes dock vissa ideologiska och organisatoriska förberedelser. Hitlers Tyskland och Mussolinis Italien erbjöd goda exempel på hur reaktionen kunde frigöra sig från sina drömmar om en återgång till det gamla och övergå till offensiven; därtill lovade axelmakterna också både propagandistisk och materiell hjälp. *Falange Española* inledde sin uppmarsch. Armén förberedde statskuppen. Konfrontationen måste komma. Men regeringen tvekade. Generalerna slog till. Den 17 juli ställde Franco sig i spetsen för en militärrevolt i Spanska Marocko. Den 18 juli fördes kuppen över till moderlandet. Tre dagar senare var en tredjedel av landet i generalernas händer: det stockkatolska Navarra, delar av Aragonien, Galicien, León, Gamla Kastilien, Sevilla, Cádiz och Córdoba. Kuppmännen räknade inte med något svårare motstånd. De hade gjort upp räkningen utan spanska folket.

Republiken

Återkomsten

Bara några dagar efter andra republikens utropande i april 1931 dök de upp hemma hos mig, Durruti, Ascaso och García Oliver.

Vi diskuterade både länge och väl, framför allt då det dåvarande huvudproblemet för anarkisterna. Några ansåg att man borde ge republiken en chans, medan andra – och de representerade den anarkistiska rörelsens extremistiska flygel, som Durruti, Ascaso och García Oliver tillhörde – menade att man tvärtom inte borde ge republiken tid på sig att bli

säker i sadeln. Detta skulle riskera den fortsatta utvecklingen i det spanska samhället och avskära möjligheterna till en revolutionär strukturförändring.

Vi stod alltså på var sin sida. Jag erkänner villigt att jag den gången var rädd för att alltför stor hast bara kunde skada vår sak. Senare tvingades jag av republikens utveckling att inse att det var Durruti, Ascaso och García Oliver som hade rätt den gången. Republiken har halkat ner i en förskrämd reformism; den har inte ens kunnat genomföra den agrarreform som var Spaniens nyckelproblem vid dess tillkomst.

Federica Montseny 1

1931, då republiken utropades i Spanien, då var det rena tumultet, ett slags yrsel. .. Emigranterna samlade ihop sina papper och ville hem igen snarast möjligt. De första som for iväg var Durruti och Ascaso. Vi blev ensamma kvar med våra koffertar, vårt pick och pack.

Själv kunde jag inte komma iväg förrän en hel månad senare. Mitt första intryck av Barcelona blev tämligen kluvet. Alla hade påstått att i Barcelona regnar det så gott som aldrig. Alltså gav jag bort min regnrock till en väninna i Bryssel. Men när vi kom till Spanien strömmade regnet ner. Det var i juni. Också det politiska klimatet var ett helt annat än i Paris. Jag kände ju väl till den anarkosyndikalistiska rörelsen i Frankrike, men detta var något helt annorlunda. Det var en skillnad som mellan dag och natt. Också mentaliteten hos de spanska kamraterna ... De föreföll mig, ni får ursäkta att jag säger det, men jag fann dem litet enkla, litet elementära.

En annan sak som förvånade mig: kvinnorna spelade över huvud taget ingen roll alls. Visst såg man kvinnor också på mötena och sammankomsterna. Men aldrig tillsammans med sina män. Männerna träffades på caféerna. Där kunde de sitta i timmar med en kopp kaffe. Söp gjorde de dock inte, det måste sägas till deras heder. Det gick så långt att jag en dag frågade Buenaventura: ”Vad är det egentligen för fel på dina kamrater, är de verkligen ungarlar allesammans?” Men där fanns inget att göra. Ni förstår säkert. Kvinnans plats är i hemmet, och därmed basta.

Emilienne Morin

Första gången jag kom till Spanien efter utropandet av republiken lärde jag känna Durruti. Det skedde på Café Tranquilidad, vilket i översättning blir ”Café Vilan”. Det var på den tiden ett stamlokal för anarkisterna, och därmed också naturligtvis för polisen, som ideligen kom dit och då och då häktade folk där. Men anarkisterna lät sig inte bekomma. Jag hade redan hört en massa legender om Durruti. Men han var inte alls som jag hade väntat mig efter alla dessa otroliga historier. Den jag träffade var en mycket lugn och mycket vänlig människa, och den fantastiska energi han ibland kunde lägga i dagen märktes nästan inte alls.

Arthur Lehning

Ascaso var den mest reserverade av ”de tre musketörerna”. Men om García var den fjädrande, spända kraften och Durruti den starka armen och viljekraften, så var Ascaso hela gruppens kallblodiga och allt genomskådande huvud. Ansiktet var mjukt och klokt, med ett litet melankoliskt, hånfullt drag kring munnen, och blicken var genomträngande och ironisk. Han var ganska liten, slank, avmätt i alla rörelser; han uppträdde med ett litet lättjefullt behag, som dolde en övermänsklig energi. Det märktes alldeles speciellt när man jämförde honom med Durruti, som var plebejisk, öppen och bullrande; då fanns det något nästan aristokratiskt hos honom. När man såg dem tillsammans, Buenaventura som dunkade i bordet med sina väldiga knytnävar och hojtade för full hals, och bredvid honom Francisco, nonchalant, litet elak, med

sitt eviga leende på läpparna, då märkte man både den enes kraft och den andres anda. De kompletterade varandra perfekt.

Federica Montseny 1

Första maj

Efter spanska republikens upprättande for jag till Barcelona för att hälsa på mina vänner Ascaso, Durruti och Jover. Jag kom dit dagen före första maj. Kommunisterna hade planerat en demonstration och översvämmat alla stadens väggar med sina plakat. Medan CNT-FAI inte svarat med någonting alls, inte så mycket som en väggtidning en gång! Tänkte de verkligen helt avstå från de agitatoriska möjligheterna hos en sådan dag? Durruti lugnade mig på den punkten: ”Tvärtom, vi tänker ordna en demonstration som skall gå fram genom stadens viktigaste gator. Vi räknar med hundratusen deltagare.”

”Men var finns er propaganda?” frågade jag. ”Jag ser inga upprop.”

”Vi har informerat om tåget i vår tidning, Solidaridad Obrera.”

Och faktiskt hade anarkisterna dagen därpå hundratusen människor på benen, medan kommunisterna bara kunde ställa upp högst sex-sjutusen.

Ändå tyckte jag nog att deras självförtroende gränsade till lättsinne. Jag fick ett intryck av att de underskattade kommunisternas farlighet. ”De tre musketörerna” och deras spanska kamrater bara skrattade åt mig. De påstod att jag såg spöken mitt på ljusa dagen. Några år senare skulle den där sorglösheten stå dem dyrt.

Louis Lecoin

Varenda söndag hade FAI möte i de väldiga lokalerna i Montjuichparken. Som talare framträdde nästan varenda gång Cano Ruiz, Francisco Ascano, Arturo Parera, García Oliver och Durruti. Till de första mötena kom det bara några hundra åhörare. Men när det började bli känt vad talarna, och framför allt då García Oliver och Durruti, hade att erbjuda, räckte lokalerna snart inte till längre. Söndag efter söndag samlades tusen sinom tusen arbetare där.

Durruti var ingen särskilt skicklig talare. Hans framförande verkade nästan osammanhängande och han förstod sig inte på retorikens konst. Ändå var det framför allt för att höra honom som människorna kom. Hans starka, klara röst påverkade massorna mycket suggestivt. Han talade mycket enkelt, utan utsmyckningar. Det var hans häftiga och översvallande känslor som drog folket med sig.

En dag inbjöd kamraterna i Gerona Durruti till ett offentligt möte. Direkt efter talet häktades han på ort och ställe, fortfarande på grund av anklagelser för att han skulle ha förberett ett attentat mot Alfonso XIII i Paris. Åklagarämbetet hade tydligen inte märkt att monarkin störtats och att en allmän amnesti hade utfärdats. Folket i Gerona reste sig i vrede. Det kom till flera försök att storma fängelset och befria Durruti. Arbetarna utlyste en omedelbar generalstrejk, och myndigheterna svarade med undantagstillstånd. Efter tre dagars strejk frigavs Durruti.

Också i Barcelona blev det upplopp den 1 maj 1931. I Palatset för de sköna konsterna hölls ett möte med deltagande av många politiska fångar, som frigivits genom amnestin. Man antog resolutioner som skulle överlämnas till Kataloniens president, Francisco Maciá. Ett jättelikt demonstrationståg samlades, med García Oliver, Durruti, Ascaso, Santiago Bilbao och andra CNT-FAI-ledare i spetsen; proletariatets första stora mönstring av sin armé efter republikens utropande. Tåget drog fram genom stadens huvudgator. När det befann sig utanför

regeringspalatset, där det katalanska generalitatet residerade, öppnade polisen eld. Arbetare och poliser växlade hundratals skott. Läget blev så allvarligt att militären måste ingripa. En avdelning soldater dök upp på Republiktorget. Då började Durruti genast hålla tal för soldaterna. När sedan guardia civil och beredskapspolisen ville gå till storms mot demonstranterna på nytt, riktade soldaterna sina vapen mot polisen. På så sätt undgicks en massaker.

Episoden är typisk för den misslyckade politik som fördes av 1931 års republik. I den statliga byråkratin satt fortfarande samma människor som tidigare hade tjänat monarkin. Befälet över stridskrafterna låg i händerna på reaktionärerna. Republiken var inte i stånd till en socialpolitik som kunde tjäna arbetarklassens intressen. Regimen hade fått sin yttre form förändrad, men allt blev ändå kvar vid det gamla, som på Alfonso XIII:s tid. Missnöjet bland folket växte för var dag.

Alejandro Gilabert

Den ömkliga republiken

Den revolutionära klasskampen ledde under republikens tid till en hel rad förbittrade konfrontationer. År 1932 strejkade gruvarbetarna i Figols i de katalanska bergen. Strejken växte ut till ett regelrätt uppror.

I januari 1933 reste sig arbetarna på nytt, huvudsakligen i Katalonien, men också i Andalusien. Jag behöver ju bara påminna om tragedin i Casas Viejas. I december samma år utbröt uppror i Aragonien och en del av Kastilien, och 1934 kom den asturiska revolutionen, den första revolutionära rörelse där anarkister, socialister och kommunister kämpade sida vid sida, och där de båda stora spanska landsorganisationerna, CNT och UGT arbetade tillsammans under parollen *Förena er, proletära bröder*.

Valen i februari 1936 gav äntligen majoritet åt vänstern. Härvid spelade frågan om amnesti för de många politiska fångarna en stor roll. CNT hade tidigare uppträtt mot parlamentarismen, men denna gång var dess paroll: var och en får själv bestämma om han vill rösta eller inte. Och det var nästan ingen som bojkottade valen. Också Durruti var införstådd med detta handlande.

Durruti deltog aktivt i alla dessa uppror och strider på republikens tid. Han ansåg att man måste driva på utvecklingen hela tiden. Han hade knappt hunnit tillbaka till Spanien igen förrän han kastade sig rätt ut i aktionerna. Därför deporterades han också redan 1932 till Villa Cisneros i Afrika, tillsammans med Ascaso. Också i fortsättningen spärrades han inne gång på gång. Knappt hade han hunnit bli fri, genom en amnesti eller på grund av en taktisk kursförändring hos regeringen, förrän han måste arresteras på nytt, eftersom han aldrig under några omständigheter lämnade regeringen i fred.

Federica Montseny 1

Durruti förklarade gång på gång för arbetarna att republikanerna och socialisterna hade förrått revolutionen, och att det var nödvändigt att börja om från början. Han for till brunkolsområdet i Figols tillsammans med Pérez Combina och Arturo Parera. Här förklarade han för gruvarbetarna att den borgerliga demokratin var bankrutt och att tiden var mogen för revolutionen. Bourgeoisien måste avlägsnas och staten avskaffas; det var enda möjligheten att fullborda arbetarklassens frigörelse. Han manade gruvarbetarna att förbereda sig för slutstriden och visade dem hur man gör bomber av tjock bleckplåt och dynamit.

Agitationen spred sig över hela Spanien. Bönderna slogs varenda dag mot guardia civil, som försvarade storgodsägarna. Överallt blossade det upp strejker. Regeringen ställdes inför valet

att antingen helhjärtat satsa på bourgeoisien eller ställa sig på arbetarnas sida. Naturligtvis valde den bourgeoisien.

Den 19 januari 1932 inledde gruvarbetarna i Figols det väpnade upproret mot kapitalisterna. Rörelsen grep omkring sig till dalarna Cardoner och Alto Llobregat. Figols, Berga, Suria, Cardona, Gironella och Sallent blev alla brandfacklor för revolutionen. I dessa städer infördes för första gången i historien den frihetliga kommunismen.

Efter åtta dagars strider lyckades militären kväva rörelsen. Det gick relativt lindrigt till när upproret undertryckts, för regeringstrupperna stod under befäl av kapten Humberto Gil Cabrera, en hygglig och anständig officer, som sedan dess befordrats till överstelöjtnant och utvecklats till en vän till CNT. Han lyckades förhindra att det kom till blodiga repressalier mot arbetarna.

Alejandro Gilabert

Den 18 januari 1932 gick gruvarbetarna i gruvregionen Figols i Alto-Llobregatdalen över till öppet uppror, avskaffade privategendomen och pengarna och utropade den frihetliga kommunismen. Centralregeringen kallade upprorsmännen "banditer med medlemskort" (i CNT) och ministerpresidenten Manuel Azaña gav regionens generalkapten följande anvisning: "Jag ger er femton minuter, räknat från truppernas ankomst, för att slå ner upproret." I själva verket behövde soldaterna fem dygn.

José Peirats 1/2

Fem dagar av anarki – de varade inte längre än en blommas liv.

Federica Montseny 3

Landsförvisningen

Under tiden hade det brutit ut generalstrejk i Barcelona. Som vanligt blev det en hel del konfrontationer och skottlossning. Hundratals fångar från gruvområdet samlades i fartyg i hamnen som gjorts om till flytande fångelser. Repressionsvågen svallade fram över hela Katalonien, Levantkusten och Andalusien. De förnämsta fångarna placerade ombord på oceanångaren "Buenos Aires", som med hundrafyra deporterade, däribland Durruti och Ascaso, ombord, den 10 februari löpte ut ur hamnen med kurs mot Spanska Västafrika (Rio de Oro) och Kanarieöarna (Fuerteventura).

I ett avskedsbrev till kamraterna skrev Francisco Ascaso: "Arma bourgeoisie, som måste gripa till sådana medel för att försöka hålla sig vid liv litet till! Dess uppträdande förvånar oss inte alls. Det är helt i enlighet med dess natur att den torterar, deporterar och mördar. Ingen dör ju utan att försöka försvara sig med ett sista slag, inte ens ett djur. Att dessa sista dödsryckningar får sina offer är sorgligt, särskilt när det är våra bröder som faller offer för dem. Men det sker dock i enlighet med en lag som vi inte kan avskaffa. Denna klass' dödskamp kommer inte att vara länge till, och när vi tänker på den saken blir detta fartygs stålskrov inte tillräckligt starkt att kväva våra glädjerop. Våra lidanden är begynnelsen till våra fienders ändalykt. Något bryter samman och dör. Dess död är vårt liv, vår befrielse!

Vi hälsar er, och detta är inte något avsked för alltid. Snart är vi åter hos er. Francisco Ascaso."

José Peirats 2

Den gången då kamraterna deporterades till Afrika fördes de med en bananångare till Bata vid Guineabukten. Naturligtvis hade man kört ner dem i lastrummet, hundrasextio man, och det fanns bara en enda liten lucka. De ville ut, ville upp på däck. ”Nu är jag trött på det här”, sade Ascaso och började gå uppför lejdaren. Då drar vakten sin pistol och ropar: ”Tillbaka!” Men ni känner ju Ascaso, det var inte en man som lät hindra sig så lätt. Han bara fortsätter. Vakten siktar på honom, och då säger Ascaso: ”Skjut du bara, ditt fega svin, för om du inte lyckas ta livet av mig nu och jag träffar dig igen på gatan, så gör jag av med dig som en hund!” Då blev sergeanten osäker. Han började darra. Han visste ju inte vad som kunde hända om han dödade Ascaso, och släppte därför förbi honom. Sedan gick det inte att hejda männen längre. De skyndade upp på däck allesammans. Kaptenen måste tillkalla jagaren som konvojerade fartyget. Matroserna äntrade ångaren med osäkrade gevär, för att slå ner myteriet. Det hade blivit ett riktigt myteri av det hela.

Durruti trädde fram och slet upp skjortan, han måste ha vägt åtminstone nittio kilo på den tiden, och sedan ropade han till matroserna: ”Nu vågar ni minsann, när vi är obehäpnade, men vänta bara vad som händer i Spanien om ni tar livet av oss.” Då bestämde sig officerarna för att förhandla i stället. Resultatet av dessa förhandlingar blev: det skulle vara slut med allt prat om myteri och fångarna skulle få uppehålla sig på däck så mycket de ville. På så sätt kom de till Bata.

Manuel Buizan

Oro i landet

CNT svarade på deportationerna med en ny generalstrejk. I staden Tarrasa stormade anarkisterna rådhuset och hissade den svartröda fanan. De belägrade kasernen, ända tills det kom förstärkningar från Sabadell. Efter en förbittrad strid måste anarkisterna ge sig. Vid den process som sedan följde utdömdes straffarbete på från fyra till tjugo år.

Men protesterna mot deportationerna fortsatte. De nådde en höjdpunkt den 29 maj med massmöten, väpnade sammanstötningar och sabotagehandlingar. Fängelserna fylldes till bristningsgränsen med arresterade. I Barcelona gjorde fångarna uppror och stack tukthuset i brand. Fängelsedirektören slog ner myteriet, men sköts bara några dagar senare ner på öppen gata.

José Peirats 1

I slutet av november 1932 kom de deporterade tillbaka från Afrika. Men den republikanska-socialdemokratiska regeringen fortsatte förföljelserna mot CNT. Då organiserade FAI ett möte i Palatset för de sköna konsterna i Montjuichparken i Barcelona. Här höll Durruti sitt första tal efter återkomsten från landsflykten. Antalet åhörare uppskattades till hundratusen. Han förklarade öppet att revolutionen kunde bryta ut vilken dag som helst. Polisen hade ställt upp ett stort antal kulsprutor runt palatset.

Den katalanska bourgeoisien darrade och dess press krävde att regeringen skulle ingripa mot anarkisterna. CNT:s fackföreningar stängdes, rörelsens dagstidning Solidaridad Obrera förbjöds. Hundratals politiska aktivister spärrades inne. Bland anarkisterna vann tanken på att möta repressionen med våld allt starkare insteg. Järnvägsarbetarna varslade om strejk. Ett sådant sakernas tillstånd skulle ha kunnat kasta ut landets näringsliv och politik i rena kaos, och följaktligen hotade myndigheterna att ställa järnvägarna under militärbevakning. García Oliver gjorde upp en plan för upproret; järnvägarnas strejk skulle utlösa revolutionen över hela Spanien. Ascaso, Durruti, Aurelio Fernández, Ricardo Sanz, Dionisio Eroles, Jover och andra anslöt sig till planen.aktionen påskyndades genom en ren tillfällighet. Två anarkister

vid namn Hilario Esteban och Méler, som senare kom att spela en ledande roll vid fronten i Aragonien under inbördeskriget, hade inrättat en bombverkstad i Clotdistriktet i Barcelona. Polisen upptäckte deras sprängämneslager, sedan man genom oförsiktighet hade råkat framkalla en explosion. Detta betydde att om man inte ville att polisen skulle sätta sig i besittning av anarkisternas samlade vapenarsenaler måste upproret utlösas snarast möjligt. Alltså gick FAI:s aktionsgrupper och försvarskadrer den 8 januari 1933 till angrepp mot kasernerna i Barcelona.

Väpnade aktioner följde snabbt på alla håll i Spanien. Men också denna gång lyckades regeringen slå ner upproret.

Alejandro Gilabert

Efter utropandet av republiken hade CNT och FAI utsatts för en lavin av smädelser och lögnaktigheter. Vi har fortfarande i gott minne rubrikerna på förstasidan i den kommunistiska tidningen La Batalla: ”FAI-ism = Fascism” och de uttalanden som kom från Fabra Rivas, en ledande socialdemokrat som var verksam som Largo Caballeros främste rådgivare:

”Sådana anarkister som Ascaso och Durruti är svagsinta dårar. Den sortens vansinne måste man hålla sig helt borta från. Med dem finns ingenting att diskutera. Helst skulle jag se att sådana relikter från det förgångna blev skjutna på stället.”

Luz de Alba

Jag kommer ihåg hur myndigheterna en gång, det var redan under republikens tid, beslagtogs vårt tryckeri: rotationspressarna för vår tidning, Solidaridad Obrera. Varför de gjorde det minns jag inte längre. Någon förevändning av något slag, uppvigling till någonting. Tidningen fick i varje fall inte komma ut längre. Maskinerna kom på tvångsauktion, och där dök en hel del affärsfolk upp och bjöd på dem. Men de kom inte ensamma. Också vi kom till auktionslokalen, med åtminstone tjugo man, bland dem Durruti och Ascaso. Durruti reste sig och bjöd tjugo pesetas för rotationspressen. Det var naturligtvis detsamma som ingenting. Affärsmännen reste sig och skrek: ”Tusen pesetas!” Men knappt hade den förste av dem givit sitt bud, förrän han märkte något kallt och hårt mellan revbenen, och då tog han naturligtvis genast tillbaka budet. Sedan var det Ascacos tur. Han ropade: ”Fyra duros!” Det var detsamma som tjugo pesetas. Envar som fick för sig att bjuda över, kände genast revolvern i sidan och föredrog att hålla tyst. Till slut hade auktionsförrättaren inget annat val. Han tog sin lilla klubba och lät maskinen gå till oss, för tjugo pesetas, en spottstyver.

Då och nu – det är ingen jämförelse. Det vi gör här i Paris, i CNT:s tryckeri i exil, det är ju småsaker alltsammans. Här fattas både det ena och det andra. Våra maskiner är nästan skrotfärdiga. Vi skulle behöva modern utrustning. Men i dag arbetar vi ju legalt, och att arbeta legalt är detsamma som att arbeta med skrot. Ja, om vi bara hade en Durruti, en Ascaso, då skulle det inte vara svårt att få ett nytt tryckeri. Det vore verkligen lösningen för oss!

Juan Ferrer

Om industriarbete

Den kallade sig en arbetarrepublik, och vad gjorde de med Durruti? De deporterade honom till Bata, för lösdriveri. Ascaso och Durruti och hundratals andra, som i hela sitt liv hade förtjänat sitt levebröd i fabriken. De var minsann inga funktionärer, de satt inte på kontor och lät sig betalas av fackföreningsjobbarna. Durruti var raka motsatsen till en pamp, han tog aldrig emot så mycket som fem öre ens från CNT eller FAI.

Manuel Hernández

Arbetarnas befrielse måste enligt Durruti bygga på att de sammanslöt sig i fackorganisationer och på den direkta ekonomiska aktionen. Alltsedan 1933 lade han i sin propaganda speciell vikt vid skapandet av företagskommittéer; i deras konstruktiva arbete såg han garantin för den samhälleliga revolutionen. På ett stort antiparlamentariskt möte hösten 1933 sade han: ”Fabriken är arbetarens universitet.”

Heinz Rüdiger

Han var positivt inställd till att också representanter för medelklassen, studenter och skriftställare, anslöt sig till vår rörelse, men krävde av dessa att de skulle avstå från alla anspråk på speciella privilegier och förena sig med folket. En dag då vi talades vid på fängelsegården, kritiserade han den höga värdering som oftast kommer tekniker och specialister till del. Metallarbetarna var fullt i stånd att hålla vilken fabrik som helst i gång själva, precis som murarna själva mycket väl skulle kunna både planera och bygga ett hus. Samma sak gällde på alla andra områden.

Liberto Callejas

Vardagen

Vardagen var hård för mig där i Spanien, mycket hård. Jag kunde inte utöva mitt yrke, för jag talade ju knappt någon spanska alls. I stället arbetade jag som städerska, tills jag med fackföreningarnas hjälp fick arbete som platsanviserska på en bio. Det var rena lyxen den gången. Och därtill alla flyttningar. Vi flyttade ideligen, fem eller sex gånger bara i Barcelona. Därtill satt ju Buenaventura ofta i fängelse; så kunde jag inte betala hyran och måste flytta till goda vänner. Med ett ord – allt det elände som sådana kvinnor måste stå ut med, vilkas män är yrkesrevolutionärer.

1931 kom min dotter Colette till världen, i Barcelona, och det gjorde ju inte direkt livet lättare för mig. När sedan Durruti hamnade i fängelse för en längre tid, ordnade kamraterna en insamling; var och en bidrog med några pesetas, så att vi kunde betala hyran.

Emilienne Morin

I början av 1936 bodde Durruti alldeles i närheten av mig, i en liten hyreslägenhet i stadsdelen Sans. Företagarna hade satt honom på sin svarta lista. Han kunde inte längre få arbete någonstans. Alltså tjänade hans kamrat Emilienne till livets nödtorft för hela familjen som platsanviserska på en biograf.

En eftermiddag hälsade vi på där och hittade honom i köket. Han hade förkläde på sig, diskade och höll på att laga till kvällsmaten åt frun och den lilla dottern Colette. Vännen som kommit tillsammans med mig försökte sig på ett litet skämt: ”Nej hör du, Durruti, det där är ju fruntimmersarbete, det du håller på med nu.” Durruti svarade i frän ton: ”Försök ta lärdom av det. När min fru arbetar, så är det jag som städar lägenheten, bäddar och lagar mat. Dessutom badar jag lillan och byter på henne. Om du tror att en äkta anarkist måste sitta på krogen eller caféet när hans fru arbetar, då har du sannerligen inte fattat mycket.”

Manuel Pérez

Jodå, anarkisterna talade mycket och gärna om den fria kärleken. Men nu var de ju ändå spanjorer och det blir alltid komiskt när spanjorer pratar på det viset. Det stämmer inte alls med deras temperament. De tog det ur böckerna bara. Spanjorerna har ingenting till övers för kvinnans frigörelse. Inte så mycket som så. Jag känner dem utan och innan, och det säger jag

er bara: de fördomar som irriterade dem, dem gjorde de sig snabbt fria från, men de som passade dem vårdade de sannerligen ömt. Kvinnan skall stå vid spisen! Den visheten satte de mycket högt. En gång sade en gammal kamrat till mig: ”Visst är det gott och väl med era teorier, men anarkismen är en sak och familjen är en annan och så är det och så förblir det.”

Men med Buenaventura var det en annan sak. Han var inte lika underutvecklad som de andra. Men så var han ju också medveten om vem han hade att göra med!

Emilienne Morin

Själv tyckte jag mycket om honom. Det skall jag bara säga er, att det var verkligen en karl av det slaget som det inte finns så värst många exemplar av här i världen. Han tålde ingen orätt, aldrig någonsin. Högfärdig var han inte, han levde alltid mycket enkelt, men stark var han, stark som fan själv, det kan ni lita på.

Josefa Ibañez

Jag träffade Ascaso på Solidaridad Obreras tryckeri. Det var där vi på den tiden, 1934, hämtade våra propagandabroschyrer, små häften på tyska som vi skickade hem till Tyskland illegalt. De var utformade som de där reklamtrycksakerna man finner i konfektaskar. Jag var inte van vid solskenet i Barcelona och bar därför alltid hatt. För anarkisterna var en damhatt själva kvintessensen av all borgerlighet, och redan för hattens skull betraktade Ascaso mig med en viss misstro. Jag räckte honom min hand. Han vände på den och nickade. Jag hade inga valkar.

”Verkligen?” sade jag. ”Är det verkligen ni som är Ascaso?” Han såg så liten och obetydlig ut. Det retade honom. Jag borde inte ha använt det tonfallet. Man får aldrig skratta åt en spanjor. Allra minst om man är kvinna. Jag var tjuogoett år fyllda, men såg ut som sjutton. Ascaso föreföll mig tämligen fåfäng. Dessutom hörde han till den sortens anarkister, som helst inte ville veta av sådana där komiska utlänningar som vi. De accepterade mig snart. De förlät mig till och med hatten. Männen från CNT var proletärer, men uppträdde med största värdighet och självsäkerhet. En god vän till mig, en järnvägsarbetare, var som en aristokrat i varje tum; och han var inte den ende.

Men Durruti var kemiskt fri från sådant. Han var rent fantastiskt anspråkslös, och ändå såg alla upp till honom så snart det verkligen gällde. En eftermiddag träffade jag honom på en bio, där hans fru arbetade som kassörska och platsanviserska. Emilienne kunde prata omkull vem som helst, men när Durruti kom var hon tyst. Jag måste göra en del inköp på Ramblas, och han följde mig dit. ”Jag är rädd för bomberna och skjutandet”, sade jag. På den tiden hade man här i Barcelona strejker, överfall eller polisaktioner nästan varenda vecka. På Ramblas stod det en beredskapspolis på post bakom vartenda träd med bajonetten redo; ofta såg man till och med reguljära soldater där. Särskilt morerna såg hemska ut med sina krumsablar. Men samtidigt låg det också något nästan operettaktigt över alltsammans. Damerna spatserade fram mellan de olika butikerna. Sedan hörde man plötsligt en vissling. Några handgranater kom vinande från takterrasserna, jalousierna dundrade ned framför skyltfönstren, damerna viftade med små vita näsdukar och kastade sig in i butikerna eller ner på trottoaren. Efter en stund blev det lugnt igen, och visselpiporna signalerade faran över. Då reste man sig och slog dammet av kläderna som om ingenting hänt.

Durruti följde mig förbi poliserna utan att ändra en min. ”Jag är precis lika rädd som du”, sade han. ”Rädsla och mod ligger varandra mycket nära. Ofta vet jag inte själv var det ena slutar och det andra börjar.” Barnen på gatorna kände honom. Mot mig var han alltid mycket vänlig.

Han tog mig till och med på allvar. Anarkisterna uppträdde aldrig lättfärdigt mot kvinnorna. De var inga flickjägare, tvärtom. Ofta föreföll de mig nästan som kalvinister. De tänkte alltid bara på revolutionen.

Durruti var kemiskt fri från all fåfänga. Han tog alla han träffade på allvar. Barcelonas människor kände igen sig själva i honom. Det var därför de gav honom en konungs begravning.

Madeleine Lehning

Valbojkotten

Inför parlamentsvalen i november 1933 drev CNT en oerhört intensiv kampanj och utlyste valstrejk med en skärpa och ett eftertryck som aldrig tillförne. Anarkisternas tidningar och flygblad förde ut maningarna till bojkott av valen till minsta lilla by. Parollen ”Vi vägrar att ge vår röst” vann stor anklang hos de spanska bönderna och arbetarna; de hade för länge sedan fått nog av ”vänsterns” regeringspartier, av vänsterliberalernas och socialdemokraternas politik och den ständiga repressionen. Kampanjen nådde sin höjdpunkt den 5 november med ett massmöte i Barcelonas tjuvfäktningsarena, där 75 000 till 100 000 arbetare slöt upp. Här framträdde CNT:s populäraste talare och talade över ämnet: ”Inför valurnorna – den samhälleliga revolutionen”.

”Arbetare”, ropade Buenaventura Durruti till åhörarna, ”förra gången röstade ni för republiken. Men om ni hade vetat den gången att denna republik skulle kasta 9 000 arbetare i fängelse, skulle ni då ha röstat för den?”

”Nej!” ropade de allesammans.

Näste talare var Valeriano Orobón Fernández, en ung anarkist. Republikanernas revolution har gjort bankrutt, sade han; nu förestod en fascistisk kontrarevolution. Hur hade det inte gått i Tyskland? Socialisterna och kommunisterna hade varit fullt medvetna om vart Hitler syftade, och ändå hade de gått till val och skrivit under sin egen dödsdom. Och Österrike, alla socialdemokraters stolthet? Där kunde ju socialdemokratiska partiet räkna med fyrtiofem procent av samtliga väljare. De hoppades vinna ytterligare sex procent; då skulle de ha kommit till makten. ”Men de glömde ett mycket enkelt faktum; nämligen att även om deras räkning gått jämnt ut, så skulle de dagen efter valsegern ha fått försvara sin makt på gatorna, med vapen i hand, eftersom reaktionen helt enkelt vägrar att låta sig berövas makten.”

José Peirats 2 / Stephen John Brademas

Nya fängelser

Fram till 1935 var jag i Spanien i min egenskap av sekreterare i syndikalistiska internationa- len, AIT. Strax före min avresa träffade jag Durruti ännu en gång. Han satt på nytt i fängelse, i Barcelona denna gång, och det var där jag besökte honom. Jag fick besked om att han gärna ville tala med mig och sade till hans fru: ”Jo, jag vet att han vill träffa mig, men det är ju stört omöjligt för mig att besöka fängelset; jag vistas här halvt illegalt och representerar en inter- nationell organisation. Jag kan bli häktad själv vilket ögonblick som helst, så det skulle vara alldeles för farligt. Jag måste tänka på mina uppgifter här och får inte inlåta mig på den sortens lättsinnigheter.”

Då svarade hon: ”Det är ingen fara, du går helt enkelt dit tillsammans med mig och säger inte ett ord. Vi anmäler dig som en kusin till mig, och du skriver under med första bästa namn som faller dig in. Det är mycket enkelt alltsammans.”

Nåväl, sade jag mig, de här människorna känner Spanien bättre än jag. Alltså gick jag med på saken, och vi gjorde sällskap till fängelset. Durruti bakom ett galler och vi bakom ett annat galler och mellan de båda gallren marscherade en vakt fram och tillbaka. Durruti börjar genast ropa till mig, på franska; han pratar med full hals om politiska frågor, om vad som måste göras med organisationen och så vidare och så vidare.

Och jag tänkte: Vad skall det här betyda, att skrika på franska så här i fängelset, och med en utlännning till och med? – Nu häktar de mig säkert när som helst, tänkte jag. Men sådant händer i Spanien. Hur som helst kom jag ut ur fängelset igen utan att det hände mig något.

Arthur Lehning

En gång satt de i polispresidiet i Barcelona, häktade än en gång, Ascaso och Durruti. Och eftersom hela världen talade om dem tog poliserna dit sina väninnor, eftersom de gärna ville titta på fångarna. Då för Durruti där han sitter i sin cell händerna genom håret ända tills det är alldeles oredigt, och när damerna anländer skriker han som en orangutang: ”Uh! Uh! Uh!” Polisernas väninnor är nära att trilla omkull av rädsla, och överkonstapeln frågar honom: ”Vad tar du dig till, människa?” Varpå Durruti svarade: ”De inbillar sig ju att vi är något slags apor, snart börjar de väl kasta jordnötter åt oss också. Om de vill roa sig kan de väl gå på cirkus!”

Eugenio Valdenebro

Folkfronten

Efter den asturiska oktoberrevolutionen 1934 spärrades Durruti in på nytt; denna gång satt han flera månader i fängelse i Valencia. Där försökte han dra sina slutsatser om vilken väg den spanska arbetarrörelsen borde följa, med utgångspunkt från marxisternas nederlag i Asturien.

Alla var överens om att den borgerliga demokratin hade svikit. Ett förbund omfattande alla revolutionära arbetare var nödvändigt. García Oliver gav parollen: ”Alla marxister i UGT, alla anarkister i CNT, båda organisationerna förenade mot kapitalismen.” Vid CNT:s sista kongress i Zaragoza i maj 1936 fattade man beslut om ett aktionsförbund med den socialdemokratiska landsorganisationen UGT. CNT:s enda villkor var att de socialdemokratiska arbetarna offentligt måste återkalla sitt samarbete med de borgerliga partierna. Därmed skulle vägen till den proletära revolutionen ligga öppen.

Redan före kongressen hade man emellertid ställts inför ett annat problem. I februari 1936 hade man haft val på nytt. Vid det laget satt det över 30 000 fångar i de spanska fängelserna, de flesta anarkister. Partierna till vänster lovade att befria dessa fångar om de segrade i valet, medan högern hotade med ännu hårdare repressalier. Om CNT nu liksom tidigare manade sina anhängare att bojkotta valen, skulle detta innebära att man satte de 30 000 fångarnas frihet i fara; om man däremot uppmanade folk att rösta, skulle man därmed ha bekänt sig till den allmänna rösträtt och parlamentarism, som anarkisterna alltid har bekämpat. Durruti fann en utväg ur detta dilemma. Valkampen hade fått en sådan skärpa, att det föreföll som om ingen av de båda sidorna skulle acceptera ett nederlag. Vänstern förklarade att den skulle besvara en högerseger med revolutionära medel, medan högern sade att en seger för vänstern måste leda till inbördeskrig. Härav drog Durruti följande slutsats: ”Vi står alltså inför antingen revolutionen eller också inbördeskriget. Envar arbetare som går till val och sedan sätter sig vid köksbordet, är en kontrarevolutionär. Och den arbetare som inte röstar och sitter kvar vid sitt köksbord, är inte bättre han.”

CNT avstod alltså från att rekommendera bojkott av valet. De flesta arbetare gick till valurnorna. Härigenom segrade vänstern i valet. Högern drog konsekvenserna av sin förkunnelse och förberedde inbördeskrig. Durrutis andel i valets utgång var ganska stor.

Alejandro Gilabert

Krigsförklaringen

Efter valet måste CNT i Barcelona först ägna sig åt två strejker, som varat i flera månader: strejken vid de allmänna trafikmedlen och textilarbetarstrejken (Rama del agua). Den 28 februari utfärdade den nya regeringen en förordning, som stadgade om att alla arbetare som sedan januari 1934 avskedats av politiska skäl eller på grund av deltagande i strejker måste återanställas. Många företagare vägrade emellertid att lyda denna förordning. Då krävde anarkisterna att regeringen skulle gripa in. Den 4 mars, dagen efter president Companys ämbetsutträde, sade Durruti på Grandteatern i Barcelona:

”Vi har inte kommit hit för att fira den dag då några nya herrar har kommit till makten. Vi är här för att förklara för de där herrarna från ’vänsterpartierna’ att det är oss de har att tacka för sin valseger. På valdagen gick CNT och anarkisterna ut på gatorna. På så sätt förhindrade de en statskupp från de som sitter i ministerierna och myndigheterna och förvisso inte skulle ha respekterat folkets vilja.

Och vad de nuvarande arbetskonflikterna inom spårvägen och textilindustrin angår, så är det herrarna i regeringen som bär skulden till dem. Vi genomskådade deras manövrer redan långt före valet, vi har varit klart medvetna om att de helst skulle vilja föra bort CNT från revolutionens väg. Vi höll oss tysta före valet, för att man inte skulle komma och påstå på nytt att det var vår skuld att de politiska fångarna inte blev fria. Folket har inte röstat på politikerna, utan på fångarna. Men vad strejkfrågan anbelangar, så säger vi till herrarna här i Barcelona och borta i Madrid: lämna oss då äntligen i fred, de här konflikterna klarar vi själva, både den med textilfabrikerna och den med spårvägsbolaget. Regeringen bör inte blanda sig i de där sakerna!

Männen i generalitetet har folkets storsinhet att tacka för att de befriades ur fängelset. Men om de inte lämnar CNT i fred, så lär de snart hamna på samma ställe som de kom ifrån! Vi kräver att regeringen skall ge oss fria händer i vår offensiv mot kapitalisterna! Det är vårt minimikrav! Vad sedan lockouterna och kapitalflykten till utlandet beträffar, så säger vi bara till bourgeoisien: för oss får ni gärna stänga alla era fabriker. För vi skall ockupera dem, vi skall erövra dem, för det är oss fabriker tillhör!”

Vid samma möte talade också Francisco Ascaso. Han sade:

”Det sägs att vi har segrat, vi har segrat! Men vad är det egentligen som har hänt? Vänsterpartierna segrade i valet, men ekonomin ligger fortfarande i händerna på den reaktionära bourgeoisien. Om vi ger denna bourgeoisie fria händer, då hjälper ingen valseger i världen, för då kommer också vänsterpartierna att tvingas driva högerpolitik.

Har det kanske inte redan gått så långt? De spanska kapitalisterna har sammangaddat sig med sina bundsförvanter i utlandet. De för ett ekonomiskt krig mot oss, där regeringen, den må sedan bestå av vänsterpartier eller inte, under inga omständigheter kan ställa sig neutral. Vad kommer regeringen att göra? Den kommer att försöka låta oss betala kalaset. Kapitalet flyr till utlandet. Fabriker stängs. Men regeringen kommer inte att expropriera företagen, för sådant står det ingenting om i dess program.

Och vi? Ja, litet naiva är vi kanske, men vi är inga idioter. Hittills har vi uppträtt lugnt och fredligt i fabrikerna. Men det kan vi ändra på. Vi kommer att samlas på fabriksgårdarna, och alla som arbetar i fabrikerna kommer att få välja produktionskommittéer. Och när man sedan försöker stänga fabrikerna, då tar vi dem från deras ägare och övertar produktionen. Vi kommer att kunna organisera produktionen mycket bättre och säkrare än kapitalisterna. De är ändå bara en belastning för fabrikerna.

Den politiska segern är bara lögn och självbedrägeri, om den inte följs av segern på den ekonomiska fronten, segern i fabrikerna.”

Solidaridad Obrera / John Stephen Brademas

Segern

Förspelet

Hemma berättade han mycket litet om sitt arbete. Det var en massa saker som alla visste utom just jag. Till exempel de militära övningarna före juli 1936, vapenutbildningen. Det skall jag bara säga er att de visste att Francos kupp skulle komma, de var helt inriktade på den. De hade en skjutbana i trakten. Den enda som inte kände till det var jag. För mig var det en stor hemlighet, men grannarna visste om det allesammans. Alltid detta tigande, dessa hemligheter. Ja, vill man kan man ju finna det också romantiskt!

Emilienne Morin

Den 16 juli bildades, på generalitetets begäran och enligt beslut av ett snabbinkallat plenum med Kataloniens CNT-FAI, en kontraktkommitté, där Santillán, García Oliver och Ascaso representerade FAI och Durruti och Asens CNT. Den första frågan vid förhandlingarna mellan anarkisterna och regeringen Companys gällde vapnen. Den ledde till en seg dragkamp. Varenda gång anarkisterna lade fram sina krav – och de krävde ingalunda vad de egentligen skulle ha behövt, tjugotusen gevär, utan bara tusen –. fick de svaret att regeringen inte förfogade över några vapenförråd. Politikerna var rädda för fascismen, men de fruktade ännu mer ett folk i vapen.

CNT-FAI hade redan sedan den 12 juli för säkerhets skull placerat ut små och på intet sätt iögonenfallande grupper med uppgift att övervaka Barcelonas kaserner. Men i stället för att ge fackföreningarna vapen inför den kupp som väntades, försökte regeringen tvärtom avvärja dessa smågrupper. På inrikesministeriet kom det ideligen telefonmeddelanden från stadens polisstationer med rapport om arresteringar av aktiva anarkister, som poliserna ville beröva deras pistoler; repressionens rutin var så fast rotad, att man till och med hotade att ställa de arresterade inför rätta för olaga vapeninnehav!

Diego Abad de Santillán 2 / Abel Paz 1

Tre dagar före den 19 juli, den 14 eller 15, attackerade vi ett fartyg lastat med vapen i Barcelonas hamn. Kataloniens regering, generalitet, ville ha vapnen för egen räkning; men Durruti och de andra förde dem till transportarbetarnas fackförening. Dagen därpå kom beredskaps-polisen, Guardia de Asaltos. Husundersökning. Men då var Durruti redan ute på gatan. ”Hit med en lastbil, fort!” De fick snabbt fatt på en mjölkbil, som körde iväg med vapnen.

Regeringens folk hittade bara fyra eller sex gamla bössor. Resten hade vi tagit hand om, CNT.

Eugenio Valdenebro

Den katalanske generalkommissarien för den allmänna säkerheten, Frederico Escofet, har sedan några dagar tillbaka varit febrilt sysselsatt. Redan sedan en längre tid tillbaka föreligger det säkra bevis för att militärerna håller på att förbereda en resning i hela Spanien och att också garnisonen i Barcelona är invecklad i dessa planer. I Escofets skrivbordslådor hopas de hemliga rapporterna från hans kontaktmän, republikanskt sinnade officerare, namnlistor över kuppdeltagarna, upprop, paroller, operationsplaner och insatsorder inför dagen D. Man hade väntat sig att kuppförsoket skulle genomföras den 16 juli; i dag, den 18, är Escofet säker på att kuppmännen skall slå till när som helst.

På sista tiden har han stått i ständig kontakt med inrikesministern, José María España. Tillsammans med denne och sin närmaste medarbetare i kommissariatet, major Vicente Guarner, förbereder han allehanda motåtgärder mot kuppen. Men detta är inte det enda problem kommissarien har att brottas med. Nej, kommissariatet för den allmänna säkerheten måste också räkna med anarkisterna inom FAI och den syndikalistiska fackföreningsrörelsen CNT, som i många år legat i häftig strid med Kataloniens autonoma regering – liksom för övrigt också med centralregeringen i Madrid, men det socialistiska partiet, ja, med Gud och hela världen. Nu har anarkisterna emellertid för några dagar sedan gått med på att delta i den förbindelsekommitté som Kataloniens president Companys tillsatt med tanke på det allvarliga läget, och som omfattar representanter för alla antifascistiska partier och organisationer. Men så snart de gått in där började de kräva vapen. Nu är emellertid både Escofet och presidenten och inrikesministern Fuller väl medvetna om hur farligt det skulle vara att lämna ut vapen till de oförvägna gatukämparna inom CNT. Om militärkuppen kommer och armén och polisen råkar i beväpnad kamp mot varandra, den förstnämnda som republikens fiende och den senare som dess försvarare, då skulle detta givetvis innebära en kraftig försvagning av båda, och staden skulle på nåd och onåd utlämnas åt anarko-syndikalisterna. Detta skulle vara precis lika farligt för den politiska och sociala jämvikten i Katalonien som själva militärkuppen.

Telefonen ringer.

”Escofet här. José Maria? God morgon. – Vad sade du? – Jaså, CNT? Visst, det är klart att de protesterar. Det räknade jag med redan från början. De kommer säkert att besvära sig hos presidenten också. Men det går inte på annat sätt. Och pistolerna har jag låtit dem behålla. Om jag själv fick bestämma, skulle jag naturligtvis ha tagit ifrån dem också handeldvapnen. Gevären är i alla fall i våra händer, för dem har Guarner beslagtagit.”

Samtalet övergår till en illavarslande episod som inträffat under natten. Aktivisterna inom det anarkistiska transportarbetarsyndikatet har överfallit några fartyg i hamnen och plundrat dem på ganska stora mängder gevär och pistoler.

”Det är allt jag vet än så länge. Guarner har rapporterat till mig. Han har själv trängt in i fackets byggnad, i spetsen för ett kompani, efter att dessförinnan ha posterat ut vakter på de kringliggande husens tak. – Visst, naturligtvis var de beväpnade! Rena turen att det stannade vid hetsiga dispyter och att ingen råkade komma åt avtryckaren. – Jodå, Durruti och García Oliver dök upp personligen båda två, och försökte gjuta litet olja på vågorna.”

Guarner böjer sig fram mot Escofet, som för ett ögonblick lagt ena handen över luren.

”Tala om för honom att folket i fackföreningarnas hus var så rasande att de till och med hotade Durruti med vapen. Hans eget folk!”

”Guarner berättade just att de till och med hotade Durruti med vapen, hans egna mannar alltså. Vad säjs om det! – Då underrättar du alltså presidenten. – Vad sa du? Jodå, det skall

ordnas. – Gott, jag skall genast säga till Guarner.” Escofet lägger på luren igen. Han är 38 år gammal, glänsande svart hår, vågigt, gesterna är hetsiga, rösten ivrig och energisk. Nu säger han till Guarner: ”Jag litar inte ett dugg på FAI:s folk. De blir som vildar när de får tag på vapen.”

”Hade han något nytt att komma med?”

”Ja, det förefaller som om kuppen skulle utlösas i morgon bitti. Han har tämligen säkra informationer på den punkten.”

”Jag skulle önska att det äntligen brakade loss, så att vi fick klart besked om var vi står.”

Luis Romero

Försvarsutskottet

För den ouppmärksamme måste den 18 juli ha förefallit som en helt vanlig lördag. Men trots hettan fann man inte många dagdrivare, och badstränderna låg öde. Och det var påfallande få husmödrar som var ute och handlade; i bagerierna tog brödet slut redan på eftermiddagen.

Hos CNT:s regionalkommitté rådde febril verksamhet. Rapportörer anlände från alla stadsdelar och från stadens omgivning. Förbindelsekommittén med generalitat satt i sammanträde hela dagen. I ett hörn av lokalen samtalade Durruti med några gruvarbetare från Fígols, som ville ha upplysningar om läget. Durruti måste hela tiden stödja sig mot en stol. Han hade nyligen genomgått en bräckoperation, och var ännu inte helt återställd. Det tycktes finnas risk för komplikationer, för han hade fortfarande smärtor.

Några steg därifrån hade Marianet telefonkontakt med Madrid. Och överallt sökte man efter Ascaso, han skulle genast infinna sig på Café Pay-Pay, det var bråttom ... Aktivisterna från metallarbetarfackföreningen uppehöll Ascaso: ”Vad gör vi nu?” De kom med förslag till olika aktioner, men Francisco svarade: ”Tiden är inte mogen ännu. Det gäller bara att hålla huvudet kallt.”

Abel Paz 1

En hotchkisskulspruta, två tjeckiska snabbeldsgevär och massor av winchestergevär och ammunition till alltsammans ligger klara i en våning vid Pujadasgatan 276, i hörnhuset mot Espronceda i Pueblo Nuevokvarteret. Här håller anarkisternas försvarsutskott sammanträde, i Gregorio Jovers lägenhet.

Juan García Oliver, Buenaventura Durruti och Francisco Ascaso var två timmar försenade när de kom. Sammanträdet, utskottets sista, ett slags väpnad nattvakt, hade utlysts till klockan tolv på natten. Flyglöjtnant Servando Meana hade ställt en bil till de tre ledarnas förfogande, och bilen hade hämtat dem utanför inrikesdepartementet. De hade kört därifrån snabbt, med skjutklara vapen, medvetna om att kamraterna säkert måste ha blivit oroliga när de var så försenade. Utanför inrikesdepartementets byggnad hade det förekommit vissa demonstrationer; CNT-aktivister som krävde att få ut vapen. Till slut hade García Oliver, Durruti och Ascaso måst träda ut på balkongen för att försöka lugna massan på Palaciotorget. García Oliver manade folket att omringa San Andréskasernerna och invänta det rätta ögonblicket. Om allt gick enligt planerna skulle CNT-FAI redan i morgon dag ha tjugofemtusen gevär, kulsprutor och kanske till och med några kanoner i sina händer. Deras kontaktmän vid flyget, Meana och andra officerare, hade redan talat med överstelöjtnant Díaz Sandino, chefen för flygbasen i Prat de Llobregat. I samma ögonblick trupperna började röra på sig och lämnade kasernerna, skulle flygets plan gå upp och anfalla dem. Vid bombardemanget mot San

Andréskasernerna gällde det att se upp så att vapenförråden inte träffades och ammunitionsförrådet inte flög i luften. Sedan skulle medlemmarna av stadsdelskommittéerna i Santa Coloma, San Andrés, San Adrián des Besós, Clot och Pueblo Nuevo anfalla kasernerna och i nödfall spränga deras grindar med dynamit. Díaz Sandino är helt införstådd med denna plan. Man vet att det finns flera miljoner gevärspatroner i San Andrésarsenalerna.

Under tiden delar Gregorio Jover ut bröd och korv bland kamraterna och håller upp vin åt dem. Alla nödiga mått och steg är redan vidtagna. Aktionsgrupperna, stadsdelskommittéerna, är larmade. Varenda man vet vad han har att göra när ögonblicket är inne. Eldarna i fabriker och ombord på fartygen i hamnen håller vakt; det är deras sirener som skall ge signalen till anfall. För utskottets medlemmar återstår nu bara att vänta tills militärerna lämnar kasernerna. Av de senaste informationerna att döma tänker kuppmännen slå till i gryningen.

Nervös och överansträngd efter flera dagars hetsigt arbete sitter García Oliver nedsjunken i sin stol. Han måste försöka använda de fattiga timmar som är kvar till att vila ut litet, för sedan förestår nya och än hårdare aktiviteter. Men han kan inte somna.

I veckor och månader har männen härinne väntat på denna natt. De var redan före valen i februari övertygade om att det snart skulle bli inbördeskrig i landet. Vid dessa val hade många av CNT:s anhängare tagit sin traditionella inställning under omprövning, och bestämt sig för att i stället för att bojkotta valen rösta på den borgerliga vänstern eller socialisterna. Ledningen hade varken avrått eller tillrättat detta, utan överlät åt de enskilda medlemmarna att själva bestämma. Till syvende och sist skulle det ju ändå inte göra någon skillnad om det blev vänstern eller högern som segrade i valen. Om fascismen lyckats komma till makten genom att de anarkistiska arbetarna struntat i att rösta, skulle detta ha gällt som signalen till ett väpnat uppror. Samtidigt hade CNT klart förutsett att en valseger för vänstern säkert måste leda till att fascisterna sökte gripa makten på det gamla vanliga sättet, genom en kupp. Och i båda fallen gällde det att möta motståndaren med vapen i hand. Och det hade gått exakt som den anarkistiska ledningen räknat med; anarkisternas analys hade visat sig stämma bättre överens med verkligheten än den som gjorts av partiernas yrkespolitiker.

Eftersom CNT var federalistiskt uppbyggt och bestod av regionala förband, som arbetade nästan helt fristående från varandra, kunde man inte planera någon motstöt på den nationella nivån. I stället måste man inskränka sig till Katalonien, i första hand Barcelona. Och visserligen är Madrid Spaniens politiska huvudstad, men Barcelona är landets industriella och proletära huvudstad. Den höga procenten arbetare bland stadens befolkning och deras revolutionära traditioner har förlänat denna stad ett alldeles speciellt anseende, ett slags politiskt primat; om arbetarmassorna triumferade i denna stad, skulle rörelsen säkert gripa vidare också till landets övriga städer.

Följaktligen började anarkisterna bygga upp ett försvarsutskott i varje stadsdel. De samordnade dessa utskott, så att man hade ständig kontakt med delegaterna. Envar av dessa delegater kände till lösenordet inför klockan K. Också anarkisternas ungdomsförbund, Juventudes Libertarias, och kvinnoorganisationen Mujeres Libres var engagerade i operationsplanen. Därtill hade man kommit överens med fackföreningarna och regionalkommittén att det denna gång inte skulle utlysas någon generalstrejk, eftersom en sådan skulle innebära en varning till fienden.

Stadskartan som ligger utbredd på bordet visar var kasernerna ligger, hur de olika trupperna är stationerade och deras respektive numerär. Informationer från militärernas egna led ger de senaste upplysningarna om läget hos fienden. Utskottet har också studerat stadens kloaknät

och känner till de underjordiska tillloppen och förbindelsepunkterna. Elnätet är ännu viktigare, och man har redan vidtagit alla nödiga mått och steg, för att när som helst kunna skära av elektricitetstillförseln till vilken del av staden som helst. De väpnade grupperna har order att inte hindra militären när den lämnar kasernerna och ger sig ut på gatorna. Genom en sådan skenbar begynnelseframgång kommer kuppmännen att tro att de inte behöver räkna med något motstånd. Man torde kunna räkna med att soldaterna inte medför mer än högst femtio patroner per man. Och så snart de avlägsnat sig från kasernerna skall de tas under eld. Sedan kommer demoraliseringen att sätta in, i och med att de börjar få slut på ammunitionen och märker att de är isolerade av motståndaren. Då är rätta ögonblicket att sätta in propagandan mot dem. Det gäller att få dem att vända sig mot sina officerare eller åtminstone desertera. Vad beträffar Guardia de Asaltos, beredskapspolisen, så torde man nog kunna räkna med att den skall ta parti för den lagliga regeringen och mot kuppmännen; följaktligen kommer aktionsgrupperna att samarbeta med den. Däremot är guardia civils hållning mera tvivelaktig; den måste man säkert hålla ögonen på, men dess medlemmar får inte beskötas såvida de inte går till attack mot arbetarna. Om så sker skall den emellertid bekämpas lika obarmhärtigt som man skall kämpa ner militären.

Allt har planerats, diskuterats, undersökts och beslutats. Nu sitter medlemmarna av anarkisternas försvarsutskott tysta. De dricker massor av kaffe, för att hålla sig vakna. De kämpar mot sin egen otålighet. Var och en sitter och funderar en sista gång igenom alla detaljer. De känner varann sedan många år tillbaka, har slagits sida vid sida i årtal. De står varandra lika nära som bröder, kanske ännu närmare. Och kanske är detta sista gången de ser varandra. Francisco Ascano kedjeröker nervöst. Han är lika blek som vanligt, och som alltid spelar ett skeptiskt leende över de kalla, smala läpparna. Också Durruti tycks le, men trots de tjocka, mörka ögonbrynen, det djupa vecket vid näsroten och den fårade pannan finns det ändå något barnsligt i hans ansikte. Blicken ur de gråa, livliga ögonen dras gång på gång till vapnen. Ricardo Sanz, stor och blond och kraftigt byggd, sitter orörlig och verkar nästan likgiltig. Gregorio Jover, vars utskjutande kindknötar har renderat honom öknamnet ”Kinesen”, verkar mera kinesisk än någonsin; han sitter och plockar på ammunitionsgördeln han spänt om livet. Aurelio Fernández tittar uppmärksamt på Jovers ansikte, som om det vore en termometer han kunde använda för att avläsa lägets allvar; han har lätt utstående ögon, sitter mycket rak och är den ende i sällskapet som går in för att vara välklädd. De är allesammans gamla beprövade gatukämpar, stadsguerilleros, folk som vet hur man använder en pistol. Utskottet har också två yngre medlemmar, Antonio Ortiz och ”Valencia”. Ortiz verkar pratsjuk och försöker förgäves få i gång samtal med sina tysta kamrater; han har långt, lockigt hår. ”Valencia” är uppfylld av stolthet över att han tagits upp i denna krets. Han är kedjerökare och tänder den ena cigaretten efter den andra. Att högkvarteret placerats här, beror på att de flesta av medlemmarna bor i just denna stadsdel. Från Jovers lägenhet kan man se snett bort mot Jupiterstadion, en stor fotbollsarena. De omgivande gatorna bevakas av pålitligt folk. Två lastbilar står klara nere på Pujadsgatan utanför fotbollsstadion. García Oliver bor bara femtio meter härifrån, på Espromcedagatan 72, och Ascaso bor på San Juan de Maltagatan, alldeles intill krogen ”La Farigola”, där stadsdelskommitténs plenum och Barcelonas försvarsutskott hade ett gemensamt sammanträde för ett par dagar sedan. Durruti bor i Clot, mindre än en kilometer längre bort.

Den gamla väggklockan, som inhandlats på loppmarknaden, tickar pinande långsamt fram sekunderna. En hotchkisskulspruta, två tjeckiska snabbeldsgevär och massor av winchestergevär ...”

Luis Romero

Klockan två på morgonen kommer Durruti och García Oliver till polishuset. De söker upp kommissarien för den allmänna säkerheten, Escofet, och kräver att han skall låta avvärpa ena hälften av beredskapspolisen och ställa gevären till arbetarnas förfogande. Escofet vägrar. Hans folk kommer att göra sin plikt till det yttersta, förklarar han; och han har inte råd att avstå från ett enda vapen.

Klockan halv fem ringer telefonen i polishuset. ”Det har börjat. Soldaterna i Montesa och Pedralbes lämnar sina kaserner.” Ascaso och Durruti tar sina vapen och lämnar polishuset. Santillán och García Oliver tar ett fast grepp i vakthavande officerens vapenrock: ”Var har ni pistolerna? Kvicka på!”

Abel Paz 1

Klockan fem på morgonen blir det upplopp utanför regeringspalatset. Vakterna är nervösa. En folkmassa från Barceloneta tränger på mot portalen. Situationen blir kritisk. Durruti, som just anlänt, är medveten om vad demonstrationen innebär. Han går ut på balkongen. Hamnarbetarna känner igen honom och kräver att vakten skall släppa in en delegation, som vill tala med förbindelseutskottet. I det ögonblicket händer något märkligt. Den dödliga spänningen mellan demonstranterna och palatsvakten, som utgörs av beredskapspoliser, försvinner. Den militära disciplinen börjar vackla. Arbetare och beredskapspoliser förbrödrar sig med varandra. En gardist tar upp sin pistol ur bältet och ger den till en arbetare. Snart delas det också ut gevär till folkmassan. Mitt framför ögonen på officerarna händer något häpnadsväckande: poliserna förvandlas till människor.

Abel Paz 1/Diego Abad de Santillán 2

Sirenerna

Den nya dagens första gryningsljus lyser upp de oansenliga husfasaderna längs Pujadas-, Espronceda- och Llullgatorna. Området kring fotbollsstadion bevakas av talrika beväpnade män. De är nästan allesammans klädda i blå overaller. Tjugo utvalda aktivister skall följa anarkisternas försvarsutskott, allesammans män som är väl tränade i gatustrider. Vapnen har lastats på två lastbilar. Ricardo Sanz och Antonio Ortiz monterar upp en kulspruta på den första lastbilens tak. ”Kamrater, vi har just fått telefon från Sansdistriktets stadsdelskommitté. Soldaterna håller på att lämna kasernerna!” Mannen som ropar tycks vara nära att tappa andan. Folk som vaknat tidigt dyker upp på balkongerna runtomkring. Förväntansfulla, solidariska, men samtidigt också ängsliga miner. Stadsdelens aktivister samlas på fotbollsplanen. Var och en som har en pistol visar upp den. De andra begär vapen. De förråd man har delas ut.

”Vad gör vi nu?” frågar Durruti. ”Väntar på sirenerna?” Chaufförerna kör igång motorerna. Långt borta hörs ett utdraget tjut – den första fabriksvisslan. Ingen säger ett ord. Tjutet växer och kommer närmare, allt fler sirener stämmer in i det. Människorna rusar ut på sina balkonger. Utskottets medlemmar och deras eskort kliver upp på lastbilsflaken.

”Leve FAI!”

”Leve CNT!”

”Nu brakar det loss!”

Lastbilarna rullar iväg och deras besättningar höjer sina vapen. Den svartröda fanan vecklar ut sig för fartvinden från den ribba den fästats vid. Bilarna rullar iväg längs Ramblas från Pueblo Nuevo. Allt fler bilar ansluter sig. Ledarna visar stolt kulsprutorna för massorna, kulsprutor

som framstår som symboler för beslutsamheten. Människorna ropar från tak och balkonger till Durruti, Ascaso, García Oliver, Jover och Sanz. Fabriksvisslorna tjuter fortfarande, deras röster kommer från de nedgångna bostadskvarteren i Barcelonas industriälte, en proletär röst som drar arbetarna med sig, arbetarmobiliseringens röst.

De aktiva anarkisterna har tillbringat natten i fackföreningarnas lokaler, i sina kommitté- och samlingslokaler. Nu strömmar de fram mot stadens centrum. Grupperna från Sans, Hostafrancs och Collblanc, "murcianerna" från Torrassa, CNT-folket från Casa Antúnez, alla är de på väg mot Plaza de España och Paralelo; deras mål är pionjärkasernerna i Lepanto. Textilarbetarna från La España Industrial, metallarbetarna från Escorsa och Siemens och glödlampsfabriken Z, som just är i strejk, murare och garvare, slakteriarbetare och renhållare, diversearbetare, och bland dem också några sångare från Clavékören, trasproletärer från Montjuichslummen och till och med ett par revolverhjältar från Pueblo Seco; alla kommer de nu. Också bönderna från Gracia är med, småbönder som alltid har varit revolutionärer och anarkister, och här kommer arbetarna från spinnerierna och spårvagnsverkstäderna, butiksbiträden också. Det är inte bara anarkister, detta, här finns också socialister, katalanska nationalister, kommunister med i massorna, folk från POUM, och allesammans strömmar de vidare, fram mot Cinco de Oros, mot Diagonalen, mot gränserna för sina stadsdelar, och de kastar upp barrikader och bevakar tillfartsvägarna och gatukorsningarna. Trasproletariatet från Karmelberget kommer ner till staden och förenar sig med folket ute vid de halvfärdiga gatorna som slutar blint ute på åkrar och fält, och med de gamla veteranerna från Poblet och Guinardó, de gamla som har hört anarkisternas store lärofader Federico Urales tala och har känt hans dotter Federica Montseny ända sedan hon var liten flicka. Arbetarna från Fabra y Coats y Rottier, mekanikerna från Hispano-Suiza-verken, specialarbetarna från maskinfabriken El Maquinista, förenar sig med hantlangare och arbetslösa och tränger fram mot San Andréskasernerna och deras vapenlager, arsenaler där det finns tillräckligt med vapen för att säkra herraväldet över hela staden. Inte att förglömma arbetarna från Gironagjuteriet, från elektricitetsverken och pappersfabrikerna, gas- och kemikaliarbetarna från Clot, Provencals, Llacuna och Pueblo Nuevo, som nu förenar sig med folket från Barceloneta, med fiskarna, hamnsjåarna, metallarbetarna från Vulkanverken, järnvägsarbetarna från nordbanan och zigenarna från Somorrostro. Alla, alla har de hört sirenerna.

De båda lastbilarna når Pedro IV-gatan. Också här härskar vild begeistring på trottoarerna. Men i husen här bor mer välbärgade människor, handlande, "finare" hantverkare. De blickar förskräckta ut mot denna bilkavalkad. Men ingen vågar visa sitt misshag. Dessa människor vågar inte ens vara tysta. Alltså ropar de: "Leve CNT! Död åt fascisterna! Ner med kyrkan!"

Avgörandet kommer att falla inne i centrum, i Gamla staden. Också där kan anarkisterna räkna med folkets stöd. Till och med i de borgerliga kvarteren bor många kamrater, och portvakterna, skoputsarna, kyparna och gatsoparna hör till deras folk.

Luis Romero

Gatustrider

Juan García Oliver, Francisco Ascaso, Antonio Ortiz, Jover och "Valencia" leder operationen mot de upprorsmän som gått i ställning vid korsningen mellan Paralelo och Ronda de San Pablo. Här kämpar, tillsammans med ett växande antal mer eller mindre välbeväpnade arbetare, också en underofficer och två man från Atarazanaskaserner, som gjort myteri mot sina officerare och tagit med sig sin kulspruta. De har placerat sig på takterrassen till hörnhuset mot San Pablo och redan lyckats kasta tillbaka de soldater som försökt sig vid

San Pabloporten. Samtidigt har Jover och Ortiz med femtio man trängt in i Café Pay-Pay genom baddörren och öppnat eld därifrån. De slagna soldaterna har nu dragit sig tillbaka ända till Paralelo. De har tagit skydd bakom fruktståndet utanför Cabaret Moulin Rouge och på caféterrassen. Därifrån behärskar de hela Paraleloavenyn med sina kulsprutor; en grupp under Francisco Ascaso, som försökt ta sig över Paralelo borta vid Conde del Asaltogatan, har tillfogats svåra förluster.

García Oliver, Ascaso och Durruti hade träffats på Ramblas redan tidigt på morgonen. Man hade kommit överens om att Durruti och hans grupp skulle storma Hotel Falcón, från vars fönster fientliga prickskyttar höll motståndaren under eld; sedan Durruti och hans folk rensat teatertorget skulle de tränga vidare till Restaurant Casa Juan och gå i ställning där med kulsprutor, för att anfälla de fascister som förskansat sig i Atarazanaskasernerna och vid Fredsporten. Från Ramblas mitt kunde man kontrollera samtliga tvärgator i gamla staden. Det faktum att soldaterna lyckats bita sig fast vid korsningen mellan Paralelo och San Pablo, en strategiskt ytterst viktig punkt, framstår som ett oförutsett hot mot García Olivers planer. Följaktligen sätter han in alla de styrkor han har till sitt förfogande i ett försök att slå ut fascisternas kulsprutenästen. Under framryckningen längs San Pablogatan hade kommandot några nervösa ögonblick, eftersom de måste ta sig förbi gränsskyddets kaserner. García Oliver lät då reglera av hela området, för att inte råka rätt in i en fälla, och förhandlade sedan med en officer och några man från gränsskyddet. På hans krav att de skulle ge besked om vilken sida de stod på, svarades att gränsskyddet var regeringstroget; det hade inga polisiära uppgifter utan var enbart avsett att bekämpa smugglare och skydda tullens arbete. Folket i kasernerna försäkrade på hedersord att man inte skulle falla García Olivers kampgrupp i ryggen. Utanför kvinnofängelset vid Amaliagatan kom ett nytt uppehåll. Byggnaden måste genomsökas, eftersom det ju kunde tänkas att fascisterna hade nästlat sig in där. Så var emellertid inte fallet. Samtidigt lät man utrymma fängelset, eftersom det skulle kunna användas som stödjepunkt om anfallet slogs tillbaka. De kvinnliga fångarna lämnade sina celler gråtande av glädje eller av rädsla, och många var alldeles hysteriska av upprördhet.

Från Abad Zafontgatan närmar sig Ascaso och hans folk nu García Olivers grupp. Han är klädd i en sliten brun kostym och lätta sandaler och i handen har han en osäkrad pistol.

”De drar sig tillbaka in i Moulin Rouge! Nu är det klippt för dem!”

”Ni där borta besätter taket på Chicago Bars hus och tar dem under eld uppifrån. Men ni får inte knalla på hur som helst; det gäller att sikta ordentligt! När vi hör er kulspruta stormar vi Paralelo och driver bort dem.”

Medan stöttruppen följer Floresgatan mot Chicago Bar, väntar de andra. De tar en rökpaus. Soldaterna skjuter fortfarande, men vid det här laget är de redan på defensiven och skjuter utan mål. Trots skottväxlingen kommer ett par nyfikna gående på gatan. De håller sig i närheten av husens portar, för att snabbt kunna kasta sig i skydd.

Äntligen hörs kulsprutesmattret uppifrån taket. Ljudet besvaras av maskingevärseld från alla håll, och då och då hörs också pistolskott.

”Leve FAI! Framåt!”

Anarkisternas ledare stormar fram och rusar tvärs över Paralelo. En kvinna i röd badrock, med blekt, osminkat och utvakat ansikte, lyfter båda armarna i höjden och ropar: ”Leve anarkisterna!”

Vid Plaza de Cataluña stormar de beväpnade arbetarna fram mot soldaterna från tvärgatorna och tunnelbanenedgångarna. Också guardia civil öppnar eld mot kuppmännen. Till och med en kanon förs i ställning. Men de upproriska har fortfarande några kulsprutor kvar i Hotel Colón och skjuter blint mot den framstormande massan. Kampen varar i över en halvtimme och efteråt är torget utanför översållat av lik. Äntligen, när bottenvåningen redan har erövrats av guardia civil, dyker de första vita fanorna upp i Colómskyskrapans fönster. Därmed är telefonbolagets hus fascisternas sista motståndsnäste. Det är anarkisterna, med Durruti i spetsen, som stormar denna byggnad. De inleder attacken från Ramblas övre ända. Trottoaren ute i gatans mitt är översållad med döda, bland dem sekreteraren i Barcelonas federation, Obregón. Till slut når angriparna äntligen Puerta de Angel. Durruti är den förste som tar sig in i Telefónicas stora hall, och byggnaden rensas sedan våning för våning. Därmed är Placa de Cataluña, Barcelonas centrum, säkert i arbetarnas händer.

Abel Paz 1/ Diego Abad de Santillán 2

Ascasos död

Nu har initiativen helt glidit över till anarkisterna under slutstriden kring Atarazanas-kasernerna och militärområdeskommandot vid Ramblas nedersta del. De har redan trängt ända fram till Ramblas de Santa Mónica. På andra sidan kasernerna, vid Fredsporten, kämpar några polisenheter och civilklädda antifascister ur andra organisationer sida vid sida med CNT:s gatukämpar. Under ledning av Francisco Ascaso, som hela tiden har sin 9 mm:s Astra redo, rycker försvarsutskottets medlemmar försiktigt och i skydd av Ramblaspromenadens väldiga träd vidare söderut: Durruti, Ortiz, Valencia, García Oliver och aktivisterna från de anarkistiska fackföreningarna: Correa från byggnadsarbetarna, Yoldi och Barón från metall, García Ruiz från spårvägarna; också Ascasos bröder Domingo och Joaquín är med. Lastbilen med kulsprutan på taket har dykt upp igen, med Ricardo Sanz, Aurelio Fernández och Donoso som besättning. Och de är inte ensamma – hundratals arbetare har satt sig i rörelse.

Ju närmare angriparna kommer kasernerna, dess svårare och farligare blir framryckningen. De upproriska militärerna har förskansat sig väl. De beskjuts från transportarbetarfackföreningens balkong och från De anställdas hus; prickskyttar ligger framme i de förpostställningar som under natten improviserats av möbler, madrasser och väldiga pappersrullar. Rullarna kommer från Solidaridad Obreras tryckeri.

De första anarkisterna lämnar de skyddande träden och skyndar över Ramblas. Men på Santa Madronagatan hejdas anfallet; gatan ligger inom skotthåll från både kasernen och försvarsområdeskommandot. Det enda skydd som finns där utgörs av bouquinisternas stånd mitt i allén.

Durruti och hans folk kan bara se en enda möjlighet att ta sig vidare. Kasernens äldsta del, som redan är tämligen raserad genom artilleribeskjutning och handgranater, omges av en mur. Delar av denna mur står fortfarande kvar och ger ett visst skydd. Men under tiden har Ascaso upptäckt en kulspruteskytt i ett fönster vid Santa Madronagatan, som behärskar hela sektorn och har kamraterna som tar sig fram över Ramblas i skottfältet.

Luis Romero

För att nå denna ställning måste man lämna skyddet och ta sig fram över ett område som ligger direkt i skjutfältet från FO-kommandot. Medan kamraterna håller en teknisk rådpläging, blir Durruti sårad i bröstet av ett skott. Hans vänner skickar honom tillbaka till en improviserad förbandsplats, där Lola Iturbe, en av de kvinnliga medkämparna, förbinder hans sår. Under tiden har en liten stöttrupp, bestående av Ascaso, García Oliver, Justo Bueno,

Ortiz, Vivancos, Lucio Gómez och Barón startat en kapplöpning med döden, i sicksack från barriaden till bokstånden mitt ute på Ramblas. De där bodarna är de bästa utgångspunkterna för ett anfall genom Santa Madronagatan. Men de ligger under ett formligt kulregn, eftersom de är utmärkta mål både från kasernens lilla torn och från FO-kommandot.

Abel Paz 1

Följd av Correa och ett par andra anarkister når Francisco Ascaso fram till bokstånden. Durruti och hans kamrater ropar till honom, men han avvisar deras frågor och ger tecken åt dem att inte bry sig om honom, detta för att använda fiendens uppmärksamhet. Det gäller att till varje pris tysta kulsputenäset i fönstret. Han studerar den taktiska situationen. Det står en lastbil parkerad nästan exakt framför fönstret i fråga; men mellan det sista bokståndet och lastbilen ligger ett helt öppet område. Ascaso är emellertid säker på att han skall kunna pricka ner kulsputeskytten med ett enda pistolskott, om han bara lyckas ta sig fram till lastbilen.

Hukande rusar han vidare framåt. Skotten som piskar mot husväggarna avslöjar att fiendens skyttar har upptäckt honom.

Luis Romero

Durruti, som följt operationen från barriaden, säger till Pablo Puiz: ”Nu blev jag verkligen ordentligt lurad. Nog kunde den där kulan ha väntat en stund.” Samtidigt ger han order om att elden skall koncentreras mot kasernens lilla torn, som Ascaso inte har tänkt på. Men den fientlige skytten har redan märkt vad saken gäller.

Abel Paz 1

Redan innan Ascaso hunnit fram till lastbilen går han ner på knä, siktar och skjuter. När han sedan reser sig igen och tänker springa vidare mot lastbilen, träffas han av en kula mitt i pannan. Han störtar till marken.

Kamraterna har sett hur han kastar upp med armarna i luften och faller. Han ligger med ansiktet mot marken och rör sig inte.

Luis Romero

Den förste som fattar vad som hänt är García Oliver. Han gör en rörelse för att kasta sig över bröstvärnet han tar skydd bakom, för att komma Paco till hjälp, men hålls tillbaka av en instinktiv gest från Barón. Först efter flera minuter lyckas man bringa den fientlige skytten till tystnad. Och först när detta skett kan Ricardo Sanz och Ortiz äntligen bärga Ascasons lik.

Abel Paz 1

Jag upplevde julidagarna i Barcelona på allra närmaste håll. Men jag var inte ute på gatorna. Jag var inte med och sköt, för man ville inte tillåta det. Men jag såg när Ascaso föll, från metallarbetarsyndikatet vid Ramblas. Jag såg hans lik när de hade hämtat det, och han var formligen översållad av kulhål. Som ett såll, hela han!

Ingen kunde ge någon förklaring till varför han gjort det. Han gav sig iväg alldeles ensam, medan kasernen mittemot fortfarande var i Francotruppernas händer. Alldeles ensam gick han den vissa döden till mötes. Jag fattar inte vad som drev honom. Det verkade rena rama självmordet.

Emilienne Morin

Anarkismen

”Leve FAI!” – ”Leve anarkismen!” – ”Leve CNT!”

”Kamrater! Vi har besekrat fascisterna. Barcelonas kämpande arbetare har klarat av armén.”
”Leve republiken!”

”Gärna för mig. Republiken bör väl få leva den också.” Kampen i Barcelona är över. Försvarsområdeskommandot har givit sig; strax efteråt kapitulerade också den belägrade Atarazanaskasernen. Svettiga, skrattande och muntert skrikande omfamnar gatukämparna varandra. De lyfter vapnen i vädret, höjer de knutna nävarna, hurrar för sina ledare.

I trasiga kläder, utmattade, med svärtade ansikten, i skjortärmarna, med händerna i vädret och ångestfyllda blickar, omringade av hotande vapen, av en lidelsefull folkmassa som skäller ut dem och smädar dem, förs fångarna bort. Ingen vet vart de skall föras, inte ens bevakningsmanskaper. García Ruiz, en spårvägare, vänder sig med frågan till García Oliver.

”Vad skall vi göra med dem?”

Här i denna stad finns ingen polis, ingen officer vid beredskapspolisen, ingen politiker som ger några order längre. De stolta uniformernas bärare, herrarna med officersmässuttalet, ordensbanden och epåletterna, männen med officersvärj an och den svarta homburghattens män har lämnat in, de är besegrade. De som har makten här, de som har vunnit spelet, det är de människor som tidigare inte hade någon som helst rätt att göra sin röst hörd, som förföljdes och spärrades in och var tvungna att dölja sig i källarhålorna.

”För dem till transportfackföreningen och spärra in dem där. Så får vi bestämma vad vi skall göra med dem.”

Durruti står med rynkade ögonbryn och håller det fortfarande varma vapnet i sin hand. Hans ögon fylls med tårar. Jover står tyst. De vet inte vad de skall säga. Glädjen över segern dränks i sorgen över Ascaso, minnet av kamraten från så många år av kamp.

”Stackars Paco!”

Men här finns ingen tid att hänge sig åt känslorna, åt smärta och melankoli. Detta är handlingens ögonblick.

”Vi fortsätter”, säger García Oliver.

Luis Romero

Den 20 juli sårades Durruti två gånger, ena gången i pannan och den andra i bröstet. Det sägs att han grät av sorg och smärta inför Ascasos lik.

När striderna var över gick Durruti, denne man som den borgerliga pressen hade målat ut som terrorist och mördare, raka vägen till biskopspalatset. Han räddade biskopen av Barcelona när den rasande folkmassan krävde mannens huvud på ett fat, genom att obemärkt lotsa honom ut ur byggnaden insvept i en städrock. De skatter som fanns hopade i palatset, skatter till ett värde av flera miljoner pesetas, överlämnade Durruti ograverade till generalitatet.

Alejandro Gilabert

Alla Barcelonas kyrkor brändes, med undantag av katedralen, vars omätligt rika konstskatter räddades av generalitatet. Kyrkornas ytterväggar står fortfarande kvar, men interiörerna är helt förstörda. Många kyrkor ryker fortfarande. Det italienska Cosulichrederiets byggnad i hörnet av Ramblas och Paseo Colón ligger i grus och spillror. Det påstås att italienska prick-

skyttar hade förskansat sig i denna byggnad, varefter arbetarna stormade huset och satte eld på det. Men bortsett från kyrkorna och denna enda byggnad anlades inga bränder någonstans.

Franz Borkenau

När segern var vunnen inleddes människojakten i Barcelona och trakten däromkring; jakten på präster, munkar och nunnor, på aristokraterna, de rika borgarna, på alla man ville göra upp räkningen med. Klostren och kyrkorna stacks i brand och de rikas boningar plundrades.

Men ansvaret för denna terrorvåg faller inte på anarkisterna ensamma. Många av dessa handlingar utlöstes spontant, ur folkets länge pyrande hat mot den besittande klassen och kyrkan. Dessutom hade man slagit upp portarna till alla fängelser. Rånare, tjuvar och mördare hade förenat sig i band och gav fritt lopp åt sina böjelser.

Något exakt bokslut över vad som hände denna dag kommer troligen aldrig att göras upp. Enbart i Katalonien mördades sjuhundra präster, munkar och nunnor, plågades och massakrerades på det grymmaste sätt. Fruktansvärda, avskräckande scener utspelades. Man har uppskattat antalet dödade i Katalonien till tjugofemtusen och de fångnas antal till tiotusen.

Jean Raynaud

En utländsk affärsman, vars spanska vänner i huvudsak tillhör företagarkretsarna, säger till mig: ”Som utlänning går man ju något så när säker här. Men spanjorerna!” Därmed menar han givetvis de spanjorer han själv känner, i allmänhet medlemmar av den katalanska företagarföreningen. ”De har ju mördats i hundratals och tusentals de här senaste dagarna. Omedelbart efter militärernas nederlag började arbetarna *göra upp räkningen med sina personliga fiender*.” Det där hade jag hört redan tidigare, så jag pressade honom på mer exakta fakta. Det visade sig därvid att de där uppgörelserna kanske ändå inte var så särskilt personliga. Snarare tycks det ligga till på det här viset: prästerna dödades inte därför att de var hatade som enskilda individer (vilket man ju skulle kunna kalla ”att göra upp räkningen med personliga fiender”) utan därför att de var präster; och företagarna, särskilt ägarna av de olika textilföretagen i området kring Barcelona, bringades om livet av sina egna arbetare, om de inte hade flytt i tid. De direktörer för olika storföretag, som till exempel Barcelonas spårvägsbolag, som gjort sig kända som fiender till arbetarrörelsen, dödades av specialkommandon inom respektive fackföreningar. De ledande högerpolitikerna föll för anarkistiska specialkommandon. Det är ju bara naturligt att mannen, som förlorat bekanta och kanske till och med intima vänner genom denna massaker, är mycket upprörd. ”Rena skräckväldet!” utbrister han. ”Människor som bara skjuts ner utan dom och rannsakan, rentav utan att ens vara anklagade för något, bara på grund av sin identitet, på grund av sin samhällsställning eller sina politiska och religiösa åsikter! Mördade av sina personliga fiender! Dessa anarkister! Dessa POUM-are! Dessa gangsters! Socialisterna och kommunisterna uppför sig faktiskt anständigare, det måste man ändå hålla dem räkning för, och generalitetets regering och dess esquerraparti är ju själva upprörda över vad som sker.”

Franz Borkenau

Beredskapspoliserna smittades allt mer av den anarkistiska sjukan. Dess stationer tömdes mer och mer, poliserna gav sig ut på gatan. Också *mozos de escuadra*, den katalanska regeringens provinsgarde, blev allt mer demoraliserat.

På balkongen till ett bostadshus bara ett par kvarter från den katalanske presidentens ämbetsbostad, är tre eller fyra män sysselsatta med att kasta ner möbler på gatan. En banal episod – i alla uppror händer det ju att motståndarnas hem blir förstörda. Lyckas man inte få tag på

motståndaren själv, håller man sig skadeslös genom att vandalisera hans hem. Men vad som verkligen oroar president Companys är det faktum att man här öppet angriper privategendomens helgd mitt för ögonen på beredskapspolisen, som står med armarna i kors och bara tittar på, och gör det bara ett par kvarter från regeringspalatset. Riskerar man kanske inte att segerns frukter skall gå förlorade, om den offentliga ordningens väktare inte längre bevarar sin disciplin? Companys ringer sin kommissarie för den allmänna säkerheten, Escofet, och frågar honom hur långt han kan ansvara för hörsamheten inom de enheter som är underställda honom: hörsamheten inom beredskapspolisen, guardia civil och provinsgardet.

Och Escofet svarar: ”Jag kan inte ansvara för någonting alls längre. Mitt folk deserterar mer och mer och går över till FAI.”

Manuel Benavides

Den dubbla makten

Maktfrågan

Plötsligt hade hela makten över Katalonien tillfallit CNT och FAI. Allt anarkisterna behövde göra var att gripa den. Det gällde för deras organisation att bestämma sig. Såvitt deras ledare kunde bedöma, fanns det bara två möjligheter: antingen en anarkisternas diktatur eller också samarbete med den redan existerande, men vanmäktiga regeringen. Detta var ett kritiskt ögonblick. Om anarkosyndikalisterna bestämt sig för att slå sönder generalitets statsapparat, skulle de kanske därmed ha hamnat i ett sådant läge att de under de månader som följde kunnat försvara sin revolution på ett verksammare sätt. Hur som helst finns det inget som helst fog för ett antagande om att krigets utgång skulle ha förändrats om man slagit sönder den katalanska statsapparaten. Detta att anarkosyndikalisterna inte grep makten, var bara en av de många faktorer som bidrog till att kasta revolutionens komet ur dess bana.

Stephen John Brademas

Juan Gomorera, socialdemokrat och blivande generalsekreterare i Kataloniens socialistiska enhetsparti (PSUC), var såväl det kommunistiska som det socialdemokratiska partiet uppgått, försökte förtydliga situationen för presidenten:

”FAI och POUM är gatans absoluta herrar och kan göra vad de vill. Detta betyder början till ett långvarigt krig, som måste sluta med nederlag för vår del, om vi inte ser till att dessa organisationer faller sönder redan inom några veckor eller på sin höjd månader ... Vad det gäller för oss är att samla alla krafter och bygga upp den socialistiska landsorganisationen UGT som en motvikt mot CNT. Ni, herr president, får under inga omständigheter sätta in våld och maktmedel i denna situation. Ni måste försöka trygga den revolutionära ordningen, måste på allt sätt understödja bildandet av förband som står på regeringens sida. Vi står inför uppgiften att bygga upp en armé. Anarkisterna och trotskisterna kommer att skria i himlens höjd när de får besked om den saken. Men vi får helt enkelt slå dövörat till. När vi sedan förfogar över en väpnad krigsmakt och återskapat en rejäl arbetar- och bonderörelse, måste vi inrikta oss på att föra krig vid fronten och försvara ekonomin på hemmafronten, i stället för att genomföra en revolution som helt enkelt inte kan tas upp på dagordningen just nu.”

Manuel Benavides

Casa Cambó, den katalanska företagarföreningens hus, en massiv byggnad som ser ut som huvudkontoret för en storbank, ligger vid Vía Layetana 32. Snett emot, i ett gammalt dystert hus vid Mercadersgatan, hade Barcelonas mäktiga byggnadsarbetarfackförening sitt säte. Den

var ansluten till CNT. Under striderna beslöt de arbetare som samlats i fackets lokaler att storma Casa Cambó. Detta skedde från början av rent militära skäl, eftersom en kulspruteskytt från Casa Cambós högsta våning skulle behärska en viktig trafikled. Men man hade knappt erövrat byggnaden förrän allt fler grupper dök upp där. Den förvandlades liksom av sig själv till ett slags revolutionens generalstab. Också CNT:s regionalkommitté flyttade över hit redan innan striderna var över. Och efter revolutionens seger hade byggnaden redan ändrat namn; vid det laget kallades den CNT-FAI-huset av hela Barcelona.

I samma byggnad där storfinansen och industrin tidigare haft sina direktionslokaler, sammanträdde nu dag och natt Barcelonaarbetarnas råd, utskott och staber. Förändringen märktes redan utanför porten – halvcirkeln framför den stora portalen var avspärrad med en barrikad av sandsäckar och skyddades av två kulsprutor. På de breda balkongerna hängde väldiga banderoller. Det var i detta hus som Kataloniens CNT den 20 juli samlades till överläggningar om vilken politisk linje man skulle inta mot regeringen.

Abel Paz 1

Samtalet med presidenten

Byggnadsarbetarfackföreningens hus, där CNT:s regionalkommitté just har avslutat sitt sammanträde, ligger bara ett par kvarter från Kataloniens generalitetspalats. Ändå har försvarsutskottets medlemmar beslutat att färdas dit i bil. De eskorteras av en liten fordonskolonn med beväpnade män. Med dessa gevär, pistoler, kulsprutepistoler och handgranater demonstrerar de sin styrka och skyddar sig samtidigt mot ett eventuellt bakhåll, föga troligt förvisso, men dock tänkbart. Trots de många tal Durruti hållit på otaliga sammanträden, betraktar han sig i första hand som en handlingens man. Han förlitar sig hellre på pistolen i bältet och geväret mellan knäna än på sin talekonst. Bredvid honom sitter den döde Ascascos bror Joaquín.

De här tre sista dagarna har kommitténs medlemmar satt allt på ett kort. Deras seger överträffade alla förväntningar. Staden är deras. CNT-FAI är herrar över Barcelona och över hela Katalonien. Anarkismen har segrat. Hur kommer regeringen att uppträda? Durruti och hans folk ämnar kräva vad som med rätta tillkommer dem – fritt lopp för den proletära revolutionen. De har ingen lust att bilda något slags regering, men den makt de nu tillkämpat sig tänker de försvara med vapen i hand också vid förhandlingsbordet. Ingen kan göra dem segern stridig. Guardia civil tog parti för regeringen först i sista stund; dess manskap är helt förvirrat. Att använda den kasererade polisen som instrument för repressionen är otänkbart. Av beredskapspolisens asaltos står majoriteten på folkets sida. Armén är helt uppriven; de anti-fascistiska officerarna är ur stånd att skapa en ny, slagkraftig här av de fåtaliga lojala enheter som återstår. Provinsgardet är svagt och klarar nätt och jämnt att skydda regeringspalatset. De katalanska nationalisterna och de småborgerliga partier, som möjligen skulle kunna opponera sig, bekymrar inte anarkisterna det bittersta. Vid det här laget är Barcelonas proletariat ordentligt beväpnat, alla nyckelställningar skyddas av vaktposter och barrikader och fackförbundslokalerna och arbetarcentra är väl befästa. De borgerliga politikerna är isolerade.

Medan regionalkommittén satt i byggnadsarbetarnas hus och överlade med Marianet, Santillán, Augustin Souchy och andra aktivister, ringde telefonen. Det var Marianet Vásquez som svarade: ”Regionalkommitténs sekreterare här.” Minen visade hur överraskad han blev. Alla kunde höra hur han i lätt hånfull ton sade: ”Jag förstår. Jodå, vi skall genast ta upp frågan.” Sedan lade han på luren, vände sig mot de andra och berättade: ”President Companys ber att kommittén skall skicka över en delegation till honom. Han vill förhandla.” Och redan

innan förvåningen hunnit lägga sig, fortsatte sekreteraren i affärsmässig ton: ”Kamrater, härmed förklarar jag regionalkommitténs sammanträde med deltagande av här närvarande medlemmar av försvarsutskottet öppnat.”

Det blev ett långt och upprört sammanträde. En del ville bara avvisa presidentens inbjudan, andra menade att nu var ögonblicket inne att avsätta presidenten och genomföra den frihetliga kommunismen i hela Katalonien, och ytterligare andra fruktade att alltsammans var en fälla. Talarnas röster var hesa och skrovliga och folk höll sig vakna på kaffe och tobak. García Oliver lade fram dilemmat rent ut – vad man hade att välja mellan var antingen samarbete med partierna eller också anarkistisk diktatur. Det förslag som slutligen antogs gick ut på att man skulle uttröna Companys inställning, utan att vare sig låta sig skrämmas av eventuella hotelser eller engagera sig i något. Härvid spelade det säkert en viss roll att kampgrupperna behövde lugn och ro, om också bara för en kortare tid, för att kunna samla krafter – detta redan med tanke på kamraterna i Zaragoza, som överraskats av fascisternas kupp och var invecklade i hårda strider.

Bilkolonnen färdades Jaime I:s gata fram mot palatset och nådde Republiktorget. På generalitåtets balkong vajade en stor katalansk fana. Vid palatsets entré stod ett detachment från provinsgardet. Ute på bigatorna hade beredskapspoliser posterats ut, och man såg också civilklädda med de katalanska nationalisternas armbindel. De tungt beväpnade representanterna för CNT-FAI steg ur bilarna. Vakthavande officeren kom fram till gruppen som samlades utanför entreén: Durruti, García Oliver, Joaquin Ascaso, Ricardo Sanz, Aurelio Fernández, Gregorio Jover, Antonio Ortiz och ”Valencia”.

”Vi är delegaterna från CNT-FAI. Companys ville överlägga med oss. Vi har tagit med oss vår livvakt.”

Luis Romero

Vi for dit beväpnade till tänderna, med gevär, pistoler och kpistar. Vi hade inga skjortor på oss och våra ansikten var svarta av krutrök.

”Vi är representanterna för CNT och FAI”, sade vi till kabinettschefen, ”och detta är vår livvakt, som följer med. Companys ville tala med oss.”

Presidenten tog emot oss stående. Han var synbart rörd. Han tryckte våra händer, och det var nära att han hade omfamnat oss. Presentationen gick snabbt. Vi satte oss. Allesammans hade vi våra gevär lutade mot knäna. Sedan höll Companys följande lilla tal:

”Först och främst måste jag säga er en sak: CNT och FAI har tidigare aldrig behandlats på det sätt som motsvarar era organisationers betydelse. Ni har alltid förföljts mycket hårt, och jag själv, som tidigare stod på er sida, har av de politiska nödvändigheterna till min sorg tvingats att bekämpa och förfölja er. Men i dag är ni herrar både här i staden och över hela Katalonien, därför att det är ni ensamma som har besekrat fascisterna. Jag hoppas att ni inte tar illa upp om jag ändå påminner er om att också medlemmar av mitt parti, min vakt och mina myndigheter, de må sedan vara få eller många, förvisso inte har vägrat er sitt stöd de här senaste dagarna . . .” Han funderade ett ögonblick och fortsatte sedan:

”Men den enkla sanningen är alltså denna – ni, som så sent som i går förföljdes överallt, har i dag besekrat militaristerna och fascisterna. Jag vet ju vilka ni är, och därför måste jag få tala uppriktigt med er. Ni har sekrat. Nu vilar allt i era händer. Om ni inte längre har användning för mig som Kataloniens president, eller inte vill ha mig på den posten, så säg bara till. I så fall fortsätter jag kampen mot fascisterna som en enkel man i ledet. Om ni däremot tror att jag

kan göra nytta i kampen på denna min post, som jag i händelse av en fascistisk seger inte skulle ha kunnat lämna levande, att jag kan göra min insats i denna kamp som fortsätter över hela Spanien och där ingen av oss kan säga något om när eller hur den skall sluta – då garanterar jag er att ni tryggt kan räkna med mig, medlemmarna av mitt parti, mitt namn och min prestige. I så fall kan ni lita på min lojalitet som människa och politiker, som en människa helt övertygad om att hela vårt förflutna nu har gått under genom sin egen skam och nesa och uppfyllt av en uppriktig önskan om att Katalonien i fortsättningen skall gå vidare i spetsen för de socialt mest avancerade länderna.”

Juan García Oliver 1

Companys hade låtit församla representanterna för Kataloniens alla politiska partier i ett annat rum. De inväntade där resultatet av hans samtal med anarkisterna. Efter samtal ombads delegaterna från CNT-FAI följa med till detta rum, och här bildades sedan på presidentens förslag ett gemensamt utskott, som så småningom skulle gå till historien som den antifascistiska milisens centralkommitté. Den fick till uppgift att återställa ordningen i Katalonien och organisera de väpnade operationerna mot den upproriska militären i Zaragoza.

José Peirats 2

Kompromissen

Denna enda dag, den 19 juli, hade alla politiska strukturer i Katalonien, ja, i hela Spanien, slagits sönder och samman. Den lagliga regeringen förde i fortsättningen en ren skuggtillvaro. Det reella politiska läget i landet krävde skapandet av ett nytt maktorgan. Det var så den antifascistiska milisens centralkommitté i Barcelona kom till.

Initiativet till bildandet av detta soldatråd kom sannolikt från anarkisterna. De hade ingen som helst lust att träda in i regeringen, eftersom sådant gick stick i stäv mot alla deras idéer. Alltså lät de regeringen fortsätta. Men samtidigt var det i fortsättningen milisen och den kommitté som hade den reella makten.

Också andra antifascistiska grupper var representerade i miliskommittén. Jag deltog i dess sammanträden som representant för det vänsterliberala esquerrapartiet. Vi kom till sammanträdena klädda som typiska borgerliga intellektuella, med slips och kavaj och reservoarpenna, och ställdes inför en trupp anarkister som kom orakade och klädda för strid, med revolverar, kulsprutepistoler och dynamitbomber instuckna i bältena. Deras ledare var en man som verkade som en jätte både till sin kroppsliga gestalt, i sitt tal och i sitt uppträdande – Buenaventura Durruti.

Jaume Miravittles 1

Nu ställdes CNT-FAI alltså för första gången, utan minsta chans till återvändo, inför frågan om makten. ”Vi är Kataloniens herrar. Skall vi gripa makten, utan att bry oss om republikanerna, socialisterna och kommunisterna, eller bör vi i stället samarbeta med generalitetet?” Den frågan diskuterades hett och intensivt inom den anarkistiska rörelsens högsta instanser. De sysselsatte sig med den i månader, och fann aldrig någon entydig lösning.

Mariano Vasquéz, García Oliver, Durruti och Antonio Fernández ansåg att en anarkistisk diktatur, med tanke på de existerande styrkeförhållandena, inte var någon praktiskt möjlig väg. Om vi tar över makten, argumenterade de, så får vi genast centralregeringen i Madrid och alla de utländska regeringarna emot oss. Följaktligen måste vi i stället välja samarbete och får inte tillåta att det bildas en regering, där vi inte har någon del.

Häremot invände Federica Montseny, Esgleas, Escorza och Santillán: maktfrågan var ju redan löst, eftersom makten i praktiken låg helt hos CNT-FAI; CNT-FAI behärskade milisen i Aragonien, den offentliga säkerheten och det ekonomiska livet på hemmafronten. Varför skulle man då gå in i några avtal med regeringen?

Escorza, den märkligaste uppenbarelsen i hela FAI, sade med ett machiavellistiskt leende: ”Här sitter ni med hönan i korgen och strider om vem som skall ha äggen. Den saken är ju redan klar. Vakta på rävarna i stället. Mot rävarna hjälper bara puffran. Vi måste använda oss av generalitetets regering för att kollektivisera landet och föra över industrin i fackföreningarnas händer. Arbetarna i städerna blir automatiskt medlemmar i CNT, och arbetarna ute på landet får bli medlemmar i kollektiven. Därmed slår vi ut alla de gamla politiska organisationerna och partierna helt. Syndikalismen blir grunden för det nya samhället.”

Den lika äregirige som skrupelfrie Santillán var till en början förbittrad motståndare till varje slag av samarbete med regeringen, men knappt hade han hunnit bli minister förrän han genast blev en lika hängiven förkämpe för ett sådant samarbete. Federica Montseny vände sig med stöd av Esgleas och Escorza värtaligt mot tanken på att gå med i en regering.

Under de två månader som förflöt under sådana diskussioner ebbade själva den revolutionära geisten ut.

Manuel Benavides

CNT:s ansvariga ledare var så säkra på sin makt och hyste ett sådant självförtroende att de drev storsinthen ut i det absurda. De tillät att den revolution som CNT lett och genomfört, och som kunde föras vidare av dem allena, förvaltades av nya institutioner, där de själva var i minoritet. De byggde sitt uppträdande på detta slagord: ”Den här gången skall ingen kunna komma och säga att den stora fisken äter upp de små.” Denna naiva fras blev i den politiska verkligheten ett vapen, som politikerna utnyttjade för att neutralisera CNT och göra rent hus med den spanska revolutionen.

Cánovas Cervantes

Efter miliskommitténs första sammanträde sade Durruti och García Oliver till socialistiska enhetspartiets representant Comorera: ”Vi vet hur bolsjevikerna behandlade de ryska anarkisterna. Och ni skall bara veta att vi aldrig kommer att låta kommunisterna behandla oss på det viset.”

Manuel Benavides

Miliskommittén skulle sköta allting och engagerade sig också i allt: upprätthållandet av den revolutionära andan på hemmafronten, uppställandet av fronttrupper, officersutbildningen, grundandet av en signalist- och telegrafskola, förplägnad och utrustning, nyorganisationen av näringslivet, lagstiftningen och rättsskipningen, övergången från freds- till krigsproduktion, propagandan, förbindelserna med centralregeringen i Madrid, förbindelserna med Marocko, jordbruksfrågor, den allmänna hälsovården, gräns- och kustskyddet, finanserna, utbetalningen av terminslönerna till milisen och pensioner till änkor och anhöriga. Kommitténs fåtaliga medlemmar arbetade tjugo timmar om dygnet. Den klarade uppgifter, som en normal regering måste ha en dyr och omfattande byråkrati för att sköta och var samtidigt krigsdepartement, inrikesdepartement, utrikesdepartement, alltsammans samtidigt, och det sanna uttrycket för folkviljan.

Diego Abad de Santillán 3

Trotskijs omdöme

Anarkisterna visade bara sin ödesdigra okunnighet om revolutionens lagar och dess problem, när de försökte inskränka sig till sina egna fackföreningar, som levde kvar i rutinen från fredligare tider. Vad som hände utanför dessa fackföreningar, bland massorna, i de politiska partierna, i regeringsapparaten, struntade de fullkomligt i. Om de hade varit verkliga revolutionärer, skulle de för det första ha manat till bildandet av sovjeter, till arbetarråd, där alla arbetare i staden och på landsbygden varit representerade, också de allra mest eländiga, de som aldrig tillhört en fackförening. Givetvis skulle de revolutionära arbetarna ha tagit ledningen i dessa sovjeter. Proletariatet skulle därmed ha blivit medvetet om sin oövervinnerliga styrka. Den borgerliga statsapparaten skulle ha blivit hängande i luften. Det skulle ha räckt med ett enda slag för att pulvrисera den.

I stället flydde anarkisterna in i sina fackföreningar, undan ”politikens” krav. De avslöjade sig som femte hjulet under den borgerliga demokratins vagn. Snart blev de också av med denna position, eftersom ingen ju har användning för ett femte hjul.

Bara deras sätt att försöka rättfärdiga sig! ”Vi har aldrig tagit makten, inte därför att vi inte skulle ha kunnat göra det, utan därför att vi är motståndare till varje form av diktatur.” En sådan argumentering är ju bevis nog för att anarkismen är en kontrarevolutionär lära. Den som avstår från erövringen av makten, överlämnar den därmed åt de som alltid har haft den, nämligen exploatörerna. Envar revolutions innersta kärna är och har alltid varit att den för upp en ny klass till makten och gör det möjligt för denna klass att förverkliga sitt program. Det är omöjligt att driva massorna till uppror utan att samtidigt förbereda dem på erövringen av makten. Sedan anarkisterna väl erövat makten skulle ingen ha kunnat hindra dem att genomföra allt som de fann nödvändigt; men inte ens deras egna ledare trodde tydligen längre att deras program alls gick att förverkliga.

Lev Trotskij

En människa utan sittfläsk

Det dröjde inte länge förrän det gick upp för Durruti att centralkommittén bara var ett förvaltningsorgan. Där diskuterades, förhandlades, röstades, där vimlade av dokument och byråkratiskt arbete. Men Durruti hade inget sittfläsk. Ute vid fronten sköt man. Han stod inte ut så värst länge. Sedan ställde han upp en egen division, Kolonn Durruti, och gav sig iväg till den aragoniska fronten. Jag var med när kolonnen marscherade ut på Barcelonas gator. Det såg rent vansinnigt ut: ett virrvarr av olika uniformer, frivilliga från alla världsdelar, med lappade och lagade kläder. Det var något nästan hippieartat över dem, men detta var hippies utrustade med handgranater och kulsprutor, hippies fast beslutna att slåss in i döden.

Jaume Miravittles 1

Fälttåget

Den första kolonnen

I tidningarna från dessa dagar stod: ”Den antifascistiska milisens kommitté har beslutat låta beväpnade arbetarbrigader marschera till Zaragoza för att anfälla de upproriska militärerna där. Kommittén planerade att sända iväg 6 000 frivilliga, men entusiasmen var så stor att inte mindre än 10 000 frivilliga ställde upp på Plaza de Cataluña, beredda att marschera till Zaragoza.”

Abad de Santillán konstaterar emellertid följande: ”Trots den allmänna entusiasmen nådde Kolonn Durruti–Pérez Farrás inte ens tillnärmelsevis upp till den numerär man hade räknat med. Man saknade redan från början förståelse för lägets allvar. I stället för att satsa alla de krafter som fanns till förfogande, människor, vapen, arbete och planering, på kriget, trodde man allmänt att den första kolonn som ryckte mot Zaragoza inte skulle stöta på några som helst hinder, och snarare var starkare än vad som behövdes än alltför svag. När den marscherade iväg omfattade den 3 000 man.”

José Peirats 2

Långt före den tidpunkt som angivits före avmarschen samlades på 14 april-avenyn, Barcelonas Gran Via Diagonal, cirka 2 000 man, däribland också artillerister som medförde kanoner av olika kaliber, folk med automatvapen och telegrafare med allehanda olika telematerial. Flertalet var dock arbetare som bara var beväpnade med gevär. Kolonnen satte sig i rörelse på eftermiddagen den 24 juli.

Ricardo Sanz 4

De bröt upp för att marschera till Aragonien, och eftersom jag ville med tog jag mig upp på en lastbil. Högtalarbilar for omkring i hela Barcelona och manade befolkningen att komma med livsmedel, eftersom milisen hade marscherat iväg utan så mycket som en brödkant. Det var en fantastisk syn, folk kom från alla håll, kom direkt från middagsbordet, och hade med sig allt de hade, soppor, kött, grönsaker, sardinburkar. På ett ögonblick var lastbilarna fullastade och vi körde iväg efter milisen. Milismännen var redan ordentligt hungriga. Också de modigaste män måste äta, alltså, för annars är det hopplöst. Det var på så sätt jag kom iväg till Aragonien, med sardinbilen; det var så milismännen kallade den. Durruti hade ingen aning om det, men någon måste ha talat om det för honom, för han klev ur sin bil och kastade en blick in i lastbilen. Han såg mig, men sedan körde han bara vidare igen; han sade inte ett ord.

Emilienne Morin

Marschen mot Zaragoza

Durruti var som besatt av tanken på att erövra Zaragoza. Att Aragoniens huvudstad hade fallit i händerna på fascisterna, innebär ett fruktansvärt slag för CNT, revolutionen och inbördeskrigets utgång. Zaragoza hade alltid varit den aragoniska anarkismens starkaste fäste; redan anarkistupproret i december 1933 hade visat vilken potential som fanns i den staden. Dessutom framstod Zaragoza för anarkisterna som den naturliga förbindelseleden mellan deras basland i Katalonien och deras stöddepunkter i Baskien, vid Biscayabukten och i Asturien.

Två och en halv månad före revolutionen hade CNT avhållit sin nationalkongress i Zaragoza. Kongressen hade format sig till en maktdemonstration utan motstycke i den spanska arbetarrörelsens historia. Vid avslutningsmötet på tjurfäktningsarenan samlades tiotusentals arbetare, kvinnor och män från hela Spanien, som kommit dit i överfulla extratåg, smyckade med banderoller och med den svartröda fanan vajande över vagnarna. Under de dagarna hade Zaragoza varit helt i händerna på CNT och FAI, och fienden hade dragit sina slutsatser av denna demonstration.

För övrigt hade Zaragoza i vilket fall som helst tilltänkts en alldeles speciell roll i fascisternas strategiska planer. Dit koncentrerade kontrarevolutionen alla sina krafter: en stark garnison ur den reguljära armén plus Requetéskadrerna från Navarra, en fanatisk frivilligtrupp, vars föregångare hade kämpat för reaktionens sak redan under 1800-talets inbördeskrig. En för stadens öde avgörande roll spelades också av den civile guvernören, en typisk harkrank från andra

republiken, och garnisonens kommenderande general, den gamle Cabanellas, en förslagen åldring, som hela tiden framställt sig själv som republikan och frimurare ända tills han plötsligt gick över till Franco. Som belöning utnämndes han till första ordförande i juntan i Burgos.

Durrutis kolonn ryckte fram mot Zaragoza i ilmarscher, i hopp om att kunna rädda stadens anarkister under förintelsen. Man trodde att det fortfarande kämpades på liv och död i staden, men i själva verket hade fascisterna redan kvävt allt motstånd. När Durruti nådde Zaragozas förterräng, hade staden redan förvandlats till en kyrkogård, befäst med kulsprutor och kanoner.

José Peirats 1

Efter marschen genom Lérida nådde Durruti och hans folk Bujaraloz, som ligger bara fyrtio kilometer från Zaragoza. Här inrättade han sin kommandopost i en vägväktarstuga ute på öppna fältet, fullt synlig för fienden. De erövrade områdena, som på vänstra flanken nådde ut till Ebro, rensades snabbt och grundligt från kvarvarande fientliga element. Durrutis förposter låg cirka tjugokilometer från Zaragoza, inom synhåll för staden.

Om Durruti hade lyckats ta Zaragoza, skulle kriget snart ha varit över, med republikansk seger. Garnisonen i denna stad var av stor betydelse och förfogade över omfattande reseiver av både människor och material. Om staden fallit skulle detta ha lagt vägen fri för Durruti över Logrono och Vitoria ända till Bilbao vid atlantkusten. Också Teruel skulle säkert inte ha kunnat hållas i tjugofyra timmar ens om Zaragoza hade fallit.

Det är utan tvivel slarvet, ja, det direkta sabotaget på aragonienfronten som bär skulden till att vi förlorade kriget. Ända från början berövades såväl Durruti som ledarna för övriga kolonner i Aragonien alla möjligheter att gå till offensiv. De fick inga som helst reserver att förfoga över och led ständig brist på vapen och ammunition.

Durruti hade tillgång till ett antal kunskapare, som tog sig igenom de fientliga linjerna och in i Zaragoza. Dessa kunde rapportera att staden mer än en gång var nästan helt utblottad på allt och borde kunna erövras med en förhållandevis ringa kraftinsats. Gång på gång påvisade man detta sakernas tillstånd för den centrala generalstabens, men denna avvisade varje tanke på en offensiv och vägrade att ge nödiga anvisningar och ställa de hjälpmedel som behövdes till förfogande. Befälhavarna på den aragoniska fronten lyckades aldrig förstå denna inställning från generalstabens sida.

Ricardo Sanz 3

Ur en lantprästs dagbok

Vid inbördeskrigets utbrott var jag vicepastor i Aguinaliu i provinsen Huesca. Ända sedan republikens utropande hade jag haft fullt klart för mig att många människor inte var särskilt förtjusta i kyrkans folk. De kallade oss "korparna". Och efter Companys berömda tal, som jag hörde i radion, hade jag en stark känsla av att det snart skulle komma till prästförföljelser. Och trots att folket i byn tyckte om mig, kom så småningom den dag då jag måste fly. Det var den 27 juli. Jag såg en bil full med beväpnade ungdomar stanna på torget. Då väntade jag inte längre, utan satte mig på min motorcykel och försvann upp i bergen.

Det var klokt av mig, för snart kom milissoldaterna till alla byar och tog fast prästerna. Många av dem sköts utan något som helst rättsligt förfarande eller kastades i floden. Skulden därtill låg oftast hos de lokala kommittéerna, som överlämnade svarta listor till milisen. Det var dessa listor som lades till grund för avrättningarna.

En gång kom jag till en vägspärr utanför byn Barbastro och hejdades där. Jag satte då allt på ett kort och påstod att jag var chaufför vid folkmilisen. Jag skrek helt enkelt högre än alla som skrek åt mig. På så sätt lyckades jag till och med få pass som chaufför. Sedan skuddade jag så snabbt som möjligt byns stoft av mina fötter. Därmed var jag inte bara en flyende präst, utan egentligen till och med desertör ...

Jag fortsatte till Candasnos, under mångahanda äventyr på vägen. Candasnos är min födelseort. Här smög jag mig hem till min familj. Lyckligtvis var bykommitténs ordförande en bra karl. Men han var dock inte allsmäktig; mot de beväpnade trupperna hade han ingenting att sätta upp. Och tydligen måste någon ha angivit mig, för så småningom blev jag häktad. Min vän i kommittén lyckades åtminstone uppnå att man inte sköt mig på fläcken, utan i stället rannsakade mig inför domstol. Det gick så till att Timoteo, det var hans namn, helt enkelt knuffade ut mig på rådhusets balkong, sedan hela byn församlat sig nedanför, och frågade folket vad man skulle göra med mig. Det blev ett förfärligt skrikande. Så småningom bestämde sig byborna, varav många tillhörde olika vänsterorganisationer, för att jag inte skulle tas av daga. Det var hela rättegången.

Men den innebar ingalunda att jag var trygg; för de beväpnade främlingarna i byn gillade inte att jag spankulerade fritt omkring. Då bestämde sig Timoteo för att tala med Durruti i Bujaraloz. Durruti var chef för hela detta avsnitt.

”Jo”, sade Durruti, ”om du verkligen vill rädda den här karln, så finns det ingen annan möjlighet än att du tar honom hit till min kolonn.”

Vi befann oss då i mitten av augusti. Vi for alltså till Bujaraloz, och där fördes jag till Durruti. ”Vad föredrar du?” frågade han mig. ”Vill du helst fara hem, eller stannar du hellre här i kolonnen?”

”Har jag något val?”

”Naturligtvis. Men en sak måste jag säga dig direkt. Om du far hem igen, så kommer någon av de här grupperna som gör precis som de vill förr eller senare att ta livet av dig. Den tur du har haft hittills kan inte vara i evighet. Men stannar du här, så är du åtminstone i säkerhet, det garanterar jag dig.”

Naturligtvis valde jag att bli medlem av kolonnen. Durruti talade om att han behövde en skrivare. Han tog mig genast till expeditionen, där det redan satt en rödhårig flicka. ”Du får henne som hjälpreda”, sade han. ”Men försök inte ta henne under kjolarna.” I fortsättningen förde jag rullorna för kolonnen och förde in de nyanlända frivilliga. Naturligtvis hände det att en och annan kände igen mig, men ingen vågade säga något ofördelaktigt om mig, eftersom det snart blev allmänt känt att jag stod under Durrutis speciella beskydd.

Jesús Arnal Peña 1

Ett krig utan fältherrar

När jag 1936 återsåg Durruti, hade han blivit en stor och inflytelserik man. Men faktiskt hade jag aldrig kunnat betrakta honom som en politisk ledare av större kaliber; därtill saknade han redan den nödvändiga intellektuella horisonten. Och han var visserligen en god agitator när han framträdde offentligt, men däremot ingen mer betydande talare. Han förfogade över ett rejält sunt förnuft och ägde också förmågan att bedöma andra människor efter deras verkliga värde. Dessutom var han en relativt blygsam person. Hans makt berodde framför allt på att han fängslade massornas fantasi, särskilt i Spanien. Den meridionala fantasin skapar sina egna myter, förstår ni. Hans militära förmåga var begränsad, och någon fältherre var han inte.

Strategi förstod han sig inte riktigt på. Som trupperledare visade han både mod och sunt förnuft, plus ett häpnadsväckande fint sinne för mått och proportioner. Han hörde inte till dem som blint lät avrätta fascister eller förmenta fascister. Han var helt medveten om att de grumligaste misstänkliggöranden gärna gör sig breda i sådana här förvirrade situationer. Jag minns till exempel hur han räddade en utländsk kamrat, som protesterat mot vissa övergrepp, från att avrättas. Inte heller tog Durruti emot alla och envar som anmälde sig som frivilliga. Jag har själv hört honom säga till pålitliga anarkister: ”Slåss kan vilken slagskämpe som helst, men du är så vänlig och återvänder till din by, till din fabrik. Skickliga organisatörer är sällsynta, så de måste sättas in där de behövs; och här ute vid fronten klarar vi oss utan dig.”

Gaston Leval

Fältherre, nej det var han inte, det var ingen av oss. Vi hade tämligen exakta idéer om stads-guerillan, i Barcelona och på andra håll, ute på gatorna, mitt ibland en befolkning som vi kände, där vi visste att här är ett gömställe, därborta i hörnet vid tidningskiosken finns en kamrat, mitt emot polisstationen, vapenlager, hamnskjul, där kände vi varenda meter av terrängen. Men ute på landet, höjd över havet så och så mycket, skyttegravar, generalstabs-kartor, allt det där hade vi knappt en aning om, det var inte vår sak, och hur skulle det ha kunnat vara annorlunda? Före generalernas kupp behövde vi ju inte allt det där. Nej, några stora strateger var vi aldrig, inte Durruti heller.

Ricardo Sanz

Min följeslagare, som inte direkt är någon vän av anarkisterna, hade besökt Durrutis kolonn och återkom djupt äcklad. Och visst är det obestriddigt att Durruti ryckt längre fram mot Zaragoza än någon annan kolonn, utan att skona vare sig sina mäns liv eller sitt eget, i fullt förtroende till att det anarkistiska proletariatet i Barcelona kan pumpa över obegränsade reserver till honom. Men till slut beordrade överkommandot under överste Villalba honom att göra slut på detta slöseri med människoliv, och efter många om och med lyckades han också få Durruti att upphöra med framryckningen.

Så långt min vän som stod socialisterna nära. Det kan inte hjälpas att jag har mina dubier om de slutsatser han drar. Att döma av allt jag själv har sett vid fronten visade i varje fall de andra kolonnerna ingen överdriven lust att riskera sina halsar; de har praktiskt taget inga förluster alls. På det viset kommer katalanerna aldrig att kunna ta Zaragoza. Det är möjligt att Durruti har gått till den motsatta ytterligheten; men i så fall gäller det ju att finna en medelväg mellan meningslösa offer och obeslutsam tvekan. Med tanke på det samlade läget vid den aragoniska fronten måste ju Kolonn Durrutis fanatiska framryckning, förutsatt att den utnyttjas på ett militärt riktigt sätt, ändå vara en gynnsam faktor.

Ända sedan jag själv sett fronten har jag förvånat mig över den brist på verklighetssinne som framträder i alla härvarande politiska gruppers kalkyleringar. De räknar allesammans med att Zaragozas fall skulle vara nära förestående. Men i själva verket kan det inte vara tal om något sådant. Följaktligen finner jag det direkt orättvist när POUM:s folk under hand beskyller regeringen för att i förrädiska avsikter sabotera de militära operationerna. Visserligen skulle det ju bara ha varit naturligt, om regeringen med fasa tänkte på vad anarkisterna skulle kunna ställa till med efter denna mångomtalade erövring av Zaragoza. Men lika uppenbart är att de aldrig kommer att ta staden. Och det är inte något förräderi uppifrån som bär skulden härtill, utan rent hafs och slarv och oförmåga på alla nivåer. För att bemästra milisens rent reella svagheter skulle det krävas heroiska ansträngningar av en kärna av framstående officerare och politiker.

Franz Borkenau

Hämndens ängel

Invånarna i de många byar och småstäder som vi far igenom bevakar visserligen sin egen terräng med lidelsefull iver, men har inte sänt en enda man till fronten. Milisen rekryteras i huvudsak från Barcelona.

I den gamla, förfallna köpingen Cervera fanns tidigare ett prästseminarium. Jag frågar en av vaktposterna från orten, en pojke med trevligt utseende, som säkert inte kan vara äldre än sexton år, vad som har hänt med det, och han svarar glatt leende: ”Äsch, det gjorde vi slut på ordentligt, och du skulle bara veta hur!” Alla kyrkor har stuckits i brand och bara yttermurarna står kvar. Bränderna har genomförts på order från CNT eller genom att kyrkorna bränts av kolonner på genommarsch. I hela detta område har det knappast förekommit några verkliga strider mellan Francos och generalitetets anhängare.

Här finns inte mycket som tyder på att vi närmar oss fronten. Vägen är helt oskadad. Trafiken är glesare än i fredstid. Några lastbilar med förplägnad, en och annan ammunitionsvagn kör förbi oss på väg till fronten, och andra är på återväg utan last. Vi har inte sett ett enda sanitetsfordon.

Eftersom alla vägar som är viktiga för Zaragozafrontens sydavschnitt löper samman i Lérida, hade jag väntat mig att det skulle råda ett brusande liv i denna stad. Men den verkade tvärtom nästan övergiven. Trettio–fyrtio last- och personbilar står parkerade på plazan och man stöter på en och annan milissoldat på gatorna. Sammanlagt kan det inte vara mer än ett par hundra. På provinsguvernörens kontor råder liv och rörelse. Här pratar soldaterna ivrigt och begejstrat om Buenaventura Durruti, anarkistledaren, och hans kolonn; han och hans män är krigets katalanska hjältar, och alla andra katalanska kolonner har hamnat i skuggan av dem. Durruti uppfattas som de fattigas hämnande ängel. Hans kolonn är känd för att vara hänsynslösare än någon annan när det gäller att skjuta fascister, präster och rikemän ute i byarna. Alla Kataloniens milissoldater prisar dess framryckning mot Zaragoza, som genomförts utan hänsyn till egna offer och förluster. Några av vakterna i guvernörspalatset har kämpat under Durruti. Med ett naivt leende, helt fritt från sadism, snarare med det stillsamt förnöjda uttrycket hos barn som berättar om ett lyckat pojkstreck, visar de mig sina dumdumkolor, som de förfärdigat av vanliga patroner. En av dem säger till mig: ”För fångar!” och vill därmed tala om att en kula av det slaget väntar varenda fånge. Så ser alltså det spanska inbördeskriget ut. Jag miss-tänker att det ser precis likadant ut på Francosidan. På båda sidor måste de neutrala utlands-korrespondenterna förtiga åtskilligt, om de inte vill utsätta sig själva för allvarliga faror.

Franz Borkenau

”Ni i Ryssland har en riktig stat, men vi håller på friheten”, sade en vaktpost i rödsvart skjorta till mig under passkontrollen. ”Vi vill införa den frihetliga kommunismen.”

”Comunismo libertario!” De där orden ljuder fortfarande i mina öron. Så ofta som jag hörde dem här – som en utmaning, som en helig ed!

Som förklaring till anarkisternas understundom tämligen obegripliga sätt att uppföra sig, har man ofta hänvisat till att deras kolonner skulle formligen vimla av banditer. Och säkert måste en hel del vanliga rånare och tjuvar ha smugit sig in i de anarkistiska leden; det parti som sitter vid makten drar alltid till sig inte bara hederliga människor utan också pöbel. Och på den tiden fick vem som helst kalla sig anarkist. När jag i september 1936 befann mig i Valencia, kom en hundramannagrupp från den anarkistiska ”järnkolonnen” vid Teruelfronten dit. Anarkisterna förklarade att deras ledare hade stupat i strid och att de därför inte visste vad de

skulle göra nu. De roade sig med att bränna domstolsarkivet och försökte tränga in i fängelset och befria de brottslingar som satt fängslade där; sannolikt hade de väl en del kumpaner ibland dem.

Men sådana episoder till trots spelade de kriminella elementen en biroll. Hösten 1936 förenade CNT tre fjärdedelar av Kataloniens arbetare inom sina led. CNT:s och FAI:s ledare var arbetare och i allmänhet hederliga män. Det tråkiga var bara att de visserligen gisslade dogmatismen, men samtidigt själva var tvättäkta dogmatiker. De försökte tvinga in själva livet i sina teories bojar.

De klokaste bland dem märkte emellertid diskrepansen mellan broschyrernas vackra ord och den hårda verkligheten. Nu ställdes de inför uppgiften att oförberett och improviserat, mitt i kulregnet och de haglande bomberna, ändra på sådant som de ännu så sent som i går betraktat som oförgrifliga sanningar.

Ilja Ehrenburg 1

Under de första revolutionsdagarna satte man eld på samtliga kyrkor i Lérida. Samma dag som Kolonn Durruti passerade staden på väg till den aragonska fronten, stack milissoldaterna katedralen i brand, efter att ha skällt sina kamrater från Lérida för pultroner, därför att de inte vågade förstöra katedralen. Katedralen brann i två dygn.

Anonym 1

”Röde prästen”, ”Durrutis sekreterare” – de där öknamnen klibbar fortfarande fast vid mig, trots att de inte alls stämmer. Jag har aldrig haft något till övers för anarkismen, och Durruti höll sig aldrig någonsin med någon sekreterare. Jag var helt enkelt skrivare på kolonnens expedition. Men däremot erkänner jag villigt att Durruti var en hederlig och rättsskaffens människa, och när så många människor numera påstår att han skulle ha varit en mördare och rövare, så är de lögnare och bakdantare och ingenting annat, och jag kommer alltid att försvara min vän mot den sortens lögner.

Så till exempel påstås det överallt att det skulle ha varit han och hans kolonn som brände ner katedralen i Lérida. Men när brann alltså katedralen? Den 25 augusti. Kolonnen passerade emellertid Lérida under sin frammarsch redan den 24 juli, och jag kan försäkra er att den ingalunda gjorde helt om och marscherade tillbaka igen för att bränna en kyrka en hel månad senare. I själva verket låg det till på det viset att en hundramannagrupp ultraradikaler på sin väg från Barcelona till fronten passerade Lérida, och där kunde de inte komma på något bättre än att bränna Guds hus. När de så småningom anlände till Durrutis högkvarter, hade underrättelsen om deras hjältedåd redan nått oss. Durruti, som kunde vara mycket listig, lät dem träda fram och ropade: ”De tappra män som genomförde aktionen i Lérida – ett steg framåt!” Naturligtvis bestraffades de skyldiga å det strängaste.

Jesús Arnal Peña 1

Två journalister

I slutet av augusti och början av september besökte jag Durrutis avsnitt av fronten tillsammans med Karmen och Makassejev. Den gången drömde han om att erövra Zaragoza. Hans kommandopost låg vid Ebros strand. Jag hade talat om för mina följeslagare att Durruti och jag var gamla bekanta, så de väntade sig ett hjärtligt mottagande. Men i stället drog Durruti upp en revolver ur fickan, förklarade att jag hade beljugit anarkisterna i min artikel om upproret i Asturien och sade att han tänkte låta skjuta mig på fläcken. Och Durruti var inte den som brukade komma med tomma hotelser. ”Gör vad du vill”, svarade jag, ”men nog tycker jag att

du uppfattar gästfrihetens lagar litet underligt.” Och Durruti var visserligen anarkist och därtill också snar till vrede, men han var också spanjor. Så mitt svar gjorde honom högst förlägen. ”Gott”, sade han. ”Härute är du min gäst. Men du skall ändå få betalt för din artikel så småningom. Inte här, men i Barcelona!”

Eftersom gästfrihetens bud hindrade honom att ta livet av mig, började han i stället skälla vilt. Han skrek att Sovjetunionen inte var någon fri kommun utan en stat av värsta slaget, en stat med otaliga byråkrater, och att det inte var någon tillfällighet att man inte velat ha honom i Moskva.

Karmen och Makassejev märkte att det var något obehagligt på gång, för revolverns plötsligt framdykande behövde ju inte översättas. En stund senare sade jag till dem: ”Allt är i sin ordning. Vi är inbjudna till kvällsvard.”

Vid borden satt milismännen, en del i rödsvarta skjortor och andra i blå träningsoveraller, alla beväpnade med väldiga revolverar. De satt där, åt och drack vin och skrattade och pratade. Ingen intresserade sig för oss och Durruti. En av männen skickade runt maten och vinkruset. Bredvid Durrutis tallrik ställde han en flaska mineralvatten. ”Du pratar alltid om den absoluta jämlikheten”, sade jag skämtsamt. ”Och ändå dricker du mineralvatten, medan alla andra här dricker vin.” Han reagerade på ett sätt som jag aldrig hade kunnat föreställa mig. Han rusade upp och skrek: ”Bort med den här flaskan. Ge mig vatten från brunnen i stället!” Sedan rättfärdigade han sig både länge och väl: ”Jag har inte alls bett om det. De vet att jag inte tål vin, och sedan har de lyckats driva fram en låda med mineralvatten någonstans. Men det är självklart alldeles felaktigt – du har fullständigt rätt.” Vi fortsatte att äta under tystnad, och sedan tillade han plötsligt: ”Det är svårt att förändra allting på en gång. Principerna och livet stämmer inte överens.”

På natten visiterade vi ställningarna. Det råde ett fruktansvärt larm, och en lastbilskolonn kom farande förbi. ”Varför frågar du mig inte vad de där lastbilarna betyder?” sade Durruti. Jag svarade att jag inte var där för att locka ur honom några hemligheter. ”Hemligheter?” skrattade han. ”Det vet ju varenda människa, att vi går över Ebro i morgon! Så ligger det till!” Några minuter senare började han igen: ”Är du inte intresserad av att få veta varför jag har bestämt att vi skall gå över Ebro?” ”Du har naturligtvis dina skäl”, replikerade jag. ”Det är ju ändå du som för befälet över den här kolonnen.” Han log på nytt: ”Det har ingenting med strategi att göra”, sade han. ”Men i går kom en liten pojke i tioårsåldern springande till oss från det fascistbesatta området. Och han frågade: ’Vad är det med er egentligen? Alla i vår by undrar varför ni inte går till offensiv. Nu har väl till och med Durruti skitit byxorna fulla, säger folk!’ Fattar du – när en liten pojke säger sådana saker, då är det hela folket som talar genom honom. Det betyder att vi måste anfälla. Strategin kommer av sig själv, helt enkelt...” Jag såg på hans lyckliga ansikte och tänkte: ”Du är ju ett barn själv fortfarande!”

Senare besökte jag honom ytterligare några gånger. Hans kolonn räknade tiotusen man. Durruti trodde fortfarande fullt och fast på sina idéer, men var ingen dogmatiker och måste nästan varenda dag anpassa sig efter verkligheten. Han var den förste anarkist som fattade att det inte går att föra krig utan disciplin. ”Krig är ett svineri”, sade han full av bitterhet. ”Det förstör inte bara byggnader och människor, utan också de högsta och finaste principer.” Men han erkände aldrig sådana tankar för sina män.

En dag lämnade flera milismän sina observationsposter. Man fann dem i närmaste by, där de helt lugnt satt och drack vin. ”Fattar ni inte”, dundrade Durruti rasande, ”att ni släpar hela kolonnens heder i smutsen? Lämna genast över era CNT-medlemskort.” Missdådarna plockade

oberörda upp sina fackföreningsböcker ur fickan. Det ökade Durrutis raseri än ytterligare. ”Ni är inga anarkister!” skrek han. ”Bara ena förbannade as! Ni är uteslutna ur kolonnen och ger er iväg härifrån genast.” Sannolikt hade karlarna tänkt sig ungefär just den saken. I stället för att protestera, svarade de bara: ”Uppfattat.” ”Men vet ni vems kläder ni går omkring i? Av med byxorna genast! Era byxor tillhör folket.” Milismännen tog lugnt av sig sina byxor. Sedan gav Durruti order om att de skulle skickas till Barcelona i bara kalsongerna – ”Så att alla kan se, att ni inte är några anarkister, bara ena ynkliga skitar”!

Ilja Ehrenburg 1

Bujalaroz, den 14 augusti 1936

”Hur är läget hos er?” frågar jag.

Durruti tar en karta och visar mig hur enheterna är utplacerade. ”Järnvägsstationen i Pina har stoppat upp oss”, säger han. ”Själva samhället är i våra händer, men motståndaren håller stationen. I morgon eller övermorgon går vi över Ebro, stöter fram mot stationen och rensar den. Sedan har vi högra flygeln fri, och kan ta Quinto, Fuentes del Ebro och står sedan utanför Zaragozas murar. Belchite måste kapitulera, för därmed ligger det plötsligt bakom vår front. Och ni”, en gest med huvudet mot Trueba, ”står ni fortfarande i Huesca?”

”Vi är beredda att vänta med Huesca och understödja ert slag från högra flygeln”, sade Trueba blygsamt. ”Men givetvis endast om er operation verkligen är ordentligt förberedd.”

Durruti teg. Sedan svarade han motvilligt: ”Vill ni hjälpa oss, så gör det, men om ni inte vill – så låt bli. Anfallet mot Zaragoza är min operation, såväl militärt som politiskt och militärpolitiskt. Det är jag som bär ansvaret för det. Tror ni verkligen att vi skulle dela Zaragoza med er, bara för att ni stödde oss med något tusental man? Zaragoza skall behärskas av den frihetliga kommunismen – eller också får det bli fascismen. Tag ni gärna hela Spanien, men Zaragoza måste ni överlåta åt mig!”

Men han lugnade sig snart och talade med oss utan hätskhet. Han förstod att man inte kommit till honom i onda avsikter, men att man också var beredd att besvara hårdhet från hans sida med ännu kännbarare hårdhet. (Här fanns det, all jämlikheten till trots, ingen som vågade göra honom rangen stridig.) Nu förfrågade han sig ingående och mycket intresserat om det internationella läget, om vilka möjligheter det fanns att skaffa hjälp åt Spanien, om strategiska och taktiska frågor. Han frågade mig också hur vi hade arbetat politiskt under ryska inbördeskriget. Sedan förklarade han att kolonnen var väl beväpnad och hade gott om ammunition. Enda svårigheterna gällde ledningen. ”Técnicon” hade bara rådgivande uppgifter, och han bestämde allt själv. Efter vad han själv sade höll han närmare tjugo tal om dagen, och det höll på att slita ut honom. Med utbildningen gick det mycket långsamt framåt, för soldaterna gillade inte denna skolning, trots att de var alldeles oerfarna och bara hade kämpat på Barcelonas gator tidigare. Fanflykt var tämligen vanlig. Förbandet räknade för närvarande tolvhundra man.

Plötsligt frågade han om vi hade ätit middag, och inbjöd oss till middagen, så snart kittlarna kom fram. Vi avböjde emellertid, eftersom vi inte ville beröva soldaterna några portioner. Då lämnade Durruti en proviantanvisning åt Marina.

När vi tog adjö sade jag i all uppriktighet: ”Hoppas vi ses igen, Durruti. Jag söker upp er i Zaragoza. Om ni inte faller här, och inte heller faller i kamp mot kommunisterna i Barcelona, så är ni kanske kommunist ni också om så där en sex år.”

Han skrattade och vände genast sin breda ryggtavla mot mig och började prata med en man som råkade stå bredvid oss.

Michail Koltjov

Faits divers

En gång kom de släpande med en man som tidigare haft en tämligen hög ställning i Zaragoza. Jag föredrar att inte nämna hans namn. Han skulle skjutas. Durruti kallade till sig hans vaktare och frågade dem: ”Hur uppförde sig mannen på sitt gods? Hur behandlade han sina lantarbetare?” Svaret blev: ”Inte alls illa.” – ”Men vad har ni då tänkt er? Menar ni att vi skulle ta livet av honom bara för att han var rik tidigare? Det är ju rena vansinnet.” Han överlämnade mannen till mig och sade: ”Nu ser du till att han blir folkskollärare här i byn och gör ett hederligt arbete.”

Jesús Arnal Peña 1

En eftermiddag i augusti kom en grupp konstnärinnor från Barcelona till Durrutis högkvarter på vägen från Lérida till Zaragoza. De ville anordna en visafest för soldaterna. Också Durrutis fru Emilienne var med. Durruti skickade flickorna raka vägen tillbaka till Barcelona. Till sin fru sade han: ”Vi har för mycket att göra här. Först måste vi vinna kriget. När också de andra kan få ha sina kvinnor hos sig, då får du också komma tillbaka. Men inte nu.”

Ramón García López

Under belägringen av Huesca genomförde Durruti en spaningsflygning över staden med ett litet Breguetplan. Det var helgdag och folk var just på väg ut ur kyrkan. Planets pilot, löjtnant Erguido, kallad Röda djävulen, frågade om han inte fick kasta ett par handgranater. Men Durruti förbjöd honom att bombardera civilbefolkningen.

Jesús Arnal Peña 3

I augusti kom en bil från intendenturen till Durrutis stab och lastade av ett fat vin. Durruti stod ute på gården, såg fatet och sade: ”Om ni inte har något vin åt fronten, då skall inte heller staben dricka vin.” Därmed drog han pistolen och sköt sönder fatet, så att allt vinet rann ut över stenläggningen.

Ramón García López

Ett annat problem för kolonnen representerades av de prostituerade från Barcelona, som kommit efter anarkosyndikalisterna till den aragoniska fronten. Snart förorsakade de venetiska sjukdomarna större manfall än fiendens kulor. Till slut blev Durruti tvungen att se till att det upprättades ett lasarett för behandling av sådana sjukdomar i Bujaraloz. Han vårdade sig om allt. Jag minns fortfarande hur han gav order om att vi skulle se till att alla milissoldater som for på permission till Barcelona fick med sig en tub Blenocol.

Men till slut sade han till mig: ”Vi måste en gång för alla få ett slut på den här historien med kvinnorna som har hakat på kolonnen.”

”En utmärkt idé, chefen. Men hur skall vi bära oss åt?”

”Sätt dig i förbindelse med fordonsparken och låt dem skicka så många bilar som behövs. Bilarna skall sedan köra ut till samtliga hundramannagrupper och lasta in flickorna. Men det får inte bli en enda kvar någonstans! Sedan kör du iväg med hela bilkolonnen till Sariñena. Där stuvar du in flickorna i en plomberad järnvägsvagn, och så körs hela eländet till Barcelona!”

”Aha. Så det är så du har tänkt dig det! Och så kan du alltså inte komma på någon annan för det arbetet än just Jesús. Du kanske till och med vill att jag skall hålla en liten predikan för dem om sjätte budet på vägen?”

”Jag vill ingenting alls, bara att du skaffar det där bekymret ur världen för mig.”

Det var en order. Jag var tvungen att utföra den.

Men någon förblivande framgång beskärdes mig förvisso inte, för snart dök alla möjliga tvivelaktiga flickor upp igen ute hos hundramannagrupperna. Kanske rentav samma ena som jag tidigare hade skickat tillbaka till Barcelona.

Jesús Arnal Peña 1

Avigsidan

I Aragonien hade ett litet internationellt förband på tjugotvå milissoldater från alla möjliga länder efter en lättare träffning tagit tillfånga en femtonårig pojke, som kämpat på den fascistiska sidan. Han darrade fortfarande, eftersom han sett kamraterna stupa vid sin sida. Vid det första förhöret uppgav han att han hade tvingats in i Francosoldaternas led. Man visiterade honom, och fann då en mariamedalj och ett medlemskort i falangen. Han skickades till Durruti, som i en hel timmes tid skildrade de anarkistiska idealens storhet för honom och sedan lät honom välja mellan att skjutas eller genast gå över till dem som tagit honom tillfånga och kämpa mot sina tidigare kamrater. Durruti gav pojken tjugofyra timmars betänketid. Pojken vägrade att gå över och blev skjuten. Ändå var Durruti i många avseenden en beundransvärd man. Den där pojkens död har alltsedan dess tyngt mitt samvete, trots att jag själv inte fick höra talas om saken förrän alltsammans redan var över.

Ett annat fall: i en by som de röda och vita erövrade, förlorat, återerövrade och förlorat på nytt, jag vet inte hur många gånger, fann de röda milismännen, sedan de slutligen tagit samhället, i en källare en handfull förstörda, rädda och avtärda människor, däribland också tre eller fyra yngre män. Milismännen diskuterade saken: det faktum att de där unga männen inte hade följt med oss sista gången vi drog oss tillbaka, utan i stället väntat på fascisternas inmarsch, kunde bara betyda att de själva var fascister. Det var orsak nog att genast skjuta dem. De andra fick mat av milismännen, som uppförde sig mycket mänskligt mot dem.

En sista historia, denna gång från etappen. Två anarkister berättade en gång för mig om hur de hade tagit två präster till fånga. Den ene dödades genast, mitt för ögonen på den andre, medan den andre blev tillsagd att han kunde gå vart han ville. Men när han gått ungefär tjugo steg sköt de ner honom. Berättaren fattade inte varför jag inte skrattade åt hans historia.

En atmosfär där sådant är vardagsmat plånar ut själva målet för den kamp som förs. Ty detta mål låter sig inte uttryckas utan hänvisning till det allmännas bästa, till människornas väl; men i Spanien är ett människoliv inte värt ett dugg. I ett land där den överväldigande delen av de fattiga är bönder, måste en förbättrad ställning för bönderna vara ett viktigt mål för varje gruppering ute på yttersta vänstern; och till en början torde nog inbördeskriget i huvudsak ha varit ett krig för (och emot) att fördela jorden bland bönderna. Men vad hände? Dessa fruktansvärt fattiga, storartade aragonska bönder, som i all förnedring som övergått dem ständigt bevarat sin stolthet, var för milissoldaterna från staden inte ens något att vara nyfiken på. Utan att det någonsin gick så långt som till övergrepp, fräckheter eller kränkningar – jag såg i varje fall ingenting sådant, och jag vet att plundring och våldtäkt var belagt med dödsstraff i de anarkistiska kolonnerna – gapade det dock en klyfta mellan soldaterna och den obehäpnade befolkningen, en avgrund lika stor som den mellan de fattiga och de rika. Den saken märktes

tydligt på den ena partens alltid litet vördsamma, underdåniga, skrämda hållning och den andras ogenerade, överlägsna, nedlåtande sätt.

Simone Weil

I september 1936 hade fronten i Aragonien stelnat i ställningskrig. De anarkistiska kolonnerna var i så måtto väl rustade för detta, att de var helt oavhängiga av centralregeringen i Madrid. Förstärkningar och förnödenheter klarade de själva. När de råkade i svårigheter kopplade de in de katalanska fackföreningarna. Också ekonomiskt var vår kolonn oavhängig. Den klarade livsmedelsförsörjningen på följande sätt. När skörden bärgats, inköpte vår tross vete till normala priser av bykommittéerna, och sedan körde vi med våra egna lastbilar säckarna till Levantkusten i provinsen Valencia. Här var vetepriset avsevärt högre. Bilarna återvände lastade med frukt och grönsaker och därtill hade man också tjänat pengar nog för att ha till nya veteinköp.

På detta sätt skaffade sig kolonnen allt som är oundgängligt i ett skyttegravskrig: livsmedel, virke, kläder och tobak. Framme vid fronten var det mycket lugnt, lugnare än på hemmfronten, där bombanfallen blev allt intensivare. Många av milissoldaterna började uppfatta kriget som ett slags tidsfördriv. De avlägsnade sig endast alltför ofta från ställningarna och tillbringade ett par dagar i etappen. Detta var dock minst vanligt just i Kolonn Durruti, eftersom vår chef hela tiden var situationens herre.

Vägen till etappen ledde genom staden Lérida. Där började soldaterna gå in i stadens butiker och varulager och ”rekvirera” allt de ville ha. Detta var ju till syvende och sist ingenting annat än en halvlegal form av plundring. Myndigheterna var vanmäktiga. Så småningom fick dessa ”beslagtaganden” en sådan omfattning, att ingen människa kände sig säker i Lérida längre. Och milisens uppträdande smittade av sig; snart hade det gått så långt att var och en som råkade äga ett vapen började ”rekvirera” av hjärtans lust. Det bildades hela grupper av ”incontrolados”, som uppträdde helt på egen hand. I Lérida fanns alla möjliga organisationer representerade: partierna, CNT, UGT, POUM, vägkontrollen, och allesammans utfärdade de attester som i själva verket bara var ett slags fribrev för utplundringen av staden. Allt detta skyldes bakom Kolonn Durrutis namn, trots att den inte hade något som helst med dessa förehavanden att göra. Durruti skrev aldrig någonsin på några papper om sådana ”rekvisitioner”.

Till slut blev det för mycket för honom. Han kallade mig till sig och sade: ”De här plundringarna ger kolonnen dåligt rykte. Det måste bli ett slut på dem. Så nu far du som kolonnens delegat till Lérida och ser till att det blir ordning där. Du får med dig två man från kvartermästarens avdelning, som är väl hemma i staden. Så ringer du till mig varje kväll och rapporterar.”

”Det behövs förvisso”, svarade jag, ”men varför skickar du just mig? Det är ju stört omöjligt. Det finns alltför många människor i Lérida som känner mig. Om det blir allmänt känt att en präst har kommit till staden för att försöka sätta stopp för rekvisitionerna, så tvekar de säkert inte länge. Då ger de mig bara några gram bly i skulten.”

”Då skickar jag med dig en eskort”, sade Durruti. ”Gärna ett helt hundramannalag, om du tror att du behöver det. Dessutom skall jag utfärda skriftliga fullmakter för dig.”

Det slutade med att jag for till Lérida med två man från kvartermästarens avdelning och två livvakter. De var utrustade med kulsprutepistoler och revolverar. Vi tog in på Hotel Suizo Quartier. Jag började med att tala med representanterna för generalitetet, Kataloniens regering, som lovade oss allt tänkbart stöd. Deras kontor formligen svämmade över av ”kvitton”

på beslagtagna varor. Köpmännen och butiksinnehavarna brukade komma dit med dem i en svag förhoppning om att de på något sätt skulle hållas skadeslösa för förlusterna så småningom. Många av de där papperen var verkligen kuriösa. Ett sådant kvitto hade till exempel följande lydelse: ”Kvitto på så och så många läppstift. För kavalleriförbandet Farlete. Under-tecknat: Oläsligt namn.”

Vi sållade fram de viktigaste kvittona, gjorde upp en lista och gav oss sedan ut till de olika ”instanser” som företagit rekvisitionerna. I den utsträckning det fortfarande fanns något kvar av stöldgodset, och detta alls var användbart för våra ändamål, sände vi ut förråden till våra kolonner vid fronten. Utställarna fick följande meddelande:

”Kolonn Durruti kommer i fortsättningen att förhindra det missbruk av dess namn som bedrivits tidigare. Detta är sista varningen. Om det inte blir slut på rekvisitionerna, kommer vi in till Lérida med en hel hundramannagrupp. Och då tänker vi inte leta rätt på stöldgodset utan på tjuvarna. Dessa kommer att dömas av kolonnen.”

En av missdådarna var jag särskilt angelägen att komma åt. Det var vår egen kolonns delegat för provianteringsfrågor. Han hade börjat arbeta för egen räkning. När det gällde tobak hade han till exempel lagt beslag på några lådor ”blonda” cigaretter, men inte levererat så mycket som ett paket vidare till kolonnen. Han föreföll som uppslukad av jorden. Men jag hade mina misstankar om var vi kunde finna honom. Jag tog med mig min livvakt med kulsprutorna och sedan började vi söka igenom stadens bordeller på jakt efter en man som delade ut den dåför-tiden tämligen sällsynta ”blonda” tobaken till flickorna. Och vi fann honom också tämligen snart, i ett illa beryktat hotell vid Calle de Caballeros.

Han drev sin oförskämndhet så långt att han försökte erbjuda också oss några ”blondiner”. Jag visade honom min fullmakt. Han blev ganska förskräckt. ”Klockan nio i morgon levererar du så och så många lådor blonda cigaretter på den och den platsen. Om det saknas så mycket som ett paket, förs du under bevakning till Durrutis högkvarter. Så kan du själv tänka dig vad som händer sedan.”

Efter vår expedition upphörde ”rekvisitionerna” i Lérida nästan helt. Svartabörshajarna var paniskt förskräckta för Durruti; hans ingripande satte effektivt stopp för plundringarna.

Jesús Arnal Peña 2

Kulsprutorna

Jag var vid denna tid ansvarig för den katalanska milisens intendentur och hade mitt högkvarter i Pedralbeskasernen i Barcelona, som nu döpts om till ”Michail Bakunin”. Varje dag hade jag telefonkontakt med cheferna för de olika kolonnerna och tog emot deras rekvisitioner. De begärde folk, krigsmateriel, sjukvårdsmateriel och kläder. Och varje dag skickade jag allt jag lyckades skrapa ihop till fronten, med järnvägen eller med lastbilar.

Durruti var den som krävde mest av samtliga kolonnchefer. Han ringde alltid vid åttatiden på kvällen.

”Är det du, Ricardo?”

”Ja, hur har du det?”

”Har det? Jag har ingenting alls! De där reservdelarna för kulsprutor som jag begärde i går har fortfarande inte kommit!”

”Jag har inte kunnat skicka några, eftersom det inte finns en enda del kvar i magasinen. Så jag har beställt en ny laddning från HispanoSuiza. Men de måste ju bli färdiga först.”

”Jag behöver dem snabbt. Sätt rotation på dem bara. Hur många karbiner har du?”

”Cirka tvåhundra.”

”Gott, då skickar du mig tvåhundra.”

”Men de andra kolonnerna då?”

”De får klara sitt själva.”

”Jag skickar ett parti, men inte alla tvåhundra.”

”Hur ligger det till med ambulanser?”

”Vi har sex stående här.”

”Då skickar du mig fyra.”

”Ingalunda, högst en, för fler kan du inte få. Däremot kan jag sända dig tvåhundra frivilliga, som har anmält sig för tjänstgöring i din kolonn.”

”Dem har jag ingen användning för. Det kommer hundratals frivilliga hit från byarna varenda dag, och jag vet inte vad jag skall ta mig till med dem. Vad jag behöver är kulsprutor, kanoner och så mycket ammunition jag kan få.”

”Jag skall göra mitt bästa.”

”Glöm nu bara inte ambulansen. Och så många karbiner som möjligt.”

”Uppfattat. Vi hörs i morgon igen.”

”Ett ögonblick bara. Reservdelarna till kulsprutorna, glöm nu inte dem bara!”

”Var inte orolig. Du är värre än en tiggarmunk. Vi hörs.” Just genom sin envishet lyckades Durruti få sin kolonn utrustad med allt som behövdes för krigföringen. Han hade egen sanitetsavdelning, stab, fältkök, en radiostation med en stark sändare, som kriget igenom sände nyheter och kommentarer och var känd över hela Europa, ett rörligt fälttryckeri och en egen veckotidning, El Frente, som delades ut gratis till samtliga soldater i kolonnen.

Ricardo Sanz 3

När inbördeskriget brakade loss, sade vår organisation, CNT: ni är så vänliga och stannar här! Det går bara inte att alla störtar iväg till fronten, nu när fabrikerna är i arbetarnas händer och handeln och allting annat också, nu måste allt detta organiseras och ni måste stanna här, i etappen. Alltså stannade jag i Barcelona hela den första månaden. Men längre stod jag inte ut, för snart började alla möjliga människor blanda sig i allting och göra sig breda. Plötsligt skulle alla vara med och blanda sig i organisationen, eftersom de råkade ha en inflytelserik god vän här och en där. Det passade mig inte alls.

Jag har alltid varit den sortens människa som föredrar att gå rakt på sak, och nu ville jag till fronten. Vi hade fortfarande tjugofyra kulsprutor och en hel laddning gevär, som vi tagit vid angreppet på San Andréskasernen. Nu samlade vi oss och lassade in vapnen och rekvirerade två lastbilar och tre personbilar och gav oss helt enkelt bara iväg, snabbaste vägen till Durruti ute vid fronten. När vi kom uppdykande och han fick syn på oss, blev han strålande glad och

hojtade: ”Där ser man återigen hur många fina saker det finns att hämta i etappen. Var har ni fått tag på alla kulsprutorna?”

”Från kasernen”, svarade vi. ”Den var omgiven av en mur, och där lade vi ut dynamitpatroner och sprängde ett hål, och hela bunten av officerare strök med på kuppen.”

”Men du ger dig inte ut i skyttegravarna”, sade Durruti, ”för jag behöver dig här. Allting kommer genom Bujalaroz och det gäller att få ordentlig ordning här. Så du får bli min ställföreträdare och stannar hos kolonnen.” Alltså stannade jag där, cirka fem–sex kilometer från hans kommandoplats. Jag hade min telefon och han hade sin, och vi ringde varandra så snart det hände något.

En gång stod vi ute på balkongen, Durruti och jag, och plötsligt var hela torget utanför svart av folk. ”Herre Gud”, utbrast han, ”vad vill alla de här människorna?” Och folket ropade: ”Vi vill tala med honom.” Och han talade till dem från balkongen och sade: ”Hemmafrontens folk bör stanna där de hör hemma” – en massa av de där människorna hade nämligen kommit från Barcelona – ”och vi andra stannar vid fronten. Envar på sin plats. Ni behöver inte vara oroliga, för vi ger oss inte förrän vi har segrat. Sedan skall vi överlämna oss och vårt verk åt folkets dom. Men så länge det här pågår snackar vi så litet som möjligt. Än så länge får allting annat vänta. Just nu finns det bara en enda sak som är viktig, och det är kriget.” Men det där blev litet väl magstarkt för mig. ”Vad snackar du om?” sade jag. ”Att vi skulle låta allting annat vänta? Det skulle bara fattas. Om ni låter revolutionen vänta, då kan jag ju lika gärna sticka hem igen, då skiter jag i hela det här kriget.” – ”Du förstår bara inte vad jag menar”, svarade han. ”Vad tror du om mig egentligen? År ut och år in tänkte jag bara på revolutionen och ingenting annat, men på den tiden hade vi inga vapen, och nu har vi alltså vapen, och tror du då verkligen att jag skulle strunta i revolutionen? Då känner du mig verkligen dåligt.” Människorna därnere skrek och tjöt som galningar, och bifallet var något rent fantastiskt. Journalisterna skrev så de fick skrivkramp för att berätta om allt han hade sagt.

Ricardo Rionda Castro

Principerna

Jag for från Bujalaroz till Pina mitt i natten. I mörkret skymtade resterna av maskiner som förstörts av de tyska bombfällarna. Kämpar i svartröda kappor begärde lösen. Här stod den kolonn som leddes av anarkisten Durruti.

För fem år sedan hade Durruti och jag haft heta diskussioner om vad som menas med frihet och rätt. På den tiden brukade anarkisterna träffas på ett litet café i Barcelona. Det hette Café Tranquilidad. Durruti var ingen salongsanarkist. Han var arbetare och stod på verkstadsgolvet hela dagen. Fyra stators regeringar hade dömt honom till döden. Han var djärv och kände människornas svagheter. Här tänker jag inte tala om hans idéer; jag har lärt mig att inte diskutera med det förgångna. Jag träffade honom och trodde på arbetarens instinkt. I Pina träffades vi på nytt. Han talade i fälttelefonen och begärde förstärkningar. Visade mig skyttegravarna. Sedan började han tala om just det som jag kallar det förgångna. Frontkämparna drack vatten ur en kruka. På väggen satt en affisch: *Drick Negusvin, det retar aptiten.*

Durruti byggde upp armén. Han lät utan förbarmande skjuta banditer och desertörer. När någon under ett sammanträde med krigsrådet började tala om principer, slog Durruti rasande näven i bordet: ”Här gäller det inte att diskutera program, här gäller det att kämpa!” Han krävde en enhetsfront tillsammans med kommunister och republikaner. ”Detta är inte rätta tiden att slåss inbördes”, sade han till milismännen. ”Först måste vi förinta fascismen.”

Tidningen Frente (Fronten), som kom ut i den lilla staden Pina, var Kolonn Durrutis organ. Den sattes och trycktes mitt i artillerielden. I denna tidning läste jag en artikel om försvaret av fosterlandet: ”Fascisterna har fått bomber från utlandet. De vill förinta det spanska folket. Kamrater, vi skyddar Spanien.”

Arbetarna vid Fordverken i Barcelona, anhängare till CNT och till UGT, skickade lastbilar till Kolonn Durruti. Jag har själv sett anarkistiska arbetare omfamna ungdomskommunister. De har lärt sig åtskilligt, dessa eviga Don Quixoter. De talade inte längre om ”organiserandet av antidisciplin”. I stället hamrade de in: ”Disciplin!”

Hans ansiktsuttryck var vekt och eftertänksamt. Han hade mörka, brinnande ögon. ”Vi måste skapa en verklig armé”, sade han med upprörd stämma.

I hans stab fanns flera utländska anarkister. De kom in i stugan, där det stod en skrivmaskin och sandsäckar runtomkring. De kom med dimmiga deklamationer från nittioalet. En av dem avbröt Durruti och förklarade: ”Men vi håller fast vid vår princip om partisankriget.” ”Nej!” skrek Durruti. ”Om så erfordras kommer vi att genomföra allmän mobilisering. Vi skapar en järnhård disciplin. Vi är beredda att avstå från allt annat, bara inte från segern.” Långsamt och med släckta strålkastare rullade de vapenlastade lastbilarna fram längs vägen.

Ilja Ehrenburg 2

Han förstod att det inte går att slåss om principer när man står ansikte mot ansikte med fienden. Han arbetade för en överenskommelse med kommunisterna och Esquerrapartiet och skickade en hälsning till de sovjetiska arbetarna. När fascisterna närmade sig Madrid bestämde han sig för att hans egen plats måste vara där faran var som allra störst: ”Vi skall snart visa hela världen att anarkisterna kan föra krig!”

Jag talade med honom strax före hans avfärd till Madrid. Han var som vanligt glad och munter och trodde att segern var nära förestående. ”Du förstår”, sade han, ”vi är ju vänner, du och jag. Därför kan vi också sluta oss samman. Vi måste rentav sluta oss samman. Så snart vi väl har sekrat, skall vi gå vidare ... Varje folk har sin speciella karaktär. Spanjorerna liknar inte vare sig fransmännen eller ryssarna. Vi kommer säkert att komma på något eget... Men först måste vi göra slut på fascisterna.” Mot slutet av samtalet förmådde han inte längre behärska sina känslor: ”Har du själv upplevt dessa inre slitningar? Känt hur du tänker en sak och gör en annan, inte av feighet utan av nödtvång?” Jag svarade att jag förstod honom mycket väl. När vi tog adjö av varann slog han mig på axeln, så som man gör i Spanien. Hans blick har fastnat i mitt minne. Där förenade sig en järnhård vilja med en barnlig rådlöshet – en högst ovanlig blandning.

Ilja Ehrenburg 1

Durruti: Nej, ännu har vi inte lyckats driva fascisterna på flykten. De håller fortfarande Zaragoza och Pamplona, där arsenalerna och ammunitionsfabrikerna är belägna. Vi måste ta Zaragoza till varje pris.

Massorna har gripit till vapen. Den gamla armén räknas inte längre. Varenda arbetare vet vad en fascistisk seger skulle betyda: hungersnöd och slaveri. Men samtidigt vet ju också fascisterna vad som väntar dem om de förlorar. Följaktligen har detta blivit en strid utan nåd. För oss gäller det att en gång för alla förinta fascismen. Också om ett sådant stridsmål inte passar regeringen.

Ja, också då. Jag säger medvetet detta, därför att det inte finns en enda regering i hela världen, som verkligen vill bekämpa fascismen ända in i döden. När bourgeoisien märker att makten håller på att glida den ur händerna, då griper den tillbaka på fascismen för att hävda sig. Den spanska liberala regeringen skulle mycket väl ha kunnat beröva de fascistiska elementen i detta land varje tillstymmelse till makt, skulle ha kunnat göra det för länge sedan. Men i stället tövade den, manövrerade på alla de sätt och försökte vinna tid. Fortfarande har vi i regeringen folk som helst skulle vilja behandla de upproriska med sammetsvantar. Man vet ju aldrig, eller hur? (*Han ler.*) Det kan ju tänkas att regeringen en vacker dag kan få användning för de upproriska militärerna på nytt, för att slå sönder arbetarrörelsen ...

Van Paasen: Ni räknar alltså med svårigheter också i framtiden, när generalernas uppror definitivt har slagits ner igen?

Durruti: Javisst. Här kommer inte att ske några förändringar utan hårt motstånd.

Van Paasen: Motstånd från vem?

Durruti: Från bourgeoisien, naturligtvis. När revolutionen väl har segrat, kommer bourgeoisien säkert inte att erkänna sig slagen utan vidare.

Vi är anarkosyndikalister. Vi kämpar för revolutionen. Vi vet vad vi vill. För oss betyder det mycket litet att det någonstans ute i världen finns en Sovjetunion, för vars skull Stalin har utlämnat de tyska och de kinesiska arbetarna åt det fascistiska barbariet. Vi tänker göra revolution, här i Spanien, och det tänker vi inte göra efter nästa storkrig i Europa, utan nu, i detta ögonblick. För närvarande bereder vi Hitler och Mussolini mera bekymmer med vår revolution än hela Röda armén förmår göra. Genom vårt exempel visar vi den tyska och italienska arbetarklassen vilket som är det enda möjliga sättet att handskas med fascister.

Jag räknar inte med något som helst stöd för den frihetliga kommunismens revolution från någon enda regering i hela världen. Kanske kan motsägelserna inom det imperialistiska lägret få sina följdverkningar också för vår kamp. Det är mycket möjligt. Franco gör ju sitt bästa för att dra in hela Europa i denna konflikt. Han kommer inte att tveka inför att skicka in tyskarna mot oss. Men vi räknar inte med någon som helst hjälp utifrån, när det verkligen kommer till kritan inte ens från vår egen regering.

Van Paasen: Men när ni till slut har segrat, kommer ni ju att stå i ett land av rykande ruiner.

Durruti: Vi har i alla tider bott i kojor och jordhålor. Så vi kan nog klara oss på det viset ytterligare en tid framåt. Men glöm inte att vi faktiskt kan bygga själva. Det råkar nämligen vara vi som har byggt alla dessa städer och palats, i Spanien, i Amerika, över hela världen. Vi, arbetarna, kan bygga nya hus i de förstördas ställe. Nya och bättre. Vi är inte rädda för ruinerna. Jordan måste bli vår arvedel, den saken är jag helt förvissad om. Sedan må bourgeoisien gärna för mig roa sig med att försöka spränga sin värld i spillror och grus, innan den definitivt lämnar historiens arena. Vi bär inom oss en ny värld, och denna nya värld växer sig starkare för varje ögonblick. Den växer medan jag talar med er här.

Buenaventura Durruti 2

Etappen

Den nya staden

Barcelona, den 5 augusti. Fredlig ankomst. Inga taxibilar vid stationen, i gengäld gamla hästdroskor, som förde oss till centrum. Få människor ute på Paseo de Colón. Men sedan, när vi

kom ut på Ramblas, Barcelonas huvudgata, kom i gengäld den stora överraskningen: plötsligt hade vi revolutionen inför oss. Det var överväldigande. Kändes som om vi hade landstigit på en ny kontinent. Jag hade aldrig sett något liknande tidigare.

Första intrycket: beväpnade civilklädda arbetare, med gevären över axeln. Ungefär var tredje man på Ramblas bar gevär, trots att man inte såg några som helst poliser eller uniformerade soldater. Vapen, vapen och åter vapen. Mycket få av dessa beväpnade proletärer var klädda i milisens nya snygga mörkblå uniform. De satt på bänkarna eller promenerade mitt ute på Ramblas, med geväret över högra axeln och ofta arm i arm med en flicka. De bildade patruller som bevakade stadens ytterområden, stod på post vid hotellens, förvaltningskontorens och varuhusens entréer. De stod nedhukade bakom de fåtaliga barrikader som fortfarande fanns kvar, perfekt välgjorda historier av gatsten och sandsäckar. De susade ilsnavt fram i eleganta bilar, som rekvirerats och bemålats med de olika organisationernas namn i vitt: CNT-FAI, UGT, PSUC, POUM, ibland med alla dessa initialer samtidigt. Många bilar hade helt enkelt försetts med texten UHP (Uniaos, hermanos proletarios! – Förener er, proletära bröder!), den berömda parollen från det asturiska upproret 1934. Det faktum att alla dessa beväpnade män promenerade, marscherade och körde bil i sina vanliga civila kläder, gjorde bara denna demonstration av arbetarmakt ännu mer imponerande. Anarkisterna, som kändes igen på de svartröda emblemen och insignierna, bildade en överväldigande stor majoritet. Och ingenstans minsta lilla spår av någon "bourgeoisie"! Inga välklädda unga damer eller modemedvetna señoritos på Ramblas! Här fanns inte ens några eleganta hattar att beskåda, överallt bara arbetare och arbeterskor. Regeringen hade varnat befolkningen för att använda hattar; sådant kunde verka "borgerligt" och göra ett dåligt intryck. Men ändå är Ramblas lika färgstark som alltid. Det intrycket garanteras av mångfalden av blåa, röda och svarta emblem, de färggranna halsdukarna, milisens brokiga uniformer. Men ändå – vilken skillnad mot den forna färgprakten hos de rika katalanskor som förr i världen promenerade här!

Franz Borkenau

Det är svårt att verkligen fatta att Barcelona är huvudstad i en region där det rasar ett inbördeskrig. Den som minns Barcelona från fredstiden och kommer ut från stationen har en känsla av att det inte är mycket som har förändrats här. Gränsformalitetserna stökas undan i Port-Bou; man lämnar huvudstadens centralstation som vilken turist som helst och flanerar på gatorna, som verkar helt fredliga och fulla av liv. Caféerna är öppna, om också mindre fullsatta än de brukar; och samma sak gäller butikerna. Penningen spelar fortfarande sin gamla roll. Om det bara fanns litet fler poliser och litet färre unga män med gevär, skulle man inte märka något alls. Man måste vänja sig vid tanken på att det faktiskt har utkämpats en revolution här och att man är mitt uppe i en av dessa historiska epoker, som man läst om i böckerna och drömt om ända sedan man var liten flicka: 1792, 1871, 1917. Måtte resultatet bli lyckligare denna gång!

Här har ingenting förändrats, faktiskt inte, med ett enda litet undantag: numera tillhör makten folket. Männerna i de blåa overallerna har övertagit kommandot. En fantastisk tid har brutit in, en av dessa epoker som hittills aldrig har varat någon längre tid, en av dessa perioder då de som tidigare alltid bara måst lyda, själva bär ansvaret för alltsammans. Det är uppenbart att sådant inte kan gå helt utan problem. Om man sätter laddade gevär i händerna på sjutton-åringar och släpper ut dem mitt ibland en obehäpnad civilbefolkning ...

Simone Weil

8 augusti 1936. Bilen susade iväg från flygplatsen i Prat, tio kilometer från Barcelona. Vid utfarten från flygplatsen, tvärs över hela gatan, en banderoll med "Viva Sandino!" – Leve

Sandino! Ute på vägen allt oftare barrikader av säckar fyllda med bomull, av stenar, av sand. På barrikaderna röda och svartröda fanor; bredvid dem beväpnade män med stora, spetsiga halmhattar, baskermössor, huvuddukar, klädda litet hur som helst, många av dem rentav halvnakna. Några skyndade fram till chauffören, frågade efter våra papper, andra hälsade bara och vinkade med gevären. Vid en del av barrikaderna åt man, vakternas kvinnor hade kommit ut med middagen, tallrikarna stod på stenarna, barnen fick några skedar soppa och kröp sedan omkring bland skottgluggarna, lekte med patroner och bajonetter.

Så snart vi började närma oss staden, redan ute på förortsgatorna, hamnade vi i en formlig ström av glödande människolava, i den väldiga metropolens fantastiska häxkittel, denna metropol som nu upplevde sin största och djärvaste och lyckligaste tid.

Har det någonsin funnits ett så segerdrucket, sjudande Barcelona som nu? Detta är det spanska New York, Medelhavets vackraste stad, med sina bländande palmboulevarder, sina gigantiska avenyer och strandpromenader, sina fantastiska villor, där prakten från Bosporens bysantinska och turkiska palats har återuppstått. Ändlösa fabrikskvarter, jättehallar tillhörande skeppsvarv, gjuterier, elektro- och bilfabriker, textilfabriker, sko- och konfektionsfabriker, tryckerier, spårvagnshallar, storgarage. Bankhus i skyskrapor, teatrar, kabareter, nöjesfält. Mörka och ohyggliga slumkvarter, det vanliga, kriminella ”kineskvarteret”, trånga stenökengränder mitt inne i centrum, smutsigare och farligare än alla Marseilles och Istanbuls hamnkloaker. Alltsammans överfullt, proppat till bristningsgränsen med en myllrande och upprörd människomassa. Alltsammans har kokat upp, sjudit upp i dagsljuset, i intensiv spänning, på kokpunkten. Också jag smittas av den lidelse som ligger i luften här, och känner mitt hjärtas dova slag. Med yttersta möda tränger jag mig fram genom folkmassan, omringad av unga människor med gevär, av kvinnor med blommor i håret och blottade sablar i handen, av gamla män med revolutionsbandolär över axeln, av porträtt av Bakunin och Lenin och Jaurès, mitt i en kakofoni av visor, orkestermusik och tidningsförsäljarnas rop. Jag går förbi en biograf i vars närhet man slåss och skjuter, förbi gatumöten och högtidliga demonstrationståg med arbetarmilisen, förbi svartnade kyrkoruiner och färgstarka affischer. I neonreklamernas, den väldiga fullmånens och bilstrålkastarnas sammanflytande ljus hamnar vi mittibland gästerna på ett café, vars bord tar upp hela trottoaren. Vi tar oss mödosamt fram på körbanan och är så äntligen framme vid Hotel Orient på Ramblas de las Flores.

Michail Koltjov

”Vi kör till Zaragoza” – stolta ord på taxibilarnas karosserier. Späda flickor hade lagt undan nålarna och släpade mödosamt på tunga gevär. Barcelonas arbetare klädde en Hispano-Suiza med madrasser och for revolverbeväpnade till striden. De spelade revolutionära hymner på sina gitarrer. Lät fotografera sig i bredbrättade hattar. Det fanns hundratals Pancho Villas bland dessa män. Fascisterna i Zaragoza hade tanks och flygplan.

1800-talet levde fortfarande kvar i Barcelonas magasin och källare. På väggarna satt plakat: ”Organiserandet av antidisciplinen.” Mellan två salvor pratade anarkisterna om att nydana mänskligheten. ”Vet du varför vår fana är röd och svart?” sade en av dem till mig. ”Rött – det är striden, och svart – därför att människoanden är mörk.”

Ilja Ehrenburg 2

Expropriationerna

Det är nästan otroligt hur många expropriationer man hunnit med under de få dagar som har gått sedan den 19 juli. Alla de största hotellen är, med ett eller ett par undantag, rekvirerade av

de olika arbetarorganisationerna (tidningarnas uppgifter om att de har satts i brand är helt felaktiga). Likaså de stora varuhusen. Många banker är stängda, och i de andra hänger skyltar som meddelar att de står under generalitetets kontroll. Nästan alla fabriksägare har antingen flytt eller dödat. Deras företag har övertagits av arbetarna. Överallt på affärshusens fasader ser man väldiga plakater, som meddelar att byggnaden har exproprierats och att CNT har övertagit ledningen eller att en eller annan organisation har gjort byggnaden till högkvarter för sin kommitté.

Franz Borkenau

Arbetarklassens organisationer har inträtt sig i kontorshuset och i de rikas villor. Klostren har befriats från parasiterna och används som skolor; ett nunnekloster har rentav fått bestå lokaler för ett nytt universitet. Folkrestauranger har inrättats av bondekommittéerna och står till milisens och de organiserade arbetarnas förfogande. Hos de handlande som spekulerade i stigande priser beslagtogs livsmedelsförråden och delades ut bland folket.

Men den allra största förändringen har skett på produktionens område. Många företagare, tekniker, direktörer, godsägare och förvaltare har flytt. Andra har häktats av arbetarna och ställts inför domstol. Textilarbetarfackförbundet berättar att cirka hälften av företagen inom dess verksamhetsområde har flytt. Fyrtio procent "avlägsnades ur samhället" och den återstående tiondelen har förklarat sig villig att arbeta vidare under de nya förhållandena, som arbetarnas anställda. Arbetarråden och -kommittéerna kontrollerar företagen, sedan de beslagtagit de firmor och aktiebolag som befann sig i privat ägo. De viktigaste produktionsmedlen har övertagits av fackförbunden, jordbrukskooperativen och de kommunala förvaltningarna. Det är bara småföretagen på konsumtionsvarusektorn som fortfarande står kvar i privat ägo.

Socialisering har genomförts också av trafikföretagen och järnvägarna, oljebolagen, Fords och Hispano-Suizas monteringsfabriker, hamnanläggningarna, kraftverken, varuhusen, teatrarna och biograferna, de metallfabriker som kan användas för rustningsproduktion, exportföretagen för jordbruksprodukter och de stora vinfirmorna. Beslagtagandet har skett under från fall till fall olika juridiska former. Företagen har delvis gjorts till kommunal egendom, i andra fall har övertagandet skett enligt överenskommelse med den tidigare ägaren, i ytterligare andra fall har denne helt enkelt bara avlägsnats. Utländska företag har förstatligats och trustema upplöst. I samtliga fall har arbetarna själva övertagit ledningen av företagen, genom ett kontrollutskott med representanter för båda de stora fackförbunden, det anarkistiska och det socialistiska. Man har också gjort upp planer för ökad tillverkning, ordnat med sanitära inrättningar och skolor inom företagen och reglerat avsättningen av produktionen i samförstånd med fackföreningarna.

Henri Rabasseire

Den fabrik jag besökte idag vittnar otvivelaktigt gott om CNT:s framgångar vid kollektiviseringen av företagen. Redan nu, bara tre veckor efter inbördeskrigets utbrott och två veckor efter generalstrejkens slut, tycks arbetet löpa vidare lika fint som om ingenting någonsin hänt. Jag besökte verkstaden, som verkade mycket välordnad; arbetarna vid maskinerna jobbade regelbundet och bra. Sedan socialiseringen har man här reparerat två bussar, färdigställt en tidigare påbörjad och byggt ett fordon som påbörjats först efter övertagandet; det var försett med ett plakat med texten "Framställt under arbetarkontroll". Företagsledningen berättade att tillverkningen tagit fem dagar, två mindre än vanligt.

Även om det naturligtvis skulle vara förhastat att generalisera utifrån det goda intryck jag fått av just den fabriken, måste man dock slå fast att det förvisso innebär en mycket fin prestation

om en grupp arbetare övertar en fabrik – det må sedan vara sant att omständigheterna är gynnsamma – och på bara några dagar får hjulen att löpa vidare precis som vanligt igen. Ett sådant förhållande talar förvisso väl om dugligheten hos de katalanska arbetarna i allmänhet och om den organisatoriska förmågan hos Barcelonas fackföreningar. För man får ju inte glömma att fabriken blivit av med hela sin ledande personal. Jag fick studera lönelistorna, och de visade att både generaldirektören, direktörerna, chefsingenjören och andreingenjören var ”försvunna” (en mildare omskrivning av det faktum att de bringats om livet allesammans). Företagskommitténs medlemmar förklarade lugnt att detta innebar en avsevärd besparing för fabriken, helt bortsett från att man kunnat avskaffa de ”pensioner” som tidigare utbetalats till direktionens goda vänner och infört en högsta lönegräns på tusen pesetas i månaden. Lönerna hade inte höjts sedan socialiseringen.

Franz Borkenau

Motsägelsen

Ofta kan jag inte tro mina egna öron. I dag har representativa företrädare för det socialistiska enhetspartiet PSUC förklarat för mig att det över huvud taget inte förekommer någon revolution i Spanien. Dessa personer, som jag hade en längre diskussion med just i dag, är inte, som man kunde tro, gamla katalanska socialdemokrater, utan utländska kommunister. Enligt dem befinner sig Spanien i ett unikt läge – regeringen kämpar mot sin egen armé, och det är allt. Jag visade på diverse fakta: att arbetarna har väpnat sig, att den statliga förvaltningen övergått i de revolutionära kommittéernas händer, att tusentals människor avrättas utan något som helst domstolsförfarande, att fabriker och jordagods exproprierats och numera leds av sina forna arbetare. Om inte detta är revolution, vad är då en revolution för någonting?

De svarade att jag tog alldeles fel. Ingenting av allt detta hade någon politisk betydelse; alltsammans var bara nödåtgärder utan politiskt innehåll. Då hänvisade jag till hur KP:s centralkommitté i Madrid hade betecknat den nuvarande rörelsen som ”borgerlig revolution”, vilket ju ändå borde kunna tolkas sålunda att det rörde sig om en revolutionär process. Men kommunisterna i PSUC tvekade inte ett ögonblick att motsäga centralen. Jag fattar bara inte, hur kommunisterna, som de senaste femton åren har upptäckt revolutionära situationer på alla möjliga ställen, där det i själva verket inte varit minsta tal om sådana (och därmed också åstadkommit enorma skador), – jag fattar bara inte hur dessa kommunister här, där vi för första gången sedan den ryska revolutionen 1917 har fått en ny europeisk revolution, kan vara så blinda att de inte ser vad som händer.

Franz Borkenau

Den 10 augusti 1936. Jag besökte García Oliver vid middagstid. Han för nu befälet över samtliga katalanska milisavdelningar. Staben håller till i Sjöfartsmuseets byggnad. En underbar byggnad, stora gallerier och vidsträckta salar, glastak, sinnrikt förfärdigade jättemodeller av gamla fartyg, vapen, ammunitionskistor. Massor av människor.

Oliver själv i ett bekvämt inrättat kabinett, omgiven av mattor och statyer. Han bjöd mig genast på en havanna och en konjak. Brunhyad, vacker, med ett ärr i det mörka, manligt vackra ansiktet, en väldig parabellum i bältet. Till en början teg han mest och verkade mycket ordkarg, men plötsligt brast han ut i en djärv och lidelsefull monolog, som avslöjade att han måste vara en erfaren, intensiv, skicklig talare. Långa lovprisningar av framför allt de anarkistiska arbetarnas mod; han försäkrade att det var de och inga andra som hade räddat situationen under gatustriderna i Barcelona, de och inga andra som nu bildade den antifascistiska milisens avantgarde. Anarkisterna hade alltid varit redo att offra livet för revolutionen och var fortfa-

rande beredda att satsa sina liv för revolutionens sak. Mer än sina liv – de var till och med beredda att samarbeta med en borgerlig antifascistisk regering. Det var visserligen svårt för honom, Oliver, att få de anarkistiska massorna så långt, men han och hans kamrater gjorde allt för att ingjuta disciplin bland de anarkistiska arbetarna och ställa dem under den samlade folkfrontens ledning, och de skulle också lyckas med den saken. Ja, det hade rentav gått så långt att han själv, Oliver, vid mötena beskyllts för att kompromissa och förråda anarkismens principer. Kommunisterna måste ta hänsyn till sådana saker och inte spänna bågen för hårt. Kommunisterna försökte slita åt sig oskäligt mycket makt. Om det fortsatte på det viset, kunde CNT och FAI inte ansvara för följderna.

Sedan började han nervöst, rentav övernervöst, dementera en del saker. Det var inte sant att anarkisterna höll massor av vapen dolda. Det var inte sant att anarkisterna bara godkände milisen och inte de reguljära trupperna. Det var inte sant att anarkisterna samarbetade med POUM. Det var inte sant att anarkistiska grupper plundrade butiker och bostäder; tänkbart var att sådant gjordes av förbrytare, som sökte dölja sig bakom den svartröda fanan. Det var inte sant att anarkisterna var motståndare till folkfronten, tvärtom hade de bevisat sin lojalitet i både ord och handling. Det var inte sant att anarkisterna led av förutfattade meningar när det gällde Sovjetunionen. De älskade och respekterade de ryska arbetarna och hade aldrig tvivlat på att de ryska arbetarna skulle hjälpa Spanien. Och om så erfordrades var anarkisterna i gengäld beredda att hjälpa Sovjetunionen. Sovjetunionen borde inte underskatta en kraft som de spanska anarkistiska arbetarna vid sin planering. Det var ren lögn att det inte skulle finnas någon anarkistisk rörelse i andra länder, men rörelsens centrum var självklart Spanien. Varför hyllade man inte Bakunin i Sovjetunionen? Här visade man Bakunin all tillbörlig aktning, för både Spaniens och Rysslands räkning. Det stämde inte alls när man påstod att anarkisterna inte tog hänsyn till Marx. Jag borde absolut tala med hans vän Durruti; men ack Durruti var ju vid fronten. Han stod utanför Zaragozas portar. Hade jag tänkt mig till fronten också?

Jo, jag hade tänkt mig till fronten också. Redan i morgon, så snart jag lyckats skaffa en passersedel. Kunde Oliver ordna en sådan åt mig? Ja, Oliver skulle gärna ge mig en passersedel. Han talade med sin adjutant, som genast, i min närvaro, skrev ut ett papper på min skrivmaskin, varefter Oliver undertecknade skrivelsen. Sedan tryckte han min hand och bad mig berätta sanningen om de spanska anarkisterna för de ryska arbetarna. Det var inte sant att anarkisterna i går hade plundrat vinkällaren "Pedro Domecq", sannolikt måste det ha rört sig om kriminellt avskum, som helt på egen hand påstått sig vara medlemmar av FAI. Det var inte sant att anarkisterna avböjde att medarbeta i regeringen...

Michail Koltjov

Ohållbara förhållanden

De erfarenheter vi gjort sedan julidagarna bekräftar den gamla tesen att en revolution bara kan förverkliga det som redan finns latent som behov och målinriktning i massornas medvetande. Det är bara ett klart medvetande och en samhällelig kultur hos massorna som kan förhindra att småaktigheten, den personliga hämndlystnaden och de misslyckades snikenhet tar överhanden. Redan några veckor före omstörtningen diskuterade vi dessa frågor vid interna sammanträden inom FAI. García Oliver menade då att revolutionen bryter ner alla moraliska hämningar och förvandlar folket till ett farligt odjur, som säkert skulle plundra, bränna och mörda utan alla hämningar, om man inte satte in organiserade krafter för att hejda det. Själv hävdade jag motsatsen och förklarade att massornas aktion måste föra fram stora moraliska krafter; jag målade upp bilden av ett folk i vapen, sådan jag sett den i böckerna. Men sedan julidagarna har jag måst ändra åsikt och ge García Oliver rätt. Vad de tre dagarna av strid angår, så har vi

inget att förebrå oss. De var storartade. Men efteråt misslyckades vi inför massornas vansinniga tygellöshet och slöseri. Man levde meningslöst för dagen, utan hänsyn till de klart skönjbara, irreparabla följderna. Vi såg katastrofen komma, men var alltför svaga för att hejda den. Visst försökte vi genom miliskommittéerna slå till bromsarna, men en sådan reaktion måste, om den alls skall göra någon nytta, utgå direkt och spontant från basnivån, och det kan bara ske hos ett folk vars medvetenhet står på ett högre plan.

Ett exempel på vad som hände är dessa folkkök, som improviserades fram överallt, i alla stadsdelar, och utan alla inskränkningar gav var och en precis så mycket att äta som han ville ha. De fungerade i flera veckor och gjorde slut på alla de förråd man förfogade över både i staden och på landet. De krävde ständigt mera livsmedel av oss, och när vi inte kunde skaffa fram mera hämtade de bara själva ut vad de behövde från magasin och butiker. Och de lämnade ingenting kvar åt milismännen vid fronten. Deras ”beslagtaganden” ruinerade helt områdets näringsliv. För kommittén var de en evig mardröm, som ständigt var oss till bekymmer och förargelse. Bristen på medvetenhet var inte begränsad till vissa bestämda partier eller organisationer, utan var ett rent allmänt fenomen. För många människor innebar revolutionen i huvudsak bara den stora chansen att dela bytet och njuta av det. Få människor ägnade en tanke åt att de utplundrade lagren måste fyllas igen, att arbetet inom industrin och lantbruket måste intensifieras.

Diego Abad de Santillán

Vad är det som händer i Spanien? Alla som kommer därifrån har sina åsikter, sina historier att berätta, sitt omdöme om saken. Det har blivit på modet numera att se sig omkring litet därnere, avlägga ett besök hos revolutionen och inbördeskriget och sedan komma hem igen med stoff till en laddning tidningsartiklar. Man kan inte öppna en tidning eller tidskrift längre utan att finna ett reportage om det som händer i Spanien. Hur skulle en sådan utveckling kunna leda till annat än ytlighet? Först och främst kan ju en samhällelig omvälvning en gång för alla bedömas riktigt bara med utgångspunkt från hur den påverkar varje enskild människas vardag. Men att tränga in i ”folkets” vardagsliv är inte lätt. Dessutom förändras det från dag till dag. Tvång och frivillighet, ideal och nödvändighet blandar sig så till den grad, att man får en oöverskådlig förvirring inte bara i de objektiva sakförhållandena utan också i medvetandet hos envar som i sin egenskap av handlande eller betraktande individ invecklas i dessa händelser. Där har man rentav inbördeskrigets innersta kärna och kanske också dess svåraste onda. Detta är den första slutsats man alls kan dra på grundval av en snabb kontroll av det som händer i Spanien. En slutsats som endast alltför väl bekräftas av allt vi vet om den ryska revolutionen. Det är helt enkelt inte sant att revolutionen automatiskt frambringar ett högre, klarare och intensivare medvetande om den samhälleliga processen. Tvärtom är raka motsatsen riktigare, i varje fall om revolutionen får formen av ett inbördeskrig. I inbördeskrigets stormar förloras alla proportioner mellan principerna och verkligheten, drunknar varje kriterium som kan läggas till grund för ens omdömen om handlingar och institutioner; samhällsomvälvningen blir en lekboll för slumpen. Hur skulle man väl då, efter bara en kortare vistelse där, och på grundval av de brottstycken till iakttagelser man gjort, kunna åstadkomma en sammanhängande rapport om detta? Vad man i allra bästa fall kan göra torde väl vara att redovisa några intryck och dra några få slutsatser ur dessa intryck.

Simone Weil

Jag kommer att chockera många goda kamrater. Jag vet att detta kommer att ställa till skandal. Men om man åberopar sig på friheten, måste man också ha mod att säga vad man tänker, även om ens tal inte kan glädja någon människa.

Alla följer vi andlost den kamp, som utspelas på andra sidan Pyrenéerna. Vi försöker hjälpa vår sida. Men detta befriar oss inte från kravet på att söka dra lärdomar av den erfarenhet, som så många arbetare och bönder därnere betalar med sitt blod.

Vi har redan gjort en erfarenhet av detta slag här i Europa, nämligen den ryska. Också den har kostat mycket blod. Den gången krävde Lenin inför hela världen en stat där det inte längre skulle finnas någon armé, någon polis eller någon byråkrati, som på något sätt skilde sig från folket. Men när han och hans grupp kom till makten, byggde de under ett långt och plågsamt inbördeskrig upp den mest repressiva byråkratiska militär- och polisapparat, som någonsin har plågat ett förtryckt folk.

Lenin var ledare för ett politiskt parti, för en apparat för erövrandet och utövandet av makten. Många betvivlade redan då hans och hans kamraters uppriktighet; i varje fall låg den tanken nära, att det förelåg en direkt motsägelse mellan de mål Lenin proklamerade och hela strukturen hos hans parti. Däremot lär det väl inte finnas någon som kan dra uppriktigheten hos våra anarkistiska kamrater i Katalonien i tvivelsmål. Och ändå – vad är det egentligen som händer därnere i Spanien? Vi ser hur olika former för tvånget utvecklas allt mera och upplever exempel på omänsklighet, som står i direkt motsats till anarkismens mänskliga och frihetliga ideal. Inbördeskrigets nödtvång och atmosfär tar allt mera överhanden över de drömmar som inbördeskriget utkämpas för att förverkliga.

Här i vårt eget samhälle hatar vi det militära tvånget, polisen, förtrycket på arbetsplatserna, de lögnar som sprids av pressen och radion. Vi hatar klasskillnaderna, godtyckligheten och grymheten.

Men i Spanien härskar det militära tvånget. Trots att strömmen av frivilliga ingalunda sinat, har man beslutat om mobilisering och allmän värnplikt. Generalitets försvarsråd, där våra kamrater från FAI sitter på ledande poster, har bestämt att den gamla militära straffrätten skall gälla för milisen.

Också i företagen härskar en tvångsregim. Den katalanska regeringen, där våra kamrater behärskar de ekonomiskt styrande ministerierna, har just bestämt att arbetarna måste prestera precis så mycket obetald övertid som det behagar regeringen. Ett annat dekret förklarar att varje arbetare som inte lyckas uppfylla sina normer, skall betraktas som upprorsman och behandlas i enlighet härmed. Detta innebär helt enkelt att man har infört dödsstraff inom industrin.

Den gamla polisen från tiden före den 19 juli har nästan helt berövats sin makt. Men i gengäld har redan under inbördeskrigets tre första månader undersökningsutskotten, de politiskt ansvariga och ofta nog också helt oansvariga enskilda, företagit arkebuseringar och andra avrättningar som ofta nog skett utan ens skenet av ett rättsligt förfarande och utan några som helst kontrollmöjligheter för fackföreningarna eller andra instanser. Först för ett par dagar sedan upprättades äntligen dessa folkdomstolar som skall rannsaka och döma upproriska element, verkliga sådana eller sådana som bara beskylls för att vara det. Det är än så länge alltför tidigt att uttala sig om hur denna reform kommer att verka.

Också den organiserade lögnen har återupstått under den tid som förflutit sedan den 19 juli...

Simone Weil

Alltifrån barndomen har jag sympatiserat med de politiska grupperingar som står på de förnedrades sida, på deras sida som förtrycks av den sociala hierarkin – ända tills det så småningom stått klart för mig, att dessa politiska grupper inte förtjänar någon sympati. Den sista

jag hoppades på var den spanska CNT. Jag hade varit i Spanien redan före inbördeskriget och kände till landet, inte väl, men tillräckligt väl för att älska detta folk, som är så svårt att motstå; och i den anarkistiska rörelsen såg jag det naturliga uttrycket för dess storhet och dess fel, dess legitima behov och dess illegitima önskningsar. CNT och FAI var en märklig blandning. Envar var välkommen och togs emot där, och följden blev att helt oförenliga motsatser kom att frotera sig med varandra i dessa organisationer: å ena sidan cynism, moralisk förkommenhet, fanatism och grymhet, å den andra broderskap, människokärlek och det elementära krav på värdighet man finner just hos de enkla människorna. Det som drev den förstnämnda gruppen var kärleken till oordningen och våldet; men de andra kom för att förverkliga ett ideal; och det föreföll mig som om det var de sistnämnda som bestämde riktningen för CNT.

I juli 1936 befann jag mig i Paris. Jag tycker förvisso inte om krig; men det som alltid har förefallit mig allra mest skrämmande i kriget, är situationen för dem som är kvar i etappen. När jag måste inse att jag med eller mot min vilja tog moraliskt parti i detta krig, att jag alltså i varje ögonblick längtade efter den ena partens seger och den andra partens nederlag, måste jag erkänna att Paris för min del var lika med etappen. Alltså tog jag tåget till Barcelona för att anmäla mig som frivillig. Det var i början av augusti 1936.

Ett olycksfall tvingade mig emellertid att avbryta min vistelse i Spanien. Jag hade då vistats ett par dagar i Barcelona, fortsatt därifrån ut på landet i Aragonien, till Ebros strand, femton kilometer från Zaragoza, på samma plats där Yagües' folk strax efteråt gick över floden, sedan tjänstgjort i palatset i Sitges, som gjorts om till lasarett och därefter varit ytterligare en period i Barcelona; sammanlagt två månaders vistelse i Spanien. Det var mot min vilja jag lämnade landet, och jag hoppades kunna återvända snarast. Men jag har avstått därifrån av egen fri vilja. Jag upplevde inget inre tvång att engagera mig i ett krig som inte längre, som jag först hade trott, konfronterade de hungrande bondemassorna med godsägarna och deras medbrottslingar prästerna, utan tvärtom innebar en konfrontation mellan olika europeiska stormakter: Ryssland, Tyskland och Italien.

Simone Weil

Bristen

Redan när den andra kolonnen för den aragoniska fronten organiserades fick vi en del svårigheter med några betydande politiker inom våra egna anarkistiska organisationer. Medan vi i miliskommittén ansåg att de duktigaste och mest populära kamraterna borde ut till fronten, för att där föra befäl över hundramannagrupper, bataljoner och kolonner, var de av rakt motsatt mening: de ville spara de bästa ledarna för tiden efter kriget.

Detta ledde emellertid till att de ledande befälsposterna besattes enligt slumpens lagar, och därmed sjönk våra enheters kampduglighet. Vi hade mycket få utbildade officerare, och de få vi förfogade över satte vi in som generalstabsofficerare eller tekniska experter. Våra milis-soldater tyckte inte om yrkesmilitärerna, de misstrodde dem, och det var ju också högst förståeligt efter allt som hänt tidigare.

Men nästan hela den samlade ledningen för våra organisationer visade sig uppe på högre nivåer lika måna om den egna välfärden som ledarna i de andra partierna, som var rörande eniga om att inte skicka sina ledande män till fronten. Allesammans väntade de bara på att få dela skinnen av den björn, som ingalunda var skjuten ännu. Följaktligen vimlade det av politiska geschäftmakare på hemmafronten. Folk som ofta nog var ännu vidrigare än de gamla yrkespolitikerna från tiden före revolutionen.

Det går inte att förbigå denna inställning med tystnad, för det var den som bar skulden till att vi inte kunde förstärka fronten på det sätt som var nödvändigt. I Aragonien, till exempel, hade vi föga mer än en svag observationslinje, som var alldeles för dåligt utrustad med tanke på hur lång den var. Det måste sägas rent ut: medan man på hela den aragoniska fronten bara förfogade över trettiotusen gevär, hade organisationerna och partierna på hemmafronten cirka sextiotusen gevär undanstoppade och långt mera ammunition än vad fronttrupperna någonsin hade till sitt förfogande.

Dussintals gånger krävde vi att våra egna organisationer skulle överlämna den krigsmateriel de hade för användande vid fronten och ställa upp tillräckligt med folk för kriget. Säkerheten på hemmafronten kunde ju bevakas av kvinnor, till och med barn. Men man svarade bara att det var omöjligt att avväpna vårt eget folk, eftersom de andra politiska grupperna och partierna bara väntade på tillfälle att falla oss i ryggen. Vi tog också upp den diskussionen. Vi svarade: om vårt eget folk accepterar att överlämna sina vapen och dra ut till fronten, då skall vi också se till att även de andra organisationerna avväpnas, och den uppgiften kommer vi då att överlämna till er, eftersom ni är dem som hyser den största misstron mot de andra grupperna. Då kommer vi också att avväpna alla rester av beredskapspolisen, skyddspolisen och gendarmeriet och sända dem till fronten. Men vi kan inte få en sådan åtgärd accepterad, så länge vi inte själva är villiga att uppträda på samma sätt.

Frontkämparnas klagomål var alltså helt berättigade. Varenda gång Durruti kom till Barcelona formligen skummade han av raseri över att behöva se så många vapen gå och spatsera på gatorna. En dag fick han veta att det låg åtta-tio kulsprutor gömda i Sabadell. Han krävde då att de skulle lämnas ut, till en början bara med ord; men när hans begäran avslogs skickade han ett kompani till Sabadell för att hämta kulsprutorna med våld. Lyckligtvis meddelade han oss i tid. Följaktligen kunde vi ingripa och förhindra en blodig konfrontation. En del av vapnen lämnades också ut. De råkade vara i kommunisternas händer, men den saken spelar ju ingen större roll om man vet att våra egna kamrater enbart i Barcelona höll cirka fyrtio kulsprutor dolda, mer än vad man hade tillgång till längs hela den aragoniska fronten. Hur många de andra grupperna och partierna hade går inte att yttra sig om längre.

Diego Abad de Santillán 3

Och när de så äntligen skickade kulsprutor, hade vi ingen ammunition till dem. Och när ammunitionen kom var kulsprutorna förstörda. Durruti ringde och ringde, och till slut for han själv till Barcelona och hämtade det han behövde, men inte bara från regeringen utan också från CNT. Han tog pistolerna ur fickorna på sina egna kamrater, och till slut satte vi oss till motvärn, men det hjälpte inte. ”Vad skall du med pistol till”, skrek han, ”du som gömmer dig i etappen, hit med den eller följ med ut till fronten, om du verkligen vill ha den kvar.” På så sätt behandlade han anarkisterna, sitt eget folk.

Manuel Hernández

Maningen

Durruti hade alldeles rätt när han sade till sina kamrater: ”Den bristande diciplinen vid fronten och etappens förborgerligande kommer att leda till fascistisk seger, om vi inte gör något åt saken med det snaraste. Vid fronten håller mannarna en lång palaver om varenda order. Ingen vill lyda. Och i etappen flyttar de nyrika in i härliga borgarvillor och gör nöjesturer i lyxbilar. Caféerna, kabareterna och danssalongerna är överfulla, som om vi levde i den bästa av alla världar, och till och med våra kamrater i FAI visar sig mer och mer benägna att delta i detta smutsiga spel.”

Jean Raynaud

Sittande i den skrangligaste bil han kunde få tag på, gjorde Durruti en av sina sällsynta turer till etappen, för att den 5 november hålla ett radiotal i Barcelona. Hela staden var på benen för att höra utsändningen ute på Ramblas. Dessförinnan hade han talat med den spanska delegation som skulle fara till Sovjetunionen inför högtidligheterna på oktoberrevolutionens nittonårsdag, och bett den vidarebefordra en hälsning till Stalin. Ingen kunde vara mer medveten om nödvändigheten av enighet än just Durruti. Några av de allra doktrinäraste anarkisterna hade redan börjat säga att han, deras mest berömde ledare, gick alldeles för långt i sina eftergifter för de ”stalinistiska byråkraterna”, som POUM uttryckte det.

Frank Jellinek

(Första versionen av Durrutis tal)

Jag vänder mig till det katalanska folket, som för fyra månader sedan starkt och modigt sprängde den soldateskring, som försökte sätta stövlarna mot dess bröst. Jag hälsar er från era vänner och kamrater, som kämpar vid den aragoniska fronten, bara några kilometer från Zaragoza, så nära att de kan se katedralens torn.

Madrid är hotat. Men vi måste hålla i minnet att ingenting på jorden kan tvinga ett revolutionärt folk på knä! Vi håller fronten i Aragonien, och vi vänder oss till kamraterna i Madrid med den fasta förhoppningen, att också de skall stå fast. Den katalanska milisen kommer att göra sin plikt, lika väl som den gjorde det när den i juli kämpade ner fascisterna på Barcelonas gator. Arbetarklassens organisationer får inte ett ögonblick glömma det som nu är deras viktigaste uppgift – fascismen måste förintas.

Vi manar Kataloniens folk att göra slut på alla intriger, rivaliteter och inre tvistigheter. Gammal motvilja och politiska konster och knep måste sopas bort och ersättas av en enda tanke: vi står mitt uppe i ett krig. Det katalanska folket får inte stå frontkämparna efter i sin kamp för att vinna detta krig.

Oss återstår inte längre något annat val än att mobilisera våra sista krafter. Det är fel att föreställa sig att det skulle räcka med att ständigt samma människor anmäler sig frivilligt. Om de katalanska arbetarna går till fronten, är det bara rätt och riktigt att kräva offer också av de som stannar kvar i etappen. En aktiv mobilisering av alla arbetare i städerna är absolut nödvändig. Vi ute vid fronten måste veta vilka som stödjer oss och vilka vi kan lita på.

Det är sant att vi kämpar för ett högre mål. Men det är milismännen som visar er vad det är vi försvarar, och det passar inte milismännen när tidningarna samlar in pengar åt dem eller att det klistras upp plakat på väggarna med böner om hjälp. Det passar dem inte, därför att de finner samma sorts tiggartistor och liknande upprop i de flygblad fascisterna kastar ner. Om ni vill besegra faran, måste vi alla bilda ett block av stenhårda hjärtan.

Vi ute vid fronten har bara en enda önskan: att etappen känner sitt ansvar för oss, att vi kan lita på den. Vi kräver att organisationerna skall ta hand om våra kvinnor och barn.

Men den som uppfattar den allmänna mobiliseringen som ett medel att skrämja oss och påtvinga oss en järndisciplin, den har alldeles misstagit sig på oss. Vi vill gärna inbjuda den sortens människor som kläcker sådana förordningar till fronten, så kan de själva göra sig en bild av vår moral och vår disciplin. Och sedan tänker vi vända på steken och själva ta oss en titt på moralen och disciplinen i etappen!

Ni kan känna er lugna. Ute vid fronten härskar varken kaos eller brist på disciplin. Vi är väl medvetna om vårt ansvar, och vet vilka uppgifter ni har anförtrott oss. Ni kan alltså sova lugnt. Men vi å vår sida har lagt Kataloniens ekonomi i era händer. Vi kräver för vår del, att ni skall vara vaksamma och sörja för en strikt disciplin. Vi måste akta oss för att genom egen oförmåga så ut ett frö till ett andra inbördeskrig, innan vi ännu har vunnit det första. Den som inbillar sig att hans eget parti skulle vara mäktigast och kunna påtvinga alla de andra sin vilja, till honom säger vi: Det där är en farlig villfarelse. Vi måste sätta in all vår förenade kraft, en enhetlig organisation och en enhetlig disciplin mot det fascistiska tyranniet.

Fascisterna får under inga omständigheter tränga vidare. Det är vår lösen vid fronten: De skall inte komma igenom! *No pasarán!*

Buenaventura Durruti 3

(Andra versionen)

I detta ögonblick får ingen av oss tänka på arbetstidsförkortning eller löneförhöjningar! Det är alla arbetares och framför allt alla CNT-medlemmars plikt, att vara beredd till varje tänkbart offer och göra allt det arbete som utkrävs av honom.

Jag vänder mig till alla organisationer och kräver att de skall göra slut på alla fraktionsstrider och sammansvärjningar. Vi som kämpar vid fronten kräver uppriktighet, och kräver det framför allt av CNT och FAI. Vi kräver att våra ledare är uppriktiga. Det räcker inte att skicka oss brev där man manar oss till kamp; det räcker inte heller att bara skicka oss kläder, förplägnad, vapen och ammunition. Detta krig blir speciellt svårt därigenom att det förs med den modernaste teknikens alla hjälpmedel. Det kommer att stå Katalonien dyrt. Våra ledare måste lära sig inse att det kommer att bli ett långvarigt krig; och de måste börja organisera det katalanska näringslivet i enlighet härmed. Vi måste få ordning i vår ekonomi.

Buenaventura Durruti 4

”Ni kan sova lugnt”, sade han i Barcelona, men han sade också ”vår egen oförmåga kan så fröet till ett andra inbördeskrig”. Och i varje fall Largo Caballeros regering i Madrid tycks ha tagit fasta på den där uppmaningen att sova lugnt, trots att den hade att tas med högst överhängande faror. Generalstaben var antingen undermålig eller förrädisk. Undervisningsminister Jesús Hernández förklarade senare offentligt, att en generalstabsman under ett samtal med Caballero hade sagt att milisen i alla fall innebar en utmärkt lösning på arbetslöshetsproblemet; den slogs ju ändå bara för sina tio pesetas om dagen. Verkligheten vederlade snabbt denna gemena cynism.

Frank Jellinek

Bönderna

Befrielsen

Låt oss alltså följa med CNT-kolonnen till en typisk by på den karga aragoniska högslätten. Vi kan kalla den Santa María. Tvåhundra hus kring en bykyrka, ett kommunalhus, ett fängelse. Mycket litet odlad mark, och de små ytor bönderna alls kan använda är helt beroende av ett ynkligt litet vattendrag, som torkar ut helt i juli. Några olivträd och kanske ett och annat fikonträd. Klimatet utgörs, enligt invånarna själva, av tre månaders vinter och nio månaders helvete.

Byborna är allesammans antifascister, alla utom den rike godsägaren – han betraktas som rik, eftersom han får ut ungefär tvåusen pesetas om året ur sin mark, tillbringar större delen av året i Zaragoza och flydde dit i god tid i juli – ett par ämbetsmän, borgmästaren och guardia civilpolisen; den ”kapitalist”, som ägde en liten fabrik, en oljepress eller en belysningsanläggning; och prästen. Någon av dem, i allmänhet inte prästen, har en eller två söner, som köper sina kläder i Zaragoza, sitter halva dagarna på cafét och försöker slå sig i slang med varenda flicka som kommer i deras närhet. I Barcelona eller Zaragoza skulle de här señoritos förvisso betraktas som småpotatis, men här i byn uppträder de med stora herrelater. Oftast är de medlemmar av falangen, och eftersom de är säkra på att de har lagen och ordningen på sin sida, lägger de inga band på sig utan för tämligen öppet sina reaktionära åsikter till torgs.

Nu kommer Kolonn Durruti marscherande, full av begeistring, men mycket bristfälligt utrustad. Första steget blir vad som kallas *limpiar*; de tar itu med att avlägsna alla spår av fascism som kan förekomma i Santa María. Med andra ord: de personer bland de ovan uppräknade som inte i rättan tid flytt till Zaragoza tas om hand och skjuts, såvida inte byborna går i god för dem. Om så är fallet lämnas personen i fråga i fred. Sedan samlar kolonnen ihop alla jordaböcker och ägourkunder som finns i kommunalhuset och bränner upp dem. Denna process har sin praktiska betydelse, men är samtidigt också en rituell handling. Alla byns invånare samlas, och kolonnens chef förklarar den frihetliga kommunismens principer för dem. Härvid kommer han regelbundet också med några slängar mot den farliga stalinismen, som skulle ha väckt fullt gillande i vilken konservativ klubb som helst. Man känner sig friare i byn och ger luft åt allehanda förhoppningar.

John Langdon-Davies

När Kolonn Durruti kom till en by, började dess politiske rådgivare alltid med att avsätta domaren. Sedan löstes de lokala problemen med hjälp av följande tre frågor: ”Var ligger häradsrätten? Var ligger fastighetskontoret med jordaboken? Var ligger fängelset?” Sedan brände de upp domstolshandlingarna och jordaböckerna och befriade fångarna.

Manuel Benavides

Hela byar förenade sina krafter och skickade vagnslaster med proviant till fronten. Många drev entusiasmen så långt att de slaktade sin finaste boskap och sina bästa fjäderfän och därmed bringade sig själva till ruinens rand. Särskilt överraskande var de aragoniska böndernas uppträdande. I denna region finns det föga eller intet av någon lokalpatriotism; det skulle inte ha förvånat någon om dess invånare gjort motstånd mot att Katalonien och Navarra utkämpade sina strider på Aragoniens mark. Men provinsens bönder tog emot de framryckande kolonnerna från Barcelona med verkliga festmåltider och eftersläntrarna med melankolisk artighet och många ursäkter över att de bara hade bröd och vin kvar att bjuda på. De skulle ha blivit direkt sårade, om milismännen vägrat att ta emot deras gåvor.

Frank Jellinek

Kollektiviseringen

13 augusti. Allmänt möte med bönderna på ortens värdshus; det är en fortsättning av gårdagens sammanträde om samma fråga. En handfull anarkister hade kallat samman bönderna och förklarat Tardienta som kommun. Ingen hade haft något att invända. Men nästa morgon hade det förekommit stridigheter och protester och ett par bönder hade sökt upp Trueba och bett honom att i sin egenskap av krigskommissarie klara upp problemet.

De viktigaste frågorna är nu fördelningen av jorden och skörden och hur lantbruket skall bedrivas. Nästan överallt delas den jord som konfiskerats från de fascistiska storgodsägarna ut bland de fattigaste bönderna och lantarbetarna. Bönder och lantarbetare skördar gemensamt och fördelar sedan skörden allt efter det arbete var och en nedlagt. Ofta kan man också gå efter andra principer och till exempel utgå från antalet familjemedlemmar. Men i området bakom fronten dyker det upp en del grupper av anarkister och trotskister. De kräver för det första omedelbart kollektivisering av samtliga bondehushåll, för det andra att skörden från godsägarens forna marker skall rekvireras genom markkommittén och för det tredje konfiskation av all mark tillhörande sådana medelstora bönder som äger fem till sex hektar jord. Genom befallningar och hotelser har man redan lyckats åstadkomma en del kollektivjordbruk.

Den låga salen med dess stengolv och träpelare är fylld till sista plats. En fotogenlampa osar därinne; den elektriska strömmen sparas till filmförevisningarna. Det luktar fränt av läder och kanarietobak. Om det inte vore för de trehundra baskermössorna och männens solfjädrar av papper, skulle man ha kunnat tro att man befann sig i en kosackby i Kubanområdet.

Trueba förklarar med ett kort tal sammanträdet öppnat. Han förklarar att kampen förs mot de fascistiska godsägarna och för republiken, för böndernas frihet och rätt att utforma sitt liv och sitt arbete så som de själva finner riktigast. Ingen har rätt att påtvinga de aragoniska bönderna sin vilja. Vad planerna på en kommun angår så är det bara bönderna själva som kan avgöra hur de vill ha det, en för alla och alla för en. Trupperna och han själv, krigskommissarierna och deras representant, är här bara för att garantera bönderna skydd mot alla diktatoriska åtgärder, från vad håll det vara månne.

Allmän tillfredsställelse. Rop: ”*Muy bien*”, mycket bra.

Någon i lokalen frågar Trueba om han inte är kommunist. Han svarar: jovisst, han är kommunist, eller rättare sagt medlem av de förenade socialistpartierna, men det spelar ingen roll här, för här representerar han de stridande förbanden och folkfronten.

Han är inte särskilt storvuxen, men kraftig och robust, tidigare gruvarbetare och sedan kock, har suttit i fängelse; han är fortfarande ung, i halvt militär klädsel, med ammunitionsbälte och pistol.

Följande förslag framläggs: Endast bönder och lantarbetare från Tardienta skall få delta i sammanträdet. Ett annat förslag: alla skall få delta, men bara bönderna skall få yttra sig. Det sistnämnda förslaget antas.

Nu talar ordföranden i Tardientas syndikat (en förening för lantarbetare och bönder med mycket litet jord, ett slags de jordlösa kommitté). Han anser att gårdagens beslut om kollektivisering inte fattats av majoriteten utan bara av ett litet antal bönder. Och i varje fall måste saken tas upp på nytt.

Mötet instämmer.

En röst i bakgrunden rapporterar att någon gnällde och klagade över syndikatet i tobakskön föregående dag. Talaren kräver att de som gnällde den gången skall träda fram nu. Storm i lokalen, protester och bifallsrop, visslingar, skrik: ”*Muy bien*.” Ingen begär ordet, alla bara skriker.

En medelålders bonde föreslår litet förläget att man till en början skall arbeta individuellt och efter kriget ta upp frågan på nytt. Bifall. Ytterligare två talare är av samma åsikt.

Diskussion om hur årets skörd från de konfiskerade jordarna skall fördelas. Några kräver en lika fördelning efter gårdar, andra att syndikatet skall dela ut skörden allt efter behov och antalet munnar som skall mättas.

Fortfarande står en del säd kvar ute på åkrarna, eftersom man på grund av kriget inte hunnit skörda den. En ung bonde föreslår att var och en skall ha rätt att på egen risk skörda så mycket vete han kan och vågar ta, trots den fientliga elden. Det skulle innebära att den som tar större risker också får större skörd. Bifall också här. Trueba ingriper. Han gillar inte förslaget. ”Vi är alla bröder och det är fel att vi skall utsätta oss för onödiga risker för en vetesäcks skull.” Han råder de församlade att gemensamt skörda de fält som ligger under fiendens eld; soldaterna åtar sig att skydda bönderna under arbetet. Sedan borde säden fördelas allt efter arbetsprestation och behov. Mötet röstar för Truebas förslag.

Klockan är redan åtta, och sammanträdet närmar sig sitt slut. Men plötsligt sätter en ny talare alltsammans i gungning igen. I upprörda, lidelsefulla ordalag manar han Tardientas invånare att äntligen göra rent hus med sin egoism och dela allting lika. Var det kanske inte just för sådana ideal som man utkämpade detta blodiga krig? Man borde låta gårdagens beslut stå fast och samtidigt införa den frihetliga kommunismen. Man borde konfiskera inte bara storgodsägarnas utan också de stora och medelstora böndernas jord.

Rop, visslingar, svordomar, applåder, rop: ”*Muy bien!*”

Efter denne förste talare går ytterligare fem anarkister till storms. Stort virrvarr råder i församlingen, några applåderar och andra sitter tysta. Alla är trötta. Syndikatets ordförande föreslår hemlig omröstning. Den förste anarkistiske talaren vänder sig skarpt mot förslaget: kan man alls bestämma sådana saker genom omröstning? Här krävs en gemensam framstöt, en enad strävan, anstormning, entusiasm! Vid en omröstning tänker var och en bara på sig själv. Omröstning – lika med egoism! Här behövs ingen omröstning!

Bönderna är förvirrade, hetsas upp av de eldande fraserna. Trots att de anarkistiska talarna har majoriteten emot sig, går det inte att återställa ordningen och ordna en omröstning. Mötet har glidit in på fel spår.

Nu finns det ingen hejd längre. Men plötsligt kommer Trueba på en utväg. Han föreslår att eftersom det tydligen är omöjligt att uppnå enighet, bör alla som helst vill bruka sin jord var för sig lugnt fortsätta med den saken. Medan de som är intresserade av att bilda ett kollektiv, bör samlas här i morgon klockan nio för ett nytt sammanträde.

Förslaget vinner allas gillande. Det är bara anarkisterna som blir förargade.

Michail Koltjov

Kolonn Durruti. Fredagen den 14 och lördagen den 15 augusti.

Samtal med bönderna i Pina: om de är nöjda med kollektivjordbruket?

Första svaret (från flera): ”Vi gör som kommittén bestämmer.”

En gamling: Nöjd och nöjd, det skulle väl vara om man fick allt man behövde och inte som nu måste vara tvungen att slita så till den grad för att kunna betala snickaren och läkaren ...

En annan: ”Först får vi väl se hur det hela avlöper ...”

Om det är bättre att bruka jorden gemensamt än var för sig?

”Bättre gemensamt.” (Inte särskilt övertygat.)

Hur de levde tidigare?

Arbete dygnet runt, uselt med maten. De flesta här är inte läskunniga. Barnen måste ta tjänst tidigt. En liten fjortonåring har i två års tid arbetat som tvätterska. (De skrattar när de berättar om de här sakerna.) Lönen tjugo pesetas i månad (för en tjugoåring) eller sjutton, eller sexton ... De går barfota.

De rika godsägarna från Zaragoza.

Prästen. – Ingalunda där för att ge allmosor, utan höns åt prästen i stället. Om de tyckte om honom? Många gillade honom riktigt bra. Varför? Inga klara svar.

De vi talade med hade aldrig varit i mässan i hela sitt liv. (Personer i olika åldrar.) Om här fanns mycket hat mot de rika? Javisst, men ännu mera inbördes hätskhet bland de fattiga.

Om inte detta kunde vara av ondo för det gemensamma arbetet? Nej, för nu kommer här inte att finnas någon ojämlikhet mera.

Om alla skall få arbeta lika mycket? Är det någon som inte vill arbeta tillräckligt, så får man tvinga honom. Den som inte arbetar, skall inte heller få något att äta.

Om livet är lättare i staden än på landet? Dubbelt så bra, minst. Mindre arbete. Bättre kläder, mer underhållning osv. Arbetarna i staden vet vad det gäller ... En man från byn hade rest till staden och fått arbete där, och återkom tre månader senare med nya kläder från topp till tå.

Om de avundas stadsborna? De struntar i sådana saker.

Militärtjänsten: ett år. En enda tanke i huvudet: att komma hem igen så snart som möjligt. Varför? Dålig mat. Alltför hård tjänst. Disciplinen: prygel (den som försvarar sig blir skjuten). Örfilar, slag med gevärskolven osv. Extraförplägnad för de rika. Om man borde avskaffa värnplikten? Ja, det vore en god idé.

De som tyckte om prästen har inte ändrat mening, men tiger.

Böndernas ställning: arrendatorer, som betalar arrende till markägaren. Många har drivits från gård och grund därför att de inte kunde klara arrendet. Måste sedan arbeta som daglönare, för två pesetas om dagen. Livlig känsla av deklassering.

Simone Weil

Historier från byarna

Efter erövringen av Monegrillo gick några milissoldater in i ett övergivet hus och tog en del kläder där. De lämnade kvar sina egna lumpor. När flyktingarna återkom till sitt hus, anmälde de plundringen för kommittén. De skyldiga identifierades. Durruti gav order om att de skulle föras bort och skjutas. Men i sista ögonblicket skänkte han dem livet. ”Ni är mina män”, sade han, ”och därför låter jag er gå för den här gången. Men om jag kommer på er med något sådant en enda gång till, så låter jag skjuta er. Rövare och tjuvar har jag ingen användning för.”

Jesús Arnal Peña 3

Det min ledsagare hade att berätta om Kolonn Durrutis politik var direkt fränstötande. Det föreföll som om dessa män, mitt under den allmänna entusiasmen för den republikanska saken, hade kommit på ett hemligt recept för hur man gör sig hatad av alla. De måste till och med lämna byn Pina, utan annan orsak än det stumma motståndet från bönderna, som var omöjligt att bryta. Det var tydligt att deras hänsynslöshet vid beslagtagandet av kvarter och proviant och vid avrättningen av verkliga eller förmenta ”fascister” på ett hår när lett till ett

direkt bondeuppror mot milisen. Avrättningarna tycktes aldrig vilja ta slut. Det verkade som om avrättningar hörde till vardagsjobbet för Durrutis folk, vart de än kom. De hade rentav inviterat min vän att bevista en avrättning, som om detta vore ett alldeles speciellt nöje.

Franz Borkenau

Den 18 augusti är den helige Augustinus dag, och det är han som är Bujaraloz' skyddspatron. Den traditionella årsmarknaden äger rum den dagen. Dagen före festen visste folket inte hur de skulle göra. Men de ville ogärna avstå från denna kyrkliga fest, trots att den inte passade till de nya förhållandena. Alltså sökte de upp Durruti för att diskutera frågan med honom.

”Gärna för mig!” sade han. ”Tidigare firade ni er fest till den helige Augustinus ära, men från och med i morgon firar vi den till ära för kamrat Augustinus, och därmed är den frågan ur världen.”

Mig lämnade han alltid i fred när det gällde religiösa frågor; en gång gav han mig till och med en latinsk bibel, som han hade kommit över någonstans.

Jesús Arnal Peña 1

En dag kom några bönder från Monegros till Durrutis högkvarter. De föreslog en byteshandel: socker och choklad mot ett par kyrkklockor.

Durruti var nära att förgås av skratt.

N. Ragacini

När Kolonn Durruti trängde fram genom Aragonien, stötte den på ett zigenarläger. Hela familjer kamperade där under bar himmel. Saken var obehaglig i så måtto att zigenarna blankt struntade i hur fronten gick och promenerade fram och tillbaka över den efter behag. Det var inte uteslutet att de därvid kunde uppträda som kunskapare för Franco. Durruti funderade på problemet, och sedan sökte han upp zigenarna och sade till dem; ”För det första, mitt herrskap, måste ni göra er av med era gamla kläder och klä er på samma sätt som vi.” Milissoldaterna var klädda i blåställ och overaller, och detta mitt i julihettan! Zigenarna verkade inte direkt entusiastiska. ”Av med trasorna bara! Det arbetarna går klädda i duger åt er också.” När zigenarna märkte att Durruti inte var upplagd för skämt, bytte de motvilligt kläder. Men det var ingalunda allt som begärdes av dem. ”Nu när ni är arbetsklädda måste ni också börja arbeta”, fortsatte Durruti. Följden blev naturligtvis ett förfärligt tjutande och tandagnisslande! ”Bönderna här i trakten har bildat ett kollektiv och beslutat bygga en väg som skall leda från deras by ut till huvudvägen. Här har ni korpar och spadar – sätt igång!” Zigenarna hade ingen annan utväg än att lyda. Och då och då kom Durruti själv över och kontrollerade hur arbetet fortskred. Han glädde sig som en tjuvpojke över hur han lyckats få zigenarna att arbeta med sina händer. ”Seño' Durruti kommer!” viskade zigenarna med sitt andalusiska uttal och lyfte händerna till den anti-fascistiska hälsningen. De sträckte med andra ord sina knutna nävar mot honom, och Durruti begrep mycket väl vad den hälsningen egentligen betydde.

Gaston Leval

Ett sista försök

I slutet av september kallade CNT:s regionalkommitté till ett sammanträde i Bujaraloz, där militanterna från Aragonien och delegater från de anarkistiska hundramannagrupperna och kolonnerna var tillstädes. Man planerade att bilda ett ledande organ, där alla partier och organisationer skulle vara representerade. Detta ”råd” skulle få till uppgift att ta hand om regionens näringsliv, som drabbats hårt av kriget, återupprätta, förenhetliga och vidareut-

veckla det, motverka katalanernas dominans i Aragonien och skydda befolkningen mot övergrepp från milismännen, som ibland uppträtt ungefär som en ockupationsmakt och undandragit sig all kontroll.

Durruti röstade för upprättandet av ett sådant råd och förslaget togs med stor majoritet. CNT syftade också till att genom upprättandet av detta råd motverka propagandan från marxisterna (POUM och PSUC). Marxisterna påstod nämligen att jordbrukskollektiven var olagliga. Till president för denna blivande revolutionära provinsregering valdes Joaquin Ascaso.

Sedan började de aragoniska anarkisterna genast förhandla med socialisterna och regionens få republiker. De förstnämnda förhöll sig avvisande, rentav direkt fientliga, medan de senare svarade ja i princip, men först ville avvakta utvecklingen. CNT beslöt då att ändå upprätta det beslutade rådet, som hade sitt första sammanträde den 15 oktober 1936 i Fraga.

De aragoniska anarkisterna försökte sig alltså på något som deras katalanska kamrater alltid hade undvikit, nämligen att själva överta hela makten. De gjorde det trots krigets härjningar och den beväpnade närvaron i regionen av POUM, PSUC och de katalanska nationalisterna med deras truppstyrkor, oaktat de verkningar ett sådant steg måste få i utlandet, i trots mot centralregeringen i Madrid, ja, till och med i opposition mot CNT, vars nationalkommitté inte vare sig tillfrågades eller underrättades utan bara ställdes inför fullbordat faktum.

Föga underligt alltså, om detta aragoniska råd blev en skotttavla för missnöje från alla håll. Republikaner, socialister och kommunister fördömde det som ett redskap för en camouflerad anarkistisk diktatur och anklagade det för separatistiska strävanden. Också CNT:s ledning instämde i anklagelsekören.

Senare, i december 1936, erkändes rådet efter långvariga förhandlingar med regeringarna i Barcelona och Madrid, men måste i gengäld ta upp representanter också för andra partier, inskränka sina fullmakter och böja sig för den centraliserade statens auktoritet.

César Lorenzo

Proklamation från Aragoniens regionala försvarsråd

Man får allt oftare höra klagomål från byarna på olika kolonner eller förband. Aragoniens försvarsråd fördömer de oansvariga handlingar som begås av vissa grupper. Man måste se till att de aragoniska bönderna inte börjar hata sina antifascistiska bröder, som de hittills alltid stått bi efter bästa förmåga. Vi kan inte tolerera att man trampar vårt folks rättigheter under fötterna.

Många chefer för kolonner tillhörande en viss bestämd politisk fraktion uppträder i våra trakter som representanter för en ockupationsmakt, som befinner sig på fientligt område. De försöker påtvinga vårt folk politiska och sociala normer som är folket främmande.

Kommittéer som valts av folket blir helt enkelt avsatta; män som satsat sitt liv på revolutionen avväpnas; man hotar dem med kroppsstraff, med fängelse, med arkebusering; nya kommittéer tillsätts, allt efter den politiska trosbekännelsen hos de som håller dem uppe med vapenmakt. Utan vare sig eftertanke eller kontroll, och utan hänsyn till invånarnas egna behov, beslagtogs livsmedel, slaktboskap och varor av alla de slag. Vi måste så men har varken utsäde, gödsel eller maskiner längre. På detta sätt ruinerar man systematiskt våra byar.

Vi uppmanar därför kommendanterna för samtliga kolonner:

1. att begära allt man behöver i varor, boskap och maskiner direkt hos försvarsrådet, som då om det alls är möjligt kommer att skaffa fram det begärda, och energiskt förbjuda alla rekvisitioner på egen hand annat än där det militära läget inte tillåter något uppskov;
2. att förhindra all inblandning från de antifascistiska kolonnernas sida i det politiska och sociala livet hos ett folk, som är av naturen fritt och har sin egen speciella folkkaraktär.

Samtidigt uppmanar vi byborna och deras kommittéer:

1. att inte utlämna de vapen man har till någon utan rådets uttryckliga tillstånd och att under inga omständigheter tillåta att existerande kommittéer avsätts, förrän rådet beslutat om nybildning av kommittéerna i fråga,
2. att inte acceptera några rekvisitioner, som inte utfärdats av Aragoniens råd, utom i speciellt brådskande fall, varvid kolonnens kommandant har att ta ansvaret för rekvisitionen,
3. att genast rapportera varje brott mot dessa stadganden till rådet och därvid också uppge den ansvariges namn.

Vi hoppas att alla utan undantag skall ställa sig dessa anvisningar och krav till efterrättelse. Det är enda möjligheten att förhindra den bittra paradoxen att ett fritt folk börjar avsky sin frihet och sina befriare och den inte mindre bittra utvecklingen att ett folk ruineras helt genom en revolution, som folket självt alltid har önskat.

För Aragoniens regionala försvarsråd

Ordföranden: Joaquín Ascaso

Praga, oktober 1936

José Peirats 2

Femte kommentaren. Om fienden

Var finns fienden? Han dyker hela tiden bara upp i utkanten av denna berättelse: en rörlig fläck bakom kulsprutan i ett fönster, en skugga på andra sidan barrikaden, en gubbe på ett kontor, en silhuett i skyttegravan. Han förblir anonym nästan hela tiden. Men samtidigt är fienden allestädes närvarande. Detta är ingen hallucination. Revolution och krig är två skilda saker. Den som inte bara vill besegra en militär motståndare utan också åstadkomma en omvälvning av det samhälle där han själv lever, för honom finns det ingen huvudstridslinje som klart och tydligt skiljer vän och fiende från varandra.

Den spanska revolutionen hade ingalunda bara Franco och hans klick av fascistiska generaler att slåss med. Ända från första dagen var också dess motståndare i det egna lägret i full verksamhet. I juli 1936 tvingades anarkisterna in i en koalition med sina arvfjender. Att ett sådant förbund måste bli ytterst bräckligt stod ju i öppen dag. CNT-FAI bekämpade fascisterna sida vid sida med resterna av en armé och en polis, som strax dessförinnan fortfarande anordnat klappjakter på dessa organisationers folk. Luís Companys satt i sitt regeringspalats tillsammans med män som han tidigare hade låtit inspärra i årtal. Den spanska regeringen höll genom hela inbördeskriget behårt på sin legitimitet och författningsenlighet; man skilde mellan ”rebellerna”, generalskuppens män, och ”lojalisterna”, republikens försvarare. Men för den starkaste kraften i motståndet mot rebellerna, anarkisterna, kunde ingenting vara mera fjärran än lojaliteten mot en stat, som de tvärtom föraktade av hela sitt hjärta och hela tiden före kuppen bekämpat efter bästa förmåga. Det var bara för de egentliga ”republikanerna”, det vill säga de borgerliga mittenpartierna och deras allierade socialdemokraterna, som den

väpnade konfrontationen var ett försvarskrig; de önskade en återgång till *status quo ante*, statsmakten i egna händer och därmed också det klassherravälde de representerade, och det var detta de försvarade mot fascisterna. Detta innebar dock inte att de ställde sig helt avvisande till en kompromiss, till något slags överenskommelse med motståndaren. Däremot var CNT-FAI i sin egenskap av det spanska stads- och landsbygdsproletariatets organiserade avantgarde ute efter att göra rent hus med det gamla. Deras strid var offensiv. Deras mål var ett nytt samhälle. För att nå detta mål måste de röja undan småborgarnas svaga och bevisligen livsodugliga stat och dess partier. Trogna sina principer tänkte anarkisterna sedan avskaffa staten över huvud taget och upprätta ett frihetens rike i Spanien. Härvid kunde de givetvis inte räkna med något stöd från det lilla kommunistiska partiet; detta ställde sig redan från begynnelsen resolut på de borgerliga republikanernas sida. Motsättningarna inom det egna lägret tillät ingen medling; inbördeskriget i inbördeskriget stod som ett ständigt hot. Däremot lyckades Franco beslöja och göra slut på motsättningarna på sin sida (mellan militärjuntan och falangen, Bourbonrojalisterna och carlisterna). Därmed skapades utåt en bild av en monolitisk enhet: ”En stat. Ett land. En ledare.”

Generalerna betraktade det som helt uteslutet att det spanska folket alls skulle ta upp kampen mot dem. De byggde sin tillförsikt på arméns materiella överlägsenhet. Varenda uträkning baserad på numerär och ekonomiska medel, gevärd och ammunition, flygplan och pansar, måste leda till slutsatsen att ett motstånd mot Franco var helt utsiktslöst. Men varje revolution har alltid en militärt överlägsen fiende att tas med. Mot folket som bestämmer sig för att störta statsmakten med våld, står alltid en armé som är ojämförligt bättre utbildad och utrustad än vad folket är. Folket har ingen chans, så länge trupperna är ”pålitliga” och lyder sina överordnade. Det avgörande för stridens utgång blir revolutionärernas politiska kraft. ”Det står utom allt tvivel att varenda revolutions öde har avgjorts under en viss, bestämd fas, genom en omsvängning i stämningen i krigsmakten”, skriver Trotskij i sin ”Ryska revolutionens historia”. ”Soldaternas stora massa låter sig allt lättare lockas att föra undan bajonetten eller gå över till folkets sida, ju mer de blir övertygade om att de upproriska verkligen har rest sig på allvar, att det inte bara är en demonstration varefter man har att återvända till kasernen och där stå till svars för sitt uppträdande; att det verkligen rör sig om en kamp på liv och död; att folket verkligen är i stånd att segra, om man ansluter sig till det.”

Härav följer att Francos seger i varje fall inte kan förklaras endast med hänvisning till hans materiella överlägsenhet, till stödet från främmande makter, till fruktan och tvång i det egna landet. Uppenbart måste fascismen också i Spanien ha fört in starka ideologiska motiv i spelet. Den roll denna faktor spelade för det nederlag som drabbade den spanska revolutionen har ofta underskattats; det gäller att studera den ordentligt.

Anarkisternas ideologiska plattform var enkel intill primitivitet, solklar för var och en som levde på sitt eget arbete och rationell i så måtto att den gick att testa i praktiken; den inte bara tillät ett direkt svar, ja eller nej, utan krävde rentav ett sådant, på naivaste sätt. Anarkisterna stod alltid fjärran från marxisternas traditionella försiktighet och deras laborerande med oöverskådliga, ogenomskådliga transformationsperioder. Deras villkorslösa tillförsikt, den självklara omedelbarhet varmed de utlovade språnget in i frihetens rike, gör dem starka och ger vingar åt anarkisternas fantasi, så länge åskådningsundervisningen fortfarande lyser med sin frånvaro. Men den avslöjar sig som en politisk svaghet, så snart revolutionen har vunnit sina första segrar och uppbyggnadsarbetets ändlösa svårigheter börjar torna upp sig. Massornas tillit slår över i demoralisering, när de väldiga löftena inte kan infrias, när praktiken förfalskar ideologin.

Härvid kom anarkisternas egen principfasthet att ligga dem i fatet. CNT-FAI:s ledare var inte korrumperade; det kunde vem som helst övertyga sig om. De flesta av dem var arbetare; de fick inget betalt av organisationen; de stod fjärran från varje misstanke om att de skulle kunna vara pampar, kohandlare, byråkrater. Men de villkorlösa moraliska krav de ställde på sig själva och sin rörelse bidrog till deras olycksöde. De vände sig som gnagande tvivel, som skrupulös tvekan mot dem själva, redan när de avkrävdes det allra första taktiska steget på vägen till makten. De var aldrig vuxna allianspolitikens problem. De fastnade i den egna ideologins kompromisslösa antingen–eller.

Däremot ligger fascismens löften redan från början fjärran och bortom den praktiska verkligheten. En sammanstötning med den samhälleliga verkligheten var helt utesluten. Sådana frågor som vad den spanska nationens ära kräver eller vad den heliga jungfrun egentligen önskar går ju inte att besvara med förnuftet; himlen brukar aldrig desavuera sina ideologiska profitörer. Ju transcendentare de värden är som en ideologi åberopar sig på, dess större är i allmänhet skrupelfriheten hos dess talesmän. Francos kristendom var och är ett tacknamn för eldkraft och nettoavkastning; hans nationalkänsla yttrade sig i att han internationaliserade inbördeskriget och släppte loss sina moriska legoknektar mot det spanska folket; tradition kallade han något som i själva verket var en terroristisk modernisering av landet med fascistiska medel, och likviderandet av alla traditionella normer och rättsidéer kallade han lag och ordning.

Den totala irrationaliteten hos fascismens slagord gjorde den rentav bara mera fascinerande rent ideologiskt. Liksom tidigare i Italien och Tyskland mobiliserade den också här i Spanien omedvetna krafter, vilkas själva existens vänstern aldrig hade tagit notis om – ängslan och oro och resentment, som levde starka också i arbetarklassen. Det anarkisterna lovade, men inte förmådde infria, var en helt jordisk och helt och fullt kommande värld, där stat och kyrka, familj och egendom skulle upphöra att existera. Men dessa institutioner var inte bara hatade utan också förtrogna, och den framtid anarkismen målade ut väckte inte bara längtan utan också en dold ängslan med elementär styrka. Mot detta erbjöd fascismen det förgångna som en flyktborg – ett förgånget som självklart aldrig hade existerat. Hatet mot den moderna världen, som alltsedan upplysningstiden har behandlat Spanien så illa, kunde förskansa sig i en fiktiv medeltid, den hotade identiteten fick möjlighet att klamra sig fast vid den auktoritära statens institutionella galler.

De anarkistiska teoretikerna var helt ur stånd att alls fatta sådana mekanismer. Deras horisont sträckte sig aldrig längre än till nästa barrikad. Fascismens inre struktur förstod de lika litet som de kunde förstå det internationella kraftspel vari den opererade. Trots att de alltsedan Bakunins tid talat om världsrevolutionen och kände sig som internationalister, kunde de nu förvånade och förbittrade konstatera hur västdemokrater i stillatigande samförstånd med Mussolini och Hitler spelade upp noninterventionskomedin. De hade läst i sina broschyrer om kapitalets internationella organisationer, men aldrig fattat slutsatserna av vad de läste; till en viss grad var de kanske själva offer för en nationell mystifikation. Sist och slutligen hade ju deras stridserfarenheter i decennier varit begränsade till den egna byn, till fabriken, till den egna stadsdelen. Den extremt decentraliserade organisationsform de valt, innebar ofta stora fördelar; men dessa fördelar köptes till priset av en svår begränsning av deras synfält. Sovjets politiska spel, byggt på att ryssarna för länge sedan lärt sig kalkylera enligt globala måttstockar, lämnade dem helt hjälplösa. Sovjetunionens vapenhjälp till det republikanska Spanien var visserligen tämligen begränsad till sin omfattning, men dock under vissa perioder av direkt avgörande betydelse. Men det politiska pris som krävdes och erlades för denna hjälp var astronomiskt högt. Kommunistiska partiets inflytande steg för var dag som gick, trots att

partiet aldrig lyckats slå rot i det spanska proletariet; sovjetiska kommissarier och agenter dök upp i Madrid, Valencia och Barcelona och installerade sig som ”rådgivare” i den militära och polisiära apparaten. Stalin behandlade den spanska revolutionen som en schackpjäs. Han gjorde den till ett objekt för den ryska utrikespolitiken. Helt oförstående ställdes anarkisterna inför en internationalism, som de aldrig hade läst om i sina böcker. När de fattade vad saken gällde var det redan för sent. Inte bara militärt, utan också politiskt stod CNT-FAI vid det laget med ryggen mot väggen; för en revolution har början till slutet kommit i samma stund den avväpnas ideologiskt och tvingas tillbaka på defensiven.

Milismännen

En fantastisk bilderbok

Det som allra först faller i ögonen på den utlänning som kommer till dagens Katalonien är milisen. Milismännen med sina brokiga emblem och hoprafsade uniformer syns överallt. Milisens män och kvinnor bildar en fantastisk bilderbok. De ser olika ut allesammans, och den reguljära arméns monoton är helt borta; det vimlar av de vildaste och färgstarkaste typer.

Att ge en exakt skildring av milisens sammansättning och uppbyggnad skulle vara helt omöjligt.

Vad den gamla spanska armén angår, så var det i Katalonien bara flygvapnet och ett försvinnande litet antal förband som blev republiken trogna. De regementen som vände sig mot folket har upplösts och soldaterna i dem skickades hem. Bara ett litet fåtal officerare förhöll sig lojala och kunde sättas in i kampen mot fascismen.

Man hjälpte sig fram med de olika polistrupperna, varav stora delar sändes till fronten. Men i första hand stödde sig revolutionen på sina frivilliga. Landsorganisationerna, partierna, arbetarorganisationerna och regeringen; alla ställde de upp sina kolonner. Fackföreningsexpeditionerna och partikontoren blev anmälningskontor för milisen, och massorna kom. Män och kvinnor stod i kö för att anmäla sig som frivilliga. Många måste avvisas. De första kolonnerna for ut mot fienden i lastbilar och bussar. Ingen visste var fienden fanns, för det existerade ingen front. Först efter tjugofyra timmar kunde man konstatera att ingen hade tänkt på att ordna med ammunition och proviant. Förråden skickades iväg efter de frivilliga med lastbilar.

Mycket få av milissoldaterna hade någon militär utbildning och de flesta var bristfälligt beväpnade. Många hade bara med sina pistoler. Patronerna hade de i byxfickan. Fältmässig utrustning var det inte ens tal om. Många milismän gick omkring i sandaler. Den klassiska spanska soldatmössan med de båda spetsarna dök upp först senare – röd och svart hos anarkisterna, röd hos socialister och kommunister, blå hos de katalanska esquerrakämparna. Den blå maskinistoverallen blev ett slags uniform.

Som officerare, om man nu alls kan kalla dem så, fungerade de ledande männen inom de olika politiska grupperna, män som de väpnade proletärerna skänkte samma förtroende de tidigare visat dem under strejkerna och på folkmötena. Också de saknade naturligtvis militärutbildning; de kände inte ens till taktikens ABC. Konsten att gräva skyttegravar och spänna upp taggtråd, att sätta in handgranater och söka skydd, allt sådant lärde sig milisen först under pågående krig. Instruktörerna var ofta utländska revolutionärer med erfarenhet från världskriget. De kom i ständigt stigande antal till Spanien för att kämpa för världsrevolutionen och mot fascismen.

Till en början fanns det helt enkelt inte någon strategi för de militära operationerna. Det enda arbetarna kände till var gatustrider och barrikadtaktik. Först så småningom lärde de sig att en stenhög inte ger något skydd mot moderna vapen. Det var bara när det gällde försvaret av ett samhälle som de verkligen kände sig i sitt rätta element, särskilt om det var deras egen by det gällde. De hade ännu ingen erfarenhet av hur nödvändigt det är att flytta om avdelningar och utveckla en rörlig taktik.

Högkvarter, generalstab, teleförbindelser var något som inte ens existerade. Varje kolonn tog hand om sin egen tross. När man behövde ammunition eller proviant, skickade man ett par man till Barcelona för att hämta det som tarvades.

Naturligtvis begick dessa trupper i början alla tänkbara fel. Nattanfall inleddes med högljudda leven för revolutionen och artilleriet fördes ofta i ställning framme i infanteriets främsta linje. Ibland kunde det inträffa rent groteska episoder. En milisman berättade en gång för mig om hur en hel enhet vid ett tillfälle efter middagen promenerade över till närmaste vingård för att äta druvor. När den kom tillbaka igen var dess ställningar besatta av motståndarna. Ändå har denna frivilligarmé lyckats hejda fascisterna, som hade nästan hela den reguljära spanska armén som kärntrupp, och erövra halva Aragonien.

H.E. Kaminski

Disciplinen

Tvång och strikt disciplin behövs knappast i milisen. Där vet envar ändå varför han kämpar. Han står inte, som i de imperialistiska krigen, mot en okänd, så att säga objektiverad fiende, utan mot en motståndare som dessa arbetare och bönder känner och hatar. Dessutom vet de att fascisterna aldrig skonar vare sig sårade eller fångar och att det inte existerar någon möjlighet att vare sig kapitulera eller kompromissa. För denna politiska armé gäller det under inbördeskriget inte något försvar av abstrakta värden eller erövring av bestämda provinser, inte kolonier eller viktiga trafikleder, utan helt enkelt varje enskild milismans liv och lem.

Fienden – det är militärerna, medlemmarna av de fascistiska organisationerna och kapitalisterna. För dem finns ingen nåd. Däremot slipper de tillfångatagna meniga oftast undan alla efterräkningar; det räknas dem till godo att de missbrukats och tvingats till krigstjänst. Så är nämligen mycket ofta fallet. Det händer inte sällan att motståndarsidans officerare och falangister ställer sig bakom den egna truppen med pistolen i hand, för att tvinga den att storma. Ändå kommer det varenda dag desertörer och överlöpare, som förklarar att de vill slåss i milisens led. Därför spelar också propagandan en så stor roll, också och framför allt i främsta linjen. Inbördeskriget har sina egna lagar.

H. E. Kaminski

På hösten for jag tillsammans med den kända anarkisten Emma Goldmann från Barcelona ut till Durrutis frontavsnitt. Han hade då cirka niotusen man under sitt befäl och var så att säga en anarkistisk general. Men det ordet nämndes aldrig. Han sade till oss: ”I hela mitt liv har jag varit anarkist, och nu skall jag plötsligt tvinga mitt folk till disciplin med knölpåkens hjälp. Det kommer jag aldrig att göra. Jag vet ju att disciplin är nödvändigt i krig, men det måste vara en inre disciplin, en som skapas av det mål man kämpar för.” Och däri skiljer han sig från all världens generaler. Han levde tillsammans med sina män, han sov tillsammans med dem på samma halm, gick i skor av säckväv som de andra och åt samma mat som de. Och hans män sade: Han är en av oss. En officer som gått igenom hela militärakademin, skulle

aldrig ha lyckats med detta konststycke att leda en hel division utan något militärt tvång. Men Durruti var inte ens yrkesofficer, utan mekaniker.

Augustin Souchy 1

En grupp unga milismän som tillhörde Durrutis kolonn, hade givit sig iväg och tänkte fara tillbaka till Barcelona. Durruti mötte dem emellertid på vägen, stannade sin bil, steg ur och gick emot dem med dragen pistol. Han lät dem ställa upp sig med ansiktet mot väggen. En annan milissoldat, som råkade befinna sig i närheten, bad honom ordna ett par skor. ”Du kan ju titta på skorna som de där grabbarna har. Om de verkar bra, kan du ju ta ett av deras par. För varför skulle vi begrava också skorna, om de är fullt användbara?” sade Durruti.

Naturligtvis var det inte Durrutis allvarliga mening att skjuta desertörerna. Tvärtom brukade han alltid säga: ”Här tvingar vi ingen att stanna. Den som blir rädd han sticker vart han vill.” Men i allmänhet räckte det att han sade några väl valda ord till de som ville ge sig iväg hem, för att de skulle be honom att få återvända till fronten.

España Libre

Det sovjetiska exemplet – ett brev i två versioner

CNT-FAI, antifascistiska milisen, Kolonn Durruti, högkvarteret.

Till Sovjetunionens proletariat!

Kamrater, jag vill gärna begagna tillfället att skicka er en broderlig hälsning från fronten i Aragonien, där tusentals av era bröder, precis som ni själva gjorde för tjugo år sedan, kämpar för att befria vår klass, som förtryckts och förödmjukats i århundraden. För tjugo år sedan höjde de ryska arbetarna den röda fanan, symbolen för alla arbetares internationella brödraskap, borta i öster. Den gången satte ni ert hopp till den internationella arbetarklassen och räknade med att den skulle komma er till hjälp i det stora arbete ni inlett. Och världens arbetare förrådde er inte, utan har hjälpt er efter bästa förmåga.

I dag föds en ny revolution här i väster, och åter höjs den fana som representerar vårt gemensamma, segerrika ideal. Brödrskapet förenar våra båda folk, det ena i långliga tider förtryckt under tsarväldet, det andra under en despotisk monarki. Vi litar på er, Sovjetunionens arbetare, som försvarare av vår revolution. Men de politiker som kallar sig antifascister och demokrater är ingenting att lita på. Vi tror bara på våra egna klassbröder. Det är bara arbetarna som kan försvara den spanska revolutionen, på samma sätt som vi för tjugo år sedan verkade för den ryska.

Ni kan lita på oss. Vi är arbetare, vi som ni. Vi kommer under inga omständigheter att svika våra principer, och vi skall aldrig dra skam över proletariats symboler, redskapen för vårt arbete, hammaren och skäran.

Hälsningar från alla som med vapen i hand bekämpar fascismen på den aragoniska fronten.

Er kamrat B. Durruti

Osera, den 22 oktober 1936
Buenaventura Durruti 3

Till de ryska arbetarna!

Många internationella revolutionärer, som tänker och känner som vi, lever för närvarande i Ryssland. Men de är inte fria. De sitter i isoleringsceller, politiska fängelser och straffläger.

Åtskilliga av dem har uttryckligen begärt att i stället bli sända till Spanien för att få kämpa i främsta linjen mot vår gemensamma fiende. Det internationella proletariatet ställer sig helt oförstående till att dessa kamrater hålls kvar där de är. Lika litet förstår vi hur de förstärkingar och vapen som Ryssland sänder till Spanien, kan göras till föremål för en politisk köpslagan, avsedd att tvinga de spanska revolutionärerna att uppge sin handlingsfrihet.

Den spanska revolutionen måste följa en annan väg än den ryska. Den får inte utveckla sig enligt parollen: ”Ett parti vid makten, alla de andra i fängelse.” I stället måste den genomföra den enda paroll som verkligen tjänar enhetsfronten och inte förnedrar den till en ren svindel: ”Alla fraktioner till arbetet, alla fraktioner till kampen mot den gemensamme fienden! Folket självt måste få avgöra vilken regim det vill ha!”

Buenaventura Durruti 5

Den 14 augusti 1936. Bujaraloz är smyckat med svartröda flaggor, och överallt ser man kungörelser med Durrutis underskrift och enkla plakat. ”Durruti har befallt...” Torget har döpts om till ”Durrutiplatsen”, Durruti och hans stab är inkvarterade i en väguppsyningsmans hus, bara två kilometer från fienden. Sådant kan inte direkt kallas försiktigt, men här lider alla av den sjuka som skulle kunna kallas demonstrativ tapperhet. ”Stupa eller dö”, ”Dö, men erövra Zaragoza”, ”Dö, höljda av världsberömmelse” – sådana paroller dyker upp överallt på fanor, affischer och flygblad.

Den berömde anarkisten verkade till en början ganska tankspridd, men sedan han läst orden ”Moskva, Pravda” i Olivers rekommendationsbrev, blev han genast intresserad. Mitt ute på vägen, i kretsen av sina soldater och i uppenbar avsikt att fångsla deras uppmärksamhet, kastade han sig ut i en häftig, polemisk diskussion. Hans tal var uppfyllt av en mörk, fanatisk lidelse.

”Det är mycket möjligt att det bara blir hundra av oss som överlever, men dessa hundra kommer att marschera in i Zaragoza, förinta fascismen, veckla ut anarkosyndikalismens baner och utropa den frihetliga kommunismen. Jag tänker rycka in i Zaragoza i spetsen för mina män och utropa den fria kommunen där. Vi tänker inte underordna oss vare sig Madrid eller Barcelona, vare sig Azaña eller Giral, vare sig Companys eller Gasanovas. Vi är beredda att leva i fred med dem, om de själva vill ha det så, och om inte – så marscherar vi vidare mot Madrid ... Vi skall visa er bolsjeviker, både de ryska och de spanska, hur man gör revolution och genomför den till slutet. Borta hos er råder diktatur, er Röda armé har både överstar och generaler. I min kolonn finns det varken kommendanten eller underordnade, vi har samma rättigheter allesamman, vi är alla soldater, också jag är bara soldat.”

Han är klädd i blå linneoverall och en mössa av svart och rött siden. Storvuxen, atletiskt byggd. Ett vackert, aningen grånat huvud. Durruti dominerar självklart sin omgivning, men blicken har något alltför känslöbetonat, nästan kvinnligt, ofta har han en blick som ett dödssårat djur. Jag får ett intryck av att han saknar viljekraft.

”Här hos mig är det ingen som tjänstgör av plikt-känsla eller för disciplinens skull. Alla är här enbart av det skälet att de verkligen vill slåss, att de är beredda att i nödfall dö för friheten. I går kväll var det två man som bad mig om permission för att fara till Barcelona och besöka sina släktingar. Jag tog ifrån dem gevären och körde iväg dem. Sådana män har jag ingen användning för. Då sade den ene att han tänkt på saken och hellre ville stanna kvar – men jag lät honom inte komma med igen. Och så kommer jag att göra med varenda en, även om följderna skulle bli att vi bara får ett dussin kvar! Det är så och inte annorlunda en revolutionär armé måste vara uppbyggd. Folket är förpliktigt att hjälpa oss, för sist och slutligen kämpar

vi ju dock mot varje form av diktatur, för allas frihet! Det som inte hjälper oss förintar vi. Vi förintar alla, som söker spärra vägen till friheten för oss! I går lät jag upplösa byrådet i Bujaraloz, därför att det inte understödde kriget utan spärrade vägen till friheten.”

”Men det där luktar ganska tydligt diktatur”, replikerade jag. ”När bolsjevikerna under inbördeskriget ibland upplöste någon folklig organisation som skapats av fienden, beskylldes de alltid för diktatur. Men vi förskansade oss aldrig bakom prat om den allmänna friheten. Vi har aldrig förnekat proletariats diktatur, utan alltid öppet bekräftat den. Och vidare: vad för slags armé har ni egentligen om den är utan chefer, utan disciplin, utan lydnadskrav? Antingen satsar ni inte på allvar på att verkligen slåss, eller också hycklar ni och har något slags kommandoordning ni också, fast under annat namn.”

”Vi arbetar enligt den organiserade disciplinlöshetens princip. Var och en är ansvarig inför sig själv och inför kollektivet. Pultroner och marodörer blir skjutna, de döms av kommittén.”

”Det där säger ingenting alls. Vems bil är det där?”

Alla såg åt det håll jag pekade. Vid väggkanten stod ett femtontal oftast tämligen illa hanterade bilar, nerslitna Ford- och Adlervagnar. Och mitt ibland dem en elegant, öppen Hispano-Suiza, silverglänsande och med bekväma skinndynor.

”Det är min”, svarade Durruti. ”Jag måste ha en snabb bil, för att kunna ta mig ut till samtliga frontavsnitt så snabbt som möjligt.”

”Fullkomligt riktigt”, instämde jag. ”Befälhavaren måste ha en bil av allra bästa slag, om det alls är möjligt. Det skulle ju vara skrattretande om någon enkel menig for omkring i den bilen och ni själv måste gå till fots eller rådbråka er i någon gammal skranglig Ford. För övrigt har jag också sett era kungörelser, som sitter uppsatta överallt i Bujaraloz. De börjar allesammans med orden: ’Durruti har befallt...’ ”

”Ja, någon måste ju alltid ge order”, replikerade Durruti leende. ”Det innebär bara att man tar initiativ. Ett utnyttjande av den auktoritet jag har ute bland massorna. Naturligtvis måste det vara en nagel i ögat på kommunisterna . . .” Han sneglade mot Trueba, som hela tiden hållit sig i bakgrunden.

”Kommunisterna har aldrig förnekat den enskilda personlighetens och den individuella auktoritetens värde. Den personliga auktoriteten förhindrar på intet sätt massrörelsen, ofta svetsar den rentav samman massan och stärker den. Ni är ju befälhavare här; varför då spela enkel soldat? Det ger ju inga som helst fördelar och ökar på intet sätt truppens stridsduglighet.”

”Genom vår död”, sade Durruti, ”genom vår död skall vi visa Ryssland och hela världen, vad anarkismen verkligen är och vad de iberiska anarkisterna är för slags människor.”

”Genom att dö bevisar man ingenting alls”, replikerade jag. ”Det är genom att segra som man bevisar något. Det sovjetiska folket önskar av hela sitt hjärta seger åt det spanska folket, och önskar lika innerligt seger åt de anarkistiska arbetarna och deras ledare som åt kommunisterna och alla andra antifascistiska kämpar.”

Han vände sig mot människorna som stod runtomkring oss och ropade på spanska (vårt samtal hade förts på franska): ”Kamraten här har kommit för att framföra det ryska proletariats innerliga hälsningar och önskan om vår seger till oss frontkämpar från CNT och FAI. Leve CNT och FAI! Leve den frihetliga kommunismen!”

”Viva!” skrek de allesammans. Ansiktena ljusnade och blev mycket vänligare.

Militariseringen

Den 1 augusti gav centralregeringen i Madrid order om mobilisering av reservisterna i årgångarna 1933 och 1935; generalitaten var införstått med denna order. Men Katalonien, eller rättare sagt den enda relevanta politiska kraften i Katalonien, vände sig genast mot regeringen: CNT vägrade att gå med på att man skapade en hierarkiskt uppbyggd, uniformerad, reguljär armé av den gamla typen. Tiotusentals unga män och soldater samlades den 4 augusti i Olympiateatern och gav klart besked om att de inte tänkte lyda några order från de militära myndigheterna. ”Vi tänker gå in i milisen”, förklarade de. ”Vi skall ge oss ut till fronten. Men soldater på en kaserngård blir vi aldrig. Vi böjer oss inte för någon disciplin och inte heller för en befallning som inte kommer från folket självt i vapen.”

John Stephen Brademas

Den 4 september förklarade den nye regeringschefen, socialisten Largo Caballero, för de utländska pressmännen: ”Först måste vi vinna kriget, sedan kan vi börja tala om revolutionen.”

Den 27 september ombildades den katalanska regeringen, men kallade sig fortfarande generalitetsråd. Tre anarkosyndikalister inträdde i detta råd. I regeringsdeklarationen stod bl. a.: ”Vi kommer att koncentrera all vår energi på kriget och med alla medel föra det till ett snabbt och segerrikt slut: enhetligt överkommando, samordning av alla stridande förband, upprättandet av milisstyrkor på grundval av allmän värnplikt, ökad disciplin.”

I och med att generalitetsrådet bildades upplöstes samtidigt de antifascistiska milisernas centralkommitté. ”I fortsättningen behöver vi inte kommittén längre”, förklarade García Oliver, ”eftersom vi är representerade i generalitaten”. Motivet för denna kursförändring redovisades efter kriget av Santillán såsom följer: ”Vi visste ju att utan seger i inbördeskriget skulle revolutionen inte kunna segra. Alltså måste vi offra allt för kriget. Till slut offrade vi till och med revolutionen på krigets altare, utan att märka att vi därmed också offrade själva målet för detta krig... Miliskommittén hade garanterat Kataloniens autonomi, krigets legitimitet och det sanna Spaniens återuppståndelse. Men sedan upprepade man hela tiden för oss: så länge ni fortsätter att stödja idén om folkets egen makt, kommer vi inte att sända några vapen till Katalonien; inte heller ger vi er någon valuta så att ni kan köpa vapen i utlandet; inte heller sänder vi er några råvaror till er industri... Det var därför vi till slut lät miliskommittén falla och trädde in i generalitets regering. Enda skälet till att vi övertog försvarsdepartementet och andra livsviktiga departement, var att vi inte ville förlora kriget och därmed allting annat.”

José Peirats 1

Truppens karaktär har förändrats starkt sedan revolutionens första veckor och månader. Den består inte längre av proletärer, som snabbt väpnat sig med vad som fanns till hands och betraktar sitt förband som bara en avläggare av fackföreningen eller partiet. I stället har denna armé spontant militariserat sig själv; milismännen har blivit regelrätta soldater. Deras *centurias*, hundramannagrupperna, har de facto omvandlats till kompanier, kolonnerna till regementen. De gamla beteckningarna finns bara kvar på papperet.

Likaså kallar officerarna sig fortfarande ”delegerade”. Varje grupp (gevärsgrupp), varje hundramannaskap (kompani), varje sektor (bataljon) och varje kolonn (regemente) väljer en representant, och valen sker alltid nerifrån och upp; det är de delegerade på lägre nivå som väljer sina motsvarigheter på närmast högre nivå. Men officerarnas auktoritet har ökat och gör

sig allt starkare gällande. Det faktum att de väljs förefaller som en relik från det förgångna och valsystemet råkar i allt större förfall.

Envar är ju medveten om att det inte går att föra krig utan disciplin. I teorin bygger milisen fortfarande helt på den fria viljan, men i praktiken har denna frivillighet förvandlats till en fiktion. Den hierarki som härskar i alla arméer bryter långsamt igenom också här. Jag har studerat reglementena i skyttegravarna; deras föreskrifter aktualiserar automatiskt frågan om bestraffningar för brott mot dessa reglementen. I en frivilligarmé borde det ju, noga räknat, inte förekomma några straff; men sådant går inte att förverkliga i praktiken. Milisen avböjer dock att använda den gamla militära strafflagen, trots att regeringen har förklarat den provisoriskt gällande igen. Men å andra sidan har man redan flera krigsrätter. Mindre försyndelser mot ordningsföreskrifterna behandlas direkt av gruppernas egna delegerade, medan svårare fall hänskjuts till kolonnchefen. Det har redan fällt en del dödsdomar. Så till exempel avrättades en signalist som sov under ett angrepp.

Frågan om fanflykt har ännu inte klarlagts teoretiskt. Det står som en öppen fråga om en frivillig har rätt att helt enkelt bara ge sig iväg hem. Men i själva verket är det bara utlänningarna som tillerkänns den möjligheten. Om en spanjor vill lämna fronten börjar man med att försöka övertala honom, hotar honom med att rapportera honom för hans organisation och på så sätt utsätta honom för svårigheter på hemorten. Om ingenting annat hjälper, förvägrar man honom alla transportmedel.

H. E. Kaminski

Med tiden uppstod ett slags katalansk armé, som var mer beroende av generalitetet än av centralregeringen i Madrid. Redan detta visar ju att den så mångomtalade fria disciplinen i själva verket bara hade till uppgift att slå blå dunster i ögonen på de okunniga. De katalanska politikerna höll styvt på vad som gynnade dem själva. Vad centralregeringen anbelangar, så avslöjade sig dess löfte att skicka vapen till den anarkistiska milisen, så snart den militariserat sig, som en ren utpressningsmanöver. Också sedan man gått regeringen till mötes på den punkten, förblev de anarkistiska förbanden liksom tidigare de sämst beväpnade i hela armén.

José Peirats 1

Början till slutet

Intervjuaren: Stämmer det att den gamla arméns reglemente och hierarki skall införas hos milisen?

Durruti: Nej, så ligger det inte alls till. Man har inkallat några årgångar, och bildat ett enhetligt överkommando. Och vad disciplinen beträffar, så ställer ju gatustrider helt naturligt avsevärt mindre krav än ett långt och svårt fälttåg, där man ställs inför en modernt utrustad armé. Det var nödvändigt att göra något på den punkten.

Intervjuaren: Och vad har man alltså gjort för att öka disciplinen?

Durruti: Ända tills helt nyligen hade vi ett oöverskådligt antal olika enheter, alla med sina chefer och med ett manskapsbestånd som kunde variera något rent oerhört från den ena dagen till den andra, med sin egen utrustning, tross och proviantavdelning; envar med sin speciella politik gentemot civilbefolkningen och ofta nog också med sin egen syn på kriget. Så kunde det ju helt enkelt inte fortsätta. Vi har bättrat på den saken, och måste förbättra den ytterligare.

Intervjuaren: Och hur har ni det med tjänstegraderna, hälsningsplikten, straff och belöningar?

Durruti: Allt sådant där avstår vi helt från. Vi är anarkister allesammans här.

Intervjuaren: Men regeringen i Madrid lät ju nyligen den gamla militära strafflagen träda i kraft igen.

Durruti: Kan så vara. Det där regeringsbeslutet mottogs synnerligen illa här hos oss. Dekret av det slaget vittnar om en absolut brist på verklighetssinne. Ur sådana beslut talar en anda som helt strider mot milisens. Vi är inte ute efter bråk, men så mycket är ju uppenbart som att de där båda mentaliteterna är så fundamentalt olika varann att de ömsesidigt utesluter varandra. Den ena eller den andra måste bort.

Intervjuaren: Finns det inte risk för att militariseringen, om kriget blir långvarigt, kan bita sig fast så till den grad att revolutionen hamnar i farozonen?

Durruti: Jovisst. Och just därför gäller det att segra så snabbt som möjligt i detta krig.

Han sade det med ett leende och tryckte sedan våra händer till avsked.

A. och D. Prudhommeaux

Inbördeskriget utvecklas allt mera mot en konfrontation mellan två stora arméer, bedriven med den moderna teknikens alla hjälpmedel. Men en milis måste alltid vara begränsad till sin numerär, eftersom den bara kan använda sig av medvetna revolutionärer. Följaktligen har man tvingats bygga upp en stor reguljär armé vid sidan av milisen, och har i det syftet inkallat flera årgångar värnpliktiga. En sådan mobilisering utgör en direkt kontrast till milisens frivillighet. Det går inte att ge enkla rekryter samma rättigheter som politiskt pålitliga frivilliga.

Ändå är militariseringen hårt omstridd här. En stor del av milismännen gillar den inte alls. Särskilt anarkisterna uppfattar denna utveckling som början till slutet för revolutionen. De har inte glömt den ryske anarkisten Machno, som var chef för en frivilligarmé, men av bolsjevikerna tvingades att upplösa sin armé och emigrera. Genom utvisningen av Machno, som dog 1934 i landsflykt i Paris, bröt kommunisterna ner den ryska anarkismen. De spanska anarkisterna fruktar att uppbyggandet av en ny armé skall leda till att de själva drabbas av ett liknande öde.

Men samtidigt har också de tvingats inse att det inte går att föra ett modernt krig bara med små enheter av övertygade och likasinnade kamrater, som själva står för sin försörjning, själva fattar alla beslut, sällan eller aldrig samordnar sina rörelser med de andra förbandens och svartsjukt månar om sin självständighet.

H. E. Kaminski

Allt angelägnare blev frågan om huruvida det faktiskt skulle lyckas de upproriska generalerna att påtvinga de spanska revolutionärerna sitt sätt att strida, eller om det tvärtom skulle lyckas för våra kamrater att slå sönder militarismen. Men en sådan sak kan bli möjlig bara om man griper till helt andra metoder, upplöser den militära "fronten" eller huvudstridslinjen och sprider den sociala revolutionen över hela Spanien.

Följande faktorer gynnar fascisterna: deras överlägsenhet i fråga om krigsmateriel, den drakoniska kaserngårdsdisciplinen, deras kompletta arméorganisation, polisterrorn mot befolkningen; de gynnas också av ställningskrigets taktik, de fasta frontlinjerna, de truppkoncentrationer och massiva stötkilar, som är avsedda att framtvinga avgörande slag på strategiskt utvalda punkter.

De faktorer som talar till folkets förmån är raka motsatsen till ovanstående: den överflödande rika tillgången på manskaper, individens och de politiskt medvetna gruppernas lidelsefulla initiativkraft och anfallslust, sympatin från de arbetande massorna över hela landet, de

ekonomiska vapen som representeras av strejker och sabotage i de områden som fienden håller ockuperade. Men dessa moraliska och fysiska krafter, som är vida överlägsna fiendens, kan bara utnyttjas helt av en guerilla som kämpar genom kupper, överrumplingar och överfall över hela landet.

Vissa delar av den spanska folkfronten satsar emellertid hårt på den politiskt väl motiverade metoden att bekämpa militarismen med militarism, slå fienden med hans egna medel, föra ett reguljärt krig med armékårer och materialslukande slag; de gör det genom att ta sin tillflykt till den allmänna värnplikten, kravet på ett enhetligt överkommando, på en strategisk plan för striden, kort sagt genom att mer eller mindre imitera fascisterna. Också många av våra egna kamrater har låtit sig påverkas av bolsjevismen och kräver upprättandet av en "röd armé". En sådan inställning förefaller oss ur alla synpunkter mycket farlig. Vad vi behöver här i dagens Spanien är inte någon yrkesarmé, utan en milis som kan föra guerillakrig.

I'Espagne Antifasciste

Sjätte kommentaren. Om anarkisternas nedgång

Spanska republiken var alltifrån utropandet år 1931 och fram till sin undergång i mars 1939 en klart borgerlig stat. Någon "röd" regering i Madrid har aldrig funnits. Den spanska revolutionen från juli 1936 slog varken sönder den existerande statsapparaten eller övertog den; till en början lade den efter bästa förmåga krokben för den och sedan gjorde den statsapparaten schack och matt. Den enda drivkraften bakom denna revolution var den anarkistiska arbetarrörelsen. De segrar som vanns i inbördeskrigets begynnelsekedde berodde helt på denna rörelsens mobiliserande kraft.

Alltifrån första stund stod det alltså två oförsonade och oförsonliga läger mot varandra i det fria Spanien: på ena sidan den revolutionära demokratins regim, med de spontant framprungna råden och kommittéerna som sin politiska armé, milisen som sin militära arm och produktionskollektiven inom jordbruket och industrin som sin ekonomiska uttrycksform; på den andra den gamla borgerliga staten med sin politiska förvaltning, sin reguljära armé och sin kapitalistiska egendoms- och produktionsstruktur. Lika diametralt motsatta och lika oförenliga var också de metoder för krigföringen, som parterna var för sig betraktade som de enda riktiga. Medan den traditionella statsapparaten satsade på ett konventionellt fälttåg med en hierarkiskt uppdelad armé under ledning av professionella generaler, riktade segrarna från den 19 juli in sig på det revolutionära folkkriget, som kunde föras till ett segerrikt slut endast med en politiskt medveten milis och genom guerillametoder.

Följden av detta utgångsläge blev naturligen det dubbelkommando, som fortlevde från juni och fram till långt in på hösten 1936. Men den motsägelse som låg till grund för det var antagonistisk och kunde endast upplösas med våld. Följden blev ett inbördeskrig inom inbördeskriget, till en början kallt och mer eller mindre camouflerat, men så småningom allt öppnare. Här stod följande krafter mot varandra: å ena sidan CNT-FAI, stödda av POUM (*Partido Obrero de Unificación Marxista*) en utbrytargrupp till vänster om kommunistpartiet; å den andra republikens borgerliga partier, ledda av socialdemokratin under Largo Caballero, och Spaniens kommunistiska parti, som bars upp av ett massivt stöd från Sovjetunionen. Här lyckades kommunisterna rentav gå om socialdemokraterna till höger och profilera ut sig som småborgarskapets speciella parti; givetvis följde de härvid bara de instruktioner de fick från Moskva; de spanska arbetarnas intressen spelade ingen som helst roll i sammanhanget.

Ledningen för CNT-FAI var på intet sätt vuxen den situation man hamnade i hösten 1936. I denna kniptång mellan den fascistiska offensiven å ena sidan och kontrarevolutionen i det egna lägret å den andra, kunde den inte längre villkorslöst stå fast vid den anarkistiska lärans enkla, traditionella principer. I stället tvingades den att steg för steg retirera inför verkligheten. Det är ett gammalt kardinalfel hos anarkisterna, detta att de hårdnackat ignorerar det reella politiska mediet, förbindelsen mellan principfastheten och den taktiska nödvändigheten. De gjorde samma fel också här. Sedan de väl tagit det första avsteget från den revolutionära omedelbarhetens ”rätta väg”, var gärdet upprivet. De eftergifter CNT-FAI gjorde för sina politiska motståndare i det egna lägret summerade sig så småningom till ett slags vild flykt. Principfastheten slog över i en opportunist utan gränser. På bara några månader rann hela den revolutionära substansen hos massrörelsen helt bort mellan de anarkistiska ledarnas händer. Man kan urskilja en serie stadier i denna galopperande utveckling.

Den 8 september 1936: CNT-ledaren Juan López aviserar från Valencia centralregeringen i Madrid om att anarkisterna är beredda att medverka och stödja regeringsprogrammet.

Den 26 september 1936: CNT accepterar tre obetydliga ministerposter i Kataloniens regionalregering.

Den 1 oktober 1936: CNT röstar för upplösning av milisernas centralkommitté.

Den 9 oktober 1936: Alla lokala råd och kommittéer i Katalonien upplöses genom ett dekret; CNT förklarar sig införstått med åtgärden.

Början av december 1936: Våldsamma sammanstötningar i Madrid mellan CNT-styrkor och kommunistiska enheter.

Den 4 december 1936: CNT inträder i centralregeringen i Madrid. Anarkisterna låter sig avspisas med andra rangens ministerposter (justitie-, hälsovårds-, handels- och industridepartementen) och når inga reella maktpositioner.

Den 15 december 1936: Högsta säkerhetsrådet centraliserar den politiska polisen.

Den 17 december 1936: Moskvatidningen Pravda skriver i en ledare: ”I Katalonien har utrensningen av trotskister och anarkosyndikalister redan inletts, och kommer att genomföras lika energiskt som i Sovjetunionen.”

Den 24 december 1936: Förbud mot att bära vapen i Madrid.

Slutet av december 1936: Kommunistiska partiet inleder en kampanj mot POUM.

Februari/mars 1937: Våldsamma meningsskiljaktigheter mellan ledningen för CNT-FAI och folket i ledet. Den revolutionära oppositionen inom den anarkistiska rörelsen grundar en egen kampgrupp inom CNT, som får namnet ”Durrutis vänner”.

I slutet av april 1937 blir det allmänt känt att regeringen har för avsikt att avväpna Barcelonas arbetare och återge polisen dess monopol på våld. Därmed inleds sista akten i CNT-FAI-dramat, ”den blodiga majveckan i Barcelona”. De första striderna utkämpas. Arbetare och poliser försöker ömsesidigt avväpna varandra. Den 3 maj börjar de öppna gatustriderna. Beväpnade kommunister anfaller telefoncentralen, som är i CNT:s händer. Utan att invänta något uppror börjar arbetarna i hela Barcelona en generalstrejk. Barrikader kastas upp och stadens viktigaste punkter besätts av arbetarna. CNT:s ledning söker lugna arbetarna. Centralregeringen skickar femtontusen man beredskapspolis, som marscherar in i Barcelona den 7 maj. Den spanska arbetarklassens hittills sista öppna revolutionära rörelse slås ner; över

femhundra människor dödas. CNT förklarar: ”Det enda vi kan göra är att avvakta utvecklingen och på bästa möjliga sätt anpassa oss till denna.” (García Oliver).

Därmed hade myndigheterna knäckt den spanska anarkismens rygg. I fortsättningen förde CNT en ren skuggtillvaro och måste vanmäktigt se på medan resterna av den spanska revolutionen likviderades. Redan i maj olagligförklarades FAI. Den kommunistiske ministern Uribe krävde förbud också mot POUM och utlöste därmed en regeringskris i Madrid. Largo Caballero störtades, därför att kommunisterna uppfattade honom som alltför vänstervriden, och ersattes av Negrin, en hängiven motståndare till varje form av kollektivisering och beprövad förkämpe för privategendomens helgd. I juni 1937 häktades POUM:s ledning; häxjakten på ”trotskister” (som Trotskij själv inte ville veta av) nådde sin höjdpunkt med mordet på deras ledare Andrés Nin, som utfördes av agenter från NKVD. I augusti kom en rundskrivelse från regeringen som förbjöd all kritik av Sovjetunionen; den nya statliga säkerhetstjänsten SIM (*Servicio de Investigación Militar*), där kommunistiska partiet besatt samtliga nyckelposter, upprättade egna fängelser och koncentrationsläger, som snabbt fylldes med anarkister och folk från ”ultravänstern”. I samma månad, augusti, gav centralregeringen order om att Aragoniens försvarsråd skulle upplösas; detta var det sista revolutionära maktorgan som fortfarande fanns kvar på spansk mark. Dess ordförande Joaquín Ascaso häktades och den kommunistiska elfte divisionen gick till storms mot de aragonesiska bykommittéerna och upplöste jordbrukskollektiven. I september 1937 angreps CNT-FAI:s försvarsutskotts byggnad med kanoner och tanks av regeringstrupperna och erövrades snabbt.

Under loppet av 1938 återvände storgodsägarna och återkrävde sina marker. Kollektiviseringen upphävdes, arbetarkontrollen i de katalanska företagen också. Företagsledning och övervakningspersonal återtog sina gamla befattningar. Man började åter betala ut aktieutdelningar till utländska aktieägare. De meniga soldaternas sold sänktes från tio till sju pesetas, samtidigt som officerslönerna höjdes till tjugofem till hundra pesetas. Gradbeteckningar, hälsningsplikt och drill återinfördes och dödsstraff infördes för förolämpning av överordnad. POUM:s och CNT-FAI:s aktivister satt i fängelserna. Revolutionen var likviderad, den borgerliga statsmakten återställd, inbördeskriget förlorat. I slutet av mars 1939 flydde den spanska republikens regering till Frankrike.

”Vad blir då resultatet av hela vår undersökning?”

Bakunisterna tvingades i samma stund de ställdes inför en allvarlig revolutionär situation att kasta hela sitt dittillsvarande program överbord. Först offrade de läran om de politiska plikterna och framför allt plikten att avhålla sig från valen. Sedan följde anarkin, statens avskaffande; i stället för att avskaffa staten försökte de åstadkomma ett antal nya, mindre stater. Sedan släppte de grundsatsen om att arbetaren inte fick engagera sig i någon som helst revolution, som inte siktade till proletariatets omedelbara och fullständiga frigörelse, och engagerade sig i en erkänt rent borgerlig rörelse. Till slut slog de sin helt nyligen proklamerade grundsats rätt i ansiktet, nämligen teorin om att upprättandet av en revolutionär regering bara var ett nytt konstgrepp och ännu ett förräderi mot arbetarklassen – genom att helt gemytligt dyka upp i regeringsutskotten i olika städer, och nästan överallt som en vanmäktig minoritet, överröstad och politiskt exploaterad av bourgeoisien.

Sålunda förverkligades bakunisternas ultrarevolutionära skrianden, så snart det kom till praktiskt handlande, antingen som fredsstiftande eller som redan på förhand utsiktslösa uppror, eller som en anslutning till något borgerligt parti, som å det skamligaste utnyttjade arbetarna politiskt och därtill behandlade dem med sparkar och slag.”

Denna bedömning är från 1873 och stammar från Friedrich Engels. Den mynnar ut i en skoningslös kritik av anarkismen. Men det ligger en ödets ironi i att det ”borgerliga parti”, som Engels talar om, i fallet spanska inbördeskriget råkade bli kommunistiska partiet.

Försvaret av Madrid

Ett besök i huvudstaden

Hösten 1936 arbetade jag som Madridkorrespondent för Solidaridad Obrera. I mitten av september kom Durruti för första gången under inbördeskriget till Madrid. Min bror Eduardo kom tillsammans med honom. På kvällen samma dag de kommit besökte de mig på tidningens redaktion vid Alcalá.

Durruti bar sin typiska skinnmössa, av det slaget som senare döptes efter honom, en jacka med skärp, också av skinn, och revolver. Det var första gången jag stod ansikte mot ansikte med anarkisternas berömda ”gorilla”. Han var storvuxen, kraftigt byggd, mörkhårig; blicken var stel och genomträngande, uppträdandet bestämt och otvunget. Mitt i alla energin fanns det något barnligt hos hans gester. Han verkade massiv och muskulös. Han var starkt solbränd. Händerna var stora och seniga. Ett tillitsfullt, godmodigt leende spelade ständigt på läpparna. Hans enkla och naturliga uppträdande gjorde att man genast fattade sympati för honom. Rösten var allvarlig och inträngande. Håret var krusigt och alldeles svart, munnen stor och köttig, bröstet verkade enormt och hans gester var lugna, muntra och uttrycksfulla. Gången var snarast långsam, men på ett sätt som gav intryck av att det skulle vara svårt att hejda honom. Han verkade som en typisk son av den kastilianska högslätten.

Ariel

Många av de våra gillade i hög grad att bli porträtterade och intervjuade och kunde inte komma i tidningen nog ofta. Durruti var inte intresserad av sådant. Han önskade ingen som helst personlig publicitet. Han avskydde teatraliska scener. I Madrid uppträdde han mycket nyktert och sakligt.

”De här mössorna och skinnjackorna”, sade han, ”tillverkas nu för alla mina mannar. Vi går lika klädda allesammans. Hos oss är alla bröder och där görs ingen åtskillnad.”

Därmed log han sitt barnsliga leende och visade de stora vita tänderna som en tillitsfull varg.

”Jag har kommit hit för att ordna vapen åt kamraterna i Aragonien. Om bara regeringen ger oss vad vi behöver, så tar vi Zaragoza på ett par dagar.

Nu ligger det ju ingalunda så till att det inte finns några vapen. Jag känner folk som kan erbjuda oss så mycket vapen vi vill ha. Haken är bara att de vill ha betalt i guld. De här borgarna förlorar alla mänskliga känslor så snart guldet kommer med i spelet. Men vår regering har ju massor av guld. Och vad skall man ha allt guldet till? För att vinna kriget? Det är ju åtminstone vad de alltid påstår. Och nu skall vi alltså se hur det ligger till med den saken. I morgon går vi upp till krigsministeriet och förhandlar. Då skall jag tala om för dem, var vi kan få vapen, om vi bara är beredda att betala för dem. Och vad skall vi annars ha allt riksbankens guld till?”

Vi åt på en restaurang vid Gran Via, som drevs av gastronomernas fackförening. Det blev en enkel måltid. Durruti berättade om striderna i Barcelona och vid fronten i Aragonien. Han skrattade mycket och verkade helt utan bekymmer för framtiden.

Efter måltiden fortsatte vi till krigsministeriet, där Durruti talade med Largo Caballero; senare mottogs han också av Indalecio Prieto på marinministeriet. Regeringen fäste på sin tid stora förhoppningar vid de ryska hjälpsändningarna. På den tiden kallades Largo Caballero fortfarande ”Spaniens Lenin”. Durruti blev mycket besviken på förhandlingarna. Man tog emot honom på bästa sätt, lovade honom en hel massa och kom med allehanda svepskäl för att anarkisterna fick så dåligt med vapen. Men allt blev som förut. Löften avslöjade sig snart som tomma ord.

Ariel

Largo Caballero, som själv kan bekräfta denna episod, kallade en dag Durruti till Madrid för att erbjuda honom en ministerpost i sitt nya kabinett, där också anarkisterna deltog. Durruti hade aldrig träffat Caballero tidigare och visste inte ens hur han såg ut. När jag frågade vilket intryck samtalet gjort på honom, svarade han:

”Jag väntade mig att få träffa en fyrtioåring, och stod där plötsligt inför en gammal man. Jag hade alltid betraktat honom som en vanlig politiker; men han var så benhård i sin övertygelse att han nästan skrämde mig.”

Durruti vägrade att ta den erbjudna ministerposten. Han ansåg att det var viktigare att han stannade i främsta linjen. Och det är fullt riktigt att han var och förblev oersättlig vid fronten. Hans kolonn var honom fanatiskt tillgiven och lydde honom blint.

Antonio de la Villa

En gång flög vi tillsammans till Madrid, vad vi skulle göra där kommer jag inte ihåg längre, men vi flög med André Malrauxs plan. Det var ett mycket litet plan, rena nötskalet, och det stötte och guppade hela tiden. I Madrid hamnade vi bland annat i polispresidiet, och där bad Durruti för skojs skull att få ut hela sin dossier från förr i världen och studerade alla papperen. Också min ringa person hade den spanska polisen visat den äran genom att notera ner allt möjligt om mig. De hade till och med skickat efter min dossier från Paris. Vi hade hjärtligt roligt åt denna lektyr.

Emilienne Morin

Bortsändandet

Jag måste erkänna att det sannolikt var jag som kom på idén att Durruti borde fara till Madrid med sin kolonn. CNT:s nationalkommitté fastnade genast för idén. Dess sekreterare, Mariano R. Vázquez, sade till Durruti: ”Det är riktigt, nu är ögonblicket inne då du behövs i Madrid. Därborta spelar femte regementet första fiolen, internationella brigaden väntas dit, och vad har vi annat att sätta emot? Du måste kasta din prestige och din kolonns stridsstyrka i vågskålen, annars hamnar vi i bakvatten politiskt.”

Federica Montseny 1

Jag var i hög grad emot tanken att skicka Durruti till Madrid. Redan på vägen till Barcelona diskuterade jag denna fråga med Federica Montseny när vi satt i bilen. Jag frågade henne om det inte var viktigare för revolutionen att behålla honom i livet, än att sända honom i döden uppe vid Madrid. Vi kände ju till hans mod och oförvägenhet. Det föreföll mig som rena vansinnet att sända honom till huvudstaden, och därtill med så få soldater. Det skulle ha varit en annan sak om vi hade kunnat sända en expeditionskår på femtiotusen milissoldater under hans befäl, men något sådant var ju inte ens att tänka på.

Juan García Oliver 2

Durruti for högst ogärna till Madrid. Det var först vid en konferens med samtliga befälhavare på den aragoniska fronten som beslutet fattades att ställa upp en egen kolonn under hans ledning, som skulle sättas in vid den belägrade huvudstaden och som också socialisterna och andra enheter skulle ansluta sig till. Durruti själv pläderade in i det sista för en avgörande offensiv mot Zaragoza. Men till en sådan saknades vapen och ammunition. Alltså kom i stället beslutet om att sända kolonnen till Madrid. Den var cirka sextusen man stark och förfogade över några batterier artilleri. Durruti måste låta sig nöja med detta, eftersom socialdemokraterna vägrat att kämpa under hans befäl.

Diego Abad de Santillán 1

Jag vet inte om det är riktigt att general Miaja i Madrid kallade Durrutis mannar för pultroner. Om han verkligen sade så, och om det kan vara riktigt att kolonnen kämpade så dåligt utanför Madrid, då måste man ha i minnet att det till större delen rörde sig om folk utan någon som helst erfarenhet av fronten, som plötsligt sändes rakt ut i denna häxkittel.

Jag kan bestämt försäkra att huvuddelen av Kolonn Durruti aldrig avlägsnade sig från sitt avsnitt på den aragoniska fronten och att de trupper som Durruti fick med sig till Madrid i huvudsak var frivilliga, som de anarkistiska organisationerna i Barcelona i största hast rekryterat och utrustat.

Jag minns fortfarande sista kvällen Durruti tillbringade tillsammans med sin kolonn i Aragonien. Efter kvällsmaten talade han om sin avfärd och frågade: ”Vem följer med?”

Själv kunde jag redan från början inte komma i fråga. Durruti förklarade att han bara tänkte ta med sig några få av sina förtrogna, som ledsagare och truppledare för de nya mannar han skulle föra befälet över i Madrid.

Jesús Arnal Peña 2

Före sin avfärd till Madrid sade Durruti till sina män: ”Läget i Madrid är hotande, nästan hopplöst. Låt oss alltså fara dit och låta oss dödas. Det återstår oss inget annat än att stupa utanför Madrid.”

Ramón García López

Vi hade hamnat i ett fruktansvärt läge och allt mer trängts in i ett hörn. Vapenhjälpen från Sovjetunionen hade lett till att kommunisterna kunnat öka sitt inflytande alldeles oerhört. Vi måste hela tiden vara beredda på att de spanska anarkisterna kunde gå mot ungefär samma öde som drabbat de ryska anarkisterna. Redan av detta skäl var Durruti införstådd med alltsammans. Han insåg att vi måste finnas på plats överallt. Det gällde att förhindra varje försök till överenskommelse med fascisterna. (Republikanerna hade alltsedan inbördeskrigets första dag gång på gång försökt komma med fredstrevare.) Utan oss skulle striden aldrig ha varat så länge som tre år.

Durrutis och hans divisions ankomst blev av allra största betydelse för moralen bland Madrids försvarare. Människorna blev som förryckta, när kolonnen marscherade fram genom staden. Överallt ropade man: Durruti är här, Durruti är här!

Federica Montseny 1

Faran

Omedelbart efter sin ankomst anmälde Durruti sig hos befälhavaren över stridskrafterna, general Miaja, och dennes stabschef, major Vicente Rojas, och meddelade att hans trupper snart var att vänta.

Redan samma dag inspekterade han försvararnas front, som löpte fram bara några kilometer från stadens centrum. Han blev upprörd över försvarsanläggningarnas tillstånd. Från sin kommandopost ringde han upp krigsminister Largo Caballero och gav en skoningslös rapport om läget. ”Att Madrid inte redan är i fascisternas händer kan bara bero på att de är så obeslutsamma; staden ligger ju öppen för en beslutsam motståndare. Visserligen kämpas det hjältemodigt på sina håll, men på andra avsnitt gör man ingenting alls för att hindra motståndaren. Föga underligt alltså om han oavbrutet vinner terräng framför allt i universitetsstaden, Cerro de los Angeles, Carabanchel Alto och Bajo.”

Ministern lovade Durruti allt tänkbart stöd från regeringens sida och tillförsäkrade honom alla nödiga fullmakter. Dessutom kunde han meddela att den nya internationella brigaden var i antågande och att försvararna kunde räkna med leveranser av flygplan och tanks.

Ricardo Sanz 4

Jag föreslog regeringschefen, kamrat Largo Caballero, att han skulle utnämna Durruti till general och anförtro honom försvaret av huvudstaden. Jag tror inte att man kan göra general Miaja några som helst förebråelser; när allt kommer omkring stannade ju Madrid i antifascisternas och revolutionens händer. Men jag är säker på att Durruti skulle ha lyckats lika bra.

Juan García Oliver 2

När den republikanska regeringen den 6 november lämnade den belägrade huvudstaden och flydde till Valencia, åstadkom den därmed ett hårt slag mot sin egen prestige. Efter alla de hjältemodiga proklamationer som flutit fram så lätt från ministerpresidenten Largo Caballeros penna, måste denna abdikation säkert ha förefallit folket tämligen sällsam.

Om anarkisterna verkligen önskat det, skulle detta ha varit det rätta ögonblicket att slutgiltigt avskudda sig centralregeringens ok och utropa *Madridkommunen*. Sedan är det ju en helt annan fråga, om ett sådant handlande skulle ha varit särskilt klokt. Visserligen hade ett sådant steg säkert fått stöd bland arbetarmassorna och frontkämparna, men samtidigt skulle det ha mötts med yttersta fientlighet av Ryssland och de grupper som kontrollerades av ryssarna.

Men regeringens flykt till Valencia innebar dock att sanningens ögonblick nu var inne. Fraserna om enighet och disciplin efterträddes av äkta glöd, ansvarskänsla och initiativkraft. Man förlitade sig inte längre på hjältemodigt tal, utan på exemplets övertygande förmåga. Nu arbetade man verkligen för försvaret; nu var det massorna som förde ordet. Ministrarnas försvinnande visade sig vara enbart hälsosamt.

A. och D. Prudhommeaux

Durruti hade knappt hunnit anlända till Madrid, förrän han höll ett häftigt och oförblommerat radiotal mot alla smitare, pseudorevolutionärer och smygare. Han erbjöd varenda invånare i Madrid ett gevär eller en spade och krävde att de allesammans skulle hjälpa till med att gräva skyttegravar och kasta upp barrikader. I ett enda svep lyckades han med något som regeringens alla kommunikörer och tal aldrig hade kunnat åstadkomma: ett rus av entusiasm grep hela staden. Dittills hade man inte fått ordentlig ordning på vare sig evakueringen av den icke stridsdugliga befolkningen eller civilförsvaret, detta eftersom regeringen fruktat att

sådana åtgärder skulle kunna verka demoraliserande på stadens befolkning. Durruti och CNT:s försvarskommitté föredrog däremot att behandla madrileños som fullvuxna, ansvarskännande människor. Framgången gav dem rätt. CNT, som omfattade den radikala delen av Madrids arbetare, gav genast ett exempel genom att uppställa en civilförsvarsbrigad.

A. och D. Prudhommeaux

Några dagar efter att jag anmält mig frivilligt, lät André Marty ställa upp tungt beväpnade vaktposter utanför internationella brigadens förläggningar. Han hade fått besked om att Durruti marscherade från Barcelona mot Madrid i spetsen för en kolonn på tiotusen anarkister och redan hade hunnit till Albacete. Så småningom visade det sig att det bara rörde sig om tre-tusen man, och att de inte hyste några som helst fientliga avsikter mot vår brigad. Visserligen uppförde de sig mycket temperamentsfullt, men bortsett därifrån krökte de inte ett hår på någon av oss. Men kommunisten Marty var uppfylld av en sjuklig misstro mot dem.

Louis Fischer

När de fascistiska banden närmade sig Madrid, skyndade Durruti mot dem med en femtusen man stark enhet. Han förklarade sig redo att utan förbehåll underkasta sig en enhetlig, centraliserad ledning för Madrids försvar. Under inflytande av de lärdomar som gavs av den revolutionära kampen i Spanien, utvecklade sig Durruti allt mer och mer i riktning mot det kommunistiska partiet. Under ett samtal med en representant för sovjetpressen sade han: ”Ja, jag känner mig som bolsjevik. Jag är beredd att hänga upp ett porträtt av Stalin på min kommandoplatz.” Durrutis brev till Sovjetunionens proletariat är genomsyrat av den största kärlek och en innerlig tro på det organiserade proletariats styrka.

Communist International

Rådplägningen

Kolonn Durruti rycker in i Madrid sent på eftermiddagen den 13 november. Den tas emot med begeistring. Trupperna är uttröttade. De går genast i förläggning i sitt kvarter på Granadagatan, där de utspisas och skall vila ut över natten.

General Miaja kallar Durruti till högkvarteret och ber honom att genast kasta fram kolonnen till fronten, trots att männen är helt utmattade. Durruti svarar att detta är helt omöjligt; han känner sina män. Han varnar befälhavaren för de följder ett alltför snabbt insättande skulle kunna medföra. Miaja har den största förståelse för Durrutis invändningar, men ser ingen annan utväg. Hans stabschef instämmer: kolonnen måste till fronten redan i gryningen, för att förhindra en hotande avgörande inbrytning från fascisternas sida.

Durruti avbryter diskussionen, far till kasernen på Calle Granada, samlar sina mannar omkring sig och förklarar situationen för dem. Redan samma natt ställer kolonnen upp på gården och ger sig iväg ut till fronten.

Ricardo Sanz 4

Den 15 november befann jag mig i Madrid. Jag gick upp på krigsministeriet för att tala med general Gorjev, som övertagit det militära befälet. Jag frågade en ordonnans var generalen fanns. Mannen vinkade åt mig att följa med honom, och medan vi gick den långa korridoren fram, ropade han till alla vi mötte: ”Har ni sett den ryske generalen? Var finns den ryske generalen?” Gorjevs närvaro var strängt hemlig, men spanjorerna hatar hemligheter.

Sent på kvällen satt jag inne hos Gorjev i högkvarteret. Generalen väntade på de senaste rapporterna från fronten. Durruti och hans kolonn hade redan satts in. En officer från Röda

armén, en lång tjerkes, hade placerats som adjutant hos honom. Anarkisterna höll frontavsnittet kring Garabitaskullen i Casa de Campo, en ställning som behärskade tillträdet till Madrids centrum. Det var ju friska trupper, och därför hade Gorjev anförtrott dem ett så viktigt avsnitt.

Strax efter midnatt anlände tjerkesen och rapporterade att anarkisterna hade flytt i panik för en liten marockansk enhet. Därmed låg universitetsstaden öppen för Francos angrepp.

Durruti krävde tapper kamp av sina män. Det gjorde honom impopulär. Jag träffade honom ofta på kvällarna på Hotel Gran Via. Han var omgiven av en väl tilltagen livvakt, vars mannar alltid hade fingret på kpistens avtryckare.

Louis Fischer

Kolonn Durruti framträdde med det något skrytsamma anspråket att ha kommit för att rädda Madrid. Dessutom tänkte den klara den saken på rekordtid, för att kunna återvända till Aragonien så snart som möjligt. Den krävde att få ta hand om just det frontavsnitt där motståndaren hade gjort de djupaste inbrytningarna; de skulle snart ha kastat tillbaka honom därifrån. Den tilldelades då avsnittet Casa de Campo.

Jag lärde känna Durruti den 18 eller 19 november. Vi träffades vid en konferens om läget på Miajas generalstab, där flera av cheferna på olika avsnitt av Madridfronten var närvarande. Under denna överläggning krävde Durruti att hans trupper skulle avlösas och återsändas till fronten i Aragonien. Flera officerare, bland dem jag, invände att det verkade tämligen jämmerligt att avlösa en trupp som bara varit i strid i knappt tre dagar hittills. Den övervägande majoriteten av soldaterna vid Madridfronten hade kämpat där alltsedan krigets första dag, utan att ha fått en enda dags permission hittills och också utan att ha begärt något sådant. Ändå accepterade vi förslaget att låta Kolonn Durruti ge sig iväg igen, om den krävde detta. Vi kunde säkert försvara Madrid lika bra utan den, precis som vi gjort före kolonnens ankomst.

Durruti gav oss då en del informationer om sin kolonns karaktär och vanor och den uppfattning om disciplin och befälskraft som genomsyrade den. Jag förstod tillfullo tragiken för denna starka och goda människa, en tapper kämpe, redo till stora offer för de idéer han omfattade. Han lovade att göra allt för att få sina män att förstå hur nödvändigt det var att till varje pris försvara Madrid. Vi lämnade lägesöverläggningen i sällskap och tog adjö av varann i all vänskap; och sedan återvände vi till var sina frontavsnitt.

Enrique Lister

Rena rama barbarerna

Ja, så kom vi alltså till Madrid, och vad tror ni vi får se där? Där står en sådan där idiot och kommenderar fyra–fem arma typer, höger om, vänster om, och allesammans hade de gevär i näven. Det blev för mycket för oss. Så den saken gjorde vi snart slut på. ”Är ni inte riktigt kloka? Det här är ingen exercisplats, iväg till fronten med er bara!” Naturligtvis väckte vi stor förargelse. Alla började darra av ilska, också regeringen, och tjöt och gormade: ”Vilket oförskämt band!” Jag minns en gång när vi kom ut från högkvarteret. ”Nu går vi och fixar oss litet käk!” – ”Var då?” – ”Borta vid telegrafan, där finns det till och med färsk hummer.” – ”Vad säger ni, hummer?” skriker värden. ”Var kommer ni från?” – ”Vi tillhör Kolonn Durruti!” Då ställde han genast fram hummern. När vi kom ut låg det en sårad kvinna på gatan. Någon sköt från ett fönster någonstans. En annan kvinna ropade till mig: ”Det är en prickskytt däruppe, en fascist.” Och vi rusade naturligtvis uppför trapporna, och däruppe

hittade vi typen och hystade ut honom genom fönstret, ner på gatan. Och regeringen: ”De är ju rena rama barbarerna!” Men vi struntade i gnället och jobbade vidare.

Ricardo Rionda Castro

I oktober 1936 var jag ledare för en grupp läkare från Katalonien. Chefen för sanitetsväsendet i Barcelona beordrade oss att fara till Madrid och tillsammans med några läkare från denna stad upprätta militärlasarett nr 21 på Hotel Ritz.

Naturligtvis var vi allesammans till födsel, utbildning och tänkande medlemmar av bourgeoisie. Men vi hade snart lyckats få anarkisterna att förstå att vi var beredda att göra vårt bästa för att hjälpa till och inte var några förrädare. I fortsättningen litade de på oss och respekterade oss.

Även om jag inte delar deras idéer, så måste jag dock säga att jag i hela mitt liv sällan har mött så storsinta och osjälviska människor som anarkisterna. Deras moralföreställningar var högst egendomliga. Så till exempel ansåg de att det var rent skriande fruktansvärt om en man höll sig med mer än en kvinna. Två kärlekshistorier på samma tid, det var enligt deras uppfattning något mycket omoraliskt. Ändå var de helhjärtade motståndare till det borgerliga äktenskapet. Om en man inte kom överens med den kvinna han levde tillsammans med, så kunde han enligt deras uppfattning utan vidare börja söka efter en annan. Men två samtidigt, det gick bara inte an.

Också när det gällde rätten till egendom hade de sina egna åsikter. Själva ägde de nästan ingenting alls och ansåg principiellt att bourgeoisie borde berövas sin egendom. Men de hatade stöld och plundring. Jag minns till exempel hur jag en dag kallades till Kolonn Durrutis högkvarter i Madrid. Därinne låg det en död soldat på golvet; jag minns till och med fortfarande vad han hette, hans namn var Valena. Jag ombads skriva ut en dödsattest, så att man kunde begrava honom. Jag frågade vad han dött av. Man svarade helt lugnt att han avrättats med två kulor genom huvudet, därför att han vid en husundersökning hade lagt vantarna på en klocka och två armband. Och här måste ni tänka på att detta hände under en period då man ideligen sköt överallt i Madrid och lag och rätt praktiskt taget inte existerade längre. För övrigt var det anarkisterna själva som hade organiserat dessa husundersökningar. De gjorde det för att skaffa fram pengar till CNT. Men ve den som stack minsta lilla del av bytet i sin egen ficka! Han arkebuserades på stället. Sådan var anarkisternas moral.

Martínez Fraile

Tjugofyra timmar före Franska brons sprängning träffade jag Durruti mitt under slaget om Madrid. Vi delade soldatförplagnaden, bröd och litet oxkött. Durruti var på gott humör, skrattade och sade med en ironisk anspelning på min dåvarande post medan han bet i smörgåsen: ”En verklig ministermåltid!” En skeptisk milissoldat inföll: ”Ja, sådant här äter ministrarna aldrig. De har inte den blekaste aning om hur vi har det härute.” Då skrattade Durruti ännu mer och sade: ”Titta på den här gubben då, han råkar faktiskt vara minister.” Men milissoldaten vägrade att tro att en minister faktiskt kunde stå ute i skyttegraven och äta en smörgås med konserverat oxkött.

Juan García Oliver 2

Slaget

Den 19 november 1936. Upprorsmännen i bister anstormning mot universitetsstaden. De för hela tiden fram nya förstärkningar, artilleri och granatkastare. Angreppen står dem dyrt, förlusterna är fruktansvärda, särskilt bland marockanerna. Terrängen mellan de olika

universitetsbyggnaderna är översållad med lik. Durruti är mycket nedslagen över att just hans kolonn har givit fienden en möjlighet att tränga in i staden. Men vill gottgöra detta genom ett nytt angrepp, på samma plats där anarkisterna tidigare drog sig tillbaka. De ständiga bombardemangen, denna förintelse av oskyddade människor, gör honom blind av raseri. De stora händerna knyts, hans raka, resliga gestalt är böjd, han för tankarna till en antik romersk gladiatorslav, som spänner sig inför ett förtvivlat frigörelseförsök.

Den 21 november 1936. Återigen regn hela dagen.

Framemot middagen har de anfallande republikanska förband jag följer lyckats tränga in i universitetssjukhuset och ålderdomshemmet "Santa Cristina". Båda byggnaderna har tagits genom frontalangrepp med handgranater och bajonetter.

Marockanerna och "regulares" har pressats tillbaka cirka tvåhundra meter, inte mer. De håller de byggnader de måst avstå under ständig beskjutning och man måste ta sig fram hukande, några förbindelseleder har inte grävts ännu.

Omedelbart framför ett halvfärdigt nybygge ligger en totalförstörd klinikbyggnad. Rummens tak och golv är sönderslagna av artillerielden, hela inredningen demolerad. Sängarna har kastats över ända, golven är täckta med skärvor och skräp.

Nere i bårhuset stöter jag ihop med den gamle vaktmästaren. Han har lyckats hålla sig kvar här, trots att byggnaden stormats tre gånger och gått ur hand i hand. Han ber de stridande soldaterna att föra ner sina döda i bårhuset så att de kan läggas där, och blir mycket förtörnad när de svarar avvisande. Han är tydligen inte riktigt normal längre.

Tänkte man sig någonsin att detta enkla lilla bårhus skulle bli så överfullt? Vem kunde väl ana att detta lugna område, invigt åt vetenskapen, en dag skulle bli skådeplatsen för de hårdaste och mest förbittrade strider som tänkas kan?

Stackars Madrid! Det betraktades som en så sorglös, fridfull, lycklig stad! Första världskriget berörde aldrig denna stad, det utspelades så långt därifrån. Nu måste staden på femton dagars tid genomlida mer än övriga europeiska huvudstäder under fyra krigsår. Staden har blivit slagfält!

När vi våta och smutsiga och nästan mållösa, men avspända och nöjda, kröp tillbaka mot andra linjen, kom någon springande och berättade att Durruti hade stupat, i grannavsnittet, borta i Västra parken.

Vi hade träffats tidigare på dagen, på krigsministeriets trappa. Jag hade uppmanat honom att följa med till ålderdomshemmet "Santa Cristina". Han hade bara skakat på huvudet. Han måste iväg och förbereda sitt eget avsnitt, svarade han, och måste framför allt skydda sina avdelningar mot regnet.

"De är väl inte av socker?" skämtade jag.

"Jo, det är just vad de är", muttrade han. "De löser upp sig i vatten. Av två stycken blir bara en kvar. De förstörs här i Madrid."

Det var hans sista ord. Han var på dåligt humör.

Michail Koltjov

Mellan den 13 och 19 november 1936 stupade sextio procent av de milissoldater som Durruti fört till Madrid för fiendens eld, däribland större delen av hans stab. De överlevande var helt utmattade och utvakade.

Militärt sett var alltsammans en katastrof. En kolonn med den mentaliteten kunde inte utträta något i Madrid. Den saknade helt enkelt all känsla för disciplin, och var och en gjorde som han hade lust. När milismännen började fatta vilka fel de begick var det redan för sent. De enheter som bars upp av en annan ideologi, kommunisterna alltså, fungerade på ett helt annat sätt; deras militära disciplin var mycket sträng. Anarkisterna hade inga pultroner i sina led, de flesta av dem var tvärtom fantastiskt modiga, men militärt sett var alltsammans en katastrof.

Martínez Fraile

Sjunde kommentaren. Om hjälten

Den som älskar exaktheten kan lätt bringas till förtvivlan av den spanska anarkismens historia. Överallt där han söker fakta möts han av olika versioner. Hur inånga medlemmar hade CNT år 1919? 700 000, 1 000 000, 550 000. Tre källor, alla tre ungefär likvärdiga, ger tre olika uppgifter. För år 1936, det år då inbördeskriget bröt ut, varierar siffrorna mellan en miljon och 1 600 000. Ett år senare kommer redaktionen för Solidaridad Obrera med ett bistert uttalande, väl ägnad att få all akademisk vetgirighet att tappa lusten för fortsatta forskningar: ”Bort med all denna eländiga statistik! Den får hjärnan att förfrysa och blodet att stelna i ådrorna.”

Och än mera förvirrat blir faktasökandet när man söker närma sig själva hjältegestalten. Durrutis biografi är något av en historia för sig. Traditionens motsägelser ger en hård åt ett slingrande virrvarr av rykten. Hade Durruti ett finger med i spelet vid attentatet mot ministerpresident Dato? Vilka latinamerikanska länder besökte han, och vad hände egentligen där? Vem var det som brände katedralen i Lérida? Är det sant att Durruti hösten 1936 närmade sig kommunisterna? På alla dessa frågor finns det antingen inget svar alls eller också flera stycken olika.

De båda verk om inbördeskriget som betraktas som standardverk ägnar bara några få sidor åt Durruti; men inte ens de sparsamma uppgifter man finner där stämmer överens med varandra. Engelsmannen Hugh Thomas berättar att Durruti var dödsdömd i fyra länder, att hans kolonn i slutet av juli 1936 hade en numerär på tusen man och att hans död sannolikt orsakades av en förlupen kula från fiendesidan. Medan fransmannen Pierre Broué bara känner till en enda dödsdom över honom, som skulle ha avkunnats i Argentina, uppskattar kolonnens numerär vid samma tid till tretusen man, och betraktar det som fullt möjligt att Durruti blev skjuten av någon av sina egna.

Dessa diskrepanser är fullt naturliga, och man kan under inga omständigheter förebrå historikerna för dem. Inte ens den mest energiska källkritik kan hugga sönder dessa traditioners knutar; men om man tar dem till hjälp kan man åtminstone skissera fram ett stamträd för de olika versionerna. Härur kan man sedan avläsa hur en obskyr propagandabroschyr citeras i ett halvvetenskapligt arbete, och på så sätt når en viss respektabilitet. Därifrån vandrar uppgiften sedan vidare till verkligt seriösa verk, standardverk och lexika. Kolartron på det tryckta ordet är fortfarande stor; om något citerats och anförts tillräckligt ofta, betraktas det till slut som ett faktum.

Att varje försök att skriva en historik över organisationer som CNT och än mera FAI måste röra sig på gungande grund är inte svårt att förklara. Där massorna tar sin sak i egna händer, i stället för att överlämna alltsammans åt de ”ledande” politikerna, där skrivs i allmänhet inga sammanträdesprotokoll. Det som händer på gatan redovisas sällan skriftligen. Därtill kommer den långvariga träning i illegalitet, som till slut gjorde hemlighetsfullheten till en andra natur

för de spanska anarkisterna. Klasskampen i Spanien var inte något slags änglamat för nyhetstidningarna. I den underjord där man som Durruti måste arbeta, släpper man inte in några TV-kameror. Eftersom den spanska polisens arkiv av goda skäl är och förblir stängda, hänvisas historieskrivaren till två huvudkällor: den samtida propagandan från CNT självt och de överlevandes minnesbilder. Många av dem som var med den gången föredrar fortfarande att tiga. Och den som talar har mycket att ta hänsyn till; vartill kommer att tidsavståndet på tre till sex decennier naturligtvis måste grumla minnesbilderna en hel del. Men de gamla broschyrerna och gulnade tidskrifterna från 20- och 30-talet har för länge sedan överlevt sitt syfte; de var avsedda att tjäna den aktuella agitationen, rättfärdiga den egna gruppen och anklaga andra. Alla beskyllningar från polisens sida tillbakavisas med skälvanande upprördhet, alla kamraters absoluta oskuld fastslås med övertygelsens alla brösttoner; men ofta nog finner man redan på nästa sida ytterligare tal om deras ärorika bedrifter med vapnen i hand, om lyckade attentat och rån. Motsägelserna i dessa traditioner kan inte skiljas från innehållet. Någon passiv läsning tillåter inte detta material. Att läsa betyder här att skilja ut, bedöma, ta parti.

Det egendomliga skymningsljus som vilar över den spanska anarkismens historia, förtätas allt mer ju närmare vi kommer föremålet för denna bok. Också sedan man läst igenom allt som står att få tag på om honom, är och förblir Durruti det han alltid har varit: en okänd, en människa ur mängden. Det är frapperande hur de negativa bestämningarna gång på gång kommer igen i skildringarna av honom. ”Han var ingen talare.” – ”Han tänkte aldrig på sig själv.” – ”Någon teoretiker var han inte.” – ”Det var omöjligt att tänka sig honom som general.” – ”Han var inte fåfäng.” – ”Han uppträdde inte som någon partiledare.” – ”Det fanns ingenting av fältherre hos honom.” – ”Det organisatoriska arbetet var inte hans starka sida.” – ”Det fanns många Durrutier i vår rörelse.” – ”Han var inte någon funktionär, inte någon intellektuell, inte någon strateg.” Vad och hurdan han egentligen var, får vi aldrig något grepp om. Det viktigaste var tydligen något som inte gick att uttrycka i ord. Det speciella hos Durruti kan inte fångas i något individuellt säreget. Det vi möter av anekdotiska detaljer är ända in i de allra privataste handlingarna sociala gester. Beskrivningarna fångar in en omisskänneligt proletär profil; de konturerar fram en person, men fyller inte ut konturerna psykologiskt.

Det går inte att leva sig in i Durruti. Just därför kände massorna igen sig själva i honom. Hans individuella existens har helt och fullt gått upp i en samhällelig typ, i hjälten. Men hjälten historia lyder under lagar som är okända för den borgerliga utvecklingsromanen. Dess ämnesomsättning styrs av behov och krav som är starkare än blotta fakta. Legendan samlar anekdoter, äventyr, hemligheter; den tar vad den behöver och sållar bort det den inte har användning för; och på så sätt når den ett slags fulltonighet, som den segt försvarar. Fienden, som strävar efter att bryta ner denna bild, att ”avslöja” hjälten, stångar sig blodig mot själva konsistensen hos dessa kollektiva historier, deras konsekvens och täthet. Och vetenskapliga vederläggningar av den ena eller andra detaljen påverkar ännu mindre denna hjältebild. Denna immunitet förlänar sedan hjälten en egenartad politisk tyngd, som också den mest förhärdade realpolitiska schackspelare måste räkna med; politikerna går inte mot denna bild, utan strävar hellre efter att för egen räkning slå mynt av hjälten auktoritet, särskilt om han är död och inte längre kan försvara sig.

Hjältelegendens dramaturgi är i huvudsak en gång för alla given. Hjälten ursprung är enkelt och oansenligt. Så småningom träder han fram ur anonymiteten som den perfekte förkämpan för saken. Ryktet fäster sig vid hans mod, hans hederlighet, hans solidaritetskänsla. Han visar sin lödighet också i de svåraste situationer, i förföljelse och landsflykt. Gång på gång

undkommer han, medan andra stupar runt omkring honom, som om han vore hård mot kulor. Ändå är det först genom sin död som han helt och fullt blir den han är. Det svävar alltid något gåtfullt, mysteriöst över hans död. Djupast sett kan den bara bero på förräderi. Hjältens död fungerar som en förebild, men också som en förpliktelse. Först i detta ögonblick kristalliseras legenden helt. Hans begravning blir en jättedemonstration. Man döper om gator efter honom, hans porträtt klistras upp på väggarna och pryder banderoller; han blir en talisman. Om hans sak segrar kanoniseras han, vilket nästan alltid innebär att man missbrukar och förråder hans namn. Så skulle också Durruti ha kunnat förstatligas till en nationalhjälte. Men nederlaget för den spanska revolutionen räddade honom från detta öde. I stället har han förblivit det han städse var: en proletär hjälte, en man ur de utsagnas, de förtrycktas och förföljdas egna led. Han tillhör den mothistoria som inte står i läseböckerna. Hans grav ligger i utkanten av Barcelona, i skuggan av en fabrik. Det ligger alltid några blommor på den tomma stenhällen. Ingen stenhuggare har mejslat in hans namn på hällen. Man måste titta efter noga för att upptäcka vad någon okänd med klumpiga bokstäver har ristat in med en vanlig pennkniv: det enda ordet *Durruti*.

Durrutis död

Underrättelsen

Jag kom från fronten med mina mannar, och vid Moncloatorget ropar någon till mig: ”Kom hit, Rionda.” – ”Menar du mig?” – ”Ja, jag menar dig!” Då går jag dit, och han säger: ”Kom genast, Rionda. Durruti är döende.” Det var en man ur hans livvakt som sade det till mig, Ramón Garcia, en liten närsynt karl med smalt ansikte.

Ricardo Rionda Castro

Jag satt vid skrivmaskinen. Eftermiddagen var långt framskriden, när Durrutis chaufför plötsligt kom in genom dörren. Han hette Julio Graves; en pojke av medellängd, som alltid gick mycket rak. Han frågade efter min bror Eduardo, som han var nära bekant med sedan de revolutionära striderna i Barcelona. Jag talade om för honom att Eduardo gått och lagt sig en stund i rummet bredvid. Jag tittade inte så noga på chauffören, men efteråt kommer jag ihåg att han verkade upprörd och ledsen. Men det trodde jag berodde på att vi allesammans hade en svår tid just då.

Jag hörde hur de växlade några ord sedan min bror vaknat. Sedan började de plötsligt gråta båda två. Då reste jag mig genast och gick in till dem.

”Vad har hänt?” frågade jag.

”Durruti är dödligt sårad. Kanske är han redan död.”

”Det är nog säkrast att vi inte låter någon få veta detta”, tillfogade kamrat Julio Graves.

Klockan var fem på eftermiddagen.

Vi gick genast över till Hotel Ritz alla tre; det var där den katalanska milisens lasarett låg. Fortfarande var det bara ett fåtal som hört vad som hade hänt. Inne på sjukhuset träffade jag dr Santamaría, en anarkistisk läkare som följt med Durrutis milis från Aragonienfronten till Madrid. Det var en lång och mager karl i vit läkarrock, och han gav mig nu besked om den sårades tillstånd. Durrutis liv gick inte att rädda.

En sjuksyster kom ut från rummet där han låg. Det talades om en sond som förts in två gånger.

Jag fortsatte till CNT:s nationella subkommitté. En del rykten hade redan sipprat över dit. Kamraterna diskuterade om att saken måste hållas hemlig. Ännu sent på natten vågade jag inte ringa till Barcelona och meddela nyheten.

Anarkisternas ledning hade trätt samman för att överlägga, och vi måste avvakta resultatet av detta sammanträde. Vad det framför allt gällde här var det fortsatta försvaret av Madrid. Durruti var en man vars namn ännu efter hans död kunde vinna ett slag – på samma sätt som med Cid och hans namn.

Ariel

Exakt datum minns jag inte längre. Men det var vid halvfyratiden en eftermiddag som de kom till oss med denne ledare för de spanska anarkisterna, svårt, enligt min uppfattning dödligt sårad. Den moderna hjärtkirurgin med dess noggranna metodik och teknik existerade inte på den tiden. Jag informerade alltså mina kolleger. Fallet var inoperabelt och vi måste räkna med en dödlig utgång. Jag fick min prognos bekräftad av en expert, dr Bastos, som helt anslöt sig till min åsikt och också han avrådde från operation.

Skottet hade träffat i bröstkorgen, mellan sjätte och sjunde revbenet. De inre skadorna var synnerligen allvarliga, särskilt i pericardiumområdet. Det kunde inte råda något tvivel om att patienten måste förblöda.

Martínez Fraile

Han levde fortfarande när jag kom. Han kände igen mig, han hade smärtor, ville tala, men läkaren hade förbjudit honom det. Sedan sade han ändå något, som jag inte uppfattade riktigt. Något om kommittéer. För många kommittéer! Det hade han talat om så många gånger, sedan vi kommit till Madrid. I vartenda gathörn finns det en kommitté; det gällde att skjuta ut dem allesammans ur deras hål. För många kommittéer! Det var det sista han sade.

Ricardo Rionda Castro

Hur vår kamrat Durruti fann döden.

Vid halvnioetiden på morgonen begav sig vår tappre kamrat till fronten för att besöka kolonnens förposter. På vägen mötte han några milismän som lämnat fronten. Han gav chauffören order om att stanna och just när han steg ur bilen knallade ett skott. Det torde med all sannolikhet ha avlossats från ett fönster i ett litet hotell vid Plaza de la Moncloa. Durruti sjönk till marken utan ett ord. Mördarkulan hade genomborrat hans rygg. Såret var dödande, utan möjlighet till räddning.

Solidaridad Obrera

Bitterheten

Stämningen den natten var synnerligen orolig, upprörd, känsloladdad. Durrutis nära förestående död gjorde kamraterna rådlösa och nervösa; rädslan för eventuella konfrontationer och brödrastrider i de egna organisationerna bredde ut sig mer och mer.

Martínez Fraile

Hotel Ritz' vestibul fylldes med CNT-medlemmar. Många grät. Vi visste inte vad vi skulle svara på deras frågor. Efter en stund gav sig Manzana och Bonilla iväg. De såg till att våra trupper drogs tillbaka från fronten; de förutsåg att det måste komma till stridigheter, när nyheten om Durrutis död blev allmänt känd. Våra trupper samlades i en kasern i Vallecaskvarteret och fick order att stanna där.

Nyheten om Durrutis död offentliggjordes först den 21. Samma dag kallades vi vittnen till Marianet, som lät oss svära på att hålla tyst med omständigheterna kring hans död.

Ramón García Castro

Durrutis död blev självklart ett oerhört slag. Han kommer tillbaka från fronten, in till staden, stiger ur sin bil och faller, träffad av en kula. I det första officiella meddelandet – det kom från CNT – berättades att en polis från guardia civil, en prickskytt från motståndarsidan, hade skjutit honom med en muserpistol från en balkong. En förklaring som förutsatte en helt otrolig träffsäkerhet, för det rörde sig ju nästan om ett hjärtskott. Vi hade svårt att tro på den förklaringen. Han var ju inte ensam, utan omgavs av sina livvakter, sina vänner. Hur kunde kulan då finna sitt mål? Vi hade våra tvivel.

Jaume Miravittles 1

Samma dag jag kom till Madrid letade jag mig fram till Granadakasernen, där de överlevande soldaterna från kolonnen vilade ut. De hade samlats allihop i en stor sal. Dåvarande ministern Federica Montseny hade kommit tillsammans med mig, och hon var den första som yttrade sig här. Hon meddelade truppen att jag utsetts till Durrutis efterträdare.

Det rädde stor oro och upprördhet. Alldeles bortsett från Durrutis död, hade man också dagen innan råkat ut för att ytterligare två kamrater från kolonnen skjutits till döds under en promenad på öppen gata. ”Nej, Sanz, det här duger inte!” skrek soldaterna.

”Vad gäller saken?” frågade jag, och en av soldaterna svarade:

”Kamrat Sanz, det är sannerligen inte så konstigt om vi är upprörda. Vi är allesammans övertygade om att det inte var fascisterna som mördade vår Durruti. Det var fienderna i de egna leden som gjorde det, våra fiender inom republiken. De tog livet av honom därför att de visste att Durruti var omutlig, att han aldrig skulle inlåta sig på något skumt. Och du kommer att få samma öde, om du inte aktar dig. Envar som står för de revolutionära idéerna kan räkna med att bli likviderad. Det är så det ligger till här. Det finns folk här som är rädda för att revolutionen skall gå för långt. I går mördades två kamrater bakifrån när de var ute och gick. De kommer att ta livet av dig också om du stannar här i Madrid. Så vi vill härifrån så snabbt som möjligt, vi vill tillbaka till Aragonien. Där vet vi vilka vi har att göra med, där finns det inga fiender som överfaller oss ur bakhåll.”

Det var så de tänkte nästan allesammans.

Faktiskt återvände också en stor del av kolonnen till Aragonien. De andra stannade i Madrid.

Ricardo Sanz 3

Han hade knappt hunnit dö förrän lögnerna började spruta fram. Det var kommunisterna som mördade honom, det har jag hört av den och den. Hörde ni det inte i radion? Det gick knappt att hejda männen i Kolonn Durruti längre. De ville kasta sina vapen och gå hem; allesammans var de rädda för att bli mördade, de också. Det var fascisternas radio som spred de här lögnerna. Först påstod man att det var kommunisterna. För det hade Queipo de Llano sagt, fascisternas värsta skrikhals. Och sedan ändrade han plötsligt på visan, och det var inte längre kommunisterna som gjort det, utan Durrutis egen livvakt. Vilket spektakel! I Madrid var allt upp och ner, generalstaben, regeringen, alla tisslade och tasslade och spred de vansinnigaste rykten. Det retade oss en hel del. Jag gick själv upp på våra tidningar, på CNT:s tidningar, och sade: Vi är i krig, så här kan det inte få fortsätta, ni måste införa en dementi och det snarast, för vi måste få ett slut på det här spektaklet! Och de gjorde också som jag sade.

Ricardo Rionda Castro

Valencia, den 23 november. CNT:s och FAI:s nationalkommitté har utfärdat följande kommuniké:

Med anledning av vår kamrat Durrutis död har en hel rad av rykten och påståenden kommit i omlopp, rykten som kommittén, som sitter inne med hela sanningen om omständigheterna kring kamrat Durrutis död, härmed tillbakavisar å det bestämdaste. Vår kamrat föll för en fascistisk kula och inte, som många tycks tro, som offer för en viss bestämd fraktions intriger.

Vi får inte glömma att vi befinner oss i krig mot fascismen och att det spanska proletariatet med förenade krafter bekämpar dess horder, sida vid sida med alla andra antifascister.

Den anarkistiska spanska arbetarklassens högsta organ uppmanar därför alla att avstå från sådana anmärkningar, som kan påverka framgången för våra operationer och rentav förstöra den spanska arbetarklassens heliga endräkt i kampen mot reaktionens vidunder.

Vi räknar med att alla kamrater skall låta sig övertygas av denna förklaring och stanna på sina poster. Framåt mot fascismens förintande i Spanien!

Kommittén.

Solidaridad Obrera

Durrutis sju dödssätt

Jag är övertygad om att det rörde sig om ett attentat. Durruti hade knappt hunnit dö, förrän alla den spanska anarkismens främsta ledare försvann från Madrid. Det politiska klimatet förändrades i ett enda slag.

Många anarkister såg sig plötsligt förföljda, och man behöver väl inte säga av vem, av kommunisterna naturligtvis. De här nätterna var det farligare att visa sig på Madrids gator med ett medlemskort från CNT-FAI i fickan, än att uppträda med ett medlemskort från något av partierna på yttersta högerflygeln.

Martínez Fraile

Några dagar efter anarkisternas debacle vid Garabitasullen stupade Durruti själv vid fronten. Han blev skjuten bakifrån; det antogs allmänt att han mördats av sina egna, därför att han pläderat för att anarkisterna skulle engagera sig aktivt i krigföringen och samarbeta med regeringen Caballero.

Många anarkister var vid denna tid i första hand inriktade på att upprätta en frihetlig idealrepublik i Spanien; de hade ingenting till övers för socialisterna, kommunisterna och de borgerliga republikanerna. De hade inte den ringaste önskan att behöva klä skott för regeringen Caballero. Något sådant var i deras ögon ”inte viktigt”.

Louis Fischer

Anarkistisk bartolomeinatt i Barcelona Paris, den 23 september (ep) Enligt Echo de Paris lär den katalanske anarkistledaren *Durruti*, som var själen i motståndet i Madrid, inte, som bolsjevikerna meddelat, ha fallit i kampen mot nationalisterna, utan i stället blivit *mördad av kommunisterna*.

Det berättas också att det upprepade gånger kommit till hårda konfrontationer mellan kommunisterna och anarkisterna vid fördelningen av det byte som tagits vid plundringarna av adelspalatsen i Madrid. Under en sådan strid skulle Durruti ha hotat kommunisterna med att

han skulle ta sina anarkister med sig och återvända till Barcelona och överlämna Madrid åt dess öde. Varefter Durruti på kvällen samma dag överfallits av en grupp kommunister utanför sin bostad och slagits ner.

Echo de Paris meddelar samtidigt från *Barcelona* att anarkisterna inlett ett rent skräckregemente i den katalanska huvudstaden. De lär ha genomfört ett slags bartolomeinatt när underrättelsen kom att deras ledare Durruti mördats av kommunisterna i Madrid.

Till slut blev de fruktansvärda excesserna *för mycket till och med för den anarkistiska ledningen* (!!), så att den enträget manade sitt folk att upphöra med den blodiga terrorn.

Völkischer Beobachter

Ett år efter Durrutis död öppnades på Place de Catalunya en minnesutställning för att hylla Madrids hjältemodige försvarare. Här utställdes bland annat den skjorta Durruti haft på sig när han dödades. Den var utlagd i en glasmonter. Människorna trängdes för att noga studera det hål som kulan åstadkommit i tyget. Jag befann mig i samma rum och hörde plötsligt någon säga att det var otänkbart att det där hålet kunde härstamma från en kula som avfyrats på sexhundra meters håll. Samma kväll bad jag några experter från Rättsmedicinska institutet att undersöka skjortan närmare. De förklarade samtliga efteråt, att den dödande kulan måste ha avfyrats från högst tio centimeters avstånd.

Några dagar senare åt jag kvällsmat tillsammans med Durrutis kvinna, en fransyska.

”Hur dog han egentligen?” frågade jag henne. ”Ni måste väl ändå känna till sanningen.”

”Ja, jag vet allt.”

”Hur gick det till”?

Hon såg mig rätt i ögonen. ”Intill den dag jag dör”, svarade hon, ”kommer jag att hålla fast vid den officiella förklaringen: att en polis från guardia civil sköt honom från ett högt beläget fönster.”

Sedan fortsatte hon, i lågmäld ton: ”Men jag vet vem som dödade honom. Det var en av dem som var i hans sällskap. Det var en hämndeakt.”

Jaume Miravittles 2

Durruti var en man som levde och andades i den gamla 1800-tals-anarkismens luft. Han betraktade sig som en arvtogare till Bakunin och var därmed också ända in i mörken fiende till marxisterna. Dessutom var han en mycket intelligent man och helt inriktad på att hjälpa republiken att segra över general Francos anhängare.

Fronten i Aragonien låg tämligen stilla och tyst. I det fåfänga hoppet att kunna hävda sig mot kommunisterna höll anarkisterna i Barcelona massor av automatvapen dolda, vapen som skulle ha gjort stor nytta vid striderna om Madrid. Sin ideologiska position hade de redan givit upp till hälften, i och med att de gått med på att delta i regeringsansvaret. Men deras militära ställning var fortfarande stark; fortfarande kunde de räkna med att segra om det kom till gatustrider, att kunna besätta radio- och kommunikationscentra eller att – om deras antiauktoritära principer så krävde – öppna portarna för fienden, för att förhindra att kommunisterna tog makten i republiken. (Vilket kommunisterna å andra sidan inte kunde göra, eftersom en kommunistisk seger i Spanien säkert skulle ha utlöst det världskrig som Moskva vid denna tid inte alls önskade.)

Följaktligen fick man ett läge där de ”rena ideologerna” på båda sidorna – å ena sidan Marx’ arvtagare och å den andra Bakunins – fann sig nödsakade att gå in i förhandlingar med de mindre rena figurer som i första hand var ute efter att vinna kriget.

Det talar i hög grad till Durrutis fördel att han förklarade sig beredd att fara till Madrid för att försöka få till stånd en överenskommelse med det kommunistiska partiet och centralregeringen. Omgiven av sin livvakt föll han vapenskramlade över källarrestaurangerna på Gran Via, medan Francoartilleriets granater slog ner på gatan utanför. Aldrig tillförne hade Madridborna sett krigare som var så till den grad beväpnade till tänderna; glädjen över att dessa kringvandrande vapenupplag äntligen skulle komma dem till hjälp, fyllde dem med entusiasm. Durruti lämnade sitt livgarde kvar och gick ensam till ett sammanträffande med kommunisterna. Femton minuter senare sköts han på öppen gata, av agenter för en anarkistisk grupp som rentav kallade sig ”Durrutis vänner”.

Inbördeskrigets historiker har framställt denna episod helt fel, eftersom de låtit sig narras av historien om hur Durruti skulle ha givit sig ut till frontlinjen och blivit skjuten av en okänd. Det var denna version som den republikanska regeringen och kommunistiska partiet gjorde sig bästa för att sprida, av högst förklarliga skäl; båda var ju intresserade av att bagatellisera konflikten mellan anarkisterna och kommunisterna. Man påstod till och med att Durruti skulle ha fallit för en kula som kommit ända bortifrån Francos skyttegravar. En historia som är lögn från början till slut. Han sköts på öppen gata, och därtill bakifrån. Det fanns många ögonvittnen till hans slut. Hans död kan uppfattas som en yttersta demonstration av det anarkistiska sättet att tänka. I varje fall omvittnar den att konflikten mellan anarkister och kommunister är olöslig.

”Durrutis vänner” hade organiserats långt före mordet. Gruppen var avsedd att kämpa för den ”sanna” anarkistiska andan, i kamp mot kommunismens auktoritära tendenser. Att Durruti till slut blev skjuten av sina egna ”vänner” är, när man ser saken på det viset, alltigenom logiskt. Hans död blev sista akten i konfrontationen mellan Bakunin och Karl Marx.

Anonym 2

När en man mitt under ett krig blir nedskjuten på öppen gata, är det inte svårt att göra antingen fienden eller den egna sidan ansvarig för dådet. Det dödande skottet föll i ett kvarter varifrån de nationalistiska trupperna just hade drivits bort. Det är otänkbart att den som avlossade det dödande skottet skulle ha kunnat känna igen honom och skjuta i vetskap om att det var Durruti han hade framför sig. Ty Buenaventura Durruti bar inga som helst gradbeteckningar på uniformen. Skytten sköt alltså efter varje milissoldat han fick syn på, och måste följaktligen ha tillhört Francosidan. Det är riktigt att Durruti blev skjuten bakifrån. Men skottet kom uppifrån, från en byggnad som fortfarande var i fiendens händer.

Senare blev det en hel del debatt om denna sak i det republikanska lägret. Många anarkister kom med antydningar om att Durruti skulle ha mördats av kommunisterna. Detta är osannolikt. Det enda som kan tala härför, är att hans död faktiskt inbringade kommunisterna högst avsevärda taktiska fördelar. Med Durruti försvann den enda gestalt inom den anarkistiska rörelsen, vars prestige var så stor att han skulle ha kunnat hejda det stigande kommunistiska inflytandet.

Gruppen ”Durrutis vänner” tillkom först flera månader efter hans död. Det framgår ju redan av dess namn. Det är tradition bland anarkisterna att döpa sina grupper efter döda förgrundsgestalter inom rörelsen, någon filosof eller politisk ledare – men de ger dem aldrig namn efter någon fortfarande levande person. Den första gruppen med detta namn bildades i Paris. Sedan

bildades en andra grupp i Spanien. De bekämpade CNT:s kompromisspolitik och dess ständiga reträtter inför kommunisternas utpressning. Likaså är det fel att Durruti skulle ha varit beredd att komma överens med kommunisterna. Vid tiden för hans död var kommunisterna på intet sätt så långt komma att de kunde utöva något starkare tryck på anarkisterna. Detta möjliggjordes först efter Durrutis död, i och med att det ryska inflytandet i Spanien steg allt mera. Under de samtal Buenaventura Durruti strax före sin död hade med den anarkistiska veteranen Emma Goldmann, klargjorde han sin ståndpunkt helt. På frågan om han inte var alltför förtroendefull, svarade han: ”Om de spanska arbetarna ställs inför valet mellan våra frihetliga metoder och den sortens kommunism, som ni själv lärde känna i Ryssland, så kommer de säkert att välja rätt – den saken är jag lugnt övertygad om.” Emma Goldmann frågade också vad som skulle hända om kommunisterna blev så starka att arbetarna inte längre hade något val. Durruti svarade: ”Kommunisterna skall vi nog klara av, så snart vi bara har gjort oss av med Franco – och om det skulle bli nödvändigt, så klarar vi av dem också dessförinnan.” Kanske skulle det också ha blivit så, om han hade fått leva.

Albert Meltzer

Något som jag aldrig har trott på och alltid vänt mig mot med den allra största energi, det är pratet om att Durruti skulle ha blivit skjuten bakifrån av sin egen livvakt. Det är en skamlig lögn. Ingen av hans män skulle ha varit i stånd till en sådan förbrytelse. Senare påstods det ju också på sina håll att det skulle ha varit kommunisterna. Men jag säger er öppet och ärligt att jag inte tror på den historien heller. Att anarkisterna skulle ha tagit livet av Durruti, det är en lögn som kokats ihop av några journalister och historiker, som allesammans är kommunisternas nickedockor. Kommunisterna försökte ju den gången med alla medel bringa den anarkistiska rörelsen i vanrykte. Och sedan har andra upprepat deras lögn. Det finns ju så många som slevlar i sig allt som man ställer fram åt dem.

Federica Montseny 1

Ögonvittnet

Det är trettiofem år sedan nu, men ändå kan jag ge exakt besked inte bara om dagens datum, utan också om tidpunkten och alla detaljer.

Vi var stationerade på Miguel Angelgatan 27, i Durrutis högkvarter. Huset var hertigens av Sotomayor stadspalats, han var systerson till Alfonso XIII. På eftermiddagen, den 19 november alltså, kom en rapportkarl från fronten. Kliniken hade fallit i fiendens händer. Vi satte oss genast i bilen. Klockan var då omkring fyra, tio i eller tio över fyra. Vi körde direkt till fronten, så nära sjukhuset som möjligt, för att studera läget. Vid ratten satt chauffören Julio, bredvid honom som alltid Durruti; han tålde inte att sitta i baksätet. I baksätet satt Manzana, Bonillo och jag.

Vi körde genom staden och for Rosalespromenaden fram till Moncloatorget, just i hörnet mot Andrés Beyanogatan. Vi hörde hur kulorna visslade. När vi kommit så långt stannade vi, för det gick inte att komma längre. Bilen var en fin måltavla för de fientliga skyttarna. Alltså stannade Julio och klev ur för att kolla in läget. Durruti tänkte följa efter och tog sitt snabbeldsgevär, en Naranjero, öppnade dörren och råkade slå till med geväret mot fotsteget. Ett skott gick av och kulan träffade honom mitt i bröstet och gick rakt igenom och ut.

Jag höll själv på att stiga ur och det var bara en man kvar i bilen. Vi lyfte upp Durruti, massor av blod, men han var vid fullt medvetande, blodet vällde fram ur hans bröst och vi försökte

hejda det; ingenting att göra, vi lade in honom i bilen igen, satte oss och körde med högsta fart till Hotel Ritz, där milisen hade sitt lasarett.

Där överlämnade vi Durruti till läkarna och de gjorde allt för att rädda honom. Ännu klockan två på natten var han vid fullt medvetande. Jag vet inte om han sade något, för då var jag inte med längre. Men däremot vet jag att han dog vid fyratiden på natten, elva eller tolv timmar efter vådaskottet.

Durrutis död gjorde ett sådant intryck på oss att vi inte kunde fatta det ens själva, och ändå var vi ju ögonvittnen till vad som hände. Man vågade aldrig ge klart besked i saken, ingen ville säga sanningen. Därtill sades det också i kommunikéerna att han stupat för en fiendekula. Det var naturligtvis fullt tänkbart, men så gick det alltså inte till. Och sedan spreds det givetvis en massa rykten, en del påstod att det var kommunisterna som låg bakom, andra att vi, hans egen livvakt, hade mördat honom, ytterligare andra skyllde på femte kolonnen, och så vidare och så vidare. Men däremot var det ingen som luskade ut sanningen, nämligen att det var en ren olyckshändelse, att Durruti sköt sig själv.

Ramón García López

Tidigare trodde jag själv på teorin att Durruti hade fallit offer för ett attentat. Jag hade dragit den slutsatsen därigenom att jag haft ett slags corpus delicti i mina händer, nämligen skjortan. Den innebar ett bevis för att skottet måste ha avlossats på nära håll. Dessutom visste jag att också Durrutis änka tvivlade på den officiella versionen. Men sedan dess har jag diskuterat saken med många människor, också goda vänner till Emilienne. Och det förefaller som om alltsammans utspelats på ett helt annat sätt än jag trodde, som om det gått så till att när Durruti steg ur bilen avlossades hans automatgevär, ett så kallat Naranjero (jag har aldrig fattat varför dessa vapen kallas ”apelsinträd”), av sig självt, varvid kulan träffade honom dödligt.

Om det var så det gick till förstår man också CNT:s uppträdande bättre. En sådan död hade ju en bismak av mördande ironi; massorna skulle knappast ha trott på eller accepterat en sådan version. En man som umgås lika självklart med vapen som maskinskriverskan med sin skrivmaskin! Det är ju uppenbart att anarkisterna inte kunde ha någon lust att förstöra den myt som bildats kring Durruti med en så banal förklaring. Det var otänkbart. Så fick det inte vara.

Jaume Miravittles 1

Ingen har någonsin fått veta sanningen, och detta helt enkelt därför att vi fick gå ed på att aldrig avslöja den. Vi måste lova att tiga ända till krigsslutet och inte säga något till vare sig våra föräldrar och fruar eller våra vänner – dels därför att det låg något löjligt över att en anarkistledare kunde dö en sådan död och dels för att stoppa misstankarna om att Durruti skulle ha mördats av sina egna. Denna ed avkrävdes oss av Federica Montseny, som var minister den gången, och ”Marianat”, det vill säga Mariano R. Vázquez, sekreteraren i CNT:s nationalkommitté.

Jag talade med dr Santamaría och han kunde inte avgöra varifrån skottet kunde ha kommit. Men däremot bekräftade han för mig att det måste ha avfyrats från högst femtio centimeters avstånd.

Jesús Arnal Peña 3

Många människor vägrar ju fortfarande att höra på det örat, därför att det inte stämmer med vad de vill tro, men de vet faktiskt sanningen lika bra som jag. Vi har ju ändå hört kamraterna som var med honom, nämligen Manzana, som var hans stabschef i Madrid, chauffören

Estanciao och ytterligare någon som var med honom, och vad hade de att säga? Att han dött av ett vådaskott från sitt eget gevär. Han satt alltså så här (*Rionda visar*) och höll geväret på det här viset, med pipan mot sig. Sedan tar han det och skall kliva ur, och då råkar han stöta avtryckaren mot fotsteget och pang, går skottet av och träffar honom mitt i lungan.

Jag är van vid skjutvapen. Ända sedan jag var tjugotvå har jag aldrig lämnat mitt hem utan pistolen. Man vet ju aldrig, särskilt inte på kvällar och nätter. Jag har aldrig gått på möte utan min pistol, har alltid haft den till hands, i bältet. Man måste vara beredd att försvara sig när som helst. Men Durruti var alltid så oförsiktig; det var hans stora fel. Det sade jag ofta till honom. Han var alltför sorglös av sig; det tyckte Manzana också. Om man sitter i en bil håller man helt enkelt inte geväret på det viset, så att man har mynningen riktad mot sig, och minst av allt vid avstigandet. Men Manzana har själv försäkrat mig att det var så det gick till. Naranjeron är en farlig puffra, den går mycket lätt av. Jag känner väl till det vapnet, för senare övertog jag Durrutis gevär, just samma gevär som det hände med; jag behöll det ända tills jag måste ge mig iväg till Frankrike. Jag måste lämna det kvar vid gränsen när jag flydde.

Ricardo Rionda Castro

Kvarlåtenskapen

Det verkar helt enkelt otroligt, men han ägde ingenting, ingenting, bokstavligt talat ingenting. Allt han hade tillhörde alla. När han dött gav jag mig på jakt efter kläder vari vi kunde begrava honom. Till slut fann vi en gammal skinnjacka, som var alldeles utsliten, ett par khakifärgade byxor och ett par utgångna skor. Detta var kort och gott en man som gav bort allting, som inte behöll så mycket som en skjortknapp. Han ägde helt enkelt ingenting.

Ricardo Rionda Castro

I Durrutis bagage påträffades följande ägodelar: ett ställ underkläder, två pistoler, en kikare och ett par solglasögon. Det var hela inventarielistan.

José Peirats 1

Durrutis död väckte stor gripenhet i Madrid. Hans lik fördes av kamraterna till CNT:s nationalkommittés lokaler och lades på bår där. Klockan fyra på morgonen den 21 november fördes kistan därifrån med bil, och en väldig bilkortege följde den till Valencia. I de städer som kortegen passerade mötte invånarna upp på gatorna. I Chiva togs transporten emot av ministrarna García Oliver, Alvarez del Vayo, Just, Esplá och Giral. I alla byar demonstrerade folket med svartröda fanor och lade kransar på kistan. I Valencia lade representanter för CNT:s levantinska regionalkommitté kransar och blommor i den vagn som bar de jordiska resterna av deras döde kamrat.

Också i Levantregionen och i Katalonien hyllade alla byar honom med en sista hälsning. Strax före klockan ett på natten till den 22 november anlände kistan till CNT-FAI-huset i Barcelona. Här lades liket på lit de parade i vestibulen, under blommor och svartröda fanor. Över honom och på de fanor som höljde hans lik stod de bokstäver som varit Durrutis hela liv och i vars tecken han stupat: CNT-AIT-FAI.

Durruti 6

Jordfästningen ägde rum i Barcelona. Det var en grå och mulen dag. Staden greps av ett slags kollektivt hysteri. Människorna knäföll på gatorna när liktåget drog förbi med sin hedersvakt av anarkister i stridsuniform. De grät. En halv miljon människor hade församlats på gatorna.

Alla hade tårar i ögonen. För Barcelona stod Durruti som själva symbolen för den anarkistiska tanken, och det föreföll otroligt att han faktiskt var död.

Den dagen vilade en sällsam stillhet över staden. De svartröda fanorna slokade på sina stänger. Solen visade sig inte alls. En tystare, högtidligare och sorgligare dag har jag aldrig upplevat.

Jaume Miravittles 2

Förutvarande spanska företagarföreningens hus, numera ”Casa de la CNT-FAI”, högkvarteret för CNT:s katalanska regionalkommitté, ligger vid Vía Layetana, den breda, moderna gata som förenar Barcelonas hamn med nya staden. Med detta hus hade Durruti de sista månaderna av sitt liv haft många och intima kontakter, via radion i detta hus hade han hållit sina sista tal till spanska folket, längs denna gata fördes hans kista till Montjuich.

På förslag av Barcelonas lokalfederation av CNT heter denna gata nu Avenida de Buenaventura Durruti.

Durruti 6

När han for till Madrid följde jag honom till flygplatsen. Det var sista gången jag såg honom. Sedan ringde jag till honom varje dag; en kväll sade de i Madrid att han inte fanns där. Senare fick jag veta att han då redan var död.

Jag var inte där, så jag har inget att berätta för er om det. Men naturligtvis kunde man inte säga till folk att det var en olycka, redan därför att ingen skulle ha trott på det. Alltså sade man att han hade stupat vid fronten. Ytterligare en stupad bara. En man som Durruti dör helt enkelt inte sotsdöden.

Ja, visst hade jag mina tvivel. Men det var ju hans goda vänner som till slut talade om för mig att det var ett vådaskott. García Oliver och Aurelio Fernández. De var ju hans stridskamrater. Varför skulle de ha ljugit för mig? Så är det alltså. Det spelar ingen roll längre. Det går ändå inte att ändra på.

Emilienne Morin

Åttonde kommentaren. Om revolutionens åldrande

Trettiofem år har förgått sedan den spanska revolutionens nederlag. Den som vill följa dess spår dag efter dag måste läsa Solidaridad Obrera (på svenska Arbetarsolidaritet), en gång Barcelonas största dagstidning. Man finner de gulnade årgångarna i en källare vid Herengracht i Amsterdam, i stora, dammiga lägg; och i de fyra våningarna ovanför finns allt som skrivits, tryckts och bundits in om den spanska revolutionen. Här bevarar Institutet för internationell samhällshistoria dess segrar och nederlag. Brev och flygblad, dekret och ögonvittnesberättelser, sköra konvolut: en melankolisk odödlighet. Men här finns inte bara döda bokstäver, utan också spåren av de överlevande: levnadsbeskrivningar, minnen, adresser. Hänvisningar som kan leda mycket långt: till Mexico Citys trista förstäder, till avlägsna byar på den franska landsbygden, vindsrum i Paris, bakgårdar i Barcelonas arbetarstadsdelar, schabbiga kontor i den argentinska huvudstaden, skjul i Gascogne.

I sin franska landsflykt drar möbelsnickaren Florentino Monroy, sjuttiofem år gammal, från slott till slott. Han har ingen folkpension. Han lever på att reparera gamla skåp med intarsior för traktens ålderdomssvaga aristokrater.

Bakom ett apotek i den sömniga parisförstaden Choisy-le-Roi, på bakgården till Rue Chevreuil 6, har de spanska anarkisterna upprättat ett litet tryckeri. Här trycker de biografaffischer för departementets marknadsplatser och inbjudningar till maskeradbaler, men också egna tidskrifter och broschyrer.

Någonstans i Latinamerika arbetar Diego Abad de Santillán, en gång en av Kataloniens mäktigaste män, sedan en förbittrad CNT-kritiker ur de egna leden, på ett litet förlag. En ständigt hjälpsam, lugn och stillsam man, som aldrig låter pipan slockna.

Ricardo Sanz, textilarbetare från Valencia, en av de gamla *solidarios*, lever nu på en trehundraårig pension helt allena i en dyster gammal bondgård vid Garonne; för mer än trettio år sedan kommenderade han som Durrutis efterträdare en division av den anarkistiska milisen. När man besöker honom visar han upp diverse minnen av revolutionen: Durrutis dödsmask, fotona i kommoden, skåpet som är fullt av hans egna böcker, som han givit ut på eget förlag.

Men de flesta är döda. Gregorio Jover lär vara i livet fortfarande och bo någonstans i Centralamerika. Andra är spårlöst borta.

CNT:s exilhögkvarter ligger i en gammal fabriksgård i Toulouse. Dess ”interkontinentala sekretariat” ligger två slitna trappor upp över gården. Bredvid en liten bokhandel, där man kan finna sällsynta broschyrer från 30- och 40-talet och ”Biblioteca Ideals” kuriösa och uppbyggliga romaner, har Federica Montseny inrättat sitt lilla kontor, där hon lika outtröttligt som för flera decennier sedan filar på sina tal och ledare.

Det är en värld för sig, geografiskt vida utbredd och ändå så trång; en värld med sina egna oskrivna regler, sin kod av sympati och avvisande, där alla känner alla, också om de inte har träffats på årtal. Denna de gamla kamraternas värld har ingalunda förskonats från frustrering och avund, tvister och alienering, alla emigrationers stigmata. Genomsnittsåldern är hög; rykten och uppgifter har gott spelrum och lever envist kvar; minnena har för länge sedan fått sin slutgiltiga form; envar har lärt sig utantill den roll han spelade under de avgörande åren; ålderdomens envishet och minnesluckor tar sin tribut.

Men sin uppräta hållning har denna besegrade och förgubbade revolution aldrig givit avkall på. Den spanska anarkismen, den riktning som dessa män och kvinnor kämpat för i hela sitt liv, var aldrig någon sekt i samhällets utkanter, en intellektuell modefluga, en borgerlig lek med elden. Den var en proletär massrörelse. Den har långt mindre gemensamt med de moderna studentgruppernas neoanarkism än manifest och paroller kan tyda på. Det är med blandade känslor som dessa åttioåringar skådar den renässans deras idéer har fått uppleva under majdagarna i Paris och på andra håll. Nästan allesammans har de arbetat med sina händer i hela sitt liv. Många av dem går fortfarande var dag till sitt bygge, till sin fabrik. De flesta arbetar i småföretag. Med en viss stolthet konstaterar de att de inte ligger någon annan till last, att de fortfarande själva kan förtjäna sitt levebröd; var och en bland dem är en mycket skicklig yrkesman i sitt fack. Parollerna om ”fritidssamhället”, ledighetens utopier, är dem helt främmande. I deras små lägenheter finns inga överflödiga ting; slöseri och varufetischism är helt okända ting för dem. Det enda som betyder något är bruksvärdet. De lever i en knapphet som de inte låter sig nedtryckas av. Stillatigande och utan polemik struntar de i konsumtionssamhällets normer.

Ungdomens inställning till kulturen skrämmer dem. Situationisternas hån mot allt som luktar ”bildning” fattar de inte alls. För dessa gamla arbetare är kulturen något gott. Föga underligt, ty de har själva fått betala sin erövring av alfabetet med blod, svett och tårar. I deras mörka

små rum står inga TV-apparater, men många böcker. Att kasta konsten och vetenskapen överbord, därför att de skulle vara av borgerligt ursprung, är något som inte skulle falla dem in ens i drömmen. De ser med fullständigt oförstående på analfabetismen i en ”scen”, vars medvetenhet bestäms av serier och rockmusik. Och den ”sexuella frigörelse” som tar urgamla anarkistiska teorier på orden, den förbigår de med tystnad.

Dessa revolutionärer från en annan tid är åldrade, men de verkar inte trötta. De vet inte vad lättfärdighet är. Deras moral är tyst, men tillåter inga tvetydigheter. De förstår inte längre världen. De är förtrogna med våldet, men ser med yttersta misstanke på lusten till våld. De är ensamma och misstrodda; men man behöver bara ha överskridit den tröskel som skiljer dem ifrån oss, deras landsflykts tröskel, för att det skall öppna sig en värld av hjälpsamhet, gästfrihet och solidaritet. Den som känner dem är förundrad över att de är så föga rådlösa, så föga förbittrade; att de är långt mindre förbittrade än sina unga besökare. De är inga melankoliker. Deras hövlighet är proletär. Deras värdighet är värdigheten hos människor som aldrig har kapitulerat. De har ingen att tacka för något. Ingen har ”hjälpt fram” dem. De har inte tagit emot något, aldrig levat på stipendier. Välstånd intresserar dem inte. De är obestickliga. Deras medvetenhet är intakt. Detta är inga knäckta människor. Också kroppsligen är de väl bibehållna. De är inte slutkörda, de är inte neurotiska, de använder inga narkotika. De beklagar sig inte. De ångrar ingenting. Deras nederlag har inte dragit ner dem. De vet att de begått misstag, men de vägrar att ta tillbaka någonting. Revolutionens gamlingar är starkare än allt som har kommit efter dem.

Eftervärlden

För många människor betydde Durrutis död slutet på alla deras förhoppningar. Så länge människorna trodde att de kämpade för revolutionen, var stridsmoralen god. När de så småningom upptäckte att det nu bara gällde att vinna kriget, varefter allt skulle förbli vid det gamla, tappade de lusten. För många hade hoppet om ett nytt samhälle förkroppsligats just av Durruti. Durrutis död blev ett fruktansvärt slag, eftersom den sammanföll med slutet för den revolutionära andan i fabriken och landsbygdskollektiven.

Federica Montseny 1

Numera finns det en hel massa folk, också borgare, till och med i den katolska kyrkans led, som nu när Durruti är död gärna vill göra anspråk på honom som en förlorad son. Plötsligt upptäcker de en massa goda sidor hos honom och vill gärna utnyttja honom i sina syften. De spanska prästerna är ute efter att göra honom till en röd Kristus. Medan han fortfarande levde föredrog de att skjuta efter honom. De hade förskansat sig i alla Barcelonas kyrkor. De var rena fästningarna, och därifrån sköt de på oss, på allt som rörde sig. Och borgarna gästade och skrek: anarkisterna bränner kyrkorna! Ändå gjorde vi det ju bara för att rädda vårt eget skinn. Och nu kommer samma människor, som jagade honom som en förbrytare hela hans liv igenom, och vill göra ett helgon av honom!

Emilienne Morin

Själv upplever jag inte vittnesbördens om hans heroism i första hand i det som tidningarna skriver om, utan framför allt i hans normala vardagsliv. Men sådant kan naturligtvis bara några få känna till, sådant vet bara de som känner honom från caféet på hörnan, från hemmet eller fängelset.

Miljoner gick genom hans händer, och ändå har jag sett honom sitta och nödtorftigt lappa ihop sina sulor själv, därför att han inte hade pengar att gå till skomakaren för. Ofta hade han inte ens de småpengar som behövdes för att beställa en kopp kaffe, när vi träffades på någon bar.

Ofta när man kom och hälsade på honom hade han satt på sig ett förkläde, därför att han just höll på att skala potatisen. Hans kvinna arbetade ute. Men han skämdes inte alls över den saken; manlig fåfänga var honom helt främmande och han upplevde det på intet sätt som nedvärderande för hans stolthet att arbeta i hemmet.

Redan nästa dag kunde han ta sin pistol och gå ut på gatan för att ta upp striden mot den samhällseliga repressionens värld. Och han gjorde det med samma självklarhet som när han kvällen innan bytte blöjor på sin lilla dotter Colette.

Francisco Pellicer

Det finns många som säger att om inte Durruti hade dött, så skulle vi ha vunnit kriget. Detta är ett stort misstag. Vårt krig var inte ett krig mellan ett parti och ett annat, det var en internationell konflikt, och de spanska militärerna skulle aldrig ha rest sig, de skulle aldrig ha haft den blekaste chans över huvud taget, om de inte hade vetat att de skulle få hjälp av den internationella fascismen, av italienarna och tyskarna.

Ricardo Sanz 1

Vi uppfattade honom aldrig som någon halvgud, som en Messias; vi behöver ingen Führer eller Caudillo. Sådant förekommer inte hos anarkisterna.

Durrutis roll kan inte förklaras med hänvisning till något slags hjältedyran. Han visade oss helt enkelt den värdighet och det mod, som är nödvändigt om man alls skall kunna leva. De här senaste åren har Ché Guevara spelat en liknande roll. Durruti var ingen teoretiker, han tillhörde inte de som sitter vid skrivbordet medan andra slåss. Han var en handlingens man, en man som gick ut på gatan och kämpade, och man fann honom alltid där faran var som störst.

Federica Montseny 1

En sak insåg jag genast: Durruti var den födde anarkisten. Det var lätt att märka att han kom från landet, för det fanns alltid något lantligt hos honom. Han grubblade en hel del, tänkte åtskilligt. Fast å andra sidan var han inte någon intellektuell, och den teoretiska bildning han hade förvärvade han först senare, i Barcelona.

Han kom från Léon på kastilianska höglandet och hade livet igenom något av den kraft och hårdhet man finner hos människorna därifrån. Han var en man av samma skrot och korn som de gamla erövrarna, män som Padilla och Pizarro.

I Barcelona läste han mycket, framför allt våra anarkistiska klassiker, Anselmo Lorenzo, Elisée Réclus, Ricardo Mella och framför allt Sébastien Faure, anarkismens franske filosof. Hans kulturella horisont var och förblev ganska snäv, men han skaffade sig dock en tämligen solid grund.

För övrigt var och förblev han en man som var redo att göra allt för saken. För honom var idéerna inget tidsfördriv utan något som måste omsättas i verklighet. Där ligger förklaringen till det man senare kallade hans hjältemod. Visst handlade han av instinkt, kanske var han rentav förblindad i så måtto att han handlade utan att tänka, men han hade en god människas kynne, och därmed menar jag att det som först och sist drev honom alltid var solidariteten.

Hans reserver var enorma, i alla avseenden enorma. Det märktes till exempel i fängelserna, där han alltid stod beredd att hjälpa dem som resignerade, dem som lät sig dras ner. Durruti visste inte vad depressioner var för något, varken fysiskt eller moraliskt. Hur kritisk hans situation än månne vara, i strejker och gatustrider och när repressionen hamrade på som värst, så mötte han ändå alltid det som hände med fast beslutsamhet och vann mycket ofta framgång. Och om han misslyckades lät han sig ändå aldrig kuvas. Då tänkte han alltid bara på nästa etapp, nästa försök.

Här talar vi hela tiden om Durruti, som om det inte hade funnits några andra. Men tvärtom har vi ju haft tusentals namnlösa Durrutier i vår rörelse. Några blev berömda och andra inte. Men många av dem har fallit, och dem talar ingen om. Ändå var de inte mindre modiga, inte mindre beslutsamma och tog inte mindre risker än Durruti eller Ascaso. Hur många kamrater förlorade vi inte under kriget, hur många föll inte 1919, 1920, hur många måste inte offra sina liv för förtrycket under Martínez Anido? Den gången hade vi åtminstone femhundra fallna. Och de som stupade var de bästa bland oss. Om vi skulle börja ägna oss åt att sörja och hylla våra döda, skulle vi sannerligen få mycket att göra. Men det är bättre att vi helt enkelt bara tar exempel av dem och arbetar vidare för saken, ju hårdare dess bättre.

Som jag ser det finns det inte någon annan lösning. Likgiltigt om vi är få eller många, så är det dock vi som har förnuftet och rätten på vår sida. Och den saken måste vi bevisa på nytt för var dag som går, i tal och skrift och i våra gärningar. Men våra skrifter når inte massorna, upplagorna är små, vi arbetar i landsflykt, vi talar inte detta lands språk, vårt inflytande här i Frankrike är mycket litet. Vi måste besegra dessa hinder. Vi måste bemästra dessa svårigheter, kämpa ner dem.

Juan Ferrer

Han levde för det han trodde på. Det är något underbart. Jag avundas honom ofta. Hans liv var ett rätt liv. Jag tror inte att han levde förgäves.

Nu när han är död vill alla naturligtvis lägga beslag på honom. Så länge han levde, jagade de honom som en förbrytare. Men nu finner till och med bourgeoisien något gott i honom, och prästerna vill balsamera honom. En död revolutionär är alltid en god revolutionär.

Colette Marlot

Jag misstänker att om han fanns här i rummet, så skulle han genast tysta ner oss. Han skulle aldrig ha låtit oss tala på det här viset, för han var mycket blygsam. ”Tala om CNT”, skulle han säga, ”tala om vad vi tänker göra, men tala inte om mig.” Det är vad han skulle ha sagt om han varit här.

Manuel Hernández

Ja, Durruti var snäll och våldsam på en och samma gång. Men det ligger ingen motsägelse i den saken. Samma sak gäller för oss alla. Våra idéer måste vara riktiga, eftersom ingen har kunnat vederlägga dem. Vi har diskuterat med de klokaste människorna, och till slut har de alltid måst säga: Jodå, era idéer är underbara, men tyvärr går de inte att förverkliga, de är utopiska.

Men vi hävdar att detta inte är sant, att en del av dem kan omsättas i praktiken redan här och nu. Härvid måste man emellertid också räkna med det kapitalistiska våldet, med statens förtrycksmekanismer, och detta våld fortlever också i kommunismen. Så vi måste antingen tacka för oss eller bjuda dem spetsen. Men den som bjuder våldet spetsen måste också ta

konsekvenserna därav. Då hjälper det inte hur snäll och hygglig man är, man måste ändå kämpa som ett vilt djur. Men det är en strid som tvingats på oss. Vi har inte själva sökt striden.

Juan Ferrer

Jag är fast besluten att återvända till Spanien så snart som möjligt. Nej, det är inte för familjens skull, utan därför att jag vill fortsätta. Det är samma kamp fortfarande som när vi var unga. Samma sak som då än i dag, då jag är sjuttiofem år fyllda. Det är kanske en fix idé hos mig, gärna för mig, men jag tänker återvända till León.

Fascismen är bara en episod, ett avbrott i utvecklingen. Jag gör mig inga illusioner. När Franco dör kommer bara näste man, och han blir inte bättre han. Kanske rentav värre. Kan ni gissa varför jag säger så? Därför att så har det alltid varit, historien igenom. Likgiltigt om det är en höger- eller vänster- eller mittenregering, man störtar den därför att den är en dålig regering, och vad får man? En ännu värre. Om det vore annorlunda, ja, då skulle världen vara ett paradiset. Men jag säger er att det är tvärtom. Det är bara det att människorna inte märker det, trots att det är så tydligt att en blind kan se det. De väljer och väljer och väljer. Det är alltid samma sak. Men när Franco är borta, den som jag betraktar som skyldig till en miljon människors död, när han är borta, då är det jag som återvänder till León, och sedan får vi se vad som finns att göra och vad jag fortfarande kan uträtta.

Florentino Monroy

Naturligtvis, de är mycket väl organiserade, de spanska emigranterna. De betalar sina medlemsavgifter varenda månad. Också tidningen kommer ut fortfarande, anarkisternas tidning. Jag skulle så gärna vilja tro på allt som står i den, men mycket av det förefaller mig så enfaldigt, så naivt. Det är kanske hårt sagt, men jag säger vad jag tänker: jag kan inte följa dem. De flesta av dem inbillar sig att de bara skulle behöva återvända till Spanien när tiden är inne och börja om igen där de slutade 1936. Men det som är förbi, det är också förbi. Man kan inte göra samma revolution två gånger.

Emilienne Morin

Källor

En viktig del av källmaterialet kommer från de intervjuade personer som anges i förteckningen nedan. Jag är dem stor tack skyldig, och jag tackar också CNT i Toulouse, señor Angel Montoto och señor Luis Romero i Barcelona. När det gäller det skriftliga materialet, har jag haft mycken och god hjälp av personalen vid Internationella institutet för samhällshistoria i Amsterdam. De rent materiella möjligheterna att satsa på ett så långvarigt forskningsprogram gavs mig av Westdeutsche Rundfunk i Köln, i vars tredje program jag våren 1972 kunde visa en film om Durruti; jag vill gärna begagna tillfället att framföra ett varmt tack till alla medarbetare vid detta företag. En del av de intervjuer som återges här kommer från materialet till denna TV-film; ljudupptagningarna sköttes av Christoph Busse och ljudbandsutskrivningarna av Rubén Jaramillo. Durrutis levnadstecknare Abel Paz i Paris har hjälpt mig på alla de sätt; hans biografi över Durruti, som till skillnad från min bok både ställer och uppfyller alla anspråk på att vara ett vetenskapligt verk, utkommer inom kort i Frankrike; ett absolut oombärligt verk för envar som vill arbeta vidare med Durruti.

Där inget översättarnamn anges i nedanstående källförteckning har översättningen till tyska gjorts av mig själv. Min behandling av förlagorna går över hela skalan från ordagrant

citerande över parafraaser till ett fritt återberättande. Sidoangivelserna är avsedda att underlätta kontrollen för den som vill studera uppgifterna närmare; för broschyrer och andra korta texter saknas sådana sidangivelser.

Luz D. Alba: *19 de Julio. Antología de la Revolución española*, Montevideo 1937, sid. 94. (Anarkistisk propagandasamling.)

Anonym 1: "La persécution religieuse en Espagne." Poème-préface de Paul Claudel, Paris 1937, sid. 78. (Författaren, tidigare medlem av cortes, tillhör katolicismens extrema högerflygel.)

Anonym 2: "Anarchism. The Idea and the Deed", i *The Times Literary Supplement*, London, den 24 december 1964. (Utdrag ur en recension. Kritikern, troligen Claude Cockburn, är tydligen en före detta kommunist.)

Anonym 3, i *Campo!* (u. å.)

Ariel: "Como murió Durruti?", u. å. (sannolikt Toulouse omkring 1945; broschyr från en regionalkommitté inom det landsflyktiga CNT, som återger organisationens dåvarande "officiella" ståndpunkt. "Ariel" är givetvis en pseudonym.)

Jesús Arnal Peña 1, intervju genomförd av Angel Montoto Ferrer och publicerad i *Heraldo de Aragón*, Zaragoza, den 4 och 11 december 1969. (Arnal Peña är numera bypräst i Ballobar; under inbördeskriget tjänstgjorde han på Kolonn Durrutis expedition.)

Jesús Arnal Peña 2: *Memoarer*, opublicerat manuskript, sid. 91–99, 106.

Jesús Arnal Peña 3, muntliga informationer till journalisten Angel Montoto Ferrer i Barcelona, hösten 1970.

Manuel D. Benavides: *Guerra y revolución en Cataluña*, Mexico City 1946, sid. 189–91, 222, 259–60. (Politiker och medlem av Kataloniens socialistiska enhetsparti, PSUC; kommunisterna närstående motståndare till anarkismen; starkt romanbetonad, färgad framställning.)

Franz Borkenau: *The Spanish Cockpit. An Eye-Witness Account of the Political and Social Conflicts of the Spanish Civil War*. Foreword by Gerald Brenan, Ann Arbor 1963, sid. 69–71, 75, 90–92, 94–95, 108–11. (Använd för tredje kommentaren. Oumbärlig ögonvittnesrapport från en tysk emigrant. B. var fram till 1933 medlem av KPD, men lämnade då partiet och blev antikommunist; han var sociolog. Boken publicerades första gången 1937 i London.)

Stephen John Brademas: "Revolution and Social Revolution. A Contribution to the History of the Anarcho-Syndicalist Movement in Spain: 1930–1937." Maskinskrivet manuskript, Oxford 1953, sid. 161, 171–72, 263, 281–84, 289, 297. (Grundligt akademiskt arbete och viktig källa.)

Gerald Brenan: *The Spanish Labyrinth. An Account of the Social and Political Background of the Civil War*, Cambridge 1943. (Använd i andra och tredje kommentaren: kapitel IV, VII och VIII. Trots författarens många idealistiska käpphästar är boken fortfarande den bästa framställningen av den spanska samhällshistorien mellan 1874 och 1936. Mycket användbar bibliografi.)

Pierre Broué och Émile Témime: *Revolution und Krieg in Spanien*, Frankfurt am Main 1968. (Använd i femte kommentaren. – Standardverk bestående av två olika böcker; särskilt viktig är Broués skildring av den politiska processen. Den tyska översättningen är bättre än den

franska originalupplagan, eftersom den inte bara är en översättning utan också en grundlig nybearbetning.)

Manuel Buenacasa i Durruti 4 (s. d.). Var på 20-talet en av CNT:s ledande män.

Manuel Buizan. Pensionerad arbetare från Barcelona. Berättelse i andra hand (Francisco Ascascos berättelse). Intervjuad den 26 maj 1971 i Choisy-le-Roi.

Liberto Callejas i Durruti 4 (s. d.). En av de få intellektuella som var medlem av den spanska anarkistiska rörelsen på 20-talet.

Léo Champion: "Ascascos et Durruti", Flémalle-Haute u. å. (Broschyr skriven av en belgisk anarkist.)

S. Cánovas Cervantes: "Durruti y Ascascos. La C. N. T. y la Revolución de Julio", Toulouse u. å. (omkr. 1946). (Propagandabroschyr från CNT.)

Communist International, Moskva, december 1937, sid. 736–38. (Organ för Komintern.)

Campo! Organo de la Federación Regional de Campesinos de Cataluña, Barcelona, den 20 november 1937. (Specialnummer om Durruti av en anarkistisk bondetidning.)

Cronica de la Guerra Española, Buenos Aires u. å., nr 44, sid. 78. (Populärt skriven serie.)

Durruti 1, i *Campo!* (s. d.)

Durruti 2, intervju med D. av Pierre van Paasen i *Toronto Daily Star*, Toronto den 28 oktober 1936.

Durruti 3, i *Communist International* (s. d.)

Durruti 4: "Durruti. Sa vie. Sa mort", Paris u. å. (1938). (Antologi med texter av och om Durruti, utgiven av CNT:s informations- och pressbyrå.)

Durruti 5, i Guérin (s. d.).

Durruti 6: "Buenaventura Durruti." Herausgegeben vom Deutschen Informationsdienst der C.N.T.-F.A.I., Barcelona 1936. (Broschyr.)

Rosa Durruti, syster till Buenaventura. Bosatt i León. Efter fotokopia av ett brev till Angel Montoto Ferrer hösten 1969.

Ilja Grigorevitj Ehrenburg 1: *Ljudi, gody, žisn'*. Tysk översättning: *Menschen, Jahre, Leben*. Autobiographie. Erster Teil. Deutsch von Alexander Kaempfe. München 1962, sid. 141 (första kommentaren), 142–43. (Ehrenburg var krigskorrespondent i Spanien.) Svensk övers.: *I livets ström*, Stockholm 1962.

Ilja Grigorevitj Ehrenburg 2: *No pasaran! Sie kommen nicht durch. Vom Freiheitskampf der Spanier*, London 1937, sid. 33–36.

Encyclopaedia Britannica, Eleventh Edition, New York 1911, band 16, sid. 444.

Friedrich Engels: "Die Bakunisten an der Arbeit", i *MEW*, band 18, sid. 491–93. (Femte kommentaren.)

l'Espagne Antifasciste, Paris 1936/1937, nr 4, återgiven i *Prud-hommeaux* (s. d.). (POUM närstående tidskrift.)

España Libre, Toulouse, den 11 september 1949. (Anonymt bidrag i en anarkistisk tidning.)

Juan Ferrer. Tryckeriarbetare från Barcelona. Numera bosatt i Paris. Intervjuad den 26 maj 1971 i Choisy-le-Roi.

Ramón García López. Arbetare, Barcelona. Intervjuad den 5 maj 1971.

Alejandro G. Gilabert: "Durruti: Un Anarquista integro", Barcelona u. å. (Broschyr från CNT.)

Daniel Guérin: "Ni Dieu ni Maître", *Anthologie de l'anarchisme*, Paris 1970, band 4, sid. 138–39, 156.

Manuel Hernández. Möbelsnickare från Barcelona. Bosatt i Dreaux. Intervjuad den 25 maj 1971 i Paris-Aubervilliers.

Josefa Ibañez. Änka till en möbelsnickare från Barcelona, som Durruti arbetade för 1932/34. Bosatt i Paris. Intervjuad den 25 maj 1971 i Paris-Aubervilliers.

Frank Jellinek: "The Civil War in Spain", London 1939, sid. 442–44, 502–03. (Första försöket till en samlad framställning, författaren kommunist sympatisör.)

Marguerite Jouve: "Vu en Espagne", Février 1936 – février 1937, Paris 1937, sid. 85. (Ögonvitnesskildring av en liberal författarinna.)

H. E. Kaminski (pseudonym för E. Halpérine-Kaminsky): "Ceux de Barcelona", Paris 1937, sid. 59–65, 241–53. (Ögonvitnesskildring av en CNT-sympatisör.)

Michail Koltjov: "Ispanskij dn'evnik", Moskva 1957. Tysk översättning: "Die Rote Schlacht", Deutsch von Rahel Strassberg, Berlin 1960. Sid. 16–17, 31–33, 45–48, 51–55, 324–25, 335–37. (Framstående sovjetrisk journalist, som föll offer för de stalinistiska utrensningarna. En tid chefredaktör för *Pravda*.)

John Langdon-Davies: "Behind the Spanish Barricades", London 1936, sid. 222–24. (Ögonvitnesskildring av en liberal engelsk journalist.)

Louis Lecoin: "Le cours d'une vie", Paris 1965, sid. 117–29, 153–54. (Självbiografi av en anarkistisk advokat.)

Arthur Lehning. Spränglörd anarkist och utgivare av "Archives Bakunine". I början av 30-talet verksam i Spanien som Anarkistiska internationalens (AIT) sekreterare. Bosatt i Amsterdam. Intervjuad den 2 juni 1971 i Amsterdam.

Madeleine Lehning. Arthur Lehnings hustru. Språkpedagog, bosatt i Amsterdam. Intervjuad den 26 januari 1972 i Amsterdam.

Gaston Leval. Anarkist, skriftställare. Bosatt i Paris. Intervjuad den 27 maj 1971 i Paris.

Enrique Lister: "Nuestra Guerra, Aportaciones para una Historia de la Guerra Nacional Revolucionaria del Pueblo Español 1936–1939", Paris 1966, sid. 88–89. (Kommunistisk general. Bosatt i Moskva, som chef för den prokommunistiska fraktionen av det spanska kommunistpartiet.)

Anselmo Lorenzo: "El proletariado militante. Memorias de un Internacional". *Primer periodo*. Barcelona u. å. (1901). (Använd för andra kommentaren, sid. 35–38.)

César M. Lorenzo: "Les Anarchistes espagnols et le pouvoir (1868–1969)", Paris 1970, sid. 78, 149–51. (Rik på material, men inte helt tillförlitlig.) [Svensk översättning: [Syndikalismen vid makten](#) på marxistarkivet]

Colette Marlot. Durrutis dotter. Bosatt i Bretagne. Intervjuad den 29 maj 1971 i Quimper.

Dr Martinez Frañle. Liberalt inställd läkare. Bosatt i Barcelona. Intervjuad den 7 maj 1971.

Albert Meltzer, i *The Times Literary Supplement* (s. d.).

Jaume Miravittles 1. Journalist. I början av 30-talet kommunist, sedan medlem av det katalanska esquerrapartiet och Companys sekreterare. Bosatt i Barcelona. Intervjuad den 8 maj 1971 i Barcelona.

Jaume Miravittles 2. Opublicerade minnen, i utdrag i *The Civil War in Spain. 1936–1939*. Gathered and Annotated by Robert Payne, Greenwich, Conn., 1968, sid. 63, 124–25.

Florentino Monroy. Möbelsnickare och CNT-aktivist. Bosatt i Sydfrankrike. Intervjuad den 24 april 1971 i Lastours.

Federica Montseny. Ledande CNT-politiker i landsflykt, redaktör för tidningen *l'Espoir*. Bosatt i Toulouse. Intervjuad den 21 april 1971 i Toulouse.

Federica Montseny 2, i Broué, tyska upplagan, sid. 70 (s. d.).

Federica Montseny 3, i *Revista Blanca*, Barcelona den 15 december 1932.

Federica Montseny 4, i Gilbert Guilleminault och André Mahé: "l'Epopée de la Revolte. Le roman vrai d'un siècle anarchisme. 1862–1962", Paris 1963, sid. 343.

Emilienne Morin. Durrutis änka, stenograf och maskinskriverska till yrket. Bosatt i Paris och Bretagne. Intervjuad den 29 maj 1971 i Quimper.

Nino Napolitano: "Ascaso e Durruti nei ricordi d'esilio", i *Era Nuova*, Turin, den 1 januari 1948. (En italiensk anarkists minnen.)

Julio Patán. Byggnadsarbetare från León, bosatt i Toulouse. Intervjuad den 24 april 1971 i Lastours.

Abel Paz 1: "Paradigma de una Revolución. 19 de julio 1936, en Barcelona". Prefacio de Federica Montseny. U.o.u.å. (1967), sid. 45–46, 54–55, 57–58, 61–62, 118–19, 133–35, 152–54. (Rapport med utgångspunkt från ögonvittnesskildringar och dokument, författaren anarkist.)

Abel Paz 2: "Durruti (1896–1936) et la guerre libertaire", i Guérin (s. d.).

José Peirats 1: "Les anarquistas en la crisis politica española", Buenos Aires 1964, sid. 46, 86–87, 92, 119–20, 180–83, 190. (Peirats är skraddare till yrket och lever i landsflykt i Sydfrankrike; han var i decennier CNT:s halvofficielle historieskrivare och hade tillgång till den anarkistiska rörelsens arkiv.)

José Peirats 2: "La C.N.T. en la Revolución Española", Toulouse 1951, band 1, sid. 50–52, 64–65, 162–63, 165, 225–27.

Francisco Pellicer i *Campo!* (s. d.).

Manuel Pérez i *Campo!* (S. d.).

A. och D. Prudhommeaux: "Catalogne 1936–1937. l'Armement du peuple. Que sont la CNT et la FAI?", Paris 1937, sid 11, 18–22, 25–26. (Temanummer av den trotskistiska tidskriften *Spartacus*, mars 1937, innehåller många andra helt oåtkomliga dokument.)

El Pueblo, Valencia, den 24 november 1936. Dagstidning, citerad efter Diego Sevilla Andrés: ”Historia politica de la zona roja”, Madrid 1954, sid. 320.

Henri Rabasseire: ”Éspagne, creuset politique”, Paris 1938. Citerad efter nyupplagan ”España, crisol politico”, Buenos Aires u. å. (1966), sid. 222–25. (Rabasseire är pseudonym för Henry M. Pachter, en tysk emigrant som numera är lärare vid New School for Social Research i New York. Väldokumenterad studie om inbördeskrigets början.)

N. Ragacini, i Durruti 4 (s. d.)

Jean Raynaud: ”En Espagne rouge”, Paris 1937, sid. 66–67, 70. (Kontrarevolutionär observatör tillhörande det kristna lägret.)

Ricardo Rionda Castro. Glasarbetare från Asturien. 1936 politisk kommissarie vid Kolonn Durruti, senare 26:e divisionen. Bosatt i Sydfrankrike. Intervjuad den 23 april 1971 i Réalville.

V. de Rol: *Ascaso, Durruti, Jover. Su obra de militantes. Su vida de perseguidos*, Buenos Aires 1927. (Pseudonymförfattad anarkistisk kampbroschyr från 20-talet.)

Luis Romero: ”Tres Dias de Julio. 18, 19 y 20 de 1936”, Barcelona 1967. Sid. 25–27, 205–09, 234–36, 349–51, 564–65, 567–68, 611–14. (Faktarapport med utgångspunkt från tidningarnas nyhetssidor den gången och intervjuer med ögonvittnen.)

Carrasco de la Rubia (pseudonym), i Durruti 4 (s. d.).

Heinz Rüdiger, i Durruti 6 (s. d.). (Heinz Rüdiger var en tysk anarkist, som kämpade i Spanien.)

Manuel Salas, i Durruti 4 (s. d.).

Diego Abad de Santillán 1: ”Buenaventura Durruti (1896– 1936)”, i *Timón*, Barcelona, november 1938, sid. 11–22. (Nekrolog skriven av en ledande anarkist.)

Diego Abad de Santillán 2: *La Revolución y la guerra en España*, Buenos Aires 1938, sid. 34–38, 40–42, 53–54. (Santillán är numera bosatt i Buenos Aires, där han arbetar som förlagslektor.)

Diego Abad de Santillán 3: *Por qué perdimos la guerra. Una contribución a la historia de tragedia española*, Buenos Aires 1940, sid. 67–68. (En av de få självkritiska böckerna från anarkistiskt håll.)

Ricardo Sanz 1. Textilarbetare från Barcelona. Övertog efter Durrutis död befälet över kolonnen, senare 26:e divisionen. Intervjuad den 22 april 1971 i Golfech.

Ricardo Sanz 2: ”El sindicalismo y la política. Los Solidarios y Nosotros”, Toulouse 1966, sid. 104, 114–15, 127–28, 270–71. (Liksom närmast följande titel en starkt självbiografiskt färgad, ställvis något förvirrad skildring.)

Ricardo Sanz 3: ”Buenaventura Durruti”, Toulouse 1945. (Broschyr.)

Ricardo Sanz 4: ”Los que fuimos a Madrid. Columna Durruti – 26 Division”, Toulouse 1969, sid. 57, 72–73, 112–15.

Victor Serge: *Mémoires d'un Revolutionnaire, 1901–1941*, Paris 1951. Tysk översättning: ”Beruf: Revolutionär. Erinnerungen 1901–1917–1941” Übersetzung von Cajetan Freund,

Frankfurt am Main 1967. (Använd för tredje kommentaren, sid. 63–66.) [Svensk översättning: [En revolutionärs minnen](#)]

Hugh Slater: ”On the Death of the Spanish Anarchist Durruti”, i *Inprecorr*, Moskva, den 5 december 1936. (Kominterns presstjänst.)

Solidaridad Obrera, Barcelona, den 6 mars 1936, den 30 juli 1936, den 2 augusti 1936, den 21, 22 och 24 november 1936. (CNT:s dagstidning.)

Augustin Souchy 1. Anarkist. Emigrerade under Hitler, skötte 1936 CNT-FAI:s tyska informationstjänst i Barcelona. Bosatt i München. Intervjuad den 3 juni 1971 i München.

Augustin Souchy 2: ”Nacht über Spanien”, Darmstadt u.å. Citerad efter nyupplagan: ”Anarcho-Syndikalisten und Revolution in Spanien. Ein Bericht”, Darmstadt 1969, sid. 181.

Hugh Thomas: *The Spanish Civil War*, Harmondsworth 1961. (Detaljer till femte kommentaren. – Behändigt och lättillgängligt kompendium. Snarare intresserad av krigs- och kabinetthistorien än av den revolutionära processen. Inte helt tillförlitlig. Utförlig bibliografi.)

Henrik Torrès: ”Accusés hors série.” Avantpropos de J. Kessel, Paris 1957, sid. 219–21. (En liberal jurists memoarer.)

Lev Davidovitj Trotskij: ”Lesson of Spain. The Last Warning!”, London 1937, sid. 19–20. (De senare upplagorna saknar en del intressanta avsnitt.) [svenska: [Lärdomar av Spanien – den sista varningen](#)]

Eugenio Valdenebro. Tryckeriarbetare från Barcelona. Bosatt i närheten av Paris. Intervjuad den 26 maj 1971 i Choisy-le-Roi.

Antonio de la Villa, i Durruti 4 (s. d.).

Völkischer Beobachter, München, den 24 november 1936. (Exempel på den fascistiska nyhetsförmedlingen.)

Simone Weil: ”Écrits historiques et politiques”, Paris 1960, sid. 209–14, 217–23. (Simone Weil var krigsfrivillig i Spanien och medlem av Kolonn Durruti.)